

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β΄ ΦΑΣΗΣ

1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	ΣΕΛ.1
1.1. Συγκριτικά πλεονεκτήματα Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου	σελ. 1
1.2. Περιορισμοί στην τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου	σελ. 4
1.3. Στόχοι προτεραιότητας τουριστικής πολιτικής για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου.....	σελ.7
1.4. Προϋποθέσεις για την επίτευξη των επιδιώξεων	σελ.12
1.5. Εναλλακτικές προοπτικές και σενάρια για τον τουρισμό στο Βόρειο Αιγαίο το 2010	σελ.14
1.6. Οι προοπτικές της Τουριστικής Προσφοράς και Ζήτησης αριθμητικά για το 2010	σελ.27

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 1

2. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΝΑ ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΣΕΛ.34
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	ΣΕΛ.34
2.1. Νομός Λέσβου	σελ.36
2.1.1. Νήσος Λέσβος.....	σελ.39
2.1.2. Νήσος Λήμνος	σελ.53
2.2. Νομός Χίου	σελ.63
2.3. Νομός Σάμου	σελ.73
2.3.1. Νήσος Σάμος.....	σελ.73
2.3.2. Νήσος Ικαρία	σελ.87
2.3.3. Νήσοι Φούρνοι.....	σελ.93
3. ΚΑΤΑΣΤΡΩΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ (ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΘΕΜΑΤΑ)	ΣΕΛ.99

Α. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

3.1. Παραθεριστικός Τουρισμός.....	σελ.103
3.1.1. Χωροταξικός προσανατολισμός των ιδρυόμενων νέων καταλυμάτων σε προεπιλεγμένες ζώνες	σελ.104
3.1.2. Ενθάρρυνση ίδρυσης νέων ξενοδοχειακών καταλυμάτων Β΄ και άνω τάξης, ενός μεγέθους και άνω	σελ.105
3.1.3. Εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακών και λοιπών τουριστικών επιχειρήσεων	σελ.105
3.1.4. Εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων υφιστάμενων καταλυμάτων	σελ.105
3.1.5. Αριστείο προσφερόμενων υπηρεσιών	σελ.106
3.2. Θεματικός Τουρισμός	σελ.106
3.2.1. Τουρισμός περιβάλλοντος	σελ.108
3.2.2. Τουρισμός πολιτισμού	σελ.109
3.2.3. Επισκεπτικός τουρισμός με πλοία της γραμμής και κρουαζιερόπλοια	σελ.112
3.2.4. Επισκεπτικός τουρισμός με σκάφη αναψυχής	σελ.112
3.2.5. Ιαματικός τουρισμός	σελ.113

3.2.6. Τουρισμός θαλασσοθεραπείας.....	σελ.114
3.2.7. Συνεδριακός τουρισμός.....	σελ.114
3.2.8. Τουρισμός εκπαίδευσης και ανοικτής εκπαίδευσης	σελ.115
3.2.9. Αγροτουρισμός	σελ.115
3.2.10. Τουρισμός μονοπατιών και διαδρομών	σελ.116
3.3. Υποστηρικτική υποδομή και μέτρα πολιτικής	σελ.117
3.3.1 Οδικοί άξονες, λιμένες, αεροδρόμια.....	σελ.118
3.3.2. Υγεία	σελ.118
3.3.3. Φυσικό και Αγροτικό περιβάλλον	σελ.118
3.3.4. Πολιτιστικό και οικιστικό περιβάλλον	σελ.119
3.3.5. Παραγωγικό περιβάλλον.....	σελ.120
3.3.6. Ειδικότερο τουριστικό περιβάλλον.....	σελ.120
3.3.7. Επαγγελματική κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού.....	σελ.121
3.3.8. Ενημέρωση – προβολή και δίκτυα πληροφόρησης	σελ.121

Β. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΕ ΠΙΝΑΚΑ

Γ. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

4. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ – ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ TARGET GROUPS – ΕΠΙΛΟΓΗ	
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ.....	ΣΕΛ.188
4.1. Ανάλυση SWOT	σελ.188
4.2. Προέλευση Επισκεπτών.....	σελ.190
4.3. Φυσιογνωμία επισκεπτών.....	σελ.205
4.4. Στρατηγική Τουριστικής Προβολής	σελ.207
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	ΣΕΛ.210

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β΄ ΦΑΣΗΣ

Η παρούσα Β΄ φάση της μελέτης «Τουριστική Ανάπτυξη Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου» συντάχθηκε σε εκτέλεση της από 17/1/2002 σύμβαση της «ΘΕΩΡΗΜΑ – ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΕ» με τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, σε συνέχεια της Α΄ φάσης που παραδόθηκε τον Ιούλιο του 2002 και με βάση τις σχετικές προδιαγραφές του ΕΟΤ και τις οδηγίες της επιτροπής επίβλεψης.

Ο παρών τόμος είναι χωρισμένος σε τρία κεφάλαια ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο με τίτλο **Συμπεράσματα της Ανάλυσης και Στρατηγική της Ανάπτυξης** γίνεται μια ανακεφαλαίωση των συμπερασμάτων της Α΄ φάσης και διατυπώνεται η στρατηγική πρόταση για την τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου. Διαγράφονται οι προοπτικές της περιφέρειας με χρονικό ορίζοντα το 2010 και με βάση εναλλακτικά σενάρια. Στο παράρτημα του κεφαλαίου αυτού παρουσιάζονται οι προοπτικές της προσφορά και ζήτησης του τουριστικού προϊόντος με την παράθεση των αντίστοιχων πινάκων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο **Τουριστική Πολιτική ανά Χωρική Ενότητα** εξειδικεύονται οι προτάσεις του κεφαλαίου 1 σε επίπεδο νησιού. Με βάση την αποτίμηση των συνθηκών που καθορίζουν την μελλοντική ανάπτυξη του τουρισμού, διαγράφονται οι προοπτικές κάθε νησιωτικής ενότητας και καθορίζονται οι τομείς, όπου απαιτούνται παρεμβάσεις προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι τιθέμενες για τον τουρισμό επιδιώξεις, ανεξάρτητα φορέα αρμοδιότητας.

Στο τρίτο κεφάλαιο **Στόχοι, Μέτρα και Δράσεις κατά θέμα στην Περιφέρεια** γίνεται αποτίμηση της πιθανότητας να πραγματοποιηθούν οι προτεινόμενες στο κεφάλαιο 2 παρεμβάσεις, με δεδομένους τους περιορισμούς από τους διατιθέμενους για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου πόρους. Επίσης τίθενται προτεραιότητες για τα προτεινόμενα έργα όχι μόνο κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο, αλλά και για την επόμενη. Για διευκόλυνση της ανάγνωσης η παρουσίαση του κεφαλαίου πραγματοποιείται σε τρεις ενότητες. Στην πρώτη γίνεται συνοπτική παρουσίαση των προγραμματιζόμενων έργων, στη δεύτερη γίνεται παρουσίαση σε πίνακα και στην τρίτη αναλύονται οι προτάσεις κατά θέμα και συγκεκριμένα στους τομείς Παραθεριστικός τουρισμός, Θεματικός τουρισμός και Υποστηρικτική Υποδομή και Μέτρα Πολιτικής.

Η μελέτη συνοδεύεται από χάρτες οι οποίοι υποστηρίζουν το κείμενο και αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της όλης εργασίας.

Ο Ανάδοχος θα ήθελε, για μια ακόμα φορά, να εκφράσει τις ευχαριστίες του προς την επιτροπή επίβλεψης για την άψογη συνεργασία που είχε σ' όλη την διάρκεια της εκπόνησης της μελέτης καθώς και σε όσους βοήθησαν στην σύνταξη της παρούσας.

Για την σύνταξη της μελέτης αυτής εργάστηκαν οι: Μητσούλα Κ., Οικονομολογος – Δοδόπουλος Σ., Οικονομολόγος (συντονιστές της μελέτης) - Λιακόπουλος Θ., Οικονομολόγος – Κάρκα Α., Χωροτάκτης – Σταματογιαννόπουλος Δ., Χωροτάκτης – Κατοχιανός Ν., Περιφερειολόγος – Κατοχιανού Δ., Περιφερειολόγος – Μπαλατσινός Ν., Χωροτάκτης – Χριστακοπούλου Σ., Τοπογράφος Μηχ. (Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών) – Γιαννακοπούλου Α., Γραμματειακή υποστήριξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Με βάση την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, των εξελίξεων κατά το παρελθόν και των διαμορφούμενων τάσεων για το μέλλον που καταγράφηκαν στην πρώτη φάση της μελέτης, παρουσιάζεται στη συνέχεια μια συνολική αποτίμηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου στον τομέα του τουρισμού καθώς και των περιορισμών προς την κατεύθυνση αυτή και διατυπώνονται οι γενικές επιδιώξεις και οι προοπτικές μελλοντικής ανάπτυξης σε επίπεδο Περιφέρειας. Αναλυτικός προσδιορισμός των παραπάνω σε επίπεδο χωρικής μονάδας (νησιού) γίνεται στο επόμενο κεφάλαιο.

1.1 Συγκριτικά πλεονεκτήματα Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου

Η Περιφέρεια διαθέτει μια σειρά συγκριτικών πλεονεκτημάτων και ορισμένες εγγενείς δυνατότητες, που η αξιοποίηση και εκμετάλλευσή τους, όμως, δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα αυτόνομων διαδικασιών αλλά αποτέλεσμα αποφάσεων, επίμονων προγραμμάτων και οργανωτικών-οικονομικών προσπαθειών.

1. Αξιόλογοι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι εν πολλοίς άθικτοι, με πολλαπλές δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Τα νησιά του Βορείου Αιγαίου διαθέτουν φυσικό, αρχαιολογικό, αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό πλούτο υψηλής κατηγορίας, του οποίου η αναλυτική αξιολόγηση πραγματοποιήθηκε κατά την πρώτη φάση της μελέτης και για προφανείς λόγους ενσωματώνεται στο Παράρτημα αυτής της φάσης. Ο πλούτος αυτός προσφέρεται όχι μόνο για αναψυχή των επισκεπτών αλλά και για εκπαίδευση και απόκτηση γνώσεων σε συνδυασμό με τις δυνατότητες που προσφέρει η λειτουργία του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Επομένως με κατάλληλα προγράμματα προστασίας και αξιοποίησης τα νησιά θα ήταν δυνατόν να αναπτύξουν και να εδραιώσουν ένα ευρύ φάσμα θεματικών τουριστικών δραστηριοτήτων και μια περιβαλλοντική, οικολογική και πολιτισμική τουριστική ταυτότητα στη βάση μιας αειφόρου ανάπτυξης. Η παρουσίαση της ταυτότητας του κάθε νησιού πραγματοποιείται στο δεύτερο κεφάλαιο του παρόντος τεύχους.

2. Μη υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας των «τουριστικών» περιοχών με ελάχιστες εξαιρέσεις.

Μια αξιοσημείωτη παράμετρος για τις δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης του τουρισμού στο Βόρειο Αιγαίο είναι το γεγονός ότι τα νησιά δεν διατρέχουν άμεσα κίνδυνο κορεσμού ούτε στο επίπεδο του φυσικού υποδοχέα, ούτε ως προς το ανθρώπινο περιβάλλον, πλην ορισμένων περιοχών της νήσου Σάμου. Ακόμα και η εξαίρεση περιοχών από αναπτυξιακά κίνητρα (επιδότησεις) δεν έγινε με κριτήριο τον κορεσμό τους αλλά τις χαμηλές πληρότητες που καταγράφουν οι υφιστάμενες μονάδες.

Η μόνη παράμετρος που μπορεί να θεωρηθεί ότι θέτει θέμα υπέρβασης της ικανότητας του φυσικού υποδοχέα είναι η επάρκεια σε νερό. Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις μελέτης που ανατέθηκε από το Υπουργείο Ανάπτυξης στο ΕΜΠ, το ΠΓΜΕ και το ΚΕΠΕ σχετικά με την κατάσταση και τις προοπτικές των υπαρχόντων υδατικών πόρων, στο Υδατικό Διαμέρισμα Νησιών Αιγαίου (που περιλαμβάνει τις Περιφέρειες Βορείου και Νοτίου Αιγαίου) η ζήτηση εκτιμάται στα 25 εκ. κυβ. μ. ενώ η προσφορά είναι μόνο 7 εκ. κυβ. μ. Επίσης στα τρία μεγάλα νησιά του Βορείου Αιγαίου παρατηρείται σημαντική υποβάθμιση από υφαλμύρωση του υδροφόρου ορίζοντα. Κατά συνέπεια η εξασφάλιση της ποιοτικής και ποσοτικής επάρκειας νερού θα πρέπει να συμπεριληφθεί στις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού, ακόμα και αν δεν αποτελεί αρμοδιότητα των φορέων του τουρισμού.

Τέλος υπάρχουν θέματα υπέρβασης της ικανότητας του υποδοχέα από ποιοτική άποψη, κυρίως αλλοίωση του τοπίου από τη δόμηση, τα οποία επισημάνθηκαν κατά την Α' φάση της μελέτης. Επομένως επιβάλλεται ο έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης από αυτήν την άποψη, η οποία επίσης εκφεύγει των αρμοδιοτήτων των τουριστικών υπηρεσιών.

3. Εγγύτητα με τις ραγδαία τουριστικά αναπτυσσόμενες Μικρασιατικές ακτές.

Οι εξελίξεις στα νησιά του Βορείου Αιγαίου θα επηρεαστούν ριζικά από τις εξελίξεις στο άμεσο προσεχές μέλλον στο εγγύς περιβάλλον τους, δηλαδή, από τις εξελίξεις στις έναντι μικρασιατικές ακτές από Αϊβαλί έναντι της Λέσβου έως Κουσάντασι έναντι της Σάμου, που είναι οι εξής:

Εκσυγχρονίζεται και αναπτύσσεται ραγδαία η γεωργία, η τουρκική και ευρωπαϊκή βιομηχανία και ο τριτογενής τομέας. Συγκεντρώνεται λόγω των νέων θέσεων εργασίας και εγκαθίσταται στα παράλια πολύς πληθυσμός από το εσωτερικό αλλά και πολλά υψηλόβαθμα στελέχη με σπουδές εξωτερικού και δημιουργούνται πόλεις 3-4 εκ., όπως η Σμύρνη, ή και 500 χιλ., όπως το Κουσάντασι (που ξεκίνησε με 5 χιλ.). Από Αϊβαλί έως Κουσάντασι αναπτύσσεται τουρισμός, αναψυχή και

παραθεριστική κατοικία για την τάξη των πλουσίων Κωνσταντινούπολης, Άγκυρας, Σμύρνης και άλλων πόλεων. Παράλληλα, για βόρειο-ευρωπαίους, συνταξιούχους το χειμώνα και παραθεριστές το καλοκαίρι, χτίζονται ιδιόκτητες κατοικίες ενώ αναπτύσσονται τουριστικές εγκαταστάσεις για ένα μέρος από τα 30 εκ. αφίξεων αλλοδαπών, που έχουν τεθεί ως στόχος για το 2010. Με την αθρόα κατασκευή λιμένων και μαρινών ισχυροποιείται ο άξονας κρουαζιερόπλοιων και σκαφών αναψυχής βορά-νότου κατά μήκος των μικρασιατικών ακτών, που προέρχονται από Αιγαίο και Μεσόγειο. Τέλος, δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής, ότι κατά μήκος των έναντι μικρασιατικών ακτών υπάρχει μια από τις πυκνότερες συγκεντρώσεις διεθνώς προβεβλημένων πολιτιστικών μνημείων όπως: η Τροία, η Πέργαμος, η Έφεσος, ο Ναός του Αγίου Ιωάννη και το σπίτι της Παναγίας, η Μίλητος, η Πριήνη κ.ά., από τα οποία πολλά αποτελούν τις απαρχές του ελληνικού πολιτισμού. Οι εξελίξεις αυτές στις μικρασιατικές ακτές εκτιμάται ότι θα επηρεάσουν θετικά την τουριστική ανάπτυξη των νήσων Βορείου Αιγαίου.

Το πλέον χαρακτηριστικό στοιχείο, που αποφασιστικά θα επηρεάσει τη διαμόρφωση της τουριστικής ταυτότητας των νησιών της Περιφέρειας, θα είναι η δύναμη προοπτική πως ένα μεγάλο μέρος της τουριστικής δραστηριότητας στα νησιά θα μπορούσε να συνίσταται από μονοήμερες, αλλά και διήμερες ή τριήμερες, επισκέψεις που θα γίνονται με πλοία της γραμμής από τις απέναντι μικρασιατικές ακτές ή με κρουαζιερόπλοια και σκάφη αναψυχής από το κύκλωμα μικρασιατικών ακτών, Αιγαίου και Μεσογείου.

Η δύναμη αυτή τουριστική αγορά, που βρίσκεται σε δυναμική εξέλιξη, είναι δυνατόν ν' αρχίσει ν' αξιοποιείται άμεσα.

4. Λειτουργία στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου τομέων χρήσιμων για τη βιώσιμη ανάπτυξη των νησιών.

Ενα συγκριτικό πλεονέκτημα για την τουριστική ανάπτυξη του Βορείου Αιγαίου θα μπορούσε να προσφέρει η αξιοποίηση του Πανεπιστημίου του Αιγαίου και της έμφασης που έχει δώσει στους τομείς του Περιβάλλοντος, της Κοινωνικο-οικονομικής Γεωγραφίας και της Πληροφορικής, τομείς χρήσιμους για επιστημονική υποστήριξη ολοκληρωμένης αειφόρας ανάπτυξης του κατακερματισμένου, γεωγραφικά απομονωμένου και περιβαλλοντικά ιδιότυπου νησιωτικού χώρου. Ιδιαίτερα στον τομέα της πληροφορικής είναι σκόπιμο το Πανεπιστήμιο, βασιζόμενο στη εμπειρία του να αναλάβει να προωθήσει σε άμεση εφαρμογή την εξ αποστάσεως παροχή υπηρεσιών (τηλε-εκπαίδευση, τηλεϊατρική, τηλε-διοίκηση, τηλε-εργασία) στο νησιωτικό σύμπλεγμα του Αιγαίου.

Επίσης η παρουσία στο Πανεπιστήμιο τομέων όπως το Περιβάλλον, μπορεί να εξασφαλίσει πρόσθετες δυνατότητες προσέλκυσης επισκεπτών με ειδικά ενδιαφέροντα, δεδομένων των ιδιαίτερα αξιόλογων πόρων των νησιών.

1.2 Περιορισμοί στην τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου

Παρά τα πλεονεκτήματα που διαθέτει η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, η τουριστική της ανάπτυξη συναντάει ορισμένες δυσχέρειες που οφείλονται σε διαφορετικές αιτίες.

Ως δομικού χαρακτήρα δυσχέρειες μπορούν να θεωρηθούν οι εξής:

1. Οι κλιματολογικές συνθήκες είναι δυσμενέστερες στα νησιά του Βορείου Αιγαίου από ότι είναι στα άλλα ελληνικά νησιά και κατά συνέπεια η τουριστική περίοδος μόνο υπό ειδικές συνθήκες θα ήταν δυνατόν να διευρυνθεί και να γίνει ελκυστική για μεγάλες ιδιωτικές επενδύσεις σε καταλύματα και συμπληρωματικά προσφερόμενες υπηρεσίες υψηλού επιπέδου.
2. Ο αρχιτεκτονικός και πολεοδομικός πλούτος των νησιών του Βορείου Αιγαίου δεν έχει από τη φύση του ή δεν έχει αποκτήσει ακόμη την προβολή και ελκυστικότητα του αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού πλούτου νησιών όπως η Μύκονος, η Σαντορίνη κ.ά..
3. Σε διεθνές επίπεδο θεωρούνται ασαφείς ή ευμετάβλητοι οι όροι επένδυσης στη χώρα.

Επιπρόσθετα, θα αναφέραμε και τα ακόλουθα προβλήματα, τα οποία είναι μεν σημαντικά αλλά, τελικά, εάν κατανοηθεί η σημασία τους και εάν υπάρξει σχετική βούληση, είναι δυνατόν να αντιμετωπιστούν στο πλαίσιο συνήθων μέτρων:

1. Ο υφιστάμενος αρχαιολογικός, μεσαιωνικός και πρόσφατος λαϊκός πλούτος και τα φυσικά μνημεία δεν έχουν ακόμη κατάλληλα προστατευθεί, αξιοποιηθεί και, στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης περιβαλλοντικής ταυτότητας, ο πλούτος αυτός δεν έχει προβληθεί, έτσι ώστε τα νησιά αυτά να θεωρούνται ήδη διεθνώς απόλυτα αξιοπρόσεκτοι προορισμοί.
2. Τα νησιά του Βορείου Αιγαίου συγκοινωνούν με τα κέντρα της υπόλοιπης χώρας, και τελικά με την Ευρώπη, δυσχερέστερα από όλες τις απόψεις: χρόνου, συχνότητας δρομολογίων, ποιότητας μεταφορικών μέσων, τιμών. Έτσι, η τουριστική λειτουργία εξαρτήθηκε σχεδόν αποκλειστικά από τα charters, τους tour operators και τα πολυεθνικά ολιγοπώνια.

3. Όχι μόνον η συγκέντρωση κλινών στις διάφορες ζώνες είναι μικρή και η διασπορά μεγάλη αλλά, παράλληλα, στις διάφορες ζώνες αλλά και σε επίπεδο νησιών δεν υπάρχει κατάλληλη διάθρωση μεγέθους και κατηγοριών ξενοδοχειακών μονάδων. Δηλαδή, γενικά σε όλα τα νησιά υπάρχουν βασικά μονάδες 80 κλινών και κάτω και Γ' κατηγορίας και κάτω και, σχεδόν, ελλείπουν μονάδες 400 κλινών και άνω Α' κατηγορίας και άνω. Η έλλειψη αυτή φαίνεται να έχει επιπτώσεις όσον αφορά τη διεθνή προβολή ενός νησιού, την ένταξή του στα διεθνή κυκλώματα των tour operators και τη διαμόρφωση του επιπέδου των τιμών ανά κλίνη για το σύνολο των ξενοδοχειακών καταλυμάτων του νησιού.
4. Το μεγάλο πλήθος των χωρίς άδεια και σήμα ενοικιαζόμενων δωματίων, που συχνά λειτουργούν απαράδεκτα, και ο πλημμελής εξοπλισμός, οργάνωση και στελέχωση των υπόλοιπων τουριστικών επιχειρήσεων, σε πολλές περιπτώσεις αμαυρώνουν ή μειώνουν την όποια εγγενή ελκυστική περιβαλλοντική εικόνα. Παράλληλα, ο αθέμιτος ανταγωνισμός των υπό συνθήκες παραοικονομίας λειτουργούντων ενοικιαζόμενων δωματίων ωθεί πολλές από τις υπόλοιπες κανονικές επιχειρήσεις σε μείωση τιμών και ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών, σε μείωση της βιωσιμότητας-ανταγωνιστικότητας των μονάδων και σε υπονόμηση τελικά των προοπτικών του τομέα.
5. Η συμπληρωματική τουριστική υποδομή εντός και εκτός ξενοδοχείων και η υποδομή ήπιων και ειδικών μορφών τουρισμού, παρά τις συντελεσθείσες προόδους στα πλαίσια των δυο ΚΠΣ, υστερεί ακόμη σε σχέση με τις προσδοκίες του μέσου και άνω τουρίστα, που έχουν διαμορφωθεί από τα αντίστοιχα στάνταρ των τουριστικά ανταγωνιστριών χωρών: Ελλείπουν τόσο οι οργανωμένες υπηρεσίες σε καταλύματα και καταστήματα εστίασης, όσο και οι πρωτοβουλίες οργάνωσης συναυλιών και θεατρικών παραστάσεων, οι αθλητικές εγκαταστάσεις, τα κέντρα νυκτερινής ζωής, οργανωμένα πάρκα και οργανωμένες ακτές, ευρύ φάσμα τουριστικών καταστημάτων, οργανωμένα παρατηρητήρια πουλιών, ιαματικά κέντρα ή κέντρα θαλασσοθεραπείας, κέντρα υγείας και ομορφιάς κ.ά..
6. Η υποστηρικτική τουριστική υποδομή, παρά τις συντελεσθείσες βελτιώσεις στα πλαίσια των δυο ΚΠΣ, υστερεί ακόμη σε σχέση με τις προσδοκίες του μέσου και άνω τουρίστα: Οι λειτουργικές και άλλες ανάγκες σε αερολιμένες, λιμένες, νοσοκομεία, ιατρικά κέντρα, κέντρα τουριστικής πληροφόρησης κ.ά., σε σχέση με τα ευρωπαϊκά στάνταρ ή τα στάνταρ των τουριστικά ανταγωνιστικών χωρών, καλύπτονται μόνον στοιχειωδώς.

7. Τελικά, το ελληνικό τουριστικό προϊόν συνολικά αξιολογούμενο, με βάση τις προσδοκίες των ξένων, υστερεί σε σχέση με το αντίστοιχα προσφερόμενο προϊόν από τον ανταγωνισμό: Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι έρευνα του γερμανικού περιοδικού FOCUS εμφανίζει τους Γερμανούς τουρίστες να είναι λιγότερο ικανοποιημένοι από την παραμονή τους στην Ελλάδα έναντι των ανταγωνιστριών χωρών. Τα ποσοστά ικανοποίησης από την χώρα μας των Γερμανών τουριστών, σύμφωνα με την έρευνα, ανέρχονται σε 71%, από την Τουρκία σε 78%, από την Τυνησία σε 79%, από τις Καναρίους σε 82% και από την Ισπανία σε 90%.

Με βάση την παραπάνω εικόνα τα παρουσιαζόμενα προβλήματα που γίνονται σήμερα αισθητά κυρίως από τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις αλλά επηρεάζουν και την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (με τρόπους που αναλύονται στο Κεφάλαιο 2) συνοψίζονται στα εξής:

1. Η τουριστική περίοδος είναι βραχεία για οποιασδήποτε κατηγορίας τουριστική επιχείρηση.
2. Οι πληρότητες των καταλυμάτων ποικίλλουν αλλά είναι γενικά περιορισμένες.
3. Οι τιμές ενοικίασης ανά κλίνη, ανεξαρτήτως μεγέθους και τάξης μονάδων είναι πολύ χαμηλές.
4. Το πλείστον των ξενοδοχειακών μονάδων δημιουργείται εκτός του νόμου αναπτυξιακών κινήτρων 2601/98, με αποτέλεσμα η χρηματοδότηση, η τάξη και το μέγεθος να βρίσκονται σε χαμηλότερα επίπεδα του σχετικά εφικτού.
5. Το μέγεθος των ξενοδοχειακών μονάδων είναι μικρό και, κατά συνέπεια, η βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητα είναι περιορισμένη.
6. Η συγκέντρωση κλινών στις διάφορες ζώνες είναι μικρή και η διασπορά μεγάλη και, με δεδομένο ότι τα μεγέθη των μονάδων είναι μικρά, δυσχεραίνεται η οργάνωση ημερήσιων τουριστικών προγραμμάτων ήπιων τουριστικών δραστηριοτήτων, δυσχεραίνεται η διανομή ή η συγκέντρωση αφικνούμενων και αναχωρούντων και αποθαρρύνεται η προσέλκυση του ενδιαφέροντος μεγάλων γραφείων ταξιδίων.
7. Η συντριπτική πλειοψηφία των προσελκυσμένων τουριστών ανήκουν σε τάξεις που έχουν χαμηλά εισοδήματα, είναι κοινωνικά και πολιτιστικά αδιάφοροι προς το περιβάλλον και πραγματοποιούν χαμηλές ημερήσιες δαπάνες, περιορισμένες στα πλαίσια των πακέτων.

1.3 Στόχοι προτεραιότητας τουριστικής πολιτικής για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

A. Γενικοί στόχοι

1. Ενίσχυση των ρυθμών ανάπτυξης του τουρισμού αλλά με ποιοτικές στοχεύσεις.

Στοιχεία που συνηγορούν στην επιδίωξη ανάπτυξης του τουρισμού είναι η υστέρηση της ανάπτυξης του τομέα σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες, ο δυναμισμός που έχει καταγραφεί τα προηγούμενα χρόνια σε σχέση με τον αριθμό των κλινών και των πραγματοποιημένων διανυκτερεύσεων (βλ Διαγράμματα 1 & 2), το μέγεθος των νησιών και τα πλεονεκτήματα που έχουν ήδη αναφερθεί.

Η ανάπτυξη του τουρισμού κρίνεται απαραίτητη ως μέσου ανάσχεσης των προβλημάτων δημογραφικής και οικονομικής ύφεσης και των έντονων χωρικών και χρονικών ανισοτήτων που γνωρίζουν τα περισσότερα νησιά της Περιφέρειας. Καθοριστικής σημασίας κρίνεται η στενότερη διασύνδεση του τομέα με άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και η στόχευση σε ποιοτικές επιδιώξεις. Οι τελευταίες αναφέρονται :

- Στο εισοδηματικό και μορφωτικό επίπεδο των προς προσέλκυση επισκεπτών. Επιδιώκεται η αύξηση της ζήτησης των υψηλότερων εισοδημάτων επισκεπτών – παραθεριστών, των επισκεπτών – παραθεριστών που έρχονται ελκυσόμενοι από την ταυτότητα, την ιδιαιτερότητα και τις δυνατότητες του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, καθώς και από τις ήπιες ή ειδικές μορφές τουρισμού.
- Στο τουριστικό προϊόν και συγκεκριμένα στις υποδομές και το επίπεδο των παρεχομένων υπηρεσιών με στόχο την ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας των νησιών μέσω της ποιοτικής αναβάθμισης και όχι των χαμηλών τιμών. Ειδικότερα επιδιώκεται η βελτίωση της ετήσιας πληρότητας, της διαπραγματευτικής ικανότητας και των επιτυγχανόμενων τιμών ανά κλίνη των καταλυμάτων, καθώς και η αύξηση - κυρίως μέσω της διεύρυνσης των δραστηριοτήτων – της κατά διήμευση/διανυκτέρευση τουριστικής δαπάνης.

Καθοριστικής σημασίας για την αναβάθμιση των υπηρεσιών και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας ιδιαίτερα των μικρών μονάδων, αλλά και γενικότερα των τουριστικών επιχειρήσεων, κρίνεται η συγκρότηση επιχειρηματικών δικτύων ανά νησί ή ανά την Περιφέρεια, με τον τρόπο που αναλύεται στη συνέχεια στην περίπτωση της Χίου.

Η τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας μπορεί να επιδιωχθεί με:

- αντιμετώπιση των προβλημάτων που έχουν ήδη εντοπιστεί και ανακοπή των εξ αιτίας τους δυσμενών εξελίξεων,
- ανάδειξη, προβολή και εκμετάλλευση δυνατοτήτων και ευνοϊκών συγκυριών, που αναπτύσσονται αναλυτικά στη συνέχεια,
- διεύρυνση και προώθηση ευνοϊκών προοπτικών εξέλιξης ειδικά στους τομείς του εναλλακτικού και θεματικού τουρισμού με έμφαση στον θαλάσσιο,
- κινητοποίηση δράσεων και διασφάλιση συνεργασιών του δημόσιου τομέα και των ιδιωτικών συμφερόντων και ενδιαφερόντων σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο με προτεραιότητα στο πρώτο επίπεδο,
- διάχυση των ωφελειών σε ολόκληρο το χώρο, την κοινωνία και οικονομία του νησιού,
- δημιουργία προϋποθέσεων αποτελεσματικής οργάνωσης, διοίκησης και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης. Ειδικότερα απαιτούνται μια σειρά δράσεις για :
 - την εξασφάλιση παροχής πληροφοριών και υπηρεσιών σε υποψήφιους επενδυτές,
 - την εκπαίδευση του απαραίτητου προσωπικού και
 - τον εξοπλισμό των επιχειρήσεων με νέες τεχνολογίες για την καλλίτερη οργάνωση και μείωση του λειτουργικού κόστους.

2. Διατήρηση και ανάδειξη της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας κάθε νησιού παράλληλα με την οργάνωση και λειτουργία της Περιφέρειας ως ιδιαίτερου τουριστικού προορισμού – κυκλώματος.

Τα νησιά του Βορείου Αιγαίου αποτελούν αρχιπέλαγος με ιδιαίτερα φυσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά το καθένα. Συγχρόνως όμως διαθέτουν και κοινά στοιχεία, ικανά να στηρίξουν την οργάνωση κυκλωμάτων θεματικού τουρισμού. Μέχρι σήμερα έχουν καταβληθεί προσπάθειες σε δύο τομείς: α) Στον τομέα του θαλάσσιου τουρισμού, όπου ολοκληρώνεται ένα δίκτυο υποδομών, το οποίο συνδυαζόμενο με εκείνες των μικρασιατικών ακτών ολοκληρώνει ένα τουριστικό κύκλωμα με πολλαπλές δυνατότητες (αναψυχή, πολιτισμό, εκπαίδευση κλπ.). β) Ο δεύτερος τομέας στον οποίο καταβάλλονται αξιόλογες προσπάθειες προώθησης σε επίπεδο Περιφέρειας είναι στην ανάδειξη της τοπικής κουζίνας ως σημαντικού

στοιχείου προσελκυσιμότητας τουριστών. Τέλος αξιόλογες προοπτικές για λειτουργία δικτύου μεταξύ των νησιών διαφαίνονται και στους τομείς του θρησκευτικού και πολιτιστικού τουρισμού.

Οπωσδήποτε η λειτουργία των περιφερειακών κυκλωμάτων δυσχεραίνεται από το μέγεθος και τις αποστάσεις των νησιών, γι' αυτό βασική προϋπόθεση για τη λειτουργία τους είναι η οργάνωση των θαλάσσιων μεταφορών τόσο μεταξύ νησιών, όσο και μεταξύ αυτών και των σημείων αφετηρίας τουριστών στον εθνικό χώρο (Αττική, Βόρειος Ελλάδα, λοιπά νησιά Αιγαίου).

3. Αξιοποίηση της εγγύτητας με τις Μικρασιατικές ακτές και ιδιαίτερα τις πρόσφατα αναπτυσσόμενες με ραγδαίο ρυθμό βορειοδυτικές, από Αϊβαλί ως Κουσάντασι. Οι περιοχές αυτές εξελίσσονται σε περιοχές πρώτης κατοικίας υπαλλήλων μεγάλων επιχειρήσεων εγκαταστημένων στην περιοχή, δεύτερης κατοικίας των κατοίκων των μεγάλων αστικών συγκροτημάτων Κωνσταντινούπολης, Άγκυρας και Σμύρνης και σε τουριστικές περιοχές, για θερινή διαμονή τουριστών μαζικά διακινούμενων, οδικώς ή με κρουαζιερόπλοια, εκδρομέων και επισκεπτών των διεθνούς σημασίας μνημείων αρχαιοελληνικών, ελληνιστικών, ρωμαϊκών, βυζαντινών και νεώτερων εποχών.

Είναι επομένως απαραίτητο να αναπτυχθεί στα νησιά του Βορείου Αιγαίου αντίστοιχη τουριστική και τεχνική ανωδομή και υποδομή και να αναληφθούν οι αναγκαίες δράσεις και συνεργασίες, ώστε να ενταχθούν αυτά στα τουριστικά κυκλώματα αμφίδρομα. Αυτό θα συνέβαλλε και στο να εμπλουτισθεί η γενικά αδιαφοροποίητη τουριστική εικόνα που παρέχει η μικρασιατική ακτή, που είναι μεγάλης πυκνότητας ανάπτυξης, πολύ μεγάλης κλίμακας κτιρίων και συνεχών γραμμικών παραλιακών αναπτυγμάτων, μικρού βαθμού διαφοροποίησης φυσικού και ανθρωπογενούς τοπίου, μικρού βαθμού ένταξης στο ντόπιο κοινωνικό περιβάλλον, με τα χαρακτηριστικά της μικρής κλίμακας και της ένταξης στο περιβάλλον που διακρίνει την τουριστική εικόνα των ελληνικών νησιών.

B. Ειδικότεροι στόχοι

Δεδομένου ότι βασικό ζητούμενο για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου είναι η χωρική και χρονική διεύρυνση της τουριστικής δραστηριότητας επιδιώκονται τα παρακάτω:

- Προσέλκυση επιλεκτικού τουρισμού, διευρυμένων, πέρα από τον παραθερισμό στα παράλια, τουριστικών δραστηριοτήτων (ολιγοήμερες ή και πολυήμερες εκδρομές, περιηγήσεις, επισκέψεις, μελέτη και εξερεύνηση στοιχείων οικολογικού, πολιτιστικού, επαγγελματικού ενδιαφέροντος, σπορ και ερασιτεχνικές ασχολίες υπαίθρου, παρακολούθηση συνεδρίων,

συναντήσεων, σεμιναρίων, πολιτιστικών εκδηλώσεων, εκθέσεων, φροντίδα υγείας και ομορφιάς), που μπορεί να εκταθεί χρονικά σε εαρινούς, φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες και χωρικά στην ορεινή, ημιορεινή και πεδινή ενδοχώρα των νησιών,

- Παροχή στους μαζικά διακινούμενους παραθεριστές των παραλίων συμπληρωματικών προγραμμάτων άσκησης δραστηριοτήτων του παραπάνω τύπου, που διευρύνει άμεσα χωρικά και έμμεσα χρονικά (αναβαθμίζοντας την τουριστική αξία των αντίστοιχων πόρων και καθιστώντας τους διαθέσιμους και σε άλλες εποχές του χρόνου) την τουριστική δραστηριότητα στα νησιά,
- Ενθάρρυνση των επιχειρήσεων εναλλακτικών μορφών τουρισμού και της αξιοποίησης παραδοσιακών καταλυμάτων για τουριστικούς σκοπούς. Το ιδιαίτερο συγκριτικό πλεονέκτημα των νησιών του Βορείου Αιγαίου στους δύο προαναφερόμενους τομείς επιβάλλει την ουσιαστικότερη στήριξή τους μέσω κινήτρων και παροχής τεχνογνωσίας.
- Προβολή των ποικίλων δυνατοτήτων αναψυχής με σκοπό τη χρονική επιμήκυνση και την αύξηση της πληρότητας.
- Άρση των εμποδίων άφιξης στα νησιά δύο κατηγοριών τουριστών, που τα προτιμούν σε διάφορες χρονικές στιγμές και προτιμούνται από τους ντόπιους: α) των Ελλήνων (για τους οποίους είναι μεγάλο το κόστος ταξιδιού από τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας σε χρόνο και χρήμα) και β) των Τούρκων (που δύσκολα παίρνουν βίζα για την Ελλάδα λόγω Συνθήκης Sengen, κάτι που με την πρόσφατη απόφαση της Ε.Ε. να μπει η Τουρκία σε προενταξιακή διαδικασία εξελίσσεται ευνοϊκά).
- Αντιμετώπιση δυσχερειών που γνωρίζουν ήδη οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και οι οποίες αναφέρθηκαν προηγουμένως.
- Ενθάρρυνση της ίδρυσης νέων μονάδων κατά προτίμηση Α΄ κατηγορίας και άνω, ώστε να αυξηθεί το ποσοστό των κλινών Α΄ κατηγορίας έναντι των κλινών Γ΄ κατηγορίας και κάτω.
- Επίσης θα ήταν σκόπιμο να καθοριστούν και να οργανωθούν τουριστικές ζώνες (ΠΟΑΠΔ) σύμφωνα με τη δυνατότητα που παρέχει το άρθρο 10 του Ν. 2742/1999 για καθορισμό Περιοχών Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων, σε προεπιλεγμένες περιοχές, με στόχο την ελάφρυνση των πιέσεων στις ήδη «τουριστικές» περιοχές και τον προσανατολισμό των νέων επιχειρήσεων σε τμήματα των νησιών που χρήζουν στήριξης των παραγωγικών δραστηριοτήτων και, συγχρόνως, διαθέτουν τις αναγκαίες

προϋποθέσεις. Η ενθάρρυνση της συγκέντρωσης ξενοδοχειακών καταλυμάτων θα μπορούσε να επιτευχθεί με εφαρμογή προγραμμάτων πολεοδομικής ανάπλασης και εξοπλισμού της περιοχής με υποδομές αθλητισμού, αναψυχής και με έργα και δραστηριότητες που παρέχουν στον επισκέπτη άνετη διημέρευση, αναψυχή, ξεκούραση, δυνατότητες για άθληση, χόμπι κλπ. Με τον τρόπο αυτό θα διευκολύνονταν οι διαδικασίες συγκέντρωσης – διανομής των επισκεπτών τόσο κατά τις φάσεις αφίξεων και αναχωρήσεων, όσο και κατά τις ενδιάμεσες φάσεις οργάνωσης ημερήσιων προγραμμάτων επισκέψεων κλπ.

- Να εισαχθούν σε κάθε νησί ντε φάκτο υποδείγματα υψηλής στελέχωσης, οργάνωσης και διαχείρισης καθώς και υποδείγματα προσφοράς εξειδικευμένων τουριστικών υπηρεσιών, να εξασφαλιστεί η συνεργασία μεγάλων tour operators για όλο το νησί, να εξασφαλιστεί μια ελάχιστη μόνιμη διεθνής προβολή του νησιού στο εξωτερικό και, τελικά, να ωθηθούν όλες οι τιμές διάθεσης των κλινών για όλο το νησί προς τα άνω.
- Για την οργανωτική και λειτουργική αναβάθμιση του τουριστικού τομέα κρίνεται επιθυμητό, μεταξύ άλλων:
 - Να ενθαρρυνθούν οι διασυνοριακές τουριστικές συνεργασίες σε επίπεδο τουριστικών επιχειρήσεων διακίνησης-διαμονής.
 - Εάν υπάρχουν investment opportunities για μεγάλες επιχειρήσεις στην Περιφέρεια, να αποσαφηνιστούν οι όροι και να προβληθούν οι δυνατότητες διεθνώς.
 - Να λειτουργήσει κέντρο επιστημονικής και τεχνικής υποστήριξης τουριστικών επιχειρήσεων και τουριστικών φορέων.
 - Ανεξάρτητα από τη λειτουργία άλλων παρατηρητηρίων των τουριστικών εξελίξεων, να λειτουργήσει στον ΕΟΤ κέντρο καταγραφής και αξιολόγησης κάθε σημαντικής εξέλιξης που συντελείται ή διαφαίνεται σε επίπεδο νομών και νήσων.
 - Ν' αποσαφηνιστεί και, σε θεσμοθετημένα ή άτυπα πλαίσια, ν' ασκηθεί από τον ΕΟΤ άμεσος ή έμμεσος συνεχής συντονιστικός ρόλος για τη διαμόρφωση των στρατηγικού χαρακτήρα τουριστικών μεταβλητών (π.χ., επιβολή Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου στους νομούς) και των στρατηγικού χαρακτήρα τουριστικών στόχων σε επίπεδο νομών και νήσων (π.χ., προγραμματισμός και προώθηση σχεδίου αποκάλυψης, ενοποίησης και

προβολής των αρχαιολογικών χώρων επί μήκους 7 χλμ. από Πυθαγορείου έως Ηραϊόν στη Σάμο).

Γ. Στόχοι τουριστικής ανάπτυξης ανά νησί.

Αναλυτική ανάπτυξη των επιδιώξεων ανά χωρική ενότητα (νησί) γίνονται στο Κεφάλαιο 2 της παρούσας φάσης, το οποίο ακολουθεί.

1.4 Προϋποθέσεις για την επίτευξη των επιδιώξεων

Α. Ανάπτυξη τουρισμού σε συμφωνία με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης

Η επίτευξη των παραπάνω επιδιώξεων θα πρέπει να προωθηθεί στο πλαίσιο αυστηρής τήρησης των αρχών της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, που επιτάσσει:

- να διατηρηθεί ο γενικά ήπιος χαρακτήρας τουριστικής ανάπτυξης που επικρατεί στα νησιά του Βορείου Αιγαίου και τους δίνει συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι γειτονικών περιοχών, όπου επικρατούν πρακτικές ταχύτατης και εντατικής ανάπτυξης (Νότιο Αιγαίο και, κυρίως, απέναντι ακτές της Τουρκίας),
- να αποτραπεί η υπέρβαση των ορίων φυσικής ικανότητας τουριστικής ανάπτυξης (ΦΙΤΑ) των πόρων και του τοπικού πληθυσμού, καθώς και της υποστηρικτικής υποδομής, τεχνικής και εξυπηρετικής, υπάρχουσας και δυνητικής.
- να προστατευθεί, να αναδειχθεί και να αξιοποιηθεί η μοναδικής αξίας φυσική και πολιτιστική κληρονομιά με ανάπτυξη της κατάλληλης τουριστικής δραστηριότητας (θεματικός και ειδικός τουρισμός),
- να στηριχθεί η ανάπτυξη του τομέα σε ενδογενείς πόρους της Περιφέρειας, χωρίς να αποκλειστεί η δυνατότητα πραγματοποίησης μεγαλύτερης κλίμακας ξενοδοχειακών επενδύσεων σε επιλεγμένες θέσεις και με συμφωνία της τοπικής κοινωνίας.

Β. Ανάγκες για ανταπόκριση στις νέες προκλήσεις

Από την απαρίθμηση των επιδιώξεων γίνεται φανερό ότι προκειμένου αυτές να πραγματοποιηθούν απαιτούνται δράσεις βελτίωσης σε τομείς που αναφέρονται στη συνέχεια και που σε μεγάλο ποσοστό δεν σχετίζονται μόνο με τον τουρισμό αλλά με το γενικότερο επίπεδο ζωής στην Περιφέρεια. Βρίσκονται επομένως εκτός

αρμοδιοτήτων ΕΟΤ αλλά είναι απαραίτητες για την πραγματοποίηση των επιδιώξεων της τουριστικής πολιτικής.

Οι τομείς στους οποίους απαιτούνται δράσεις άμεσα είναι οι εξής:

- Συνδέσεις με Αθήνα – Βόρεια Ελλάδα – Τουρκία. - Ενδοπεριφερειακές συνδέσεις.

Στον τομέα περιλαμβάνονται δράσεις βελτίωσης των λιμένων για υποδοχή πλοίων της γραμμής και κρουαζιερόπλοιων και ολοκλήρωσης του δικτύου μαρινών και αγκυροβολίων.

- Ενίσχυση των λειτουργικών συνδέσεων – Ενταξη σε χωρικά – θεματικά δίκτυα. Τα δίκτυα αυτά μπορούν να οργανώνονται σε επίπεδο Περιφέρειας ή να εντάσσονται σε ευρύτερα, εθνικού επιπέδου. Ενδεικτικά αναφέρονται τα δίκτυα των μεσαιωνικών ή θρησκευτικών μνημείων και τόπων, των οικοτόπων, των αντιπροσωπευτικών παραδοσιακών οικισμών, του ιδιότυπου τεχνικού, παραγωγικού και καλλιτεχνικού περιβάλλοντος, του κρασιού και των γεύσεων.

- Τεχνική και κοινωνική υποδομή. Πρόκειται για έργα ύδρευσης, αποχέτευσης, οδικού δικτύου και υγείας. Όπως αναπτύσσεται αναλυτικά στο Κεφάλαιο 3, οι ανάγκες στον τομέα αυτό είναι μεγάλες, με αποτέλεσμα να γίνεται προσπάθεια ανταπόκρισης μέσω του ΠΕΠ.

- Τουριστική υποδομή (εκτός καταλυμάτων)
Μεταξύ των άλλων τύπων υποδομών που κρίνονται απαραίτητες για την ανάπτυξη του τουρισμού θα πρέπει να περιληφθούν και δύο ακόμα πεδία ανάληψης δράσεων βελτίωσης που θεωρούνται πρωταρχικής σημασίας:

- Με προγράμματα αστικής ανάπλασης και ανάπτυξης και αποκατάστασης παραδοσιακών τμημάτων οι επιλιμένοι οικισμοί προετοιμάζονται ως οικισμοί υποδοχής επισκεπτών.

- Οι πόροι του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος και τα στοιχεία του πολιτισμικού αποθέματος ολόκληρων των νησιών διασώζονται, αναβαθμίζονται, προβάλλονται και εντάσσονται σε δίκτυα, μονοπάτια για πεζούς και διαδρομές με αυτοκίνητα, με βάση διάφορες θεματικές κατηγορίες, που αντιστοιχούν στο φάσμα ενδιαφερόντων των επισκεπτών.

- Ανθρώπινο δυναμικό – κοινωνία
Πρόκειται για δράσεις ενημέρωσης, εκπαίδευσης και ενεργοποίησης του ενδογενούς ανθρώπινου δυναμικού για τις νέες δυνατότητες στον τομέα του τουρισμού.

- Διαμόρφωση πολιτικής προβολής – Σταθερότητα στην προβαλλόμενη «εικόνα».
Αναλυτική παρουσίαση του ζητήματος της προβολής γίνεται στο κεφάλαιο 4.

Είναι προφανές ότι η πραγματοποίηση του συνόλου των έργων που απαιτούνται για την ουσιαστική στήριξη της τουριστικής ανάπτυξης στο Βόρειο Αιγαίο προσκρούει σε χρηματοδοτικούς περιορισμούς. Στο τρίτο κεφάλαιο της μελέτης επιχειρείται ακριβώς η ρεαλιστική αντιμετώπιση της προοπτικής υλοποίησης των έργων, με βάση τις δυνατότητες που απορρέουν από τον οικονομικό προγραμματισμό.

1.5 Εναλλακτικές προοπτικές και σενάρια για τον τουρισμό στο Βόρειο Αιγαίο το 2010

Η κατάσταση που θα έχει διαμορφωθεί στον τουρισμό στα νησιά του Βορείου Αιγαίου το 2010 θα προσδιορίζεται από τα μέτρα πολιτικής και τον τρόπο που αυτά τα μέτρα θα έχουν εφαρμοστεί μέχρι τότε. Συνοπτικά, τις συνθήκες στον τουρισμό του 2010 θα προσδιορίζουν τα ακόλουθα στοιχεία:

1. Η εισοδηματική και κοινωνικο-πολιτισμική διάρθρωση και η εποχιακή κατανομή των επισκεπτών.
2. Η ποικιλία και το επίπεδο ανάπτυξης των συμπληρωματικών τουριστικών υπηρεσιών (π.χ., ενός πάρκου αναψυχής), της ήπιων και ειδικών μορφών τουριστικής υποδομής (π.χ., ενός δικτύου τοπίων εξάιρετου κάλλους ή μαρίνων) και της υποστηρικτικής υποδομής (π.χ., των νοσοκομείων).
3. Η διάρθρωση των ξενοδοχειακών καταλυμάτων από πλευράς μεγέθους και κατηγορίας μονάδων και η χωροταξική κατανομή τους σε ζώνες.
4. Η προστασία-ανάδειξη του φυσικού-πολιτιστικού περιβάλλοντος και η αποσαφήνιση τουριστικής-πολιτισμικής ταυτότητας.
5. Το επίπεδο παιδείας, μαζί με την αντίστοιχη στελέχωση, οργάνωση και τεχνολογία, σε όλα τα επίπεδα και τομείς της τουριστικής δραστηριότητας, συμπεριλαμβανόμενου μεταξύ άλλων και του τομέα και των επιπέδων διαχείρισης τόσο της διαμόρφωσης-προβολής του προϊόντος όσο και των πωλήσεων των προσφερόμενων πακέτων.
6. Η δυνατότητα επηρεασμού από τον ΕΟΤ των στρατηγικής σημασίας για την πορεία του τουρισμού στην Περιφέρεια αποφάσεων των άλλων φορέων.

Προς διερεύνηση του βαθμού επίτευξης των επιδιώξεων και εφαρμογής των ενδεικνυόμενων μέτρων κάνουμε εναλλακτικές εκτιμήσεις, που οι διάφοροι συνδυασμοί τους οδηγούν και σε συνολικά εναλλακτικά σενάρια εξέλιξης:

Ο ρόλος του ΕΟΤ στην υλοποίηση των στρατηγικών παρεμβάσεων.

Θα θεωρήσουμε ως δεδομένα τα όρια και τις κατευθύνσεις ανάπτυξης της, πλην καταλυμάτων, τουριστικής υποδομής, των προγραμμάτων ΕΠΑΝ και ΠΕΠ όπως προδιαγράφονται ως το 2006.

Θα θεωρήσουμε ως δεδομένο, επίσης, ότι στα πλαίσια αυτά θα διασφαλιστεί μερίμνη του ΕΟΤ η προώθηση των στρατηγικής σημασίας προτεινόμενων επιλογών της παρούσας Μελέτης, τουλάχιστον των κυριοτέρων, όπως βέβαια τελικά θα διαμορφωθούν από τον ίδιο τον ΕΟΤ εν διαβουλεύσει και με τους άλλους συναρμόδιους φορείς.

Θα θεωρήσουμε ως δεδομένο, δηλαδή, ότι, έμμεσα ή άμεσα, χρησιμοποιώντας όσες δυνατότητες παρέχει το θεσμικό σύστημα, ο ΕΟΤ θα αναλάβει τελικά να ενθαρρύνει την προώθηση δράσεων από τρίτους στην Περιφέρεια, που θα χαρακτηριστούν στρατηγικής σημασίας για την τουριστική ανάπτυξη: Π.χ., προώθηση της αποκατάστασης παραδοσιακών οικισμών, προώθηση της δημιουργίας και διαχείρισης δικτύων- μονοπατιών- διαδρομών, προώθηση της ολοκληρωμένων επιλιμνίων οικισμών υποδοχής κ.ά..

Η προστασία-ανάδειξη του φυσικού-πολιτισμικού περιβάλλοντος και της τουριστικής-πολιτισμικής ταυτότητας.

Ως προς την προστασία και ανάδειξη φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος εμφανίζονται συνοπτικά ως πιθανές τρεις εναλλακτικές υποθέσεις ή προοπτικές:

1. Το περιβάλλον αφήνεται να υποβαθμίζεται αργά αλλά σταθερά, όπως σήμερα.
2. Ένας ορισμένος αριθμός οικισμών εν συνόλω ή εν τμήματι και ένας ορισμένος αριθμός φυσικών μνημείων κηρύσσονται διατηρητέα και λίγο-πολύ ο πληθυσμός συνεργάζεται προς το σκοπό αυτό αλλά κατά τα άλλα το υπόλοιπο περιβάλλον αφήνεται να καταστρέφεται είτε διότι δεν καθίσταται δυνατόν να θεσμοθετηθούν περιοριστικοί όροι είτε διότι δεν ασκείται επαρκής έλεγχος για την τήρηση των οποιωνδήποτε θεσμοθετημένων περιοριστικών όρων.
3. Το όλον περιβάλλον διατηρείται αλώβητο ως βάση για αειφόρο τουριστική ανάπτυξη και ιδιόμορφη πολιτισμική ταυτότητα.

Επί των προοπτικών αυτών κάνουμε τις ακόλουθες εκτιμήσεις:

1. Θεωρούμε ως μάλλον απίθανη την υπόθεση ότι το περιβάλλον θα αφεθεί να καταστρέφεται όπως σήμερα και, έτσι, αποκλείουμε την πρώτη προοπτική.
2. Θεωρούμε ως μάλλον ασφαλή την υπόθεση ότι ένας ορισμένος αριθμός οικισμών εν συνόλω ή εν τμήματι και ένας ορισμένος αριθμός φυσικών μνημείων κηρύσσονται διατηρητέα και λίγο-πολύ ο πληθυσμός συνεργάζεται προς το σκοπό αυτό. Την πρόβλεψη αυτή τη βασίζουμε στην εκτίμηση ότι οι περιορισμοί αυτοί, δεν είναι δυνατόν να θεωρηθούν επαχθείς. Εξ άλλου, ο πληθυσμός έχει αρχίσει να εκτιμάει το πατρογονικό περιβάλλον και, ακόμη, έχει αρχίσει να αισθάνεται υπερήφανος γι' αυτό. Ένα τέτοιο επίτευγμα, όμως, παρ' ότι αναγκαίο δεν είναι και επαρκές για αειφόρο ανάπτυξη.
3. Δεν θεωρούμε ασφαλή την υπόθεση ότι το όλον περιβάλλον θα ελεγχθεί με περιοριστικά μέτρα και θα διατηρηθεί αλώβητο ως βάση για αειφόρο τουριστική ανάπτυξη και ιδιόμορφη πολιτισμική ταυτότητα. Εκτιμάμε ότι οι σχετικοί περιοριστικοί όροι θα θεωρηθούν από τον πληθυσμό ως επαχθείς, διότι στον πληθυσμό δεν έχει γενικά αναπτυχθεί ακόμη αίσθημα σεβασμού για το φυσικό περιβάλλον, όπως, π.χ., στη Γερμανία, αλλά, αντίθετα, το φυσικό περιβάλλον, τεμαχιζόμενο σε οικοπέδα που χτίζονται, θεωρείται γενικά από τον πληθυσμό ως μέσο ικανοποίησης κοινωνικών αναγκών και θεμιτού πλουτισμού.

Ενάντια προς την πιο πάνω δυσμενή πρόβλεψη, θα μπορούσαν να υποστηρίξουν την επιθυμητή κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

1. Δημιουργείται σε κάθε νησί επαρκής αριθμός ζωνών γύρω από οικισμούς και πλησίον σε ακτές, όπου διευκολύνεται η οικοδόμηση για 'τουρισμό, αναψυχή, παραθερισμό' ενώ σε όλες τις άλλες ζώνες επιβάλλονται περιορισμοί. Οι σχετικές Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες και οι επιβαλλόμενες Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου, λόγω της φύσης των, αφού εκφράζονται και οι τοπικές απόψεις, πρέπει να συμφωνούνται τελικά στο επίπεδο Υπουργείου Βορείου Αιγαίου, ΥΠΕΧΩΔΕ και ΕΟΤ.
2. Παράλληλα στα πλαίσια των συναινετικών διαδικασιών με κάθε σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος, που επιβάλλει περιορισμούς, αναπτύσσεται μια μόνιμη εκστρατεία πληροφόρησης του κοινού, ότι οι επιβαλλόμενοι περιορισμοί προστατεύουν τον πολιτισμό και, παράλληλα, ότι θεμελιώνουν ασφαλέστερα κάθε προσδοκία πλουτισμού από το περιβάλλον. Η εκστρατεία αυτή πρέπει να είναι συνεχής, να διεξάγεται από τοπικούς φορείς με κύρος, που θα ενισχύονται ποικιλότροπα, και να επισπευτεί και να εποπτευτεί από το Υπουργείο Αιγαίου και τον ΕΟΤ.

Η αύξηση και των μονάδων των ξενοδοχειακών καταλυμάτων και η χωροταξική των κατανομή.

Ως προς την χωροταξική κατανομή των μονάδων των ξενοδοχειακών καταλυμάτων εμφανίζονται συνοπτικά ως πιθανές τρεις εναλλακτικές υποθέσεις ή προοπτικές:

1. Οι μέχρι τώρα ζώνες-οικισμοί συγκέντρωσης και ανάπτυξης παραμένουν βασικά οι ίδιοι και, με τη γενική αύξηση κλινών, απλώς διευρύνονται λίγο-πολύ αναλογικά προς τις τάσεις του παρελθόντος.
2. Ενώ οι μέχρι τώρα ζώνες-οικισμοί συγκέντρωσης και ανάπτυξης συνεχίζουν να διευρύνονται, με βάση τη συνεχή βελτίωση των περιφερειακών οδικών δικτύων, με βάση τα προγράμματα αποκατάστασης των παραδοσιακών-διατηρητέων οικισμών και με βάση την μεγάλη αύξηση τιμών στις αναπτυγμένες ζώνες, νέοι ζώνες-οικισμοί προστίθενται και η διασπορά διευρύνεται.
3. Ενώ βρίσκεται εν εξελίξει το αμέσως στην προηγούμενη παράγραφο περιγραφόμενο υπόδειγμα κατανομής, αυτόνομα λόγω συγκριτικών πλεονεκτημάτων και διαμορφωμένης δυναμικής ή λόγω δημιουργίας ενός μεγάλου ξενοδοχείου, που λειτουργεί ως πόλος, ή κατευθυνόμενα, π.χ., λόγω ανάπτυξης νέων υποδομών που δημιουργούν προσδοκίες ή λόγω περιορισμού των επιχορηγήσεων και των επιδοτήσεων επιτοκίου μόνο σε μια-δυο ζώνες, σε κάθε νησί αναπτύσσονται σε μια-δυο ζώνες υψηλές συγκεντρώσεις, που είναι εκμεταλλεύσιμες στα πλαίσια των διαδικασιών συγκέντρωσης-διανομής των επισκεπτών τόσο κατά τις φάσεις αφίξεων και αναχωρήσεων όσο και κατά τις ενδιάμεσες φάσεις οργάνωσης ημερήσιων προγραμμάτων επισκέψεων, κοινωνικο-πολιτιστικών εκδηλώσεων κ.ά..

Από τις πιο πάνω τρεις εναλλακτικές προοπτικές ως πιθανότερη θεωρούμε τη δεύτερη χωρίς και να αποκλείουμε την τρίτη.

Η αύξηση και διάρθρωση από πλευράς μεγέθους και κατηγορίας μονάδων των ξενοδοχειακών καταλυμάτων

Ως προς την αύξηση και διάρθρωση από πλευράς μεγέθους και κατηγορίας μονάδων των ξενοδοχειακών καταλυμάτων εμφανίζονται συνοπτικά ως πιθανές τρεις εναλλακτικές υποθέσεις ή προοπτικές:

1. Το συνολικό δυναμικό σε ξενοδοχειακά καταλύματα, με φορείς μικρούς επενδυτές, αυξάνει κατά τις προβλέψεις αλλά η διάρθρωση από πλευράς μεγέθους

και κατηγορίας μονάδων παραμένει βασικά η ίδια και το τρέχον πρότυπο ανάπτυξης διατηρείται βασικό το ίδιο.

2. Το συνολικό δυναμικό σε ξενοδοχειακά καταλύματα αυξάνει κατά τις προβλέψεις και η διάρθρωση από πλευράς μεγέθους και κατηγορίας μονάδων, με φορείς πάλι μικρούς επενδυτές, βελτιώνεται, πλησιάζοντας την αντίστοιχη διάρθρωση τουριστικά ώριμων περιοχών της χώρας, αλλά βασικά καμιά νέα μονάδα πάνω από 200 κλίνες οιασδήποτε κατηγορίας δεν προστίθεται και το σύνολο των μονάδων παραμένει στην κατηγορία των οικογενειακής μορφής επιχειρήσεων.
3. Το ξενοδοχειακό δυναμικό εξελίσσεται κατά την εκδοχή της αμέσως προηγούμενης παραγράφου αλλά στην Περιφέρεια, με φορείς μεγάλους επενδυτές, προστίθενται επί πλέον 1-2 μονάδες άνω των 400 κλινών κατηγορίας Α' και άνω.

Στο πλαίσιο των επιδιώξεων που τίθενται από αυτή τη Μελέτη επιθυμητό είναι οι μικροί επενδυτές ν' αρχίσουν να εγκαταλείπουν το τρέχον πρότυπο ανάπτυξης και να σκοπεύσουν σε μονάδες υψηλότερου επιπέδου παροχής υπηρεσιών. Επιθυμητό είναι, επίσης, οι τώρα απουσιάζοντες μεγάλοι επενδυτές να εμφανιστούν στο προσκήνιο. Οι επιδιώξεις, όμως, αυτές είναι δυνατόν να επιτευχθούν, μόνον αν το επενδυτικό περιβάλλον και οι προσδοκίες κερδοφορίας για μικρούς και μεγάλους επενδυτές αλλάξουν κατάλληλα. Τι παράμετροι του επενδυτικού περιβάλλοντος πρέπει να αλλάξουν εν προκειμένω και πως;

Οι παράμετροι που ρυθμίζουν την συμπεριφορά οικογενειακών και επιχειρησιακών επενδύσεων

Ως προς την μέχρι τώρα αύξηση και διάρθρωση από πλευράς μεγέθους και κατηγορίας μονάδων των ξενοδοχειακών καταλυμάτων με **φορείς διαχείρισης οικογενειακής μορφής** παρατηρούμε συνοπτικά ότι συνέτρεξαν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Οι επενδυτές είναι αποκλειστικά εντόπιοι, οι οποίοι είχαν συσσωρεύσει κάποιο κεφάλαιο αλλά δεν διέκριναν άλλες εναλλακτικές δυνατότητες επενδύσεων ή άλλες εναλλακτικές δυνατότητες ίδιας απασχόλησης ή απασχόλησης των μελών της οικογένειας πλην της επένδυσης στον τουριστικό τομέα. Κανένας βασικά μεγάλος επενδυτής, πάντως, εντόπιος ή ξένος, ιδιαίτερα της κατηγορίας των επενδυτών αλυσίδων μεγάλων μονάδων, δεν έχει μέχρι τώρα διακρίνει δυνατότητες επενδύσεων και δεν έχει προσελκυστεί στην Περιφέρεια.

2. Τα ίδια κεφάλαια επενδύσεων προέρχονται από ναυτιλιακά και μεταναστευτικά εμβάσματα, από αγροτικές επιδοτήσεις, από αποταμιεύσεις μηχανικών, ιατρών, δικηγόρων, από εκποίηση κτηματικής περιουσίας κλπ.. Τα υπόλοιπα αναγκαία κεφάλαια καλύπτονται από τις επιδοτήσεις των αναπτυξιακών νόμων και από δανεισμό μέσω του τραπεζικού συστήματος.
3. Οι μικρότερες επενδύσεις αυτονομούνται από τους αναπτυξιακούς νόμους και τις προδιαγραφές του ΕΟΤ αλλά οι μεγαλύτερες καθίστανται αλληλένδετες με τις κρατικές επιχορηγήσεις, τον τραπεζικό δανεισμό και τις επιδοτήσεις επιτοκίου και εναρμονίζονται προς τις προδιαγραφές ΕΟΤ.
4. Οι αισιόδοξες προσδοκίες των επενδυτών θεμελιώθηκαν στις διεθνείς και εθνικές θετικές εξελίξεις του τουριστικού φαινομένου και, πιο απτά, στα έργα υποδομής του Α΄ και Β΄ ΚΠΣ, που εν πολλοίς ήσαν έργα υποστηρικτικής τουριστικής υποδομής.
5. Το μικρό μέγεθος και η χαμηλή κατηγορία των μονάδων προσδιορίζονται βασικά από τα όρια που θέτουν τα περιορισμένα ίδια κεφάλαια και η ανασφάλεια της ίδιας διαχείρισης μεγάλων μονάδων με ειδικές απαιτήσεις υπό δυσμενείς συνθήκες υποστηρικτικής υποδομής.
6. Η επιλογή θέσης ανάπτυξης της επιχείρησης εν μέρει είναι αποτέλεσμα χωροταξικών αξιολογήσεων. Πολλές φορές, όμως, είναι αποτέλεσμα του συμβάντος ότι κάποιο γήπεδο ίδιας ιδιοκτησίας ή χαμηλής τιμής βρίσκεται σε σχετικά καλή θέση σε σχέση με μια ακτή και τον τόπο ίδιας κατοικίας.
7. Η βιωσιμότητα της ιδρυόμενης ξενοδοχειακής επιχείρησης διασφαλίζεται στο πλείστον των περιπτώσεων στα πλαίσια της βιωσιμότητας της ευρύτερης οικογενειακής επιχείρησης. Π.χ., μητέρα και κόρη αναλαμβάνουν την ξενοδοχειακή επιχείρηση αλλά ο πατέρας, παράλληλα, συνεχίζει να εργάζεται ως αγρότης, μηχανικός-εργολάβος ή σε άλλο επάγγελμα.

Παράλληλα, τα συνήθη κριτήρια τα οποία λαμβάνει υπ' όψη του ένας επενδυτής ξενοδοχειακών καταλυμάτων με **διαχείριση μονάδας επιχειρησιακής μορφής** για να ιδρύσει σε κάποιο νησί της Περιφέρειας μια μεγάλη μονάδα, 400 κλινών και άνω, είναι, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

1. Το εύρος της τουριστικής περιόδου, όπως προσδιορίζεται από τις κλιματολογικές συνθήκες, σε σύγκριση με ανταγωνίστριες περιοχές.
2. Ο εγγενής φυσικός-πολιτιστικός περιβαλλοντικός πλούτος και η ελκυστικότητά του σε σύγκριση με ανταγωνίστριες περιοχές.

3. Οι συνθήκες γης.
4. Ο βαθμός και η ποιότητα ανάπτυξης της μέχρι τώρα ξενοδοχειακής και λοιπής τουριστικής υποδομής.
5. Η κατάσταση των συγκοινωνιακών συνδέσεων της περιοχής με την εσωτερική και εξωτερική αγορά.
6. Οι εξελίξεις στην εσωτερική και εξωτερική τουριστική ζήτηση, λαμβανομένων υπ' όψη και των σχετικών εξελίξεων στη δυτική Τουρκία, και παράλληλα, η σχετικά διαμορφωθείσα σωρευτική τουριστική προβολή της Περιφέρειας.
7. Η πιθανότητα περιοδικών υποτροπών στις ελληνο-τουρκικές σχέσεις και, αντίστοιχα, καταστρεπτικών περιόδων για τη λειτουργία μιας μεγάλης μονάδας.

Ποιες από τις πιο πάνω προσδιοριστικές συνθήκες της επενδυτικής συμπεριφοράς μικρών και μεγάλων επενδυτών, αυτόνομα ή σχεδιασμένα, αναμένεται να αλλάξουν και πως, ώστε βάσιμα να προσδοκούμε, ότι η επενδυτική δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα θα κινηθεί προς τα επιθυμητά πρότυπα;

Τα εναλλακτικά σενάρια των εξελίξεων σε σχέση με την επενδυτική συμπεριφορά μεγάλων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων

Υπό την απόλυτη προϋπόθεση, ότι προστατεύεται αποτελεσματικά το φυσικό-πολιτιστικό περιβάλλον, αφού το περιβάλλον είναι η βάση για οποιαδήποτε μακροχρόνιας πνοής τουριστική ανάπτυξη αυτών των νησιών, θα μπορούσαμε από τώρα διερευνητικά να διαβλέψουμε μακροχρόνια ως πιθανά δυο εναλλακτικά σενάρια, ένα εξελικτικό και ένα ανατρεπτικό των μέχρι τώρα τάσεων:

Σενάριο με βάση μια μακροχρόνια εξελικτική πορεία

Για 5 έως 10 χρόνια δεν συντελείται κανένα ποιοτικό ή διαρθρωτικό άλμα.

Επί μόνιμης βάσης, όμως, με επενδύσεις του ευρύτερου δημόσιου τομέα:

- συνεχίζεται μια σταθερή σωρευτική διαδικασία διεύρυνσης και βελτίωσης της υποδομής του θεματικού τουρισμού, δηλαδή, του τουρισμού με βάση τα στοιχεία της φύσης, του πολιτισμού και του πολιτισμικού αποθέματος, των δικτύων, των μονοπατιών και των διαδρομών,

- καθώς παράλληλα συνεχίζεται και μια σταθερή σωρευτική διαδικασία διεύρυνσης και βελτίωσης της υποστηρικτικής υποδομής γενικά, δηλαδή, της υποδομής λιμένων, μαρινών, αγκυροβολίων, επιλιμένων οικιστικών κέντρων υποδοχής, δικτύων- μονοπατιών- διαδρομών, οδικών αξόνων, αεροδρομίων, νοσοκομείων κ.ά..

Σημειώνεται σχετικά ότι από όλα τα στοιχεία πολιτισμού προτεραιότητα φαίνεται ότι έχουν η διάσωση και αποκατάσταση κάποιων τμημάτων του πολεοδομικού συνόλου ορισμένων παραδοσιακών οικισμών. Οι παρεμβάσεις διάσωσης των παραδοσιακών οικισμών από τουριστική-αναπτυξιακή άποψη θεωρούνται γενικά σε προτεραιότητα έναντι της διάσωσης μεμονωμένων μνημείων, διότι οι παρεμβάσεις στους οικισμούς λειτουργούν πολλαπλασιαστικά και παρακινούν τους ιδιώτες να επενδύσουν παράλληλα και να διασώσουν τα παραδοσιακά σπίτια τους ή να τα μετατρέψουν σε ξενώνες, να διασώσουν παραδοσιακά εργαστήρια, τεχνικές, εστιατόρια κ.ά.. Επί πλέον, η ολοκληρωμένη ενός κεντρικού τμήματος ενός παραδοσιακού οικισμού δημιουργεί ένα αξιόπιστο χώρο υποδοχής επισκεπτών υποστηριζόμενο με έργα και δραστηριότητες που παρέχουν στον επισκέπτη άνετη διημέρευση, αναψυχή, ξεκούραση, δυνατότητες για παρακολούθηση εκδηλώσεων κ.α. Υπάρχει, βέβαια, θέμα διάσωσης των μοναδικών στο είδος τους μνημείων αλλά αυτό το θέμα δεν μπορεί να μπει στους προϋπολογισμούς του τουριστικού σχεδιασμού με πρώτη προτεραιότητα.

Ως αποτέλεσμα βελτίωσης της θεματικής και υποστηρικτικής υποδομής:

- δημιουργούνται και προβάλλονται σε κάθε νησί 5-6 ημερήσιου ενδιαφέροντος οργανωμένα και διεθνώς ικανοποιητικά εναλλακτικά θεματικά προγράμματα (ο δρόμος των οικοτόπων, ο δρόμος των παραδοσιακών οικισμών, ο δρόμος των αρχαίων, μεσαιωνικών ή νεωτέρων μνημείων και τόπων, ο δρόμος του ιδιότυπου τεχνικού, παραγωγικού και καλλιτεχνικού περιβάλλοντος, ο δρόμος του κρασιού και των γεύσεων κ.ά.),
- πολλαπλασιάζεται η ατομική και οργανωμένη θεματική δραστηριότητα των παραθεριζόντων στα νησιά και των προσελκυομένων επισκεπτών από Μικρά Ασία, Ελλάδα, κρουαζιερόπλοια και σκάφη αναψυχής,
- βελτιώνεται αρκετά ο αριθμός και η εισοδηματική και κοινωνική σύνθεση των προσελκυομένων παραθεριστών και επισκεπτών.

Παράλληλα, ως αποτέλεσμα βελτίωσης των υποδομών υποστήριξης, διάσωσης και αναβάθμισης του παραδοσιακού και σύγχρονου οικιστικού περιβάλλοντος και αύξησης του αριθμού και βελτίωσης της εισοδηματικής-κοινωνικής σύνθεσης παραθεριστών-επισκεπτών:

- οι μικροί επενδυτές συνεχίζουν μια σταθερή σωρευτική διαδικασία και διευρύνουν την υποδομή των τουριστικών καταλυμάτων οικογενειακής διαχείρισης και ως ένα σημείο βελτιώνουν τη διάρθρωση καθόσον αφορά μεγέθη και τάξη μονάδων,
- οι μικροί επιχειρηματίες και ελεύθεροι επαγγελματίες στο πλαίσιο του ευρύτερου τουριστικού τομέα διατηρούν παραδοσιακά καφενεία, παντοπωλεία και εστιατόρια, βελτιώνουν καταστήματα, προσφέρουν εξειδικευμένες υπηρεσίες κ.ά.,
- αγρότες, βιοτέχνες, ελεύθεροι επαγγελματίες κ.ά., διασώζουν τα παραδοσιακά τους σπίτια και την παραδοσιακή οικοσκευή ή διασώζουν εργαστήρια και παραδοσιακές τεχνολογίες αλλά και χτίζουν ίδιες σύγχρονες κατοικίες και σύγχρονα ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα προς εκμετάλλευση,
- οι δήμοι εκτελούν έργα και αναπτύσσουν δραστηριότητες που παρέχουν στον επισκέπτη άνετη διημέρευση, αναψυχή, ξεκούραση, δυνατότητες για άθληση, για μόρφωση, για χόμπι, για παρακολούθηση εκδηλώσεων κ.α. και είναι μεταξύ άλλων:

Κάποια στιγμή η σύνθετη αυτή σωρευτική διαδικασία, συνεπικουρουσών, ενδεχομένως, και άλλων ευνοϊκών συνθηκών, δημιουργεί συνθήκες κατωφλίου, ώστε να γίνει διαρθρωτική βελτίωση και να εισέλθουν στο προσκήνιο και επενδύσεις σε μεγάλες, υψηλής τάξης, ξενοδοχειακές μονάδες με αποτέλεσμα να συντελεστεί ποιοτικό αναπτυξιακό άλμα.

Εάν στο σημείο αυτό συντελεστούν οι προσδοκώμενες επενδύσεις, τότε σε μια δεύτερη φάση, σε κλίμακα ολόκληρων νησιών, συντελείται:

- καταλυτική εκμετάλλευση των παρεχόμενων συγκριτικών πλεονεκτημάτων και δυνατοτήτων,
- ριζική επέκταση-αναβάθμιση του παραθεριστικού και επισκεπτικού τουρισμού από Ελλάδα, Ευρώπη και Τουρκία, και
- ανάπτυξη πρόσθετων ειδικών μορφών τουρισμού, όπως είναι ο τουρισμός υπηρεσιών ανοιχτού πανεπιστημίου, ο τουρισμός ιαματικών πηγών, ο τουρισμός συνεδρίων, ο τουρισμός γκολφ κ.ά..

Τελικό στάδιο αυτού του άλματος θα είναι:

- από πλευράς ζήτησης η προσέλκυση παραθεριστών και επισκεπτών κοινωνικά και πολιτισμικά ενεργών και υψηλού εισοδήματος σε διευρυμένη τουριστική περίοδο και
- από πλευράς προσφοράς η αύξηση της βιωσιμότητας και ανταγωνιστικότητας και η ριζική βελτίωση της διαπραγματευτικής δύναμης για τον καθορισμό τιμών των τουριστικών επιχειρήσεων.

Εναλλακτικό σενάριο με βάση μια απ' αρχής μεγάλη επενδυτική παρέμβαση του ιδιωτικού τομέα

Με βάση τη δημιουργία από πλευράς ευρύτερου δημόσιου τομέα ευκαιριών επένδυσης (investment opportunities) ή με βάση τις ειδικές συνθήκες δράσης μεγάλων διεθνών επιχειρήσεων συντελούνται μέσα στο άμεσο μέλλον ιδρύσεις 1-2 ξενοδοχειακών μονάδων άνω των 400 κλινών Α' κατηγορίας και άνω, σε κάποια νησιά της Περιφέρειας.

Οι επενδύσεις αυτές, με διαδικασία αντίστροφη των διαδικασιών του προηγούμενου σεναρίου, σε κλίμακα ολόκληρων νησιών συντελούν καταλυτικά απ' αρχής:

- στην εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων,
- στην επέκταση-αναβάθμιση του παραθεριστικού, θεματικού και επισκεπτικού τουρισμού από Ελλάδα, Ευρώπη και Τουρκία,
- στην ανάπτυξη των ήπιων και των ειδικών μορφών τουρισμού, όπως είναι ο τουρισμός των κρουαζιερόπλοιων και των σκαφών αναψυχής, ο τουρισμός υπηρεσιών ανοιχτού πανεπιστημίου, ο τουρισμός ιαματικών πηγών ή και ο τουρισμός συνεδρίων, ο τουρισμός γκολφ κ.ά..

Πρόκριση του πιθανότερου σεναρίου και οι αναγκαίες στρατηγικές υποστήριξής του.

Στο φως της ανάλυσης των συνθηκών ως πλέον πιθανό θεωρούμε το σενάριο ανάπτυξης με βάση μια μακροχρόνια εξελικτική πορεία συσσωρευτικής μορφής, που στο τέλος, όμως, θα οδηγήσει σε ένα ποιοτικό άλμα.

Με βάση το σενάριο εξελικτικής συσσώρευσης, αυτό που εν τη εξελίξει θα πρέπει και θα είναι δυνατόν, μερίμνη αρμόδιων φορέων, να προωθείται σταθερά, για να υλοποιηθούν οι εκφρασθείσες επιδιώξεις και οι εκφρασθείσες επαγγελίες, είναι:

1. Τα μέτρα προστασίας και διάσωσης του φυσικού, πολιτιστικού και οικιστικού περιβάλλοντος. Έτσι τίθενται οι βάσεις για αειφόρο ανάπτυξη και ιδιάζουσα τουριστική ταυτότητα.
2. Οι δημόσιες επενδύσεις σε υποδομή θεματικού τουρισμού (πρώτιστα, σε τουριστική υποδομή πολιτισμού και φυσικού περιβάλλοντος) και σε υποδομή υποστήριξης (βασικά, σε αεροδρόμια, λιμάνια και αστική υποδομή εν γένει). Έτσι αρχίζει η ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού, στο πλαίσιο του οποίου υποστηρίζεται η αναβάθμιση του παραθεριστικού τουρισμού και προσελκύεται επισκεπτικός τουρισμός μιας ή και περισσότερων ημερών από Ελλάδα και Μικρά Ασία με αεροπλάνα αλλά, κυρίως, με πλοία της γραμμής, κρουαζιερόπλοια και σκάφη αναψυχής. Έτσι, δηλαδή, αφ' ενός υποστηρίζεται το ευρωπαϊκό κερκτικό του παραθεριστικού τουρισμού και αφ' ετέρου γίνεται εκμετάλλευση της γειτνίασης των νήσων με τις μεγάλες συγκεντρώσεις στις ακτές της Μικράς Ασίας και του δυνάμει επισκεπτικού τουρισμού της περιοχής και της Μεσογείου.
3. Οι έρευνες της αγοράς και των προϋποθέσεων στην Περιφέρεια και, τελικά, η προσέλκυση μεγάλων τουριστικών επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα. Έτσι τίθενται οι βάσεις για εισαγωγή υψηλής τεχνολογίας στη διαχείριση τουριστικών επιχειρήσεων, οργανικής και μόνιμης διασύνδεσης με τις διεθνείς τουριστικές αγορές, οριστικοποίησης μιας καλύτερης εισοδηματικής, κοινωνικής και πολιτισμικής, σύνθεσης επισκεπτών και ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού, δηλαδή, συνεδριακού τουρισμού, ιαματικού τουρισμού, εκπαιδευτικού τουρισμού κ.ά..

Η διαδικασία προώθησης του σεναρίου ανάπτυξης και των στρατηγικών στόχων του, με δεδομένη την υφιστάμενη οργάνωση, πρέπει να υποστηριχθεί από πλειάδα φορέων. Η παρακολούθηση, πάντως, κατά πόσον οι στρατηγικές δράσεις βρίσκονται πάντα σε προτεραιότητα και κατά πόσον η όλη πορεία χρήζει κάποιων αναπροσανατολισμών με βάση νεώτερα δεδομένα είναι προφανώς θέμα της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου και, οπωσδήποτε, του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού.

Η κατ' αυτόν τον τρόπο επιλεγόμενη στρατηγική προτεραιοτήτων εξειδικεύεται ως εξής:

A) Παραθεριστικός Τουρισμός

Παρά την προτίμηση προώθησης κατά προτεραιότητα του θεματικού τουρισμού έναντι του παραθεριστικού, η αναγκαία υποστήριξη προς τον παραθεριστικό τουρισμό δεν είναι δυνατόν να περιοριστεί για μια σειρά λόγους. Πρώτον, διότι ο παραθεριστικός τουρισμός είναι υπαρκτός και έχει αυτοδύναμη δυναμική ανάπτυξης ενώ ο θεματικός τουρισμός βρίσκεται στο έτος μηδέν και η ανάπτυξή του είναι απόλυτα εξαρτημένη από μακροχρόνιες σωρευτικές δημόσιες επενδύσεις. Δεύτερον, διότι ο παραθεριστικός τουρισμός λειτουργεί υπό προβληματικές συνθήκες, οι οποίες επείγει να αρθούν. Τρίτον, διότι ο παραθεριστικός τουρισμός τελικά θα κληθεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά με τον θεματικό τουρισμό. Για όλους αυτούς τους λόγους η αναγκαία θεμιτή υποστήριξη προς τον παραθεριστικό τουρισμό με μέσα και πόρους γίνεται χωρίς περιορισμό.

Η άμεση υποστήριξη των επιδιώξεων σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών παραθεριστικού τουρισμού προωθείται με τις ακόλουθες δράσεις:

1. Χωροταξική οργάνωση των ξενοδοχειακών συγκεντρώσεων μέσω ΖΟΕ, ώστε να προστατευθεί το περιβάλλον και να δημιουργηθούν προϋποθέσεις αποτελεσματικής έμμεσης υποστήριξης των μονάδων με τεχνική και κοινωνική υποδομή.
2. Οργανωτική υποστήριξη των τουριστικών επιχειρήσεων μέσω ΚΕΤΑ, ώστε να βελτιωθεί η διαχείριση, η αποτελεσματικότητα και η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων καθώς και το φάσμα και η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών.
3. Υποστήριξη νέων ξενοδοχειακών επενδύσεων μέσω του αναπτυξιακού νόμου 1206, ώστε αφ' ενός να βελτιωθεί το μέγεθος και η ποιότητα των υφιστάμενων ή των ιδρυόμενων μονάδων και αφ' ετέρου να βελτιωθεί η ποσότητα και η ποιότητα της προσφοράς και να επιτευχθούν οι στόχοι αύξησης των αφίξεων και διανυκτερεύσεων και βελτίωσης του οικονομικού και κοινωνικού προφίλ των επισκεπτών.

B) Θεματικός Τουρισμός

Η υποστήριξη ανάπτυξης του θεματικού τουρισμού, όπως εξηγήθηκε πιο πάνω, βρίσκεται σε προτεραιότητα με την έννοια ότι, αφού εξαντληθεί κάθε δυνατή υποστήριξη για άμεση αναδιάρθρωση του παραθεριστικού τουρισμού, θα διατεθούν για την υποστήριξή του θεματικού τουρισμού όλα τα προσφερόμενα μέσα και πόροι με στόχο να διασωθεί και να αναδειχθεί η αειφόρος βάση της τουριστικής δραστηριότητας, να διευρυνθεί η περιορισμένη τώρα τουριστική περίοδος, να αναβαθμιστεί το οικονομικό το κοινωνικό-πολιτιστικό επίπεδο των για οποιοδήποτε λόγο προσελκυσόμενων επισκεπτών και, τελικά, να μετατραπεί ο τουρισμός στα νησιά, κατά το δυνατόν, από τουρισμό αναψυχής και ανάπαυσης σε τουρισμό αμοιβαίων πολιτιστικών ανταλλαγών.

Μεσοχρόνια, κατά την περίοδο 2000-2006 και 2007-2012, κατά προτεραιότητα όλων των ειδών θεματικού τουρισμού, εκτιμάται ότι ενδείκνυται να προωθηθεί ο ‘Τουρισμός Περιβάλλοντος’ και ο ‘Τουρισμός Πολιτισμού’. Η προώθηση των κλάδων αυτών θεωρείται ότι είναι εφικτή και επιθυμητή και, παράλληλα, ότι συμβάλλει σε εκμετάλλευση του διατιθέμενου στρατηγικού συγκριτικού πλεονεκτήματος της Περιφέρειας, όπως αναπτύσσεται σε άλλα σημεία της Μελέτης.

Η όποια προώθηση των κλάδων αυτών προτείνεται να γίνει το πρότυπο που προωθεί ο ΕΟΤ στο ΕΠΑΝ. Η όποια, δηλαδή, διάσωση, ανάπλαση και προβολή φυσικών ή πολιτιστικών πόρων, προτείνεται να συνδέεται με ένταξη σε δίκτυο, με ένταξη σε μονοπάτια-διαδρομές και με υπαγωγή σε κέντρο προβολής, ενημέρωσης και διαχείρισης.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα μονοπάτια, εκτός από τις τεχνικές προδιαγραφές, θα πρέπει να ακολουθούν και αισθητικές και πολιτισμικές προδιαγραφές, έτσι ώστε τελικά τα μονοπάτια καθ’ εαυτά ως διαδρομές να είναι ενδιαφέροντα αλλά και ως μέσα προσέγγισης να αποτελέσουν δραματικό τρόπο πρόσληψης του περιβάλλοντος.

Σε σχέση με τον ‘Τουρισμό Πολιτισμού’ προτείνεται μια αλλαγή προτεραιοτήτων από τις προτεραιότητες ΠΕΠ. Σαφέστατα θα πρέπει να διασωθούν τα απειλούμενα μοναδικά πολιτιστικά στοιχεία που επισημαίνονται από το ΠΕΠ αλλά στο πλαίσιο της παρούσας Μελέτης εκτιμάται, πως σημασία, επίσης, κατά την περίοδο 2000-2006 και 2007-2012 πρέπει να δοθεί στη διάσωση ενός ικανού αριθμού τμημάτων παραδοσιακών οικισμών. Η προτεραιότητα αυτή δικαιολογείται, διότι η διάσωση, αποκατάσταση και προβολή, ενός τμήματος παραδοσιακού οικισμού έχει σημασία καθ’ εαυτή αλλά έχει και ευρύτατα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, όπως εξηγείται και στο σχετικό εδάφιο. Το δίκτυο των αποκαταστημένων παραδοσιακών οικισμών θεωρείται, ότι μακροχρόνια θα αποτελέσει την αναγκαία και ικανή συνθήκη ανάπτυξης όλων των άλλων εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε κάθε νησί.

Στο πλαίσιο διάσωσης των οικολογικών και πολιτιστικών μνημείων και ανάπτυξης του τουρισμού περιβάλλοντος και πολιτισμού η Μελέτη θεωρεί ως έργο απόλυτης προτεραιότητας σε επίπεδο Περιφέρειας την ανάδειξη και προώθηση της ενοποίησης και ενιαίας διαχείρισης όλων των οικολογικών και αρχαιολογικών χώρων που βρίσκονται στο τόξο Πυθαγόρειο- Ευπαλίνειο- Ηραίο, που θα συνδυαστεί με μουσεία, κέντρο πληροφόρησης, κέντρο πολιτιστικών και οικολογικών σεμιναρίων, προκειμένου έτσι το τόξο Πυθαγορείου- Ευπαλινείου- Ηραίου να αναδειχθεί και να προβληθεί ως ένας επώνυμος διεθνής πολιτιστικός πόλος έλξης.

Τη βάση για ανάπτυξη αντίστοιχων επώνυμων διεθνών πόλων έλξης στα άλλα νησιά αποτελεί ήδη ο Μόλυβος στη Λέσβο και είναι δυνατόν να αποτελέσουν στο μέλλον

οι μεσαιωνικοί οικισμοί στη Χίο και το φυσικό τοπίο στο σύνολό του, εφόσον διασωθεί, της Ικαρίας.

Ως συνακολουθούσα προτεραιότητα της επιλογής ανάπτυξης του τουρισμού περιβάλλοντος και πολιτισμού θεωρείται η υποστήριξη της ανάπτυξης του επισκεπτικού τουρισμού με ανάπτυξη επιλεγόμενων λιμένων για υποδοχή πλοίων της γραμμής, κρουαζιερόπλοιων και σκαφών αναψυχής, προκειμένου η διάσωση, ανάπτυξη και προβολή των φυσικών και πολιτιστικών πόρων να συνδυαστεί και να γίνει εκμετάλλευση της ήδη υφιστάμενης στον ευρύτερο χώρο της Περιφέρειας, δηλαδή, στις Μικρασιατικές ακτές και στη Δωδεκάνησο, αγοράς επισκεπτικού τουρισμού. Η προοπτική, βέβαια, είναι στη συνέχεια να ακολουθήσουν και οι άλλες τουριστικές αγορές επισκεπτικού τουρισμού.

Ως, επίσης, συνακολουθούσα προτεραιότητα των πιο πάνω επιλογών θεωρείται η υποστήριξη της ανάπτυξης του τουρισμού μονοπατιών και διαδρομών.

Επιθυμητή καθ' εαυτή αλλά και διότι είναι απόλυτα υποστηρικτική και συμπληρωματική των επιλογών για ανάπτυξη του τουρισμού περιβάλλοντος και πολιτισμού είναι η επιλογή προώθησης του αγροτουρισμού σύμφωνα με τις πλήρεις προδιαγραφές του Υπουργείου Γεωργίας. Παρ' όλο, όμως, ότι η ανάγκη προώθησης του τουρισμού της μορφής αυτής είναι επιτακτική, η δημιουργία αισθητών αποτελεσμάτων στα πλαίσια των προδιαγραφών του αρμόδιου Υπουργείου θα απαιτήσει βάθος χρόνου, διότι η προώθηση του κλάδου προϋποθέτει μεγάλη οργανωτική προσπάθεια.

Οι υπόλοιπες μορφές θεματικού τουρισμού, οι οποίες κρίνονται ως κατ' αρχήν δυνατές και επιθυμητές, δηλαδή, ο ιαματικός τουρισμός, ο τουρισμός θαλασσοθεραπείας, ο συνεδριακός τουρισμός και ο τουρισμός εκπαίδευσης και ανοικτής εκπαίδευσης, δεν συζητούνται από άποψη προτεραιοτήτων, αφού τελούν υπό την αίρεση πρωτοβουλιών και εξελίξεων μακροχρονιότερης προοπτικής.

1.6 Οι προοπτικές της τουριστικής προσφοράς και ζήτησης για το 2010

Η εξέλιξη των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.

Καθώς προκύπτει από τον Πίνακα 1.2.1.Α στο τέλος αυτού του κεφαλαίου, οι ξενοδοχειακές κλίνες κύριες και λοιπές (χωρίς τις κλίνες ενοικιαζόμενων δωματίων) σε επίπεδο Περιφέρειας το 1971 ήσαν 2.300, το 1981 5.700, το 1990 13.300, το 1998 21.700 και το 2001 22.526. Βλέπουμε, δηλαδή, ότι η Περιφέρεια μπαίνει καθυστερημένα στην τουριστική κίνηση σε σχέση με τις περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου,

Ιονίων και Κρήτης αλλά με το χρόνο βελτιώνει τη θέση της, αφού η συμμετοχή της στο σύνολο χώρας από 1.72% το 1971 γίνεται 3.58% το 2001.

Καθώς, όμως, προκύπτει, οι τρεις νομοί που αποτελούν την Περιφέρεια δεν αναπτύσσονται ομοιόμορφα. Πιο αναπτυγμένος καταληκτικά το 2001 εμφανίζεται ο νομός Σάμου, με 11.565 ξενοδοχειακές κλίνες, ακολουθεί από κοντά ο νομός Λέσβου με 8.838 και σε μεγάλη απόσταση ο νομός Χίου με 2.123.

Εξ άλλου, το 1998 το ξενοδοχειακό δυναμικό του νομού Δωδεκανήσου ήταν 105.000 κλίνες, του νομού Κέρκυρας 36.800 κλίνες, του νομού Κυκλάδων 34.900 κλίνες και του νομού Ζακύνθου 13.300 κλίνες. Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι άλλοι νησιωτικοί νομοί την ίδια στιγμή εμφανίζονται πολύ πιο αναπτυγμένοι από τους νομούς της Περιφέρειας.

Σε άλλα κεφάλαια της Μελέτης γίνεται προσπάθεια να επισημανθούν και ν' αναλυθούν οι συγκεκριμένοι λόγοι αυτής της συγκριτικής καθυστέρησης των νομών της Περιφέρειας, προκειμένου να επισημανθούν αντίστοιχα τα αναγκαία συγκεκριμένα μέτρα, που, εφαρμοζόμενα, θα επέτρεπαν ταχύτερη ανάπτυξη και, ιδιαίτερα, ανάπτυξη σύμφωνα με επιθυμητά πρότυπα. Στο παρόν, όμως, κεφάλαιο τίθεται θέμα, με μακροσκοπικές μεθόδους, να γίνει μια προκαταρκτική εκτίμηση για τα πιθανά ανώτατα και κατώτατα όρια στα οποία αναμένεται να κινηθεί η τουριστική ανάπτυξη των νομών Βορείου Αιγαίου ως το 2010 με βάση μόνο τις τάσεις.

Οι αναζητούμενες εν προκειμένω τάσεις, βέβαια, έχουν διαμορφωθεί εν μέρει μεν αυτόνομα, εν μέρει, όμως, στο πλαίσιο των πολιτικών που εκφράζουν τα δύο ΚΠΣ που παρήλθαν και του Γ' ΚΠΣ που αρχίζει, στο πλαίσιο των δυο αλληλοδιάδοχων αναπτυξιακών νόμων 1892/90 και 2601/98 κλπ.. Με τον όρο, λοιπόν, σενάριο των τάσεων θα εννοούμε τις εξελικτικές προοπτικές που προδιαγράφονται, όπως περιγράψαμε, αλλά χωρίς να λαμβάνεται υπ' όψη η παράλληλη προώθηση ορισμένων στρατηγικών ολοκληρωμένων ή εξειδικευμένων παρεμβάσεων, που η παρούσα Μελέτη φιλοδοξεί τελικά να προτείνει προς βελτίωση της διαμορφωθείσας ή διαμορφούμενης πορείας.

Το δυναμικό σε ξενοδοχειακά καταλύματα, μαζί με την διάρθρωση των μονάδων κατά μεγέθη και κατηγορίες, θεωρείται αφετηριακή μεταβλητή για τη διαμόρφωση της όλης εικόνας της τουριστικής δραστηριότητας. Οι άλλες μεταβλητές ακολουθούν. Τίθεται, λοιπόν, θέμα διερεύνησης κατά προτεραιότητα της συντελεσθείσας εξέλιξης και των διαμορφούμενων εξελικτικών τάσεων του ξενοδοχειακού δυναμικού στους τρεις νομούς της Περιφέρειας.

Από τους Πίνακες διάρθρωσης του ξενοδοχειακού δυναμικού βλέπουμε ότι στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου η τουριστική κατάσταση διαμορφώνεται βασικά από το

πλήθος των αποφάσεων μικροεπενδύτων που κινούνται στην Β' και Γ' κατηγορία με μέσα μεγέθη 75 κλίνες και 39 κλίνες ανά μονάδα αντίστοιχα.

Θεωρούμε, συνεπώς, ότι είναι αξιόπιστη η μέθοδος να χρησιμοποιηθούν μακροσκοπικά υποδείγματα περιγραφής και πρόβλεψης των διαμορφούμενων προσδοκιών του μεγάλου πλήθους των μικροεπενδυτών. Για τον τιθέμενο σκοπό για την εκτίμηση των μεταβολών 2001-2010 χρησιμοποιήθηκαν οι συντελεστές ελαστικότητας αύξησης των ξενοδοχειακών καταλυμάτων της περιόδου 1990-2001, δηλαδή, οι λόγοι της ποσοστιαίας αύξησης των κλινών της περιόδου 1990-2001 κάθε νομού προς την αντίστοιχη ποσοστιαία αύξηση των κλινών χώρας.

Εναλλακτικά, ως βάση για την εκτίμηση των μεταβολών των ξενοδοχειακών κλινών 2001-2010 των νομών της Περιφέρειας θα ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν οι ρυθμοί εξέλιξης σε άλλους νομούς, με την υπόθεση ότι οι νομοί της Περιφέρειας ακολουθούν καθυστερημένη αλλά, πάντως, παράλληλη πορεία προς υπαρκτά υποδείγματα. Εν προκειμένω ο νομός Σάμου θα ήταν δυνατόν να συσχετιστεί με το μέσο όρο εξέλιξης των νομών Περιφέρειας Ιονίων. Ο νομός Λέσβου θα ήταν δυνατόν να συσχετιστεί με την εξέλιξη του νομού Ζακύνθου. Ο νομός Χίου, μια και είναι πολύ χαμηλά, θεωρήθηκε ότι ήταν δυνατόν να συσχετιστεί με κάποιο νομό που κάνει ένα εναρκτήριο άλμα.

Παράλληλα, χρησιμοποιήθηκαν οι τρεις διαθέσιμες εναλλακτικές υποθέσεις του επιπέδου των ξενοδοχειακών καταλυμάτων σε επίπεδο χώρας.

Στην υπόθεση I ως βάση για την εκτίμηση των μεταβολών των ξενοδοχειακών κλινών 2001-2010 χρησιμοποιήθηκαν οι προβλέψεις της μελέτης του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) και Andersen. Κατά τη μελέτη αυτή οι ξενοδοχειακές κλίνες το 2010 σε επίπεδο χώρας θα ανέρχονται σε 722.000.

Στην υπόθεση II ως βάση για την εκτίμηση των μεταβολών των ξενοδοχειακών κλινών 2001-2010 χρησιμοποιήθηκαν οι προβλέψεις αδημοσίευτης μελέτης δημόσιας υπηρεσίας, που έγινε στα πλαίσια εκτίμησης των επιπτώσεων από τη διενέργεια των ολυμπιακών αγώνων του 2004. Κατά τη μελέτη αυτή οι ξενοδοχειακές κλίνες το 2010 σε επίπεδο χώρας θα ανέρχονται σε 760.000.

Στην υπόθεση III ως βάση για την εκτίμηση των μεταβολών των ξενοδοχειακών κλινών 2001-2010 χρησιμοποιήθηκαν οι προβλέψεις της μελέτης του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ) στα πλαίσια 'Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 και οι Επιπτώσεις στον Ελληνικό Τουρισμό' (Γ. Θ. Παπανίκος, Αθήνα 1999). Κατά τη μελέτη αυτή οι ξενοδοχειακές κλίνες το 2010 σε επίπεδο χώρας θα ανέρχονται σε 810.000.

Ο τρόπος υπολογισμών με βάση τις ελαστικότητες και τα αποτελέσματα δίδονται στους Πίνακες 1.2.1.Α έως 1.2.1.ΣΤ στο τέλος αυτού του κεφαλαίου. Καθώς βλέπουμε στους Πίνακες αυτούς το επίπεδο των ξενοδοχειακών κλινών το έτος 2010 μπορεί να κυμαίνεται στο επίπεδο Περιφέρειας από 27.496 ως 32.480 κλίνες, στο νομό Λέσβου από 11.501 ως 14.310 κλίνες, στο νομό Χίου από 2.460 ως 2.785 κλίνες και στο νομό Σάμου από 13.651 ως 15.694 κλίνες.

Απ' όλες τις εκτιμήσεις για τις ανάγκες της ανάλυσης κρατάμε για το έτος 2010 μια ενδιάμεση συντηρητική εκτίμηση αύξησης ξενοδοχειακών κλινών, που βασίζεται στην υπόθεση II της μελέτης της δημόσιας υπηρεσίας για το σύνολο χώρας. Στο πλαίσιο αυτής της εκτίμησης για την περίοδο 2001-2010 δεχόμαστε για το νομό Λέσβου μεταβολή από 8.561 κλίνες σε 12.678 κλίνες και αύξηση κατά 3.840 κλίνες, για το νομό Χίου μεταβολή από 2.123 κλίνες σε 2.601 κλίνες και αύξηση κατά 478 κλίνες, για το νομό Σάμου μεταβολή από 11.565 κλίνες σε 14.532 κλίνες και αύξηση κατά 2.967 κλίνες και για όλη την Περιφέρεια μεταβολή από 22.526 κλίνες σε 29.623 κλίνες και αύξηση κατά 7.097 κλίνες.

Εξελίξεις και προοπτικές για τις ξενοδοχειακές διανυκτερεύσεις και τις ξενοδοχειακές πληρότητες.

Στον Πίνακα 1.2.2. από Α ως Γ στο τέλος αυτού του κεφαλαίου βλέπουμε ότι κατά τα έτη 1981, 1990 και 2001 ο μέσος αριθμός διανυκτερεύσεων ανά ξενοδοχειακή κλίνη σε επίπεδο χώρας ήταν 143, 112 και 98 αντίστοιχα, σε επίπεδο Περιφέρειας ήταν 101, 69 και 90 αντίστοιχα, στο νομό Λέσβου 93,76 και 95, στο νομό Χίου 122, 68 και 95 και στο νομό Σάμου 100, 65 και 85. Παρατηρούμε, δηλαδή, μια γενική πτωτική πορεία στις πληρότητες σε επίπεδο χώρας και μια αρχικά πτωτική αλλά στη συνέχεια διορθωτική πορεία σε επίπεδο Περιφέρειας. Περιοριζόμενοι μόνο στις διαπιστούμενες τάσεις εκτιμάμε ότι οι πληρότητες στην Περιφέρεια γενικά το 2010 θα είναι στο επίπεδο των 90 διανυκτερεύσεων ανά κλίνη ετήσια.

Με βάση τις εκτιμηθείσες μέσες πληρότητες ανά κλίνη και τον αριθμό κλινών για το έτος 2010 εκτιμάμε ότι οι ξενοδοχειακές διανυκτερεύσεις στην περίοδο 2001-2010 σε επίπεδο Περιφέρειας από 2.018.559 θα αυξηθούν σε 2.666.094, στη Λέσβο από 836.950 θα αυξηθούν σε 1.134.000, στη Χίο από 201.702 θα αυξηθούν σε 232.470 και στη Σάμο από 979.906 θα αυξηθούν σε 1.299.600.

Εξελίξεις και προοπτικές για τις δηλούμενες και μη δηλούμενες κλίνες σε ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Στον Πίνακα 1.2.3. από Α ως ΣΤ στο τέλος αυτού του κεφαλαίου βλέπουμε ότι, όπως προέκυψε από απογραφή της ΕΣΥΕ το έτος 1990, σε κάθε περιφέρεια παράλληλα με

την ανάπτυξη ξενοδοχειακών κλινών αναπτύσσονται και κλίνες σε ενοικιαζόμενα δωμάτια, δηλούμενα και μη δηλούμενα, σύμφωνα με αναλογία, που κατά περιφέρεια ποικίλει. Για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου βρέθηκε το 1990 ότι επί του συνόλου των προσφερομένων τουριστικών κλινών οι κλίνες σε ξενοδοχειακά καταλύματα αποτελούσαν μόνον το 30,00%. Οι κλίνες σε δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια αποτελούσαν το 39,35% και, κατ' εκτίμηση, οι κλίνες σε μη δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια αποτελούσαν το 29,52% ενώ οι κλίνες σε κάμπινγκ αποτελούσαν το 1,13%. Δηλαδή, το 1990 στην Περιφέρεια βρέθηκε ότι υπήρχαν συνολικά 44.369 τουριστικές κλίνες από τις οποίες 13.300 σε ξενοδοχειακά καταλύματα, 17.461 κλίνες σε δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια και 13.096 κλίνες σε μη δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Για το έτος 2001 εκτιμάμε ότι τα ποσοστά συμμετοχής βελτιώθηκαν υπέρ των ξενοδοχειακών κλινών ως ακολούθως: Οι κλίνες σε ξενοδοχειακά καταλύματα αποτελούσαν το 34,78%, σε δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια αποτελούσαν το 36,45% και, κατ' εκτίμηση, οι κλίνες σε μη δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια αποτελούσαν το 27,34% ενώ οι κλίνες σε κάμπινγκ αποτελούσαν το 1,44%. Για το έτος 2010 εκτιμάμε ότι, μετά κάποια αναπόφευκτη ένταση των σχετικών ελέγχων, οι σχετικές αναλογίες μεταξύ ξενοδοχειακών και συμπληρωματικών καταλυμάτων βελτιώνονται ως ακολούθως: Οι κλίνες σε ξενοδοχειακά καταλύματα θα αποτελούν το 37,68%, σε δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια θα αποτελούν το 34,71% και, κατ' εκτίμηση, οι κλίνες σε μη δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια θα αποτελούν το 26,04% ενώ οι κλίνες σε κάμπινγκ θα αποτελούν το 1,57%..

Έτσι για την Περιφέρεια στο σύνολο δεχόμαστε ότι το 2001 υπήρχαν 22.526 κλίνες σε ξενοδοχειακά καταλύματα, 23.608 κλίνες σε δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια, 17.706 κλίνες σε μη δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια και συνολικά 64.773 κλίνες και, παράλληλα, ότι το 2010 θα υπάρχουν 29.623 κλίνες σε ξενοδοχειακά καταλύματα, 27.295 κλίνες σε δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια, 20.471 κλίνες σε μη δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια και συνολικά 78.627 κλίνες. Ανάλογη, όπως φαίνεται στους προαναφερθέντες σχετικούς Πίνακες, είναι η εικόνα για κάθε νομό της Περιφέρειας.

Εξελίξεις και προοπτικές για τις διανυκτερεύσεις και τις πληρότητες σε δηλούμενες και μη δηλούμενες κλίνες σε ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Παρ' όλο ότι πολλά από τα ενοικιαζόμενα δωμάτια συνεργάζονται με μικρά ξένα γραφεία ταξιδίων και απολαμβάνουν εγγύησης 150 διανυκτερεύσεων ανά κλίνη εν τούτοις, σε επίπεδο μέσου όρου, η μέση πληρότητα ανά κλίνη στα δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια αποτελεί το 66,66% περίπου της αντίστοιχης μέσης πληρότητας των ξενοδοχειακών κλινών και στα μη δηλούμενα ενοικιαζόμενα

δωμάτια αποτελεί το 33,33% περίπου της αντίστοιχης μέσης πληρότητας των ξενοδοχειακών κλινών. Με βάση την υπόθεση αυτή υπολογίστηκαν οι διανυκτερεύσεις συνόλου έτους σε νομούς και Περιφέρειες για τα διάφορα έτη αναφοράς και παρουσιάζονται στον Πίνακα 1.2.4. από Α έως Ι.

Έτσι για την Περιφέρεια στο σύνολο δεχόμαστε, ότι το 2010 θα γίνουν 2.666.070 διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα, 1.635.900 διανυκτερεύσεις σε δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια, 613.463 διανυκτερεύσεις σε μη δηλούμενα ενοικιαζόμενα δωμάτια και συνολικά 4.915.433 διανυκτερεύσεις. Ανάλογη, όπως φαίνεται στους προαναφερθέντες σχετικούς Πίνακες, είναι η εικόνα για κάθε νομό της Περιφέρειας.

Εξελίξεις και προοπτικές για τον ημερήσιο τουριστικό φόρτο κατά το μήνα αιχμής.

Α. Εκτίμηση του μέσου ημερήσιου τουριστικού φόρτου κατά το μήνα αιχμής.

Από τους Πίνακες ποσοστιαίας σύνθεσης κατά μήνα του συνόλου των διανυκτερεύσεων των ξενοδοχειακών καταλυμάτων βλέπουμε σε επίπεδο Περιφέρειας για το 1998 ότι τους μήνες Μάιο, Ιούνιο, Ιούλιο, Αύγουστο, Σεπτέμβριο και Οκτώβριο έχουμε αντίστοιχα τις ακόλουθες συμμετοχές: 0,06%, 14,57%, 18,86%, 24,25%, 18,57% και 6,21%. Πιο φορτισμένος μήνας εμφανίζεται ο Αύγουστος και ακολουθούν οι Ιούλιος και Σεπτέμβριος. Ανάλογη είναι η εικόνα και για τον κάθε νομό ξεχωριστά.

Η ποσοστιαία συμμετοχή του μηνός Αυγούστου υπολογίστηκε για το 2001 σε 25,02% και για το 2010 σε 22,00%. Με υπόθεση 10ήμερης μέσης παραμονής, το σύνολο των παραθεριστών μιας μέσης ημέρας Αυγούστου το 2010 υπολογίστηκε για την Περιφέρεια σε 34.884 τουρίστες, για το νομό Λέσβου σε 15.950 τουρίστες, για το νομό Χίου σε 3.432 τουρίστες και για το νομό Σάμου σε 15.502 τουρίστες.

Β. Εκτίμηση του απόλυτα μεγίστου τουριστικού φόρτου κατά το μήνα αιχμής.

Ο απόλυτα μέγιστος τουριστικός φόρτος μπορεί να συντελεστεί άνευ ετέρου το μήνα Αύγουστο, ιδιαίτερα εάν η εορτή της 15^{ης} Αυγούστου βρίσκεται στο μέσον εβδομάδας, και μπορεί να διαρκέσει τουλάχιστον 10 ημέρες, από την Παρασκευή της προηγούμενης εβδομάδας ως τη Δευτέρα της ακολουθούσας εβδομάδας.

Σ' αυτή την περίπτωση μπορούμε κατ' αρχή βάσιμα να υποθέσουμε, ότι κατά τη διάρκεια του 10-ημέρου θα έχουμε ημερήσια τόσες διανυκτερεύσεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα και τα ενοικιαζόμενα δωμάτια όσες είναι και οι διαθέσιμες κλίνες. Δηλαδή, για την υπ' όψη περίοδο, το 2010 θα φιλοξενοούνται Έλληνες και

ξένοι μαζί επισκέπτες, στο νομό Λέσβου 36.220, στο νομό Χίου 7.910, στο νομό Σάμου 33.207 και στην Περιφέρεια ως σύνολο 78.627.

Και πάλι, όμως, οι αριθμοί αυτοί δεν εξαντλούν το σύνολο του τουριστικού φόρτου, που για τη 10-ήμερη περίοδο δέχονται οι νομοί και η Περιφέρεια, διότι τώρα είναι βέβαιο ότι πρέπει να συνυπολογίσουμε για το ευρύτερο περιβάλλον ως ενεργούς τουρίστες και αυτούς οι οποίοι αναζητούν κατάλυμα σε ίδια ή συγγενικά ή φιλικά οικήματα ή σε ενοικιαζόμενα οικήματα και δωμάτια πέραν των χαρακτηριζόμενων ως δηλούμενων ή μη δηλούμενων. Σ' αυτή την περίπτωση πρέπει να συμπεριλάβουμε τις σχετικές κινήσεις για διανυκτέρευση εκτός Α' κατοικίας και των ιδίων των κατοίκων των νομών της Περιφέρειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΝΑ ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο μέρος αυτό γίνεται εξειδίκευση της Μελέτης σε καθένα από τα μεγάλα, μικρά και πολύ μικρά κατοικημένα νησιά των νομών της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, ως προς αναγνώριση και αξιολόγηση της κατάστασης και των εξελίξεων και προοπτικών για σχεδιασμό/ προγραμματισμό της τουριστικής τους ανάπτυξης (άξονες, μέτρα, έργα) με βάση στοιχεία και πληροφορίες σε επίπεδα:

- νησιών του κάθε νομού,
- Δήμου και Δημοτικού Διαμερίσματος του κάθε νησιού,

ενταγμένα στα αντίστοιχα των υπερκείμενων επιπέδων, δηλαδή νομού, Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, Χώρας.

Σε κάθε νησί αξιολογείται η υπάρχουσα κατάσταση, οι εξελίξεις, τα τρέχοντα προγράμματα και οι προοπτικές παραπέρα ανάπτυξης της τουριστικής προσφοράς και ζήτησης, καθώς και η σχετική τουριστική και υποστηρικτική υποδομή και διαμορφώνεται πολιτική αειφόρας τουριστικής ανάπτυξης σύμφωνα με την εκτιμώμενη ζήτηση και προσφορά κατά περίπτωση στο πλαίσιο της τουριστικής και γενικότερης πολιτικής αξόνων, μέτρων και έργων του τρίτου ΚΠΣ, όπως περιέχεται στα Επιχειρησιακά Προγράμματα του Εθνικού Σκέλους (ΕΠ), Περιφερειακού Σκέλους (ΠΕΠ), όπου περιέχεται και το επίπεδο Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΕΠΤΑ), καθώς και ειδικών κοινοτικών προγραμμάτων που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την τουριστική ανάπτυξή της.

Η εξέταση της υπάρχουσας κατάστασης και ο σχεδιασμός πολιτικής για την τουριστική ανάπτυξη εξειδικεύεται σε κάθε νησί κατά τουριστικές ζώνες, που είναι τοπικότερες χωρικές μονάδες τέτοιου χαρακτήρα και μεγέθους που:

- στα όριά τους να υπάρχει κρίσιμη μάζα αξιόλογων τουριστικών πόρων/ πόλων, διακριτής ταυτότητας/ τουριστικής εικόνας και ειδικών απαιτήσεων ελέγχου της τουριστικής ανάπτυξης,
- στα όριά τους να γίνεται άνετα η κίνηση/ στάση μόνιμων κατοίκων και τουριστών, που διαμένουν μέσα στη ζώνη, για αναψυχή (κολύμπι, φαγητό, φυσική άσκηση, ναυταθλητισμό, παρατήρηση-φωτογράφιση πανίδας, χλωρίδας, φυσικών και ανθρωπογενών μνημείων και τοπίων εξαιρετού κάλλους, επίσκεψη μνημείων,

παρακολούθηση πολιτιστικών εκδηλώσεων, εξυπηρέτηση από αστικές υπηρεσίες), αλλά και επισκεπτών από άλλες περιοχές.

Τα όρια των ζωνών δεν είναι διοικητικά, ορίζονται με κριτήρια περιβαλλοντικά και τουριστικής αναπτυξιακής δυναμικής. Έτσι μπορεί να έχουν πολύ μικρότερη έκταση από των δήμων ή των δημοτικών διαμερισμάτων ή και να εκτείνονται πέρα από αυτά σε διπλανούς ΟΤΑ.

Προκειμένου να υπάρξει κατά την ανάγνωση του κειμένου της Β' φάσης πληρέστερη εικόνα για την προτεινόμενη πολιτική ανάπτυξης του τουρισμού θεωρήθηκε σκόπιμο να ενσωματωθούν σε Παράρτημα του τεύχους στοιχεία από την Α' φάση της μελέτης, τα οποία υποστηρίζουν τις διατυπωμένες προτάσεις. Ειδικότερα, επισυνάπτονται τα στοιχεία που θεμελιώνουν τις δυνατότητες του υποδοχέα για την ανάπτυξη του τουρισμού, δηλαδή οι τουριστικοί πόροι της Περιφέρειας, με έμφαση στους πολιτιστικούς πόρους και μάλιστα στους παραδοσιακούς οικισμούς, στους οποίους θα στηριχτεί εν πολλοίς η μελλοντική τουριστική ανάπτυξη. Για τον ίδιο λόγο επισυνάπτονται στο Παράρτημα Πίνακες, με στοιχεία που αποδεικνύουν και από την άποψη του ενδογενούς δυναμικού τις δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης.

Η πληροφόρηση που χρησιμοποιείται εδώ προέρχεται, εκτός των επισήμων στατιστικών και συμπερασμάτων μελετών που βασίζονται σε αυτά, και από επί τόπου επισκέψεις, απόψεις τοπικών παραγόντων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, έντυπα, φωτογραφίες και κείμενα και, γενικά, από κάθε πηγή που βοηθάει στην αναγνώριση και αξιολόγηση προβλημάτων, δυνατοτήτων, προοπτικών και προγραμματικών επιλογών εξέλιξης της τουριστικής προσφοράς και ζήτησης στις επι μέρους περιοχές των νησιών. Καταγραφή των παραπάνω επιτεύχθηκε με βιντεοσκοπήσεις και λεπτομερείς σημειώσεις.

Τέλος, λόγω της γεωγραφικής θέσης της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου αντικριστά και πολύ κοντά στα δυτικά παράλια της Τουρκίας από Αϊβαλί ως Κουσάντασι, που αναπτύσσονται τουριστικά ραγδαία τα τελευταία πέντε χρόνια, εντάσσοντας στα τουριστικά πακέτα που προσφέρουν επισκέψεις των τουριστών των παραλίων αυτών της Τουρκίας σε μνημεία ελληνιστικής, ρωμαϊκής, βυζαντινής εποχής και νεώτερα και στα απέναντι ελληνικά νησιά, κρίθηκε σκόπιμη η επίσκεψη, συλλογή πληροφοριών και βιντεοσκόπηση των περιοχών αυτών, για αξιολόγηση των εξελίξεων που παρουσιάζουν (μειονεκτήματα, πλεονεκτήματα, προοπτικές) συγκριτικά με των νησιών Βορείου Αιγαίου.

2.1. Νομός Λέσβου

Αποτίμηση των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών στο Νομό Λέσβου

Οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες στο Νομό Λέσβου καθορίζουν σε ένα μεγάλο ποσοστό τις πιθανές εξελίξεις στην τουριστική προσφορά, δεδομένου ότι τόσο οι μελλοντικές επενδύσεις όσο και η στελέχωση του τουριστικού τομέα αναμένεται να στηριχθούν σε ενδογενείς πόρους. Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της Α΄ φάσης και του κεφαλαίου 2.1. αυτής της φάσης, το επενδυτικό ενδιαφέρον ξένων προς την Περιφέρεια επιχειρηματιών είναι περιορισμένο. Η αποτίμηση, επομένως, των σημερινών συνθηκών στο νομό αποκτά ιδιαίτερη σημασία, με την έννοια ότι προδιαγράφουν τις δυνατότητες στήριξης της τουριστικής ανάπτυξης από το τοπικό επιχειρηματικό δυναμικό.

Συνολικά η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου εμφανίζει δυσμενέστερη πληθυσμιακή εξέλιξη από την χώρα για το διάστημα 1981 – 2001. Μεταξύ των τριών νομών ο νομός Λέσβου εμφανίζεται ως ο πλέον αδύναμος με βάση τα δημογραφικά στοιχεία. Και στις δύο δεκαετίες ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού του είναι λιγότερος από το 50% του εθνικού ρυθμού αύξησης. Οπωσδήποτε η συνολική εικόνα έχει αρκετά βελτιωθεί την τελευταία δεκαετία αλλά σε τοπικό επίπεδο παραμένει δυσμενής για αρκετές περιοχές.

Θετική εικόνα εμφανίζουν τα Δημοτικά Διαμερίσματα της παράκτιας ζώνης και ειδικά της ανατολικής στη Λέσβο και της δυτικής στη Λήμνο, δηλαδή οι περιοχές που έχουν αναπτύξει τουρισμό αλλά και ένα επίπεδο οικονομικών δραστηριοτήτων που είναι ικανό να συγκρατήσει πληθυσμό και εκτός τουριστικής περιόδου (Πίνακας 2.1.Α). Πρόκειται κυρίως για τα παραλιακά Δημοτικά Διαμερίσματα γύρω από τη Μυτιλήνη και τον κόλπο της Γέρας, καθώς και τη Μύρινα. Οι καθαρά τουριστικοί δήμοι καταγράφουν πολύ μικρότερους ρυθμούς αύξησης και παρουσιάζουν έντονες ανισότητες μεταξύ Δ. Διαμερισμάτων. Κατά κανόνα ο τουριστικός πόλος εμφανίζει ικανοποιητική εικόνα σε αντίθεση με τα γειτονικά ηπειρωτικά διαμερίσματα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι Δήμοι Μήθυμνας, Πέτρας, Καλλονής και Μύρινας και μέχρι ενός σημείου και ο Ερεσσού – Αντίσσης.

Δήμοι που δεν έχουν αναπτύξει τουρισμό και είναι σχετικά απομακρυσμένοι, χάνουν πληθυσμό ακόμα και στις περιπτώσεις που διαθέτουν ζωντανά τοπικά κέντρα, όπως το Πλωμάρι, ο Πολιχνίτος, η Ερεσσός και ο Μούδρος.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Χωροταξικού Σχεδίου Βορείου Αιγαίου η πληθυσμιακή αποδυνάμωση συνοδεύεται από μείωση του εργατικού δυναμικού που φθάνει περίπου το 10% τη δεκαετία 1981 – 1991, επιδρώντας έτσι στην συνολική εικόνα της περιφέρειας, όπου παρατηρείται συγχρόνως μείωση της απασχόλησης και μείωση της ανεργίας. Ένα δεύτερο πρόβλημα σχετικά με το εργατικό δυναμικό που επηρεάζει τις γενικότερες προοπτικές αναβάθμισής τους και ανάπτυξης νέων δραστηριοτήτων και

πρακτικών είναι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Η Περιφέρεια εμφανίζει ποσοστό αποφοίτων δημοτικού 50% έναντι 40% της χώρας. Αντίθετα στα στοιχεία που κρίνονται θετικά για την πραγματοποίηση τουριστικών επενδύσεων περιλαμβάνεται η ύπαρξη ικανού ύψους αποταμιεύσεων που κατατάσσουν το νομό 8^ο το 1998 με βάση τις κατά κεφαλήν καταθέσεις.

Το Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν Βορείου Αιγαίου αποτελούσε το 1994 το 1,3% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας. Το μεγαλύτερο μέρος του (55%) παράγεται στο Νομό Λέσβου. Ο Μέσος Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής ήταν μόνο 1,4% κατά την περίοδο 1981 – 1991, δηλαδή μικρότερος από τον αντίστοιχο της χώρας (1,9%) και εμφάνισε περαιτέρω μείωση (0,4%) το διάστημα 1991 – 1994. Η μείωση αυτή αντικατοπτρίζει κυρίως τη συρρίκνωση του πρωτογενή τομέα. Μείωση όμως εμφανίζει και ο δευτερογενής, σε αντίθεση με τον τριτογενή, που εξελίχθηκε στον δυναμικό τομέα της οικονομίας της Περιφέρειας, χάρις, κυρίως στον τουρισμό, τη δημόσια διοίκηση – άμυνα και τις υπηρεσίες.

Στο Νομό Λέσβου ο πρωτογενής τομέας παραμένει σημαντικός για την τοπική οικονομία εμφανίζοντας αύξηση του Ακαθάριστου Προϊόντος μεταξύ 1981 – 1994 σε αντίθεση με τους άλλους νομούς που εμφανίζουν μείωση. Δεδομένου ότι ο νομός αντιπροσωπεύει το 67% του ΑΕΠ του πρωτογενή τομέα στο Βόρειο Αιγαίο οι εξελίξεις σ' αυτόν επιδρούν στη συνολική εικόνα της Περιφέρειας. Έτσι η μείωση των αγροαπαυόμενων εκτάσεων που καλύπτονται κατά 65% από ελιές και 29% από αροτραίες καλλιέργειες χάρις στο σύστημα επιδοτήσεων του ελαιολάδου συνδέεται με τη διατήρηση ενός σταθερού Ακαθάριστου Προϊόντος του τομέα με μικρή μείωση (2%) της συμμετοχής του στο Α.Π.Π., την περίοδο κατά την οποία ο πρωτογενής τομέας συρρικνώνεται δραματικά στους άλλους νομούς ενώ διογκώνεται ο τριτογενής. Επίσης, η κτηνοτροφική παραγωγή της Περιφέρειας στηρίζεται στο νομό Λέσβου. Ο τελευταίος εμφανίζει σημαντική διασύνδεση με τον δευτερογενή και μικρή (ακόμα τουλάχιστον) με τον τριτογενή (τουρισμό).

Ο δευτερογενής τομέας αντιπροσωπεύει το 46,5% του προϊόντος του τομέα στο σύνολο της Περιφέρειας αλλά εμφανίζει το μικρότερο ποσοστό συμμετοχής στο Ακαθάριστο Προϊόν σε σύγκριση με τους δύο άλλους νομούς. Τα γεγονότα αυτά αναδεικνύει τη μικρή παραγωγικότητα του τομέα, ο οποίος εμφανίζει αύξηση της απασχόλησης, ακόμα και μέσα στη δεκαετία 1990, όταν στους άλλους νομούς παρατηρείται μείωση. Σημαίνει επίσης ότι ο κατασκευαστικός τομέας είναι λιγότερο αναπτυγμένος από τους άλλους νομούς ή ότι στους τελευταίους είναι πολύ μεγαλύτερη η συμμετοχή των δύο άλλων τομέων.

Ο τριτογενής τομέας στην Περιφέρεια συμμετέχει με 62,7% στο Α.Π.Π. - όταν το αντίστοιχο ποσοστό για τη χώρα είναι 68% και σημειώνει αύξουσα πορεία, η οποία σε ένα ποσοστό οφείλεται στη συρρίκνωση των δύο άλλων τομέων. Η αντίστοιχη

απασχόληση αυξήθηκε από 36% το 1981 σε 55% το 1994. Μεγαλύτερη αύξηση του προϊόντος εμφανίζουν οι κλάδοι υγείας – εκπαίδευσης και υπηρεσιών (τουρισμός). Η συμμετοχή των επί μέρους κλάδων είναι γενικά σταθερή με σχετική μείωση των ποσοστών εμπορίου και μεταφορών. Ωστόσο ο αριθμός των εμπορικών επιχειρήσεων αυξάνει, ειδικά σε ό,τι αφορά το χονδρεμπόριο.

Στο νομό Λέσβου καταγράφεται μικρότερη συμμετοχή του τριτογενούς στο Ακαθάριστο Προϊόν του Νομού (57,7% το 1994), ενώ η σχετική απασχόληση ανέρχεται σε 50%. Επίσης, στο νομό είναι εγκατεστημένο το 50% των εμπορικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας με τάσεις αύξησης του λιανικού χονδρικού (σε αντίθεση με την παρατηρούμενη τάση στο σύνολο της Περιφέρειας).

Ο νομός Λέσβου το 1996, διέθετε το 31,3% των μονάδων και το 36,8% των κλινών της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, σημειώνοντας αύξηση 203% στο διάστημα 1985 – 1996. Είναι χαρακτηριστικό ότι, χάρις στη συμμετοχή της Λήμνου, ο νομός εμφανίζεται να διαθέτει το σύνολο των κλινών ανωτέρων κατηγοριών (ΑΑ΄ και Α΄). Ωστόσο ο αριθμός των κλινών σε ξενοδοχειακά καταλύματα δεν αντιπροσωπεύει παρά το 1/8 του συνόλου των κλινών του Νομού. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.2.3.Γ οι κλίνες σε δηλωμένα δωμάτια ήταν διπλάσιες των προαναφερόμενων το 1998 (15.747 κλίνες) και 8πλάσιες σε αδήλωτα δωμάτια (40.063). Μεγάλο πρόβλημα παραμένει η χαμηλή πληρότητα, ειδικά στο νομό Λέσβου που έχει τη μικρότερη στην Περιφέρεια (Πίνακας 1.2.4. Στ).

Σε ό,τι αφορά την τουριστική ζήτηση ο νομός Λέσβου καταγράφει υψηλούς ρυθμούς αύξησης αφίξεων τόσο σε απόλυτους αριθμούς, όσο και ως ποσοστό στο σύνολο της Περιφέρειας. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία ο ημεδαπός τουρισμός κυριαρχεί στο νομό, αντιπροσωπεύοντας το 70% των επισκεπτών για το έτος 1998. Ο αλλοδαπός τουρισμός αυξάνει διαρκώς τη συμμετοχή του, ωστόσο είναι πιθανό, ο αριθμός ημεδαπών επισκεπτών να έχει υποτιμηθεί, αν υπολογιστεί με βάση τις εκτιμήσεις που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια της παρούσας μελέτης. Η μέθοδος αναλύθηκε στην Α΄ φάση και τα αποτελέσματά της απεικονίζονται στον πίνακα 16, ενώ σχετική αναφορά γίνεται στην περίπτωση του Νομού Σάμου. Κατ' αναλογία με τις αφίξεις, οι διανυκτερεύσεις εμφανίζουν επίσης αύξηση τη μεγαλύτερη στην Περιφέρεια. Στο νομό υπερτερούν οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών, αν και γενικά οι αλλοδαποί εμφανίζουν μακρύτερους χρόνους παραμονής. Αναλυτικότερη αναφορά στην υφιστάμενη κατάσταση στον τουρισμό του νομού Λέσβου επιχειρείται στη συνέχεια.

Προβλέψεις εξέλιξης τουρισμού στο νομό Λέσβου

Σύμφωνα με τις προβλέψεις που διατυπώθηκαν στο 1ο Κεφάλαιο της μελέτης, ο νομός Λέσβου προβλέπεται να φτάσει τις 36.220 κλίνες το έτος 2010 σε κάθε είδους καταλύματα (Πίνακας 1.2.3Ε), από τις οποίες οι 12.600 εκτιμάται ότι θα είναι

ξενοδοχειακές. Αυτή η εξέλιξη συνεπάγεται μια συνολική αύξηση 6.965 κλινών από το 2001, από τις οποίες 3.762 ξενοδοχειακές και στοιχειοθετεί την ανάγκη για καθορισμό ζωνών κατάλληλων να υποδεχθούν μαζικό τουρισμό. Οι ζώνες αυτές, στις οποίες κρίνεται σκόπιμο να κατευθυνθούν νέες μεγάλες μονάδες ανωτέρων κατηγοριών, εμφανίζονται στο Χάρτη 2.1.

Η διάρθρωση των κλινών αναμένεται να βελτιωθεί μεταξύ 2001 και 2010, σε όφελος των καταλυμάτων που εξασφαλίζουν υψηλότερα επίπεδα παρεχόμενων υπηρεσιών (Πίνακες 1.2.3.Δ & Στ). Συγκεκριμένα το ποσοστό ξενοδοχειακών κλινών σε κύρια και λοιπά καταλύματα θα ανέλθει από 30,21% το 2001 σε 34,79% το 2010, παραμένοντας αισθητά χαμηλότερο από εκείνο της Σάμου, που κυμαίνεται στο 43,48%. Τα μη ξενοδοχειακά καταλύματα, παρ' ότι θα σημειώσουν μια αύξηση 3.203 κλινών θα μειωθούν ελαφρά σε ποσοστό (από 69,79% σε 65,21%), αλλά θα εξακολουθήσουν να εξυπηρετούν τον κύριο όγκο των επισκεπτών του νομού και ειδικότερα της νήσου Λέσβου. Η υπόθεση ενίσχυσης του επιλεκτικού τουρισμού και ειδικά των εναλλακτικών μορφών συνάδει με μια παρόμοια εικόνα της διάρθρωσης των κλινών, δεδομένου ότι οι θιασώτες αυτού του τύπου τουρισμού είναι αναμενόμενο να απευθυνθούν σε μικρής κλίμακας καταλύματα.

2.1.1. Νήσος Λέσβος

Αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης στον τουρισμό της νήσου Λέσβου

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης της Α' φάσης της μελέτης, τα κύρια χαρακτηριστικά του τουρισμού της Λέσβου μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

- Η Λέσβος έχει σημειώσει σημαντική αύξηση των μεγεθών τουριστικής προσφοράς και ζήτησης τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο η κατανομή τους χωρικά και χρονικά είναι εξαιρετικά ανομοιογενής (Χάρτες 2.1. και 2.6.).
- Οι μονάδες που κυριαρχούν είναι οι μικρές οικογενειακού τύπου και τα αυτοεξυπηρετούμενα καταλύματα.
- Παρά το σχηματισμό πυρήνων που συγκεντρώνουν πλέον μαζικό τουρισμό (Μυτιλήνη και Μόλυβος-Πέτρα-Αναξος) το νησί προσφέρεται για ήπιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που προσιδιάζουν στον αγροτικό χαρακτήρα του και το ενδιαφέρον φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.
- Οι πληρότητες που καταγράφονται στο νησί είναι μικρές με αποτέλεσμα να τίθενται ερωτηματικά για τη σκοπιμότητα ίδρυσης άλλων τουριστικών επιχειρήσεων. Το γεγονός αυτό έχει οδηγήσει στην κήρυξη ως κορεσμένων των δύο περιοχών μαζικού τουρισμού που αναφέρθηκαν παραπάνω. Η πραγματική αιτία αυτής της δυσμενούς κατάστασης θα πρέπει μάλλον να αναζητηθεί στο μικρό μήκος της τουριστικής περιόδου, που δεν κατέστη δυνατό να επιμηκυνθεί, παρά τους στόχους που είχαν τεθεί σχετικά τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους.

- Παρά την έλλειψη ικανοποιητικής προβολής το νησί έχει κατορθώσει να συγκεντρώσει επισκέπτες που ανήκουν στην ομάδα του οικολογικού τουρισμού και γενικά εμφανίζει θετικές προοπτικές – ακόμα και χωρίς την ανάλογη υποστήριξη σε υποδομές και προβολή – στις ήπιες μορφές τουρισμού.
- Παρά την κατ' αρχήν επιδίωξη ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού σημειώνεται έλλειμμα σε οργανωμένες δράσεις για την ενθάρρυνσή τους καθώς και στην υλοποίηση των σχετικών υποδομών και την προβολή και διαφήμιση των δυνατοτήτων του νησιού.

Τα τελευταία χρόνια η Λέσβος έχει καταγράψει έναν ιδιαίτερο δυναμισμό στην τουριστική ανάπτυξη σε σχέση με τα υπόλοιπα νησιά του Βορείου Αιγαίου. Όμως ο δυναμισμός αυτός εντοπίζεται σε ορισμένα σημεία του νησιού που εξασφάλιζαν αθροιστικά ορισμένες προϋποθέσεις: κατάλληλες παραλίες, γειτονικές πεδινές εκτάσεις, γειτνίαση με λιμάνι, αεροδρόμιο, οικιστικό πόλο και σημείο προφυλαγμένο από τους βορινούς ανέμους.

Την αρχική ανάπτυξη δύο τουριστικών πόλων ακολούθησε η διάχυση της τουριστικής κίνησης προς μια σειρά από δευτερεύοντες πόλους που εμφανίζουν μια μεγαλύτερη ομοιογένεια στη χωρική κατανομή τους: Πλωμάρι, Πολιχνίτος (Βατερά), Σκάλα Καλλονής, Σκάλα Ερεσού. Σ' αυτούς θα πρέπει να προστεθούν οι τουριστικές συγκεντρώσεις στην ευρύτερη περιοχή της Μυτιλήνης (από Παναγιούδα ως Ν. Κυδωνιές) και γύρω από τον κόλπο της Γέρας, καθώς και στο Σίγρι. Λιγότερο ευνοημένες εμφανίζονται οι εσωτερικές ζώνες και από τις παράκτιες η περιοχή του Μανταμάδου και η βόρεια ακτή της Δυτικής Λέσβου. Η προέλευση των επισκεπτών ως προς την εθνικότητα ποικίλλει σημαντικά στις παραπάνω περιοχές με τους αλλοδαπούς να υπερσχύουν αριθμητικά κατά πολύ των ημεδαπών. Σημειώνεται ότι ο αριθμός των αλλοδαπών επισκεπτών της Λέσβου, όπως και ολόκληρης της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου θα μπορούσε να είναι πολύ μεγαλύτερος, αν η εκφρασμένη από τους Τούρκους υπηκόους ζήτηση δεν συναντούσε τα εμπόδια που αναλύονται στη συνέχεια για την περίπτωση της Σάμου.

Ενα βασικό χαρακτηριστικό της διάρθρωσης του τουριστικού δυναμικού του νησιού είναι η έλλειψη κλινών ανωτέρων κατηγοριών σε αντίθεση με την πλειάδα επιχειρήσεων οικογενειακού τύπου και η μεγάλη συμμετοχή μη ξενοδοχειακών καταλυμάτων (Πίνακας Π.2.7Α,Β,Γ). Η με αυτό τον τρόπο διαμόρφωση ενός τύπου τουρισμού που ανταποκρίνεται σε μεσαία και χαμηλά εισοδήματα δεν ευνοεί τη γενικότερη αναβάθμιση του τουριστικού τομέα με την προσέλκυση τουριστικών επενδύσεων κατηγορίας πολυτελείας ή Α' αλλά ανταποκρίνεται περισσότερο στις προδιαγραφές των ήπιων μορφών τουρισμού, με την προϋπόθεση να διασφαλίζεται η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης – Μορφές τουρισμού.

Τρία είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της Λέσβου σε ότι αφορά στις προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης:

1. Ο αξιοσημείωτος δυναμισμός που έχει επιδείξει τα τελευταία χρόνια.
2. Η καταλληλότητά της για μια πληθώρα μορφών τουρισμού που εκτείνονται από τις κλασικότερες μορφές μαζικού τουρισμού μέχρι εξειδικευμένες μορφές εναλλακτικού.
3. Η συμφωνία τοπικής κοινωνίας και επιχειρηματικού δυναμικού με την προοπτική ενίσχυσης της δραστηριότητας στο άμεσο μέλλον.

Είναι, επομένως, σαφές ότι στη Λέσβο μπορεί να επιδιωχθεί μια σημαντική ενίσχυση της τουριστικής κίνησης, σημαντικότερη αναλογικά από την αντίστοιχη στα υπόλοιπα νησιά του Βορείου Αιγαίου, δεδομένου ότι εδώ δεν υπάρχουν ούτε επιφυλάξεις από την τοπική κοινωνία, ούτε φραγμοί από την ήδη δρομολογημένη τουριστική ανάπτυξη. Οπωσδήποτε, όμως, ισχύουν και στην περίπτωση της Λέσβου οι γενικές για την Περιφέρεια επιδιώξεις. Ο τύπος τουρισμού που θεωρείται επιθυμητός για το νησί είναι εκείνος που θα αξιοποιεί και αναδεικνύει τα ιδιαίτερα φυσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά του, σεβόμενος την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του, δεδομένου ότι για το συγκεκριμένο νησί δεν τίθεται θέμα υπέρβασης της φέρουσας ικανότητας από ποσοτική άποψη, αλλά μόνο από ποιοτική, και μάλιστα σε πολύ συγκεκριμένες περιοχές. Η στενότερη διασύνδεσή του τουρισμού με τους άλλους παραγωγικούς τομείς κρίνεται καθοριστικής σημασίας, δεδομένων των προβλημάτων δημογραφικής και οικονομικής ύφεσης που αντιμετωπίζει το νησί.

Οι προτάσεις που διατυπώνονται για την τουριστική ανάπτυξη του νησιού στη συνέχεια αφορούν στην επιθυμητή εξέλιξη αλλά οπωσδήποτε περιορίζονται από τις αποφάσεις του οικονομικού προγραμματισμού σε υψηλότερα χωρικά επίπεδα. Αν και η ρεαλιστική αντιμετώπιση των προτεινόμενων δράσεων με βάση τους διατιθέμενους πόρους πραγματοποιείται αναλυτικά στο Κεφάλαιο 3 της μελέτης κρίθηκε σκόπιμο να παρατεθεί εδώ Πίνακας με τα έργα που ήδη έχουν προγραμματιστεί από τοπικούς και Περιφερειακούς φορείς για το νησί της Λέσβου και αφορούν, άμεσα ή έμμεσα, στον Τουρισμό.

**Πίνακας έργων σχετιζομένων με την τουριστική ανάπτυξη και προτεινόμενων από
τοπικούς ή Περιφερειακούς φορείς.**

ΕΡΓΟ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ χιλ. €
1. Ανάπλαση – Ανάδειξη Χώρων Πολιτισμού – Αναψυχής	
Αναστήλωση – ανάδειξη – αποκατάσταση Ρωμαϊκού Υδραγωγείου Μόριας	1.917.805
Διαμόρφωση αρχαιολογικού χώρου Μέσων Λέσβου	880.411
Εξοπλισμός Δημοτικού θεάτρου Μυτιλήνης	550.078
Αποκατάσταση – διαρρύθμιση διατηρητέου κτιριακού συγκροτήματος (Χάνια) στην Αγιάσο Λέσβου	528.550
Ανάπλαση Πάρκου Χατζηδήμου	528.685
Δημιουργία Πάρκου Παραλίας Παμφίλων	748.060
Επισκευή υπάρχοντος κτιρίου και διαμόρφωση αύλειου χώρου Μουσείου Θεοφίλου	536.750
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	5.690.339
2. Έργα για την προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος – Εναλλακτικές μορφές ενέργειας	
Πρόγραμμα παρακολούθησης ποιότητας νερών ακτών κολύμβησης	2.200.000
Επέκταση και αναβάθμιση του Εθνικού Δικτύου Παρακολούθησης Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης	2.350.000
Δημιουργία Επιχειρησιακού Κέντρου διασφάλισης και ελέγχου αξιοπιστίας των μετρήσεων ατμοσφαιρικής ρύπανσης και εργαστηρίου μέτρησης ειδικών ατμοσφαιρικών ρύπων	2.535.000
Προστασία και ανάδειξη υγρότοπου Καλλονής Λέσβου (κατασκευή κτιρίου περιβαλλοντικής ενημέρωσης)	836.390
Γεωθερμοηλεκτρικό Έργο Λέσβου	7.806.310
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	15.727.700
3. Υποδομές	
Επαρχιακή οδοποιία	50.044.135
Γεωτεχνικά και Τοπογραφικά έργα για την κατασκευή έργων υποδομής στη μαρίνα Μυτιλήνης	45.018
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	50.089.153
4. Ύδρευση – Αποχέτευση	
Ολοκλήρωση δικτύων ύδρευσης – αποχέτευσης οικισμών Ερεσού – Σκάλας – Ερεσού – Χιδηρών	1.902.950
Δίκτυα ύδρευσης – αποχέτευσης και έργα μεταφοράς λυμάτων Δ.Δ. Παναγιούδας	3.166.184
Αξιοποίηση Ταμιευτήρα Κεραμίου Καλλονής Λέσβου	610.465
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	5.679.599
5. Έργα υποδομής υγείας	
Προμήθεια – εγκατάσταση ιατρικού και ξενοδοχειακού εξοπλισμού του Γενικού Νοσοκομείου Μυτιλήνης	4.750.494
Δίκτυο ύδρευσης οικισμού (Β΄ φάση)	275.577
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	5.026.071
6. Στήριξη επιχειρήσεων	
Ίδρυση και λειτουργία κέντρου υποδοχής επενδυτών στο Νομό Λέσβου	146.735
Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας των νέων	29.054.753
Ίδρυση και ποιοτικός εκσυγχρονισμός τουριστικών μονάδων που υπάγονται στον Ν.2601/98	3.453.673
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	32.655.161

Ενα θέμα που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής στη Λέσβο είναι η χωρική οργάνωση του τουρισμού και μάλιστα των διαφορετικών μορφών του. Οι χώροι, όπου ήδη αναπτύσσονται ή μπορούν να αναπτυχθούν στο μέλλον οι μορφές αυτές, καλύπτουν ολόκληρο το νησί και συνήθως επικαλύπτονται μεταξύ τους. Το στοιχείο αυτό διαφοροποιεί τη Λέσβο από άλλα νησιά, όπως τη Λήμνο και τη Χίο, όπου διακρίνονται συγκεκριμένες ζώνες για την ανάπτυξη διαφορετικών τύπων τουρισμού και επιβάλλει μια συνθετότερη αντιμετώπιση των προοπτικών τουριστικής ανάπτυξης σε δύο επίπεδα:

α) Στο επίπεδο των προτάσεων για την τουριστική ανάπτυξη του νησιού είναι σημαντικό να οργανωθούν κυκλώματα διαφορετικών μορφών τουρισμού τα οποία να αλληλοσυμπληρώνονται σε επίπεδο εξυπηρετήσεων και να αλληλοδιαδέχονται μέσα στο χρόνο, όσο αυτό είναι δυνατό. Σε περίπτωση που κάποιες μορφές τουρισμού συμπίπτουν χρονικά στο νησί, σκόπιμο είναι να ενθαρρύνεται η ανάπτυξή τους σε διαφορετικές περιοχές του.

β) σε πρακτικό επίπεδο, αυτό της παρουσίασης, είναι προτιμότερο να αναλύονται στο κείμενο μεμονωμένα οι διαφορετικές μορφές τουρισμού και στους χάρτες να εμφανίζονται οι συνδυασμοί και τα κυκλώματα που τις εξυπηρετούν με επισήμανση των χρονικών περιόδων λειτουργίας τους.

Μαζικός τουρισμός

Μαζικός τουρισμός στη Λέσβο μπορεί να θεωρηθεί ότι αναπτύσσεται κυρίως σε Μόλυβο-Πέτρα-Αναξο και σε μικρότερο βαθμό στη Μυτιλήνη. Πρώιμες μορφές του συναντώνται επίσης στους δευτερεύοντες τουριστικούς πόλους που αναφέρθηκαν παραπάνω (Χάρτης 2.1). Αν και αριθμητικά απέχει πολύ από τον αντίστοιχο τύπο τουρισμού που αναπτύσσεται σε Ρόδο, Κέρκυρα κλπ, διαθέτει τα ευρύτερα γνωστά χαρακτηριστικά του, δηλαδή τις χαμηλές τιμές που διαμορφώνονται από τους ξένους τουριστικούς πράκτορες και τον περιορισμό σε παραθερισμό μέσα σε μια στενή χρονική περίοδο. Το αποτέλεσμα είναι η χαμηλή κατά κεφαλή δαπάνη (περίπου 100\$), η μικρή διασύνδεση με την τοπική οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα, η υπέρμετρη επιβάρυνση των ανεπαρκών υποδομών και του περιβάλλοντος κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο και η νέκρωση του νησιού τους χειμερινούς μήνες. Μια ακόμα επίπτωση αυτής της σύνθεσης του τουρισμού είναι η αποθάρρυνση υλοποίησης μεγάλων επενδύσεων ποιοτικής αναβάθμισης των προσφερομένων υπηρεσιών.

Ακόμα όμως και η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού συναντά δυσκολίες στη διατήρησή της που οφείλονται στο μέγεθος των μονάδων, τις χρονοαποστάσεις και σε διάφορα άλλα προβλήματα που επισημάνθηκαν κατά την Α' φάση και τα οποία έχουν συνοπτικά εκτεθεί στο 2ο κεφάλαιο του παρόντος τεύχους. Τα κυριότερα σχετίζονται

με την μεγάλη διασπορά των τουριστικών μονάδων χωρικά και οργανωτικά που δυσχεραίνει την υποδοχή μεγαλύτερων ομάδων τουριστών με οργανωμένα πακέτα καθώς και τη διακίνησή τους κατά την άφιξη και αναχώρηση καθώς και κατά τις ημερήσιες περιηγήσεις. Οι συνθήκες αυτές αποθαρρύνουν τα μεγάλα γραφεία ταξιδίων που απευθύνονται σε άλλες αγορές.

Παρά τα γενικά μειονεκτήματα του μαζικού τουρισμού και τις δυσχέρειες που αντιμετωπίζει στην ανάπτυξή του, κρίνεται επιθυμητή η ενθάρρυνσή του σε ορισμένες περιοχές της Λέσβου, κυρίως εξ αιτίας των πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων που θα έχει μακροπρόθεσμα στην οικονομία της.

Το μέγεθος του νησιού, η χωρητικότητά του (όπως προκύπτει από τον Πίνακα 2.1.7.) και τα προβλήματα της τοπικής οικονομίας δικαιολογούν την επιδίωξη αυτή. Η ίδρυση ορισμένων νέων μονάδων ανωτέρων κατηγοριών με περισσότερες από 400 κλίνες ανά μονάδα σε περιοχές μεγάλης χωρητικότητας θα συνέβαλλε στην αναβάθμιση της τουριστικής φυσιογνωμίας του νησιού και σε μια περισσότερο ισόρροπη κατανομή των επισκεπτών.

Οι περιοχές που κατά προτεραιότητα θα προσέλκυαν επενδυτές της προαναφερόμενης κατηγορίας είναι ασφαλώς οι ήδη ανεπτυγμένες περί την πόλη της Μυτιλήνης, ως πύλης εισόδου στο νησί και του Μολύβου. Άλλες περιοχές που θα ήταν σκόπιμο να φιλοξενήσουν μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες είναι όπως φαίνονται στον χάρτη 2.11.:

α) στις νότιες ακτές του ανατολικού τμήματος (Βατερά και ευρύτερη περιοχή Πλωμαρίου) όπου η πρόσβαση και οι χρονοαποστάσεις από Μυτιλήνη είναι ικανοποιητικές και

β) στις νότιες ακτές της Δυτικής Λέσβου, προς τις παραλίες του Μεσότοπου, ώστε να αξιοποιηθεί το πλεονέκτημα από τη γειτνίαση με το Απολιθωμένο Δάσος και να υπάρξει αποκέντρωση των τουριστικών ροών προς τη Δυτική Λέσβο.

Μια τρίτη περιοχή που διαθέτει αρκετές προϋποθέσεις για παρόμοιας τύπου ανάπτυξη είναι τα υπήνεμα τμήματα της βορειοδυτικής αυτής του νησιού, προς την περιοχή της Λάψαρνας, εφ' όσον η Αρχαιολογία θεωρήσει δυνατή τη φιλοξενία ξενοδοχειακών μονάδων. Σημειώνεται ότι ολόκληρη η βόρεια αυτή του δυτικού τμήματος είναι χαρακτηρισμένη ως αρχαιολογικός χώρος.

Η προσπάθεια περαιτέρω ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού στη Λέσβο προϋποθέτει μια σειρά δράσεων, οι οποίες αναφέρονται στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας φάσης. Πρωταρχικής σημασίας θεωρούνται τα έργα βελτίωσης της μεταφορικής υποδομής και μάλιστα του αεροδρομίου και των λιμένων. Ειδικά η αναβάθμιση του λιμένα Σιγρίου και η σύνδεσή του με τη Ραφήνα θα πρέπει να θεωρηθεί σαν το αποφασιστικό βήμα για την τουριστική ανάπτυξη της Λέσβου, δεδομένου ότι θα μειώσει υπερβολικά τη χρονοαπόσταση από την Αθήνα. Η παρέμβαση αυτή αποτελεί

ικανή και αναγκαία συνθήκη για την τουριστική ανάπτυξη της Δυτικής Λέσβου που με τα σημερινά δεδομένα των οδικών υποδομών είναι αδύνατη, ειδικά για μαζικό τουρισμό.

Άλλες ενέργειες απαραίτητες για την ανάπτυξη μαζικού τουρισμού είναι η αναβάθμιση των υπηρεσιών στις υπάρχουσες μονάδες και η δικτύωση των μεμονωμένων επιχειρήσεων, ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν σε μαζική ζήτηση. Η δικτύωση μικρότερων επιχειρήσεων θα μπορούσε να συνδυαστεί με την επαναχρησιμοποίηση παραδοσιακών κτιρίων ή βιομηχανικών εγκαταστάσεων που αποτελούν ένα σημαντικό κεφάλαιο για τη Λέσβο, όπως συστηματικά αναλύθηκε κατά την πρώτη φάση της μελέτης. Γενικά και όχι μόνο για το μαζικό τουρισμό, κρίνεται επιθυμητό οι παραδοσιακοί και ενδιαφέροντες οικισμοί της ενδοχώρας να στηρίζουν τη γενικότερη ανάπτυξη του τουρισμού της Λέσβου, παρέχοντας πρόσθετες ευκαιρίες αναψυχής αλλά και διαμονής στους επισκέπτες. Στόχος αφ' ενός ο εμπλουτισμός της τουριστικής προσφοράς, αφ' ετέρου η αποφόρτιση της ζήτησης στα παράλια και η στήριξη των εσωτερικών απομονωμένων τουριστικά περιοχών. Για το σκοπό αυτό προσδιορίζονται στο χάρτη 2.11 οι κατάλληλοι εσωτερικοί οικισμοί και οι παραλίες που τους αντιστοιχούν και των οποίων την χρήση θα μπορούσαν να στηρίζουν. Συγχρόνως προτείνεται η οργάνωση δύο τύπων τουριστικών κυκλωμάτων - ένα χαρακτηρίζεται ως πρώτης προτεραιότητας και το δεύτερο ως δεύτερης - που αρθρώνονται γύρω από τους τουριστικούς πόλους της Μυτιλήνης και του Μολύβου και περιλαμβάνουν τους αξιολογότερους οικισμούς της ενδοχώρας.

Μια επιπλέον ομάδα δράσεων που θεωρείται κρίσιμης σημασίας, είναι ο ποιοτικός έλεγχος στις τουριστικές περιοχές που πρέπει να αφορά σε περιβαλλοντικές, πολεοδομικές και αρχιτεκτονικές παραμέτρους και η πολεοδομική εξυγίανση σε περιοχές συγκέντρωσης μη ξενοδοχειακών καταλυμάτων. Στην κατηγορία αυτή υπάγεται κατ' αρχήν η ευρύτερη περιοχή της Μυτιλήνης, αλλά και οι υπόλοιπες «τουριστικές» περιοχές του νησιού, όπου εκτός από μη ξενοδοχειακά καταλύματα συγκεντρώνονται και παραθεριστικές κατοικίες ντόπιων.

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Αρκετά από τα υφιστάμενα προβλήματα στον τομέα του τουρισμού θα μπορούσαν να αμβλυνθούν με την ανάπτυξη ήπιων εναλλακτικών μορφών, για τα οποία το νησί διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα. Ο συνδυασμός διαφορετικών μορφών μέσα στη διάρκεια του έτους θα μπορούσε να συνεισφέρει σημαντικά στην επιδίωξη της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου και στην προσέλκυση νέων κατηγοριών τουριστών, υψηλότερου εισοδηματικού επιπέδου. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη αυτών των επιδιώξεων θα ήταν ο κυκλικός ετήσιος προγραμματισμός τους

σε συνδυασμό με τη διασφάλιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και την προβολή.

Οι τύποι τουρισμού που θεωρούνται ως οι πλέον ενδεδειγμένοι για τη Λέσβο είναι οι εξής:

α) Αγροτουρισμός

Πρόκειται για μια μορφή τουρισμού που κατ'εξοχήν προσφέρεται για το νησί εξ αιτίας της αγροτικής του οικονομικής βάσης και του εξ αυτής διαμορφωμένου τοπίου. Ο αγροτουρισμός θα μπορούσε να συνεισφέρει στην διατήρηση και αναβάθμιση του φθίνοντος αγροτικού τομέα μέσω της δημιουργίας συμπληρωματικού εισοδήματος για τους ντόπιους αγρότες, εξυπηρετώντας συγχρόνως στόχους μιας περισσότερο ισόρροπης ανάπτυξης στο εσωτερικό του νησιού και προστασίας του περιβάλλοντος λόγω διάχυσης της τουριστικής δραστηριότητας στο χώρο και υιοθέτησης τουριστικών πρακτικών με μικρότερη κατανάλωση φυσικών πόρων.

Το Πρόγραμμα LEADER+ προτίθεται να συμβάλλει προς την κατεύθυνση αυτή καλύπτοντας το νησί με μια σειρά πρωτότυπων και ολοκληρωμένων ενεργειών. Σημειώνεται ότι ολόκληρο το νησί καλύπτεται με Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου (Χάρτης 2.12.).

Η συνεισφορά του αγροτουρισμού στην τοπική οικονομία θα πρέπει επίσης να εκτιμηθεί μέσω της διατήρησης, ενθάρρυνσης και αναβίωσης της παραγωγής τοπικών προϊόντων ποιότητας και τοπικών δεξιοτήτων, πρακτικών ή επαγγελματιών που αφορούν όχι μόνο σε αγροτικά προϊόντα αλλά και σε προϊόντα οικοτεχνίας, βιοτεχνίας ή καλλιτεχνικά έργα στα οποία η Λέσβος διαθέτει μακρόχρονη παράδοση. Ο τουρισμός μπορεί να επιλύσει σημαντικά προβλήματα σχετικά με τη διάθεση αυτών των προϊόντων, τα οποία με τη σειρά τους μπορούν να ενταχθούν στους παράγοντες προσελκυσσιμότητας του νησιού. Τα αγροτικά προϊόντα που έχουν ενδιαφέρον από αυτή την άποψη είναι τα τυροκομικά που έχουν χαρακτηριστεί Προϊόντα Ονομασίας Προέλευσης, τα βιολογικά προϊόντα (κυρίως λάδι) τα οποία έχουν κερδίσει έδαφος τα τελευταία χρόνια και διάφορα άλλα προϊόντα που παρασκευάζονται από γυναικείους συνεταιρισμούς.

Στη Λέσβο υπάρχουν αρκετοί αγροτουριστικοί γυναικείοι συνεταιρισμοί που ασχολούνται με την παρασκευή παραδοσιακών γλυκών, υφαντών, άλλων χειροτεχνημάτων αλλά και με τον τουρισμό: λειτουργία εστιατορίων, παραδοσιακών καφενείων και ξενώνων. Εκτός από τον ευρύτερα γνωστό αγροτουριστικό συνεταιρισμό γυναικών Πέτρας υπάρχει ένας μελισσοκομικός και 11 γυναικείοι συνεταιρισμοί. Οι πιο δυναμικοί είναι αυτοί του Μεσότοπου, Ασώματου, Πολιχνίτου

και Αγιάσου. Οι υπόλοιποι βρίσκονται σε Στύψη – Υψηλομέτωπο, Σκαλοχώρι, Ανεμότια, Παράκοιλα, Καλλονή και Αγία Παρασκευή.

Ο τύπος αγροτουρισμού που μπορεί να αναπτυχθεί στη Λέσβο είναι λιγότερο ο αμιγής όπου υπάρχει συμμετοχή των επισκεπτών στις αγροτικές εργασίες (χωρίς και αυτό να αποκλείεται) και περισσότερο ο σύνθετος, ο οποίος συνδυάζεται με άλλες μορφές τουρισμού.. Υπάρχουν ήδη επιχειρήσεις, όπως το Κληροδότημα Σημαντήρη όπου θα μπορούσαν να εξασφαλισθούν οι προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των επισκεπτών σε αγροτικές εργασίες. Περισσότερο κατάλληλο όμως θεωρείται ένα είδος αγροτουρισμού που θα συνδυάζεται με άλλους τύπους τουρισμού: οικολογικό, πολιτιστικό, αθλητικό, ακόμα και θρησκευτικό με την έννοια της κοινής χρησιμοποίησης καταλυμάτων και βασικών εξυπηρετήσεων.

Επομένως ο αγροτουρισμός είναι σκόπιμο να εντάσσεται σε τουριστικά κυκλώματα που οργανώνονται γύρω από συγκεκριμένους προορισμούς - πόλους τουριστικού ενδιαφέροντος σε συνδυασμό με άλλους συναφείς τύπους τουρισμού που σχετίζονται με την εκμετάλλευση συγκεκριμένων πόρων: φυσικών πόρων, τοπίου, πολιτιστικού περιβάλλοντος. Τα τουριστικά κυκλώματα που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν στο νησί είναι ουσιαστικά δύο (χάρτης 2.12), κατ' αναλογία με τα αναφερόμενα στην περίπτωση του μαζικού τουρισμού: το πρώτο βρίσκεται στη νοτιο-ανατολική Λέσβο με επίκεντρο τους οικισμούς Αγιάσου και Ασώματου. Εντάσσεται στο κύκλωμα των παραδοσιακών οικισμών που προαναφέρθηκε και βρίσκεται στη ζώνη επιρροής του τουριστικού πόλου της Μυτιλήνης. Το δεύτερο βρίσκεται στη δυτική Λέσβο στη ζώνη επιρροής του πόλου Μολύβου – Πέτρας – Ανάξου αλλά και της Καλλονής και του Απολιθωμένου Δάσους. Έχει επίκεντρο την ομάδα παραδοσιακών οικισμών και οικισμών με αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς ήδη σε λειτουργία , όπως σημειώνονται στο χάρτη.

Αν και χωρικά τα κυκλώματα αυτά ταυτίζονται ουσιαστικά με τα αντίστοιχα του μαζικού τουρισμού δεν τίθεται θέμα χρονικής επικάλυψης, δεδομένου ότι οι αγροτικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην περιοχή και θα μπορούσαν να προσελκύσουν επισκέπτες (τρύγος, μάζεμα ελιάς κλπ) λαμβάνουν χώρα εκτός περιόδου τουριστικής αιχμής.

β) Ιαματικός και θεραπευτικός τουρισμός

Ο ιαματικός και θεραπευτικός τουρισμός υφίσταται από πολλά χρόνια στο νησί και θεωρητικά έχει δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης. Το γεγονός ότι οι ΟΤΑ έχουν την ιδιοκτησία των πηγών μπορεί να σημαίνει γενικότερες θετικές προοπτικές για τη συγκεκριμένη μορφή τουρισμού με τη λογική ότι οι ΟΤΑ μπορούν να στηρίξουν κάποιες σχετικές επενδύσεις με κριτήρια όχι μόνο οικονομικής αποδοτικότητας, αλλά και εξυγίανσης της υφιστάμενης κατάστασης. Οπωσδήποτε η σημερινή κατάσταση

των εγκαταστάσεων, το ύψος των απαιτούμενων επενδύσεων για την ουσιαστική αξιοποίησή τους και οι περιορισμένες προοπτικές προσέλκυσης ικανού αριθμού επισκεπτών δρούν ανασταλτικά στον προγραμματισμό των έργων από εθνικούς πόρους και πολύ περισσότερο στο ενδιαφέρον της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Επομένως, στις σημερινές συνθήκες θα πρέπει να θεωρείται ρεαλιστική μόνο η βελτίωση των υπαρχουσών εγκαταστάσεων για εξυπηρέτηση πελατείας τοπικής ή το πολύ περιφερειακής εμβέλειας.

γ) Θρησκευτικός τουρισμός

Ο θρησκευτικός είναι μια από τις μορφές τουρισμού που έχουν ιδιαίτερα θετικές προοπτικές εξέλιξης, λόγω της πληθώρας αξιόλογων θρησκευτικών μνημείων (βλ. Χάρτη 2.12.), αλλά κυρίως λόγω της ακτινοβολίας των Μονών Αγ. Ραφαήλ και Ταξιάρχη. Το γυναικείο μοναστήρι του Αγ. Ραφαήλ στη θέση Καρυές προσελκύει επισκέπτες απ' ολόκληρη την Ελλάδα, ενώ την Τρίτη του Πάσχα γίνεται μεγάλο πανηγύρι λόγω των θεραπευτικών ικανοτήτων που αποδίδονται στον Άγιο. Επίσης το μοναστήρι του Ταξιάρχη στο Μανταμάδο είναι το δεύτερο σε προσελκυσσιμότητα μοναστήρι της Λέσβου, διότι ο άγιος είναι ο προστάτης του νησιού. Δέχεται μεγάλους αριθμούς προσκυνητών, κυρίως ντόπιων και ειδικά τη δεύτερη Κυριακή μετά το Πάσχα, όπου πραγματοποιείται παλλεσβιακό πανηγύρι.

Στο ανατολικό τμήμα του νησιού υπάρχει ακόμα ένα σύνολο λατρευτικών χώρων με στοιχεία ικανά να προσελκύσουν το ενδιαφέρον προσκυνητών (τέμπλα, εικόνες, αρχιτεκτονική κ.α.), αλλά και άλλων κατηγοριών επισκεπτών, που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ένα ενιαίο κύκλωμα θρησκευτικού τουρισμού. Σ' αυτό περιλαμβάνονται η πόλη της Μυτιλήνης, η Νεάπολη, οι Ταξιάρχες και η Αγία Μαρίνα νότια, η Παναγιούδα, η Μόρια, οι Πύργοι Θερμής και το εκκλησάκι του Αη Γιώργη βορειότερα, λόγω του μεγάλου πανηγυριού που διοργανώνεται εκεί. Το κύκλωμα αυτό προσφέρεται για επισκέψεις την περίοδο της άνοιξης και κυρίως τις Απόκριες και το Πάσχα.

Δυτικότερα της προηγούμενης ζώνης μπορεί να οριστεί ακόμα ένα κύκλωμα θρησκευτικού τουρισμού που περιλαμβάνει κυρίως τις εκκλησίες της Παναγίας στην Αγιάσο και την Πέτρα, καθώς και μια σειρά από αξιόλογα μνημεία και λατρευτικούς χώρους με μικρότερη όμως ακτινοβολία: Πρόκειται για τις Μονές της Παναγίας Μυρσινιώτισσας και την Παλαιοχριστιανική Βασιλική Χαλινάδου και μια σειρά ναών με ενδιαφέροντα στοιχεία από το Πλωμάρι στο νότο μέχρι το Υψηλομέτωπο, τη Σκάλα Συκαμινιάς και το Μόλυβο στο βορρά. Στο ίδιο κύκλωμα για λόγους γεωγραφικής εγγύτητας μπορεί να ενταχθεί και η Μονή Παναγίας Δαμανδρίου στον Πολιχνίτο. Πρόβλημα επισκεψιμότητας πιστών στην συγκεκριμένη ζώνη συνιστά το γεγονός του εορτασμού των βασικών εκκλησιών της κατά τον Δεκαπενταύγουστο, όταν η τουριστική υποδομή του νησιού είναι κατεilahμμένη και οι τιμές υψηλές. Το

γεγονός αυτό όμως μπορεί να συνεισφέρει στην ανάπτυξη των αγροτουριστικών καταλυμάτων των ηπειρωτικών οικισμών.

Η Δυτική Λέσβος περιλαμβάνει επίσης σημαντικά μοναστήρια και εκκλησίες με μικρότερη ακτινοβολία όμως από αυτά της Ανατολικής. Ωστόσο, μερικά όπως η Μονή Λειμώνος βορειοδυτικά της Καλλονής θα μπορούσαν λόγω χρονοαπόστασης να ενταχθούν στο κύκλωμα της ανατολικής Λέσβου, ή στο γενικότερου ενδιαφέροντος τουριστικό κύκλωμα του Απολιθωμένου Δάσους.

Βασικό πλεονέκτημα του θρησκευτικού τουρισμού είναι ότι μπορεί να αναπτυχθεί εκτός περιόδου αιχμής, ειδικά την άνοιξη και μάλιστα την περίοδο γύρω από το Πάσχα, όταν πραγματοποιούνται τα πανηγύρια, συμβάλλοντας στην αύξηση των πληροτήτων μέσω της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου. Επίσης, λόγω των μη υψηλών απαντήσεων σε κατηγορίες καταλυμάτων ο τουρισμός αυτός μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά με τον αγροτουρισμό, χρησιμοποιώντας καταλύματα αυτού του τύπου, με την προϋπόθεση την ύπαρξη όχι μεμονωμένων κτισμάτων αλλά πιο οργανωμένων μορφών με λειτουργία δικτύου.

Ενα δεύτερο μεγάλο πλεονέκτημα του θρησκευτικού τουρισμού είναι ότι μπορεί να λειτουργήσει σε κύκλωμα που να αναπτύσσεται όχι μόνο σε επίπεδο περιφέρειας, περιλαμβάνοντας τους κυριότερους λατρευτικούς χώρους όλων των νησιών, αλλά και να επεκταθεί στους αντίστοιχους της μικρασιατικής ακτής. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε να συμβάλλει θετικά στη γενικότερη τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας και ειδικότερα στον τομέα του θαλάσσιου τουρισμού.

δ) Ο φυσιολατρικός και οικολογικός τουρισμός

Ο φυσιολατρικός και οικολογικός τουρισμός εμφανίζει ευνοϊκές προοπτικές σε ολόκληρη την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, αλλά ακόμα περισσότερο στη Λέσβο, λόγω της ποιότητας του φυσικού περιβάλλοντος και πληθώρας βιοτόπων που διαθέτει. Οπωσδήποτε ο σημαντικότερος πόρος του νησιού που δεν σχετίζεται μόνο με τον συγκεκριμένο τύπο τουρισμού είναι το Απολιθωμένο Δάσος, το οποίο προσελκύει πολύ μεγάλους αριθμούς επισκεπτών παρά τη δυσκολία πρόσβασης (μεγάλη χρονοαπόσταση από τη Μυτιλήνη). Τα αποτελέσματα των συνεχιζόμενων στην περιοχή ερευνών που απέδειξαν την επέκταση του απολιθωμένου Δάσους σε έκταση πολύ ευρύτερη από την κατ' αρχήν εντοπισμένη σημαίνει πιθανώς ότι διανοίγονται θετικές προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης για οικισμούς, με την προϋπόθεση οργάνωσης ενός τουριστικού κυκλώματος στη δυτική Λέσβο. Μέχρι σήμερα δράσεις που καταγράφονται προς αυτή την κατεύθυνση είναι το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Σιγρίου και η ανάδειξη της διαδρομής Σιγρίου – Ερεσσού, μέσα στο απολιθωμένο δάσος. Η υπόθεση μετεξέλιξης του λιμένα Σιγρίου σε επιβατηγό σε σύνδεση με τη Ραφήνα ενδυναμώνει την ανάγκη ενίσχυσης του κυκλώματος αυτού,

σε εξισορρόπηση με την περισσότερο ευνοημένη και στον τομέα αυτόν ανατολική Λέσβο.

Η δυτική Λέσβος είναι εξάλλου χερσαίο οικοσύστημα με σπάνια φυτά, κατάλληλο για αναζήτηση βιολογικών δειγμάτων και μελέτη του οικοσυστήματος. Ανάλογου ενδιαφέροντος χερσαίο οικοσύστημα με σπάνια χλωρίδα στην ανατολική Λέσβο είναι το όρος Ολυμπος. Παρουσιάζει ιδιαίτερο βοτανολογικό ενδιαφέρον λόγω της παρουσίας του ενδημικού φυτού «άλυσσο το λεσβιακό» και άλλων σπάνιων για την Ελλάδα και την Ευρώπη φυτικών ειδών και προσφέρεται για δασοτουρισμό, ορειβασία, πεζοπορία και ορεινή ποδηλασία.

Είναι γεγονός ότι και ο οικολογικός και φυσιολατρικός τουρισμός, όπως και οι υπόλοιπες μορφές της δραστηριότητας είναι περισσότερο ενισχυμένος στο ανατολικό τμήμα του νησιού. Η παρακολούθηση πουλιών κυρίως στον κόλπο Καλλονής που αποτελεί σταθμό αποδημητικών πουλιών έχει γίνει αιτία αύξησης των αφίξεων τουριστών σε εκτός αιχμής περίοδο. Πρόκειται για δραστηριότητα που αναμένεται να ενισχυθεί σημαντικά στο προσεχές μέλλον, τόσο με την πολλαπλασιαστική επίδραση των ήδη θιασωτών όσο και μέσω μιας σοβαρότερης προσπάθειας προβολής.

Στο ίδιο τμήμα του νησιού έχουν γίνει εργασίες ανάδειξης διαδρομών νότια, στο όρος Όλυμπος (Γέρα – Βατερά), και προς βορρά στο όρος Λεπέτυμνος (Κάπη – Συκαμινιά). Στο δυτικό τμήμα η διαδρομή Πέτρα – Λάψαρνα, κατά μήκος της βόρειας ακτής, επιτρέπει την επίσκεψη σε ένα ουσιαστικά άθικτο μέρος του νησιού συνδέοντάς το με την πλέον τουριστικά αναπτυγμένη ζώνη Μολύβου – Πέτρας. Όλες οι παραπάνω διαδρομές για να συμβάλλουν ουσιαστικά στην τουριστική ανάδειξη του νησιού θα πρέπει να ενταχθούν σε ευρύτερα τουριστικά κυκλώματα που να απευθύνονται σε επισκέπτες του συγκεκριμένου τύπου ενδιαφερόντων και να προβληθούν ικανοποιητικά. Στα κυκλώματα αυτά στα οποία ιδιαίτερο ρόλο αναλαμβάνουν οι παραδοσιακοί οικισμοί και γενικότερα οι οικισμοί που διατηρούν ενδιαφέροντα στοιχεία, θα περιλαμβάνονται αγροτουριστικά καταλύματα, εστιατόρια και εκθετήρια τοπικών προϊόντων (βλ. Χάρτη 2.11.).

ε) Θαλάσσιος τουρισμός

Όπως έχει αναφερθεί από το πρώτο κεφάλαιο ο θαλάσσιος τουρισμός αποτελεί ένα πεδίο ενδιαφέροντος με μεγάλη βαρύτητα τόσο σε επίπεδο εθνικής τουριστικής πολιτικής, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, επιτρέποντας τη λειτουργία των επί μέρους νησιωτικών μονάδων σε ενιαίο κύκλωμα. Στα πλαίσια αυτών των επιδιώξεων προωθήθηκε η δημιουργία μιας μαρίνας ανά μεγάλο νησί, ώστε μαζί με τη λειτουργία μιας σειράς αγκυροβολίων να εξασφαλίζουν ένα περιφερειακό δίκτυο ελάχιστων κρίσιμων διαδρομών που να συνδέει τα νησιά μεταξύ τους, αλλά και να συνδυάζεται με την αντίστοιχη υποδομή των μικρασιατικών ακτών, ειδικά με τις μαρίνες σε

Αϊβαλί και Κουσάντασι. Δεδομένου ότι ο θαλάσσιος τουρισμός είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος στις τελευταίες περιοχές είναι μεγάλης σημασίας η σύνδεση του Βορείου Αιγαίου μαζί τους και η αμφίδρομη αξιοποίηση των τουριστικών πλεονεκτημάτων.

Ο τομέας του θαλάσσιου τουρισμού αντιμετωπίζει όμως και σημαντικές δυσχέρειες, που αναλύονται διεξοδικότερα στην περίπτωση της Σάμου. Στη Λέσβο η κατάσταση είναι δυσχερέστερη λόγω μη ένταξης του νησιού στις συνήθεις διαδρομές των κρουαζιερόπλοιων, ενώ παρατηρείται σοβαρή υστέρηση και στην ολοκλήρωση υποδομών υποστήριξης της δραστηριότητας. Τα λιμενικά έργα έχουν προχωρήσει στη μαρίνα της Μυτιλήνης και το αγκυροβόλιο Πλωμαρίου, αλλά απουσιάζει η συνοδευτική υποδομή.

Αγκυροβόλια υπάρχουν σε δώδεκα σημεία που καλύπτουν αρκετά ικανοποιητικά από γεωγραφική άποψη την περίμετρο του νησιού. Οποσδήποτε η πυκνότητά τους συνδέεται με την υφιστάμενη τουριστική ζήτηση και όχι με στόχους τόνωσης της προσελκυσιμότητας των λιγότερο ευνοημένων περιοχών. Έτσι, στη νοτιοανατολική Λέσβο, δηλαδή γύρω από τη Μυτιλήνη υπάρχουν πέντε αγκυροβόλια, ενώ στο Μανταμάδο και μάλιστα από τους Πύργους Θερμής μέχρι τη Συκαμινιά κανένα. Ανάλογη έλλειψη παρατηρείται στη βόρεια ακτή του δυτικού τμήματος, ενώ όλα τα «τουριστικά» σημεία του νησιού διαθέτουν από ένα: Μόλυβος, Σίγρι, Σκάλα Ερεσού, Σκάλα Καλλονής, Σκάλα Πολιχνίτου και Πλωμάρι (Χάρτης 2.11.).

Στην κατηγορία του θαλάσσιου τουρισμού, περιλαμβάνεται εκτός από τις θαλάσσιες περιηγήσεις και ο ναυταθλητισμός. Η ανάπτυξη του τελευταίου ευνοείται μέσα στους δύο κόλπους, όπως και οι δραστηριότητες ψαρέματος, περιηγήσεων κλπ. όμως το πλέον ενδιαφέρον σκέλος του θαλάσσιου τουρισμού παραμένουν οι κρουαζιέρες, που πρέπει να τύχουν ιδιαίτερου ενδιαφέροντος κατ' αρχήν σε εθνικό επίπεδο και μεταγενέστερα στο περιφερειακό.

Όπως αναφέρεται στις εκτιμήσεις του Travel and tourism Intelligence για την Ελλάδα το έτος 2002, αν και η Μεσόγειος είναι ο δεύτερος δημοφιλέστερος προορισμός (μεταξύ περισσότερων από 20 προορισμούς παγκόσμια) η Ελλάδα, παρά τα 3000 νησιά της δεν παρακολουθεί την εξέλιξή της. Ενώ στη Μεσόγειο ο αριθμός διημερεύσεων υπερδιπλασιάστηκε μεταξύ 1995 και 2001 στην Ελλάδα ο αριθμός των διεθνών αφίξεων από 1,1 εκ το 1996 έφτασε σε 1,2 εκ το 1999, αλλά οι μισές ήταν με πλοία της γραμμής. Ακόμα δυσμενέστερη εικόνα παρουσιάζεται για τις αφίξεις με κρουαζιέρες στα νησιά, όπου, σύμφωνα με τον WTO, ο αριθμός από 582.000 το 1995 έπεσε σε 442.000 το 1999. Ως αιτίες θεωρούνται όχι μόνο η κατάσταση στα Βαλκάνια, αλλά και το γεγονός ότι οι δυτικές πύλες-λιμάνια της χώρας δεν μπορούν να καλύψουν την αυξημένη κίνηση κρουαζιερόπλοιων και το υψηλό κόστος εξυπηρέτησης στο λιμάνι του Πειραιά.

Επίσης στον τομέα των ιδιωτικών σκαφών και ενοικιάσεων κρίνεται ότι δεν μπορεί να καλυφθεί η διαρκώς αυξανόμενη ζήτηση. Το 1999 σημειώθηκαν 20.000 ενοικιάσεις αλλά ο αριθμός αναμένεται να διπλασιαστεί μέσα στα δύο επόμενα χρόνια. Το Ελληνικό Κέντρο επενδύσεων εκτιμά ότι παρά τις διαθέσιμες 7.271 θέσεις, χρειάζονται ακόμα 5.000, ενώ κατά το 2005 η ζήτηση θα υπερβεί τις 18.000 θέσεις. Θα πρέπει επομένως να αναμένεται η υπερκάλυψη της ζήτησης όχι μόνο στη Σάμο, αλλά και στη Χίο και Μυτιλήνη.

στ) Πολιτιστικός τουρισμός.

Γενικά συνδέεται με την ανάδειξη των κυριότερων στοιχείων ιστορικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος, όπου δεν περιλαμβάνονται μόνο τα μνημεία αλλά και η νεώτερη πολιτιστική κληρονομιά στην οποία εντάσσονται τα δημιουργήματα της αρχιτεκτονικής, των παραδοσιακών τεχνών και γενικότερα τα ειδοποιά στοιχεία του τοπικού πολιτισμού.

Για τη Λέσβο εκτιμάται, ότι τα αρχαιολογικά ευρήματα και τα μνημεία¹ δεν είναι της εμβέλειας εκείνων της Μικρασιατικής ακτής, με αποτέλεσμα να μην επαρκούν για να προσελκύσουν αυτόνομα τουρισμό, αλλά μπορούν να υποστηρίξουν την ανάπτυξη άλλων τύπων τουρισμού και ειδικά του αγροτουρισμού, του οικοτουρισμού και του θρησκευτικού τουρισμού. Η σημασία των παραδοσιακών οικισμών για όλες τις προαναφερόμενες μορφές τουρισμού έχει υπογραμμιστεί ήδη στην ενότητα του μαζικού τουρισμού. Στα πολιτιστικά στοιχεία με ιδιαίτερο ενδιαφέρον περιλαμβάνεται η τοπική γαστρονομία και ιδιαίτερα αυτή που διαμορφώνεται γύρω από το ούζο (βλέπε σχετικά και περίπτωση της Χίου), τα βιομηχανικά κτίρια του νησιού, τα οποία μετασκευαζόμενα γίνονται σημεία αναφοράς στους οικισμούς, τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα στα οποία έχει γίνει ήδη αναφορά στο κεφάλαιο του αγροτουρισμού, τα παραδοσιακά επαγγέλματα, και, τέλος, οι τοπικές γιορτές και τα πανηγύρια, για τα οποία έχει ήδη γίνει λόγος στο κεφάλαιο του θρησκευτικού τουρισμού.

Οι γιορτές και τα πανηγύρια, αξιοποιούμενα για τουριστικούς σκοπούς μπορούν να συμβάλλουν αξιοσημείωτα στη γενικότερη ανάπτυξη του νησιού και ιδιαίτερα των αγροτικών του περιοχών. Η τέλεση των περισσότερων εκτός περιόδου τουριστικής αιχμής μπορεί να συμβάλλει στην επιμήκυνσή της, ενώ εκείνα που λαμβάνουν χώρα κατά τους θερινούς μήνες μπορούν να αποτελέσουν μια εναλλακτική δυνατότητα αναψυχής για τους τουρίστες και αφορμή γνωριμίας τους με τον τοπικό πολιτισμό. Μπορούν επίσης να εξασφαλίσουν ένα τρόπο διάθεσης τοπικών προϊόντων

¹ Το Απολιθωμένο Δάσος δεν κατατάσσεται στους πολιτιστικούς αλλά στους φυσικούς πόρους και γι' αυτό έχει περιληφθεί στο τμήμα που αφιερώνεται στον οικολογικό τουρισμό, με την παρατήρηση ότι λόγω της μεγάλης του αξίας, αποτελεί πόρο για όλες τις μορφές τουρισμού.

οικοτεχνίας κλπ, εφ' όσον τα τελευταία αντικαταστήσουν τα προϊόντα μαζικής παραγωγής που συνήθως διατίθενται στα πανηγύρια

2.1.2. Νήσος Λήμνος

Όπως έχει αναφερθεί και στην Α' φάση της μελέτης, η τουριστική ανάπτυξη της Λήμνου δεν ακολούθησε το κυρίαρχο πρότυπο των υπολοίπων νησιωτικών περιοχών της Ελλάδας αλλά στηρίχτηκε εξ αρχής σε μεγάλες, τόσο σε απόλυτα μεγέθη, όσο πολύ περισσότερο και σε σύγκριση με την τοπική κλίμακα, και πολυτελείς τουριστικές μονάδες (Πίνακες Π.2.7Α,Β,Γ). Αυτή η ιδιαιτερότητα είχε θετικά αποτελέσματα σε ό,τι αφορά την προστασία του συνόλου των υφιστάμενων τουριστικών πόρων, αλλά και στη διαμόρφωση της μέχρι σήμερα τουριστικής ταυτότητας του νησιού (Χάρτες 2.2. και 2.7.).

Ωστόσο, κατά την τελευταία πενταετία κυρίως διαμορφώνεται η τάση ανάπτυξης μικρότερων, οικογενειακής κυρίως κλίμακας μονάδων με μεγάλη διασπορά γύρω από την τουριστικά ανεπτυγμένη περιοχή. Η εμφάνισή τους δεν συνδέεται με κάποιο στρατηγικό σχεδιασμό είτε κεντρικό είτε τοπικό, αλλά στηρίζεται στην πρωτοβουλία και την προσδοκία κέρδους μικροεπενδυτών, κατά αντιστοιχία με το κυρίαρχο πρότυπο των "ανεπτυγμένων" τουριστικών περιοχών στην υπόλοιπη χώρα. Να σημειωθεί πάντως ότι η έκταση του φαινομένου παραμένει περιορισμένη ενώ η τάση που σημειώνεται κρίνεται αναστρέψιμη. Οι υφιστάμενοι αλλά και οι "εν δυνάμει" τουριστικοί πόροι έχουν μέχρι σήμερα διαφυλαχτεί γεγονός που σε συνδυασμό με την σημερινή τουριστική ταυτότητα του νησιού αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα για μια εναλλακτική πρόταση τουριστικής ανάπτυξης.

Οι λοιπές παραγωγικές δραστηριότητες εξάλλου που είτε έχουν μικρή εξάρτηση από τον τουρισμό, είτε δεν εξαρτώνται καθόλου απ' αυτόν, παρά τη σταδιακή συρρίκνωσή τους δεν έχουν ακόμα καταστεί προβληματικές. Απλώς σημειώνεται η τάση σταδιακής στροφής της τοπικής οικονομίας προς τον τουρισμό χωρίς την αντίστοιχη αύξηση της ζήτησης και κυρίως χωρίς τον απαιτούμενο σχεδιασμό.

Να σημειωθεί τέλος ότι η ανάγκη για συγκράτηση ή και αναστροφή των δημογραφικών δεικτών είναι σήμερα περισσότερο εμφανής. Παρά την αύξηση κατά την τελευταία δεκαετία (1991-2001) του απόλυτου πληθυσμιακού μεγέθους, που οφείλεται κυρίως στην παλιννόστηση μεταναστών η "εξυγίανση" της δημογραφικής εικόνας του νησιού αποτελεί ταυτόχρονα στόχο, αλλά και προϋπόθεση μιας ολοκληρωμένης αναπτυξιακής παρέμβασης.

Συμπερασματικά, η Λήμνος διαθέτει ορισμένα σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα ως τουριστικός προορισμός υψηλών απαιτήσεων:

- Το αξιόλογο και αδιατάρακτο μέχρι τώρα φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, (τοπίο, ομαλό ανάγλυφο, προστατευόμενες περιοχές φυσικού κάλλους, ποιότητα, μήκος και πολυπλοκότητα ακτών, σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι, αξιόλογοι και χαρακτηρισμένοι παραδοσιακοί οικισμοί).
- Την διαμορφωμένη τουριστική της ταυτότητα (Προορισμός επισκεπτών υψηλού εισοδήματος και χαμηλής "όχλησης")
- Πρωτογενή παραγωγή βασισμένη, σε μεγάλο βαθμό, σε παραδοσιακές μεθόδους, με αποτέλεσμα την εξασφάλιση ξεχωριστής ποιότητας, για ορισμένα τουλάχιστον προϊόντα όπως το κρασί ή το τυρί.
- Ικανοποιητικό επίπεδο βασικών υποδομών (οδικό δίκτυο, αεροδρόμιο)

Ταυτόχρονα όμως μια σειρά παραμέτρων που διαμορφώνουν σήμερα την συνολική εικόνα της τουριστικής ανάπτυξης του νησιού, υπολείπονται από το να θεωρηθούν ικανοποιητικές. Μερικές ωστόσο απ' αυτές μπορούν να βελτιωθούν μέσα από τις διαδικασίες υλοποίησης του προτεινόμενου σχεδιασμού:

- Η απομόνωση του νησιού, αποτέλεσμα τόσο της γεωγραφικής του θέσης, όσο και άλλων συγκυριών (έλλειψη αναπτυξιακών παρεμβάσεων από πλευράς της Πολιτείας τουλάχιστον από τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και μετά, προβληματικές συνδέσεις με την υπόλοιπη χώρα, παρουσία στρατού, Ελληνοτουρκικές σχέσεις, κλπ.) μπορεί, σ' ένα βαθμό, να δημιουργήσει τις συνθήκες για την διατήρηση της συνοχής της κοινωνίας και της ποιότητας του περιβάλλοντος, όμως σήμερα αποτελεί ασφαλώς ανασταλτικό παράγοντα για την ανάπτυξη του νησιού.
- Οι ανθρώπινοι πόροι κρίνονται ανεπαρκείς τόσο ποσοτικά (δημογραφικοί δείκτες) όσο και ποιοτικά (έλλειψη εκπαίδευσης και γενικότερα τουριστικής "παιδείας" αυτών που σήμερα εμπλέκονται στην τουριστική δραστηριότητα).
- Η τάση διαμόρφωσης της αντίληψης ότι ο τουρισμός προσφέρεται για την εξασφάλιση εύκολου κέρδους, και ότι οι διατιθέμενοι τουριστικοί πόροι είναι "αναλώσιμοι", πρέπει να αναστραφεί.
- Οι μηχανισμοί καθορισμού προδιαγραφών λειτουργίας των επιχειρήσεων παροχής τουριστικών υπηρεσιών και ελέγχου της τήρησής των δεν λειτουργούν ικανοποιητικά.

Ένταξη του Προγράμματος Τουριστικής Ανάπτυξης της Λήμνου στον Υφιστάμενο Σχεδιασμό.

Στο πλαίσιο του Γ. Κ.Π.Σ. έχει προσδιοριστεί για τη Λήμνο ο γενικότερος χαρακτήρας της αναπτυξιακής παρέμβασης τόσο σε ότι αφορά τους στόχους, όσο και τους επιμέρους άξονες προτεραιότητας. Η ανάπτυξη του σχετικού προβληματισμού περιγράφεται κυρίως στο Σ.Π.Α. της Περιφέρειας και οι επιλεγμένοι στόχοι είναι:

- Αναστροφή της δημογραφικής εξέλιξης
- Άρση της γεωγραφικής απομόνωσης
- Επιτάχυνση των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης

Οι παραπάνω στόχοι συμβαδίζουν γενικά με αυτούς που τίθενται από την παρούσα μελέτη. Έτσι, κρίνεται ότι κατ' αρχήν ο προτεινόμενος σχεδιασμός για την τουριστική ανάπτυξη εντάσσεται στο γενικότερο αναπτυξιακό πλαίσιο για τα επόμενα χρόνια.

Σε ότι αφορά τις σχεδιαζόμενες παρεμβάσεις αυτές καθαυτές, οι οποίες έχουν σχέση με την τουριστική ανάπτυξη αλλά προτείνονται από Περιφερειακούς ή τοπικούς φορείς, έχει, σε επίπεδο προτάσεων, διαμορφωθεί ένα πλέγμα πιθανών παρεμβάσεων από το οποίο, με σχετικά μικρή πιθανότητα λάθους, προκύπτει το πλαίσιο και ο χαρακτήρας της αναπτυξιακής στρατηγικής.

Στον πίνακα που ακολουθεί εμφανίζονται έργα, προτεινόμενα από διάφορους φορείς προς ένταξη στο ΠΕΠ Β. Αιγαίου και οι αντίστοιχοι προτεινόμενοι προϋπολογισμοί. Προφανώς είναι ένας κατάλογος αιτημάτων τμήμα του οποίου θα υλοποιηθεί. Ωστόσο πολλά απ' αυτά είναι και ώριμα και αρκετά επεξεργασμένα ώστε να χρειάζεται να τα λάβει κανείς υπ' όψιν του. Δεν πρόκειται ασφαλώς για το σύνολο των παρεμβάσεων αλλά για όσες απ' αυτές προκύπτει ότι σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης.

Πίνακας έργων σχετιζόμενων με την τουριστική ανάπτυξη και προτεινόμενων από τοπικούς ή Περιφερειακούς φορείς.

ΕΡΓΟ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ χιλ. €
Προστασία Περιβάλλοντος - Εναλλακτικές μορφές ενέργειας	
Σταθμός παρακολούθησης ρύπανσης ακτών (χωροθ. στο Μούδρο)	800
Μελέτη επιπτώσεων της διασυνοριακής ρύπανσης στα λιβάδια Ποσειδωνίας και στις κοινωνίες μακροφυκιών στις ακτές της Λήμνου	50

Κέντρο πληροφόρησης θαλάσσιου περιβάλλοντος (χωροθ. στο Μούδρο)	200
Προστασία & Ανάδειξη υγρότοπων Χορταρόλιμνης - Αλυκής	400
Αιολικά Πάρκα - Γεωθερμία	2500
Κέντρο Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης	500
Εδαφολογική μελέτη για την αειφορική διαχείριση των εδαφών	100
Διαφύλαξη - Ανάδειξη Πολιτιστικών Πόρων	
Ανάδειξη αξιοποίηση απολιθωμένου δάσους- Κατασκευή Μουσείου Λήμνου	800
Πρόγραμμα αξιοποίησης - ανάδειξης Βυζαντινών μνημείων	1000
Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικής παράδοσης και κληρονομιάς	2200
Αναπαλαίωση ανεμόμυλων Λήμνου	200
Καλλιτεχνική παιδεία	500
Υγεία	
Ολοκλήρωση Νοσοκομείου Λήμνου	800
Μεταφορά Κ.Υ. στο Μούδρο	50
Υποδομές	
Επαρχιακή οδοποιία	3000
Κατασκευή προσήνεμου μώλου Μύρινας	6000
Προγραμματικό σχέδιο λιμανιού Μούδρου	50
Βελτίωση - εκσυγχρονισμός αλιευτικών καταφυγίων Λήμνου	1000
Ενίσχυση - Προβολή τοπικής παραγωγής	
Ανάδειξη ΠΟΠ - διασφάλιση ποιότητας προϊόντων	1000
Ίδρυση αμπελώνα παραγωγής πολλαπλασιαστικού υλικού Λήμνου	250
Αξιολόγηση τοπικών οιναμπέλων Λήμνου σε σχέση με τα υποκείμενα τις εδαφολογικές ιδιαιτερότητες και την τελική χρήση της παραγωγής	150
Έκδοση επιχειρηματικών οδηγιών - εντύπων - δημιουργία κόμβου Internet - Τηλεματική (ΕΒΕ)	150
Ειδικό σήμα τοπικής παράδοσης (ΕΒΕ)	50

Από τις επιλογές που έχουν τεθεί σε προτεραιότητα, όπως προκύπτουν από τον παραπάνω πίνακα, φαίνεται η τάση για την ενίσχυση της οικοτουριστικής - πολιτιστικής ταυτότητας του νησιού, ενώ το πλαίσιο των προτεινόμενων παρεμβάσεων εμφανίζεται αρκετά συνεκτικό. Στο βαθμό που θα ενταχθούν τελικά στο Π.Ε.Π. και οι λοιπές προτεινόμενες παρεμβάσεις που αφορούν στην λοιπή τεχνική και κοινωνική υποδομή, τη στήριξη των παραγωγικών τομέων και την αστική ανάπτυξη, διαμορφώνονται οι συνθήκες ώστε η Λήμνος να ικανοποιεί τις βασικές προϋποθέσεις που απαιτούνται για την διαμόρφωση αυτής της τουριστικής ταυτότητας. Επ' αυτών συνεπώς η παρούσα μελέτη τοποθετείται υιοθετώντας το σύνολο των προτεινόμενων παρεμβάσεων του παραπάνω πίνακα. Εις ό,τι αφορά τις

προτεραιότητες, υπό την έννοια της χρονικής κατανομής των δράσεων και έργων, με βάση τους στόχους που σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη, – που ασφαλώς δεν είναι οι μόνοι που θα καθορίσουν το τελικό χρονοδιάγραμμα υλοποίησης- προτείνεται, από τη μια να ενισχυθούν κατ' αρχήν δράσεις προστασίας των πόρων και από την άλλη, ενέργειες και έργα των οποίων τα λειτουργικά αποτελέσματα δεν έχουν τοπική διάσταση αλλά έμμεσα ή άμεσα επηρεάζουν ευρύτερες χωρικές ενότητες. Σημειώνεται βεβαίως ότι τα παραπάνω έργα δεν επιβαρύνουν οικονομικά το παρόν πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης δεδομένου ότι προβλέπεται να υλοποιηθούν από άλλους φορείς (εκτός Ε.Ο.Τ.).

Τέλος επισημαίνεται το γεγονός ότι παρά την υιοθέτηση (στο Π.Ε.Π.) του στόχου για άρση της γεωγραφικής απομόνωσης, δεν προτείνονται άμεσες ενέργειες ή έργα στην κατεύθυνση της εξυπηρέτησής του.

Χωρικοί Άξονες Τουριστικής Ανάπτυξης Δήμου.

Πριν προσδιοριστεί από πλευράς τουριστικής ανάπτυξης, ο ρόλος της κάθε επιμέρους ζώνης του νησιού, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι με δεδομένα, τόσο την επιδιωκόμενη τουριστική ταυτότητα – και συνεπώς την αντίστοιχη φυσιογνωμία επισκεπτών – όσο και το μέγεθος του νησιού, η Λήμνος αντιμετωπίζεται ως ενιαίος τουριστικός προορισμός σε σχέση με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό. Η παραδοχή αυτή λαμβάνεται υπ' όψιν τόσο στην εκτίμηση των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων από την υλοποίηση του προγράμματος, όσο και στην διαμόρφωση της πολιτικής τουριστικής προβολής.

Σύμφωνα με την ανάλυση που περιέχεται στην Α' φάση της μελέτης, τα χωρικά δεδομένα επί των οποίων γίνεται προσπάθεια να παρέμβουν οι ενέργειες του προτεινόμενου προγράμματος είναι:

- Η συγκέντρωση των υφιστάμενων δραστηριοτήτων στην περιοχή του Δήμου Μύρινας
- Η ανάγκη προστασίας και ανάδειξης των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος κατά μήκος των Βορείων και Ανατολικών ακτών και ιδιαίτερα των περιοχών Natura και των υδροβιότοπων Corine.
- Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που χαρακτηρίζουν το Ανατολικό τμήμα του νησιού σε σχέση με την διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του, συνολικά ως τουριστικού προορισμού. Ειδικότερα:
 - Οι αξιόλογες ακτές και ο ασφαλής από τους ανέμους κόλπος
 - Η ενδιαφέρουσα εναλλαγή του τοπίου
 - Η επαφή της περιοχής με τις ζώνες και Natura Corine.

- Τα σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα στην περιοχή "Καβείρια"
 - Η γειτνίαση με το αεροδρόμιο.
- Η ανάγκη ανάδειξης των πολιτισμικών πόρων του νησιού. Ειδικότερα:
 - αρχαιολογικοί χώροι, παραδοσιακοί οικισμοί, μεμονωμένα σημεία ενδιαφέροντος όπως μονές ξωκλήσια νερόμυλοι
 - τοπικές εκδηλώσεις.
 - Ο έντονα αγροτικός χαρακτήρας της οικονομίας της κεντρικής ζώνης ο οποίος χρειάζεται ενίσχυση σε τρεις συμβατές μεταξύ τους κατευθύνσεις:
 - Παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας ΠΟΠ και ΟΠΑΠ.
 - Παραγωγή προϊόντων για κάλυψη μέρους της ζήτησης από τις υφιστάμενες τουριστικές μονάδες ή αυτές που θα ιδρυθούν στο μέλλον.
 - Διαμόρφωση των παραμέτρων για την βελτίωση των δυνατοτήτων ανάπτυξης αγροτουριστικών δραστηριοτήτων.

Με βάση τις παραπάνω χωρικές επισημάνσεις η κάθε μια από τις ζώνες του νησιού, (βλ. Α' φάση), αποκτά ένα διακριτό ρόλο στην προσπάθεια για τουριστική ανάπτυξη. Άλλωστε η "Ειδική Χωροταξική Μελέτη της Λήμνου" που είναι υπό έγκριση, προβλέπει σε επίπεδο θεσμοθέτησης χρήσεων γης, ρόλους αντίστοιχους ή έστω συμβατούς με αυτούς που από την παρούσα μελέτη προτείνονται (βλ. Χάρτη 2.13.).

α) Ζώνη δήμου Μύρινας.

Στο Δήμο Μύρινας που είναι και πρωτεύουσα του νησιού, η μεταβολή του πληθυσμού στη δεκαετία 1991-2001 ήταν θετική από 6.818 κατοίκους σε 7.488. Η αύξηση αυτή συναρτάται και με αλλαγές στην παραγωγική βάση της οικονομίας του νησιού (αύξηση του Γ' γενούς τομέα) με αποτέλεσμα την συγκέντρωση πληθυσμού απ' όλο το νησί στο αστικό κέντρο. Να σημειωθεί ότι μόνο στον οικισμό της πρωτεύουσας σημειώθηκε αύξηση του πληθυσμού από 4.342 σε 5.107 κατοίκους ή ποσοστό 17,62% ενώ όλα τα υπόλοιπα δημοτικά διαμερίσματα που συγκροτούν το νέο Δήμο Μύρινας συρρικνώθηκαν δημογραφικά. Σε ό,τι αφορά την απασχόληση στα όρια του νέου Δήμου Μύρινας σημειώνονται σύμφωνα με την απογραφή του 1991 (ανηγμένη στους νέους ΟΤΑ):

- Ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό απασχόλησης στον Α' γενή τομέα παρά τον ημιαστικό χαρακτήρα του Δήμου. Συγκεκριμένα μόνο το 7% της απασχόλησης εντάσσεται σε δραστηριότητες του Α'

γενοῦς το μικρότερο ποσοστό μετά το Δήμο Χίου και τον Δήμο Μυτιλήνης.

- Η απασχόληση στο Β΄ γενή τομέα είναι 22,5% μεγαλύτερη κατά 2,8 μονάδες από το Μέσο Όρο του νομού Λέσβου γεγονός που οφείλεται τόσο στην αυξημένη οικοδομική δραστηριότητα, όσο και στην ύπαρξη και λειτουργία μονάδων μεταποίησης αγροτικών προϊόντων.
- Το υψηλό ποσοστό του Γ΄ γενοῦς τομέα 70,3% το δεύτερο υψηλότερο σ' όλη την περιφέρεια, μετά το Δήμο Μυτιλήνης, ο οποίος συγκεντρώνει και διοικητικές υπηρεσίες νομαρχιακού και Περιφερειακού επιπέδου, είναι εντυπωσιακό. Οφείλεται κυρίως στην έντονη παρουσία στρατού (οι αξιωματικοί καταγράφονται στις υπηρεσίες), αλλά και στην τουριστική δραστηριότητα.

Προτεινόμενες παρεμβάσεις

Στην περιοχή αυτή χωρίς να αποθαρρύνεται σε καμία περίπτωση μια ενδεχόμενη επένδυση μεγάλης (>400 κλινών) και υψηλών προδιαγραφών (Α΄ τάξης και άνω) μονάδας προτείνεται, μα δοθεί έμφαση στην βελτίωση των υποδομών αλλά και των εξυπηρετήσεων των υφισταμένων καταλυμάτων. Η αξιοποίηση από πλευράς των επιχειρηματιών του μέτρου 2.2. του ΕΠΑΝ, μπορεί ν' αποτελέσει μοχλό για τη βελτίωση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος. Για τις επιχειρήσεις που εντάσσονται στον Νόμο 2601/98 (ξενοδοχεία άνω της Γ΄ τάξης), προτείνεται να ενισχυθούν εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που θα **διευρύνουν** κυρίως το περιεχόμενο των παρεχόμενων υπηρεσιών για τα ξενοδοχεία Α΄ τάξης και άνω, ενώ για τα υπόλοιπα (Β΄ & Γ΄ τάξης) θα **αναβαθμίζουν** κυρίως – χωρίς ν' αποκλείεται και η διεύρυνση των υφισταμένων – την ποιότητά τους. Σημειώνεται ότι σήμερα στην ζώνη του Δήμου Μύρινας λειτουργούν 5 μονάδες Α΄ τάξης και άνω με 1015 κλίνες συνολικά και 12 μονάδες Β΄ ή Γ΄ τάξης με 549 κλίνες.

Σκοπός αυτής της διαφοροποίησης είναι η μέγιστη πλήρωση των περιθωρίων αναβάθμισης. Στην πραγματικότητα, οι 5 πολυτελείς μονάδες που λειτουργούν στην περιοχή δεν έχουν ιδιαίτερη ανάγκη αναβάθμισης των εγκαταστάσεών τους εκτός ίσως από έργα συντήρησης. Όμως η δυνατότητα ανάπτυξης καινούργιων δραστηριοτήτων και υπηρεσιών (αθλητισμός, ναυταθλητισμός, οργάνωση οικοτουριστικών αρχαιολογικών εκδρομών, διαμόρφωση και λειτουργία παιδικού σταθμού για τις ανάγκες των φιλοξενούμενων κλπ), είναι στόχος συμβατός με αυτούς του μέτρου 2.2 απ' όπου προτείνεται να ενισχυθούν.

Από την άλλη, οι περισσότερες από τις 12 μονάδες Β΄ και Γ΄ τάξης έχουν περιθώριο χωρίς ιδιαίτερα μεγάλο κόστος να αναβαθμιστούν (και ως προς την τάξη) βελτιώνοντας τις κτηριακές τους εγκαταστάσεις, και ανανεώνοντας ή συμπληρώνοντας τον υφιστάμενο εξοπλισμό.

Για τις ξενοδοχειακές μονάδες κατώτερης τάξης, και τα λοιπά τουριστικά καταλύματα (ενοικιαζόμενα διαμερίσματα και δωμάτια) δεν έχουν εκπονηθεί προδιαγραφές για τον προσδιορισμό του είδους των επιλέξιμων δαπανών. Με βάση τόσο τους στόχους του μέτρου, όσο και την υφιστάμενη κατάσταση στην περιοχή προτείνεται:

Για μεν τα ξενοδοχεία να δοθεί προτεραιότητα στην ενίσχυση των δράσεων για αναβάθμιση των κτηριακών εγκαταστάσεων και βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών, για δε τα λοιπά καταλύματα, να δοθεί βάρος σε ζητήματα εξωραϊσμού του περιβάλλοντος χώρου, και στο βαθμό που είναι κατά περίπτωση εφικτό στη συμμόρφωση της εξωτερικής τουλάχιστον αρχιτεκτονικής των κτισμάτων με το ευρύτερο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Είναι αλήθεια ότι δεν αναμένονται άμεσες οικονομικές ωφέλειες από την υλοποίηση τέτοιων (εξωραϊστικών) παρεμβάσεων, όμως επειδή όπως διαπιστώθηκε η τάση για εξάπλωση των φτηνών, οριακά νομίμων ή και παρανόμων καταλυμάτων αν και υπαρκτή, είναι αναστρέψιμη, κρίνεται ότι τέτοιες παρεμβάσεις εξυγαινούν το τουριστικό «περιβάλλον» υπηρετώντας ταυτόχρονα το στόχο για αλλαγή της τουριστικής ταυτότητας του νησιού.

Ο Ε.Ο.Τ. πρέπει να φροντίσει για την έγκαιρη ενημέρωση των επιχειρήσεων με ενημερωτικά φυλλάδια που θα περιγράφουν με σαφήνεια, τους όρους και τις διαδικασίες ώστε να τύχουν ενισχύσεις μέσω του μέτρου 2.2 οι παραπάνω επιχειρήσεις.

β) Ζώνη δήμου Μούδρου

Η ζώνη αυτή, ταυτίζεται με το ανατολικό τμήμα του νησιού και όπως έχει ήδη αναφερθεί, διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων. Ο σημερινός της ρόλος είναι περιορισμένος σε σχέση με τις δυνατότητές της.

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής εμφανίζουν στασιμότητα ως προς τα απόλυτα μεγέθη (από 4.867 κατοίκους το 1991, 4.842 κατοίκους το 2001). Στο Δ.Δ. Μούδρου, η μεταβολή ήταν μηδενική (1038 το 1991, 1039 το 2001). Στους υπόλοιπους οικισμούς παρατηρούνται σημαντικές ποσοστιαίες μεταβολές αλλά τα απόλυτα μεγέθη δεν είναι αξιοσημείωτα. Αυτό οφείλεται στο μικρό πληθυσμιακό μέγεθος του οικισμού. (Μ.Ο. 344 κατοίκους/ΔΔ εκτός Δ.Δ. Μούδρου). Είναι γεγονός

ότι αυτά τα πληθυσμιακά μεγέθη και η δυναμική τους περιορίζουν σημαντικά τις δυνατότητες για άμεση ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων. Από την άλλη όμως, η περιοχή προσφέρεται ως χώρος υποδοχής και διαχείρισης οικοτουριστικών δραστηριοτήτων και στο βαθμό που μια τέτοια προσπάθεια αποδώσει, διατηρείται η δυνατότητά της για δυναμική ανάπτυξη και άλλων παραμέτρων τουριστικής δραστηριότητας (καταλύματα, κλίνες, μαζικότερος τουρισμός).

Στην περιοχή αυτή σχεδιάζεται να υλοποιηθούν μέσω Π.Ε.Π. μια σειρά έργων και δράσεων που εντάσσονται στην παραπάνω ήπιας μορφής και οικοτουριστικού χαρακτήρα κατεύθυνση (Κέντρο πληροφόρησης θαλάσσιου Περιβάλλοντος, σταθμός παρακολούθησης ρύπανσης αυτών).

Μέσω του προγράμματος Leader, είναι δυνατή η ενίσχυση επενδύσεων αγροτουριστικής κατεύθυνσης στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Μούδρου. Η διαπίστωση αυτή προκύπτει από τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής και από τις επιδιώξεις που θέτει το Leader Δήμου. Με αυτό το δεδομένο επισημαίνεται ότι στην συγκεκριμένη περιοχή υπάρχει η δυνατότητα, καταλύματα που λειτουργούν ως αγροτουριστικά να φιλοξενούν και επισκέπτες είτε οικοτουριστικού προσανατολισμού είτε ακόμα και τους τυπικούς παραθεριστές (μαζικός τουρισμός). Προϋπόθεση για να λειτουργήσει ένα κατάλυμα μ' αυτόν τον τρόπο ενισχύοντας την προσπάθεια για τη διαμόρφωση της τουριστικής ταυτότητας της Λήμνου είναι να τηρεί όχι μόνο τις προδιαγραφές του Υπουργείου Γεωργίας (ή όποιου άλλου φορέα) που θα θεσμοθετηθούν και θα καθορίζουν τους όρους αδειοδότησης ενός καταλύματος για να χαρακτηριστεί αγροτουριστικό, αλλά και τις αντίστοιχες (κατά πάσα πιθανότητα αυστηρότερες) του Ε.Ο.Τ.

Να σημειωθεί ωστόσο ότι ενώ οι εγκαταστάσεις και η λειτουργία τέτοιων «πολλαπλή» τουριστικής χρήσης καταλυμάτων είναι συμβατές μεταξύ τους, δηλαδή μπορούν να επιτευχθούν στον ίδιο χώρο, δεν είναι βέβαιο ότι μπορούν να συμπέσουν και χρονικά: Προβλέπεται δηλαδή μια διαρκής διαδικασία εναλλαγής της χρήσης και των λειτουργιών του καταλύματος στη διάρκεια του χρόνου για να υποδέχεται καθεμιά από τις κατηγορίες επισκεπτών, παρά τη δυνατότητα να φιλοξενεί ταυτόχρονα τουρίστες διαφορετικού προσανατολισμού. Μια τέτοια μελλοντική κατάσταση, που από πλευράς οικονομίας των πόρων και των μέσων είναι βέλτιστη, προϋποθέτει:

1. Την ύπαρξη ενός μηχανισμού υποστήριξης – τουλάχιστον στα αρχικά στάδια εφαρμογής – αλλά και
2. Τη σταδιακή εκπαίδευση – κατάρτιση των επιχειρηματιών και των απασχολούμενων στην κατεύθυνση της ανταπόκρισης σε διαφορετικές απαιτήσεις των επισκεπτών.

Ο Μηχανισμός στήριξης μπορεί να υλοποιηθεί με πρωτοβουλία τοπικών φορέων όπως η ANEL (η οποία έχει έτσι κι αλλιώς ένα τέτοιο ρόλο στο πλαίσιο της στήριξης του προγράμματος Leader), σε συνεργασία με τον Ε.Ο.Τ. και τον ΕΟΜΜΕΧ (βλ. και Μέτρο 1.4 ΕΠΑΝ). Αντίστοιχα, η σταδιακή εκπαίδευση – κατάρτιση του προσωπικού μπορεί να ενισχυθεί από το Μέτρο 8.1 του ΕΠΑΝ.

Ωστόσο, με δεδομένο ότι οι προϋπολογισμοί και των δύο μέτρων είναι περιορισμένοι σε σχέση με τις ανάγκες, η βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και η θεματική διεύρυνση της λειτουργίας του νησιού ως τουριστικού προορισμού πρέπει να στηρίζεται και στην εξασφάλιση των μέσων ώστε αφενός να θεσμοθετηθούν έγκαιρα οι προδιαγραφές λειτουργίας τέτοιων καταλυμάτων, και αφετέρου να ενισχυθούν οι έλεγχοι που αφορούν την τήρησή τους. Και για μεν την πρώτη προϋπόθεση ενδεχομένως η υλοποίηση σε εθνική κλίμακα να έχει δρομολογηθεί, όμως για τη δεύτερη κρίνεται απαραίτητο να λειτουργήσει στην Λήμνο γραφείο του Ε.Ο.Τ. και τουριστική αστυνομία.

γ) Λοιπές περιοχές νήσου Λήμνου.

Εκτός από την προτεινόμενη ανάπτυξη της Ανατολικής ακτής του νησιού και τη διαχείριση των παραμέτρων της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Μύρινας, σημειώνεται η δυνατότητα ανάπτυξης αγροτουριστικών κυρίως δραστηριοτήτων στην ενδοχώρα του νησιού με άξονα το δίπολο Αττική – Αγ. Δημήτριος. Πρόκειται για σχετικά δυναμικούς οικισμούς με έντονο αγροτικό – κτηνοτροφικό χαρακτήρα, και το συγκριτικό πλεονέκτημα ότι η κεντρική τους θέση στο νησί καθιστά όλους τους πιθανούς προορισμούς ημερήσιας περιήγησης, κοντινούς.

Πέρα ωστόσο από τις σημειακού χαρακτήρα προτεινόμενες παρεμβάσεις, που κυρίως περιγράφουν τις επιλογές χωροθέτησης εγκαταστάσεων εξυπηρέτησης επισκεπτών, είναι σκόπιμο να περιγραφεί και ο ρόλος των υπολοίπων περιοχών του νησιού, η αξιοποίηση, προβολή και προστασία των οποίων, ενισχύουν την προσπάθεια αναβάθμισης της τουριστικής ταυτότητας της Λήμνου. Σ' αυτό το πλαίσιο, εκπονήθηκε μια πρόταση ενδεικτικών διαδρομών ημερήσιας περιήγησης τουριστικών με την παραδοχή ότι αυτοί έχουν ειδικά θεματικά ενδιαφέροντα τα οποία καλύπτονται από τους πόρους της Λήμνου (βλ. Χάρτη 2.14.).

Διαδρομή Ι: Μύρινα – Κοντίας μέσω Πλατέως και Θάνους – Φακός – Τσιμανδρία – Πεδινόν μέσω Πορτιανού – Αττική μέσω Καλλιθέας και Καρπασίου – Αγ. Δημήτριος μέσω Δάφνης και Σαρδών – Μύρινα. Πρόκειται για μια διαδρομή με αγροτουριστικό κυρίως ενδιαφέρον, που προσφέρει τη δυνατότητα επίσκεψης στα κυριότερα σύγχρονα κρασοχώρια της Λήμνου, αλλά και στον βιότοπο του Φακού, ενώ κατά την έναρξή της

διέρχεται και από δύο μικρούς κολπίσκους που προσφέρονται για κολύμπι (βλ. Χάρτη 2.14.).

Διαδρομή II: Μύρινα – Κάσπακας – Κορνός – Μούρτζεφλος – Αγριλιά – Κατάλακον – Μύρινα μέσω Δάφνης, Σαρδών και Κορνού. Είναι μια περιήγηση με οικολογικό κυρίως ενδιαφέρον και βασικό περιεχόμενο τη δυνατότητα επίσκεψης της ΒΔ ακτής που χαρακτηρίζεται από το μοναδικό της τοπίο. Το Κατάλακο είναι οικισμός που διατηρεί σε ικανοποιητικό βαθμό την αρχιτεκτονική του. Και αυτή η διαδρομή διέρχεται κατ' αρχήν από αξιόλογες ακτές που προσφέρονται για κολύμπι (βλ. Χάρτη 2.14.).

Διαδρομή III: Μούδρος – Κουκονήσι – Ρωμανός – Λύχνα – Ηφαιστεία – Καβείρια – Περιοχή Natura και Λίμνες Ramsar – Ρουσοπούλι μέσω Καλλιόπης – Καμίνια – Φουσίνη – Σκανδάλι – Μούδρος. Η διαδρομή αυτή έχει μεικτό περιεχόμενο. Συνδυάζει προορισμούς με οικολογικό, αρχαιολογικό, λαογραφικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον (βλ. Χάρτη 2.14.).

2.2. Νομός Χίου

Κατευθύνσεις άσκησης τουριστικής πολιτικής στο Ν. Χίου.

Για το νομό Χίου επιδιώκεται η ανάπτυξη ενός τύπου ήπιου τουρισμού, ο οποίος θα σέβεται τα εντελώς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της περιοχής, δηλαδή ενός τύπου τουρισμού:

- α. που δεν θα ανταγωνίζεται τις υπόλοιπες παραγωγικές δραστηριότητες αλλά, αντίθετα, θα βρίσκεται σε σχέση συμπληρωματική και υποστηρικτική,
- β. που θα στηρίζεται κυρίως στον πολιτισμό της περιοχής και ιδιαίτερα στα στοιχεία που αποτελούν τον «χιακό τρόπο ζωής» και
- γ. που θα προσαρμόζεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των επί μέρους χωρικών ενοτήτων της περιοχής.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός της απόλυτης συμφωνίας για το είδος της επιδιωκόμενης τουριστικής ανάπτυξης από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη: τους ιδιώτες μελετητές, την τοπική κοινωνία, τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, ακόμα και τους τουριστικούς επιχειρηματίες. Η στάση αυτή των τοπικών φορέων, θα πρέπει να αποδοθεί σε πολιτισμικούς παράγοντες καθώς και στη σχετική καθυστέρηση στην ανάπτυξη του τουρισμού, που επέτρεψε στην τοπική κοινή γνώμη να διαπιστώσει τα

αρνητικά στοιχεία της έντονης τουριστικής ανάπτυξης που έχουν καταγράψει άλλες περιοχές. Μπορεί όμως να μεταβληθεί με εξωτερικές παρεμβάσεις (πιθανόν μετά από υλοποίηση μεγάλων επιχειρηματικών σχεδίων που θα διατάρασσε τις τοπικές ισορροπίες) γι' αυτό απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή στην υλοποίηση μεγάλης κλίμακας τουριστικών επενδύσεων.

α. Τουρισμός σε σχέση συμπληρωματική με άλλες δραστηριότητες.

Η επιθυμία να μην εξελιχθεί ο τουρισμός σε κυρίαρχη οικονομική δραστηριότητα υπογραμμίζεται στο Π.Ε.Π. της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου. Για τον λόγο αυτό άλλωστε δεν προβλέπονται ειδικά μέτρα ενίσχυσης της δραστηριότητας, ενώ η βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της επιδιώκεται με παρεμβάσεις ποιοτικού χαρακτήρα όπως έχει ήδη αναφερθεί στην Α' φάση της μελέτης (σελ. 32-33). Στη Χίο, λόγω σχετικής υστέρησης στην ανάπτυξη του τουρισμού σε σχέση με τη χώρα αλλά και την υπόλοιπη Περιφέρεια, υπάρχουν ακόμα περιθώρια να ενισχυθεί και αριθμητικά. Εξ άλλου η οικονομία του νομού είναι συνολικά φθίνουσα, με αρνητικές τάσεις σε όλους τους παραγωγικούς τομείς. Ακόμα και ο τριτογενής τομέας, ο οποίος ήταν ο πλέον δυναμικός χάρις στις μεταφορές και το εμπόριο, διαχρονικά αποδυναμώνεται (με μόνη εξαίρεση το χονδρικό εμπόριο). Επομένως ο τουρισμός, ο οποίος φαίνεται να ενισχύεται τα τελευταία χρόνια, εμφανίζεται ως ένα σημαντικό μέσο στήριξης και των υπόλοιπων τομέων.

Η γεωργία στο νομό βρίσκεται σε εγκατάλειψη, με δραματική μείωση της παραγωγής και πτώση των στρεμματικών αποδόσεων λόγω ανεπαρκών καλλιεργητικών μεθόδων και χαμηλού δείκτη άρδευσης. Μεγάλο ποσοστό των καλλιεργούμενων εκτάσεων τις οποίες καταλαμβάνουν δενδρώδεις και αροτραίες καλλιέργειες βρίσκονται σε αγρανάπαυση, διαχρονικά αυξανόμενη (Πίνακας Π.2.3.). Ο τουρισμός θα μπορούσε να συμβάλλει στην τόνωση του τομέα με τη διεύρυνση της αγοράς για μια σειρά παραδοσιακά τοπικά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαστίχα κλπ) αλλά και με αναπροσανατολισμό της δραστηριότητας σε κατευθύνσεις που συνδέονται με τον τουρισμό (π.χ. ανθοκαλλιέργειες, αρωματικά φυτά) και στόχο την ανάδειξη των πλεονεκτημάτων της περιοχής όσον αφορά στην πλούσια χλωρίδα. Ήδη η προβολή του νησιού έχει αποκτήσει μια τέτοια κατεύθυνση αφού ο τουριστικός οδηγός έχει τίτλο «Χίος η Μυροβόλος». Τα υψηλής ποιότητας αγροτικά προϊόντα μπορούν να αποτελέσουν βασικό στοιχείο προσελκυσιμότητας τουριστών και γι' αυτό προτείνεται στο Χωροταξικό Σχέδιο της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου να κατευθυνθούν στη γεωργία συμπληρωματικές πληρωμές από τα ταμεία των ξενοδοχειακών φορέων.

Στα πλαίσια του ευρωπαϊκού προγράμματος ARCHI-MED, ο νομός Χίου και ειδικά το ομώνυμο νησί καταγράφεται ως η περιοχή της Περιφέρειας με τις σημαντικότερες προοπτικές για έναν επιτυχή συνδυασμό διαδικασιών εκσυγχρονισμού του αγροτικού

τομέα (περιβαλλοντική γεωργία, παραγωγή επώνυμων ποιοτικών παραδοσιακών προϊόντων) με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Οι δυνατότητες αυτές εστιάζονται στην παρουσία τοπικών παραδοσιακών καλλιέργειών, σημαντικού πλούτου σε οικιστικά σύνολα και, κυρίως, στον ακόμη χαμηλό βαθμό τουριστικής ανάπτυξης.

Ο δευτερογενής τομέας θα στηριχθεί κυρίως από τον κλάδο των κατασκευών όπου η συμβολή του τουρισμού θα είναι ιδιαίτερα μεγάλη. Η χρησιμοποίηση τοπικών υλικών (θυμιανούσικη πέτρα, μάρμαρο Μεστών) θα συμβάλλει επίσης θετικά στην ενίσχυση τομέα. Την πλέον θετική επίδραση αναμένεται να δεχθούν οι υπηρεσίες στο νομό, οι οποίες, όμως, καλούνται να φέρουν το μεγαλύτερο φορτίο στα πλαίσια της προσφοράς ενός αναβαθμισμένου τουριστικού προϊόντος. Η αναβάθμιση αυτή αφορά όχι μόνο στις υπηρεσίες που παραδοσιακά συνοδεύουν τον τουρισμό, αλλά και σε δύο ακόμα κατευθύνσεις:

- i. στη δημιουργία νέων επαγγελματικών κλάδων, που θα εξυπηρετούν ειδικές ανάγκες ή ειδικές μορφές τουρισμού και
- ii. την εκπαίδευση των εργαζομένων στους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας που καλούνται να παράγουν υψηλής ποιότητας προϊόντα, κατάλληλα για το είδος του τουρισμού που επιδιώκεται να αναπτυχθεί.

β. Τουρισμός συνδεδεμένος με χιακό τρόπο ζωής

Το βασικό κεφάλαιο στο οποίο θα στηριχθεί η ανάπτυξη του τουρισμού και το οποίο αποτελεί το συγκριτικό πλεονέκτημα της περιοχής είναι ασφαλώς πολιτισμικό. Τα ίχνη της μακραίωνης ιστορίας του νομού, το υψηλό επίπεδο διαβίωσης, η παράδοση της οικονομικής ευμάρειας, της μόρφωσης και καλλιέργειας αποτελούν ειδοποιά στοιχεία, από τα οποία μπορεί να ωφεληθεί και ο τουρισμός της περιοχής. Το δομημένο περιβάλλον συνιστά το κύριο στοιχείο για την τουριστική προβολή της Χίου, ενώ η αξιοποίησή του συνεπάγεται πολλαπλά οφέλη για το νησί. Η τουριστική εκμετάλλευση των παραδοσιακών οικισμών θα επιτρέψει την απορρόφηση μέρους της μελλοντικής ζήτησης περιορίζοντας τη νέα δόμηση, θα μετατοπίσει μέρος της ζήτησης προς το εσωτερικό, όπου βρίσκονται αυτοί οι οικισμοί και θα αναζωογονήσει τις σε μαρasmus περιοχές. Συγχρόνως θα διευκολύνει την υλοποίηση των στόχων για ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αφού κατ' εξοχήν συνδυάζεται με δραστηριότητες ορεινού, περιπατητικού και οικολογικού τουρισμού ενώ μπορεί να συμβαδίσει με την ειδική μορφή του αγροτουρισμού.

Οι παραπάνω δυνατότητες μπορούν να εμπλουτιστούν με στοιχεία που συνθέτουν τον «χιακό» τρόπο ζωής και συνεπάγονται μια ιδιαίτερη ποιότητα στον καθημερινό τρόπο ζωής, την τοπική κουζίνα, τα έθιμα και τις διάφορες εκδηλώσεις. Τα στοιχεία αυτά

που αποτελούν και συγκριτικό τουριστικό πλεονέκτημα του νομού προβάλλονται σε όλα τα ενημερωτικά φυλλάδια που έχουν εκδώσει οι τοπικοί φορείς και οι επιχειρηματίες του τουρισμού αλλά δεν έχουν φανεί ικανά να δημιουργήσουν μέχρι σήμερα ένα ρεύμα τουριστικής κίνησης, προερχόμενο από την ελκυστικότητα αυτών ακριβώς των χαρακτηριστικών, πιθανότατα λόγω ανεπαρκούς προβολής.

Η ανάδειξη της τοπικής κουζίνας σε στοιχείο τουριστικής προσελκυσσιμότητας – και όχι μόνο – έχει ήδη δρομολογηθεί με ποικίλες ενέργειες σε επίπεδο Περιφέρειας (όπως έχει ήδη αναφερθεί για το νομό Λέσβου) αλλά και τοπικά, μέσω τριών δράσεων: Η πρώτη αφορά στην ίδρυση Δικτύου Επιχειρήσεων Γεύσης και Φιλοξενίας τον Φεβρουάριο 1999, από 25 επιχειρήσεις εστίασης και τουριστικών καταλυμάτων του νησιού και η δεύτερη στην ίδρυση μονάδας του κλάδου τροφίμων και ποτών από 12 επιχειρήσεις της περιοχής, με σκοπό την επεξεργασία και προώθηση προϊόντων από το Βόρειο Αιγαίο. Η τρίτη και σημαντικότερη δράση σχετίζεται με την ίδρυση Ευρωπαϊκού Κέντρου για τη Μεσογειακή Διατροφή και προωθείται από την ΕΝΑ Χίου (Αναπτυξιακή Εταιρεία της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Χίου) και τον Αμερικανικό Οργανισμό Oldways Preservation and Exchange Trust. Ο τελευταίος συστήθηκε με σκοπό την αναβίωση και προώθηση της παραδοσιακής κουζίνας και δραστηριοποιείται για την ανάδειξη της μεσογειακής και, ειδικά, της Κρητικής Δίαιτας, προωθώντας την σε συνδυασμό με μορφές εναλλακτικού τουρισμού.

Το Κέντρο θα στεγαστεί σε αγρόκτημα στον Κάμπο της Χίου, όπου θα υπάρχει εκθεσιακό και συνεδριακό κέντρο ενώ, παράλληλα, επιδιώκεται η εγκατάσταση πρότυπων και αντιπροσωπευτικών καλλιέργειών μεσογειακών ειδών με μεθόδους φιλικές προς τον άνθρωπο και το περιβάλλον, καθώς και η ανάπτυξη έρευνας διάσωσης παρόμοιων καλλιέργειών. Οι στόχοι του Κέντρου (όπως παρατίθενται στην έκδοση για την Πιλοτική Δράση ARCHI- MED, ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα 2001) είναι ενδεικτικοί της σημασίας του έργου για την οικονομία του Νομού και των επιπτώσεών του στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού:

- Να αναδείξει, προβάλλει και διαδώσει παγκόσμια, τις ευεργετικές επιδράσεις της μεσογειακής διατροφής στην ανθρώπινη υγεία,
- Να διαδώσει και προωθήσει τη μεσογειακή κουζίνα, τις πρώτες ύλες και τα προϊόντα της, αναδεικνύοντάς την σε συστατικό στοιχείο του μεσογειακού τρόπου ζωής και μεσογειακού πολιτισμού,
- Να διασώσει είδη που αφορούν είτε σε πρώτες ύλες, είτε σε παρασκευάσματα ή μεθόδους παρασκευής τους και υπηρεσίες, που με τις σύγχρονες διατροφικές συνήθειες τείνουν να εξαφανιστούν,

- Να συμβάλλει στη δημιουργία των απαραίτητων εργαλείων και επιστημονικών δεδομένων για τη διαμόρφωση διατροφικών πολιτικών και το μακροχρόνιο σχεδιασμό επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την παραγωγή προϊόντων / υπηρεσιών διατροφής,
- Να προσφέρει υποστηρικτικές υπηρεσίες στις αγροτικές και μεταποιητικές επιχειρήσεις του κλάδου τροφίμων και ποτών,
- Να αποτελέσει όχημα των εξαγωγικών προσπαθειών των ελληνικών τροφίμων και ποτών.

Τα έθιμα και οι διάφορες εκδηλώσεις στη Χίο θα μπορούσαν να αποτελέσουν κύρια αιτία επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου. Αν και ο μεγαλύτερος αριθμός θρησκευτικών εκδηλώσεων – με κυριότερη τον εορτασμό της Αγίας Μαρκέλλας στις 22 Ιουλίου – λαμβάνει χώρα το καλοκαίρι, υπάρχουν δύο ακόμα εορταστικά γεγονότα που κρίνονται ικανά να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των επισκεπτών σε περιόδους εκτός αιχμής: Το πρώτο είναι οι Αποκριές, που εορτάζονται με πανηγυρικό τρόπο σε όλη τη Χίο, με παραδοσιακά έθιμα και γλέντια, αλλά αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε δύο περιοχές: στα Θυμιανά με την περίφημη «Μόστρα» και στα Μαστιχοχώρια με το έθιμο του «Αγά». Η ικανοποιητική προβολή αυτών των εκδηλώσεων θα μπορούσε να προσελκύσει τουριστική κίνηση σε δύο από τις κατ'έξοχήν «τουριστικές» περιοχές του νησιού, με τον ίδιο τρόπο που αυξήθηκε κάθετα η κίνηση στο Βροντάδο το Πάσχα χάρις στο έθιμο του «Ρουκετοπόλεμου» το βράδυ της Ανάστασης, μετά την προβολή του τελευταίου από τον ημερήσιο τύπο και την τηλεόραση.

γ. Τουρισμός προσαρμοσμένος στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των επί μέρους χωρικών ενοτήτων.

Οι πολύ μεγάλες διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της Χίου – οδηγώντας στη διάκριση επιμέρους χωρικών ενοτήτων με τον τρόπο που επισημάνθηκε στην Α' φάση της μελέτης – καθορίζουν και τον τύπο τουρισμού που μπορεί να αναπτυχθεί σε κάθε μία από αυτές. Στο νησί της Χίου διακρίνονται ουσιαστικά δύο ενότητες, η βόρεια και η νότια, που χωρίζονται από τη νοητή γραμμή Βροντάδου – Σιδηρούντας. Το νότιο τμήμα είναι εκείνο το οποίο θα δεχθεί το κύριο βάρος της τουριστικής ανάπτυξης, ενώ το βόρειο προσφέρεται για έναν ιδιαίτερα ήπιο τουρισμό, εφ' όσον καλύπτεται στο μεγαλύτερο μέρος του από τη ζώνη NATURA (Χάρτης 2.15.).

Το νότιο τμήμα περιλαμβάνει διαφορετικές ζώνες των οποίων η διάκριση είχε πραγματοποιηθεί κατά την Α' φάση της μελέτης.

1. Η τουριστικά αναπτυγμένη ζώνη νότια της πόλης της Χίου που περιλαμβάνει την κατ' εξοχήν τουριστική περιοχή του Καρφά και εκτείνεται με διακριτούς δομημένους πυρήνες στα σημεία με τις καταλληλότερες παραλίες μέχρι τον Εμπορειό. Στην Αγία Ερμιόνη, το Μέγα Λιμώνα, την Αγία Φωτεινή, τον Καταράκτη, τα Νένητα (Βοκαριά) την Κώμη έχουν δημιουργηθεί συγκεντρώσεις κυρίως μη ξενοδοχειακών καταλυμάτων, που χαρακτηρίζονται από σημαντικό δυναμισμό (Χάρτες 2.3. και 2.8.). Προς το παρόν δεν υπάρχει ζήτημα κορεσμού, ούτε από την άποψη της χωρητικότητας ακτών, ούτε από την σκοπιά της διαθέσιμης οικιστικής γης. Η ζώνη αυτή στην οποία ανήκουν επίσης η πόλη της Χίου και του Βροντάδου, θα αποτελέσει και στο μέλλον τον τουριστικό πόλο του νησιού, συγκεντρώνοντας την πλειονότητα της τουριστικής κίνησης. Τα πλεονεκτήματα που συγκεντρώνει κυρίως λόγω των παρεχόμενων εξυπηρετήσεων και υπηρεσιών θα συντελέσουν στη συνεχή ανάπτυξή της στο μέλλον. Θετική επίδραση αναμένεται να έχει και η σχεδιαζόμενη παρέμβαση στα Κεραμειά από την ΕΝΑ Χίου με στόχο τη δημιουργία στο μέλλον ενός μεγάλου ξενοδοχειακού συγκροτήματος, δεδομένου ότι η περιοχή προσφέρει δυνατότητες για τη δημιουργία ιδιωτικού λιμένα. Μια παρόμοια επένδυση κρίνεται επιθυμητή, ως «καταλύτης» αναβάθμισης των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών στην περιοχή και το νησί ευρύτερα. Ανάλογη επίδραση αναμένεται να έχει και η ολοκλήρωση της μαρίνας Χίου (σε γειτνίαση με το σημερινό λιμάνι).

Στη ζώνη αυτή οι απαιτούμενες παρεμβάσεις είναι κυρίως δύο κατευθύνσεων: η πρώτη σχετίζεται με την ανάδειξη του δομημένου περιβάλλοντος (ιδιαίτερα με δράσεις ανάπλασης του κέντρου της πόλης της Χίου) και τον μορφολογικό και πολεοδομικό έλεγχο της νέας δόμησης, δηλαδή αφορά σε παρεμβάσεις που έμμεσα συνδέονται με τον τουρισμό. Η δεύτερη κατεύθυνση έχει αμεσότερο χαρακτήρα, αφορώντας σε δράσεις που σχετίζονται με τις ίδιες τις επιχειρήσεις. Πρόκειται για δράσεις προώθησης της δικτύωσης των τουριστικών επιχειρήσεων με στόχο τη μείωση των λειτουργικών δαπανών και τη συνεργασία σε αντικείμενα κοινού ενδιαφέροντος, για εξασφάλιση υπηρεσιών συμβούλου και για τον τεχνολογικό και οργανωτικό εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων. Στα πλαίσια αυτής της δικτύωσης των επιχειρήσεων θα πρέπει να επιχειρηθεί και η τουριστική προβολή του νησιού, στο εσωτερικό της χώρας αλλά κυρίως στο εξωτερικό. Σε τοπικό επίπεδο ο Δήμος Χίου μέσω του Γραφείου Τουρισμού αποτελεί πρότυπο για τα Ελληνικά δεδομένα παροχής πληροφοριών και έντυπου υλικού στους επισκέπτες.

2. Το υπόλοιπο μέρος του νότιου τμήματος καταλαμβάνουν οι ζώνες β) και γ) της Α' φάσης, με επίκεντρο τα Μαστιχοχώρια. Πρόκειται για μια μη αναπτυγμένη τουριστικά περιοχή, με σημαντικές δυνατότητες και κινδύνους. Σήμερα μπορεί να θεωρηθεί σαν ζώνη που, ευρισκόμενη στις παρυφές της τουριστικά αναπτυγμένης περιοχής και διαθέτοντας σημαντικούς πόρους (παραλίες, οικισμούς, μνημεία) δέχεται μια επιλεκτική τουριστική κίνηση. Κινδυνεύει κυρίως από άναρχη δόμηση

στα σημεία που υπάρχουν αξιόλογες προσβάσιμες παραλίες. Προέκταση και τμήμα της προηγούμενης, διαθέτοντας ανάλογα χαρακτηριστικά αποτελεί η ζώνη των δυτικών παράλιων του νησιού, από Λιμένα έως Βολισσό, που περιλαμβάνουν προς τα ανατολικά τους οικισμούς Αυγώνυμα και Ανάβατο. Πρόκειται για ζώνη με εξαιρετικές δυνατότητες ανάπτυξης, άρα ιδιαίτερα απειλούμενη. Ήδη με τις σημερινές συνθήκες αντιμετωπίζει πιέσεις από επενδυτικά σχέδια, θα αποτελέσει στο μέλλον το κύριο σημείο ενδιαφέροντος (σε περίπτωση ανάπτυξης του λιμανιού των Μεστών), διαθέτοντας τις καλλίτερες παραλίες του νησιού. Ήδη γνωστοποιημένα επενδυτικά σχέδια υπάρχουν για την περιοχή της Σιδηρούντας, αλλά βρίσκουν αντίθετη την κοινή γνώμη. Επίσης ο Δήμος Ομηρούπολης διαθέτει μεγάλες εκτάσεις κατάλληλες για ανέγερση ξενοδοχειακών συγκροτημάτων, γεγονός που πολλαπλασιάζει τις πιθανότητες τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής.

Αυτή η χωρική ενότητα της νότιας Χίου με επίκεντρο τα Μαστιχοχώρια προσφέρεται για ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού περιστρεφόμενων γύρω από την καλλιέργεια της μαστίχας. Η συγκεκριμένη καλλιέργεια με τη μακριά παράδοση και τον πολιτισμό που ανέπτυξε προσφέρεται για τη διαμόρφωση ενός συμπλέγματος δραστηριοτήτων εναλλακτικού τουρισμού. Πρόκειται κυρίως για πολιτιστικό τουρισμό με σημείο αναφοράς τους μεσαιωνικούς οικισμούς και την πολιτισμική άνθηση που γνώρισε το νησί χάρις στη μαστίχα, καθώς και για αγροτουρισμό σχετιζόμενο με την καλλιέργεια της τελευταίας. Η δραστηριοποίηση του γενικά ιδιαίτερα ενεργού και κερδοφόρου συνεταιρισμού Μαστιχοπαραγωγών Χίου για μια μεγαλύτερη προβολή του προϊόντος του σε τοπικό (Μουσείο Μαστίχας) και ευρύτερο επίπεδο (Κατάστημα οδού Κριεζώτου στο κέντρο της Αθήνας, διαφημιστική εκστρατεία) αναμένεται να συνεισφέρει σημαντικά προς αυτή την κατεύθυνση. Οι δραστηριότητες που αναφέρθηκαν κατ' εξοχήν συνδυάζονται με προγράμματα σχετιζόμενα με την ανάδειξη της τοπικής κουζίνας και την προώθηση τοπικών προϊόντων. Σημειώνεται ότι η ανάδειξη και ένταξη στο τουριστικό προϊόν του ιδιαίτερου χαρακτήρα αυτής της ενότητας θα ήταν σκόπιμο να επιχειρηθεί μέσω της δημιουργίας ενός δικτύου εθνικής εμβέλειας ή της χάραξης πολιτιστικών διαδρομών εθνικής σημασίας, όπου να περιλαμβάνονται επίσης παραδοσιακές δραστηριότητες με καταγωγή από τους μεσαιωνικούς χρόνους, που έγιναν αιτία ανάπτυξης τοπικού πολιτισμού.

Στη ζώνη των Μαστιχοχωρίων οι απαιτούμενες παρεμβάσεις συνδέονται με: α) την ανάδειξη των μεσαιωνικών οικισμών και την τουριστική αξιοποίησή τους. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη ουσιαστικών αποτελεσμάτων προς την τελευταία κατεύθυνση είναι η λειτουργία των επιχειρήσεων σε δίκτυα και η διασφάλιση σταθερών προτύπων λειτουργίας (Χάρτης 2.15.). Η επιδίωξη λειτουργίας των ξενώνων όχι πλέον μεμονωμένα, αλλά σε ομάδες περισσότερο βιώσιμες φαίνεται ότι υιοθετείται πλέον από τους αντίστοιχους επιχειρηματίες με δύο τρόπους: είτε ατομικά, με τη λειτουργία περισσότερων ξενώνων μέσα στον ίδιο οικισμό από έναν

επιχειρηματία, είτε με δημιουργία ενός άτυπου δικτύου ιδιοκτητών ξενώνων σε διαφορετικούς οικισμούς, που συνδέονται με φιλικούς ή συγγενικούς δεσμούς και αλληλουποστηρίζονται. Μεγάλο πρόβλημα παραμένει η τυποποίηση των παρεχόμενων υπηρεσιών, με εξαίρεση την πρώτη κατηγορία επιχειρήσεων, όπου κατά κανόνα τα επίπεδα εξυπηρέτησης κυμαίνονται από υψηλά έως πολύ υψηλά.

β) Με την εξασφάλιση λειτουργικών διασυνδέσεων στο προωθούμενο κύκλωμα «Μαστιχοχωρίων», κυρίως από την άποψη των μεταφορικών συνδέσεων των οικισμών με την πόλη της Χίου, των οικισμών μεταξύ τους και των οικισμών με σημεία του νησιού που θα ενδιέφεραν τους επισκέπτες αυτής της κατηγορίας: αξιόλογες ακτές, ώστε να συνδυάζεται η διαμονή στους εσωτερικούς οικισμούς με την ημερήσια επίσκεψη των ακτών, χώρους παραγωγής προϊόντων από μαστίχα ή άλλων τοπικών προϊόντων, χώρους παροχής τουριστικών υπηρεσιών (τοπική κουζίνα, ενημέρωση ή εκπαίδευση σε παραδοσιακές δραστηριότητες κλπ.).

γ) Με δράσεις δικτύωσης των επιχειρήσεων, εισαγωγής νέων τεχνολογιών, προβολής, εκπαίδευσης ανθρώπινου δυναμικού γενικά αλλά και ειδικά, σε θέματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη του συγκεκριμένου τύπου τουρισμού, πιστοποίησης παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών κλπ.

3. Το βόρειο τμήμα της Χίου, απομονωμένο εξ αιτίας παρεμβολής του Πεληναίου όρους και έλλειψης ικανοποιητικής οδικής εξυπηρέτησης και χαρακτηρισμένο ως NATURA έχει πολύ περιορισμένες προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης. Μπορεί όμως να ενισχύσει την προσελκυσσιμότητα της Χίου συνολικά, προσφέροντας επιπρόσθετες δυνατότητες αναψυχής στους επισκέπτες του νότιου τμήματος. Με το πνεύμα αυτό φαίνεται ότι έχει αντιμετωπιστεί η αξιοποίηση της βόρειας ζώνης από τους τοπικούς φορείς, όπως προκύπτει από τα εκτελούμενα και προτεινόμενα για χρηματοδότηση από το Κ.Π.Σ. έργα

Το βόρειο τμήμα διαθέτει εξαιρετικά τοπία, άθικτα ακόμα από την ανθρώπινη επέμβαση, οικισμούς που επίσης διατηρούν τα παραδοσιακά τους χαρακτηριστικά, αν και είναι πολύ ταπεινότεροι από τους οικισμούς του νοτίου τμήματος, χώρους με ιστορικό, αρχαιολογικό και επιστημονικό ενδιαφέρον, ενώ επιπλέον, αποτελεί και το σημείο αφετηρίας για επισκέψεις στα γειτονικά νησιά, Ψαρά και Οινούσσες. Η οργάνωση ενός κυκλώματος ημερήσιας αναψυχής μέσα στο βόρειο τμήμα ή προς τα δύο προαναφερόμενα νησιά θα μπορούσε να συνεισφέρει στην ελκυστικότητα τουριστικών πακέτων για τη Χίο. Ο προσανατολισμός της τουριστικής ανάπτυξης του βορείου τμήματος προς ημερήσια κυρίως αναψυχή αιτιολογείται από την ανάγκη προστασίας του χαρακτήρα της περιοχής, ως φυσικού αποθέματος και από την έλλειψη υποδομής διαμονής τουριστών, που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται σε συνειδητή επιλογή των τοπικών κοινωνιών (ειδικά στο Μάρμαρο και τις Οινούσσες) (Χάρτης 2.16.).

Το βόρειο τμήμα εμφανίζεται αρκετά ανομοιογενές από την άποψη των προοπτικών τουριστικής ανάπτυξης και για το λόγο αυτό στην Α' φάση της μελέτης είχε διαχωριστεί σε τρεις ζώνες. Από την άποψη των αντικειμενικών δυνατοτήτων τουριστικής ανάπτυξης (πόροι, χρονοαπόσταση κλπ) το ανατολικό τμήμα εμφανίζεται δυναμικότερο από το δυτικό. Όμως η στάση των ντόπιων περιορίζει τις πιθανότητες ενθάρρυνσης της τουριστικής προσφοράς, με αποτέλεσμα να αναδεικνύεται η περιοχή της Βολισσού ως το δεκτικότερο για τουριστική ανάπτυξη τμήμα της βόρειας Χίου. Η περιοχή αυτή παρά τους διαθέσιμους τουριστικούς πόρους υφίσταται περιορισμούς λόγω απομόνωσης. Η απομόνωση δεν νοείται μόνο με όρους οδικής εξυπηρέτησης αλλά κυρίως λόγω της ποιότητας του τοπίου (γυμνό βουνό) σε μεγάλο τμήμα της διαδρομής. Νότια της Βολισσού εκτείνονται οι καλλίτερες ίσως παραλίες του νησιού (Λιμνιά, Αγία Μαρκέλλα, Μάναγρος) που μέχρι σήμερα δεν έχουν αξιοποιηθεί και χρησιμοποιούνται κυρίως για κατασκήνωση (ελεύθερη ή και οργανωμένη). Με δεδομένη την έλλειψη αμμωδών ακτών ο συγκεκριμένος πόρος αποκτά ιδιαίτερη αξία – ειδικά ο Μάναγρος, ο οποίος θα πρέπει να θεωρηθεί το αντίστοιχο των Βατερών της Λέσβου – άρα είναι δυνατό να γίνει αντικείμενο επενδυτικών σχεδίων μεγάλης κλίμακας, όπως και η Σιδηρούντα.

Η διαθέσιμη τουριστική υποδομή είναι πολύ περιορισμένη. Βρίσκονται όμως σε εξέλιξη πρωτοβουλίες ενίσχυσής της, όπως η κίνηση επιχειρηματία για επισκευή και τουριστική εκμετάλλευση 10 σπιτιών στη Βολισσό, διαμόρφωση ξενώνα σε παραδοσιακό κτίριο στον οικισμό Πιτυούς και ξενώνα στη Μονή Αγίας Μαρκέλλας. Το οικιστικό απόθεμα της περιοχής προσφέρεται γενικά για επαναχρησιμοποίηση ως τουριστικά καταλύματα, με δεδομένο ότι μόνο εναλλακτικές μορφές τουρισμού προσφέρεται να εξυπηρετηθούν εδώ. Γενικά θεωρείται ότι το βόρειο τμήμα προσφέρεται για ημερήσια αναψυχή και για φιλοξενία τουριστών που επιδιώκουν απομόνωση και επαφή με τη φύση.

Οι μορφές τουρισμού που μπορούν να προσελκυσθούν είναι: α) ο τουρισμός περιπέτειας καθώς και δραστηριότητες ειδικού αθλητισμού (καταδύσεις, αναρρίχηση κλπ). ήδη έχει δημιουργηθεί το αθλητικό κέντρο «ΑΙΠΟΣ» στο ομώνυμο βουνό και πάνω στον επαρχιακό δρόμο που ενώνει το Βροντάδο με τη Βολισσό, αλλά βρίσκεται πολύ κοντά στον πρώτο οικισμό. β) Ο οικολογικός και περιπατητικός τουρισμός χάρις στις ευκαιρίες που προσφέρει το Πεληναίο Όρος. Εδώ βρίσκονται μερικές από τις πλέον αξιόλογες αισθητικά διαδρομές, με μικρές κοιλάδες και ζωηρή βλάστηση κοντά σε πηγές και έχουν πραγματοποιηθεί έργα ανάδειξης της διαδρομής στο Φαράγγι Καμπιών, σε Αη Γιάννη – Σπήλαιο Αγ. Γάλακτος, στα Καρδάμυλα – Κάστρο Γριάς και στους Νερόμυλους Βολισσού, που χρειάζονται όμως συμπληρώσεις. γ) Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι η τρίτη μορφή τουρισμού που έχει προοπτικές ανάπτυξης στην περιοχή λόγω του θρησκευτικού ενδιαφέροντος της Μονής Αγίας Μαρκέλλας. Η αγία εορτάζεται στις 22 Ιουλίου και συγκεντρώνει

μεγάλους αριθμούς προσκυνητών. Στην ίδια περιοχή βρίσκεται και η Μονή Μουνδών, της οποίας η επισκευή έχει προγραμματιστεί στα πλαίσια του Γ' Κ.Π.Σ., καθώς και τα σπήλαια του Αγίου Γάλακτος, με θρησκευτικό, σπηλαιολογικό και, γενικότερα, τουριστικό ενδιαφέρον. Αυτοί οι λατρευτικοί χώροι σε συνδυασμό με τη Μονή της Χώρας και άλλα αξιόλογα θρησκευτικά μνημεία του νησιού που έχουν καταγραφεί στην πρώτη φάση της μελέτης μπορούν να περιληφθούν σε πακέτα θρησκευτικού τουρισμού. Ο συγκεκριμένος τύπος τουρισμού συνδυαζόμενος με τον οικολογικό, τον πολιτιστικό και ειδικό τουρισμό μπορούν να συμβάλλουν όχι μόνο στην αύξηση της τουριστικής κίνησης του νομού αλλά και σε μια σχετικά ισόρροπη κατανομή του χρονικά και χωρικά, σύμφωνα με τις επιδιώξεις που αναφέρθηκαν στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου.

Προβλέψεις εξέλιξης τουρισμού στο νομό Χίου

Σύμφωνα με τις προβλέψεις που διατυπώθηκαν στο 1ο Κεφάλαιο της μελέτης, ο νομός Χίου προβλέπεται να φτάσει τις 7.910 κλίνες το έτος 2010 σε κάθε είδους καταλύματα (Πίνακας 1.2.3Ε), από τις οποίες οι 2.583 εκτιμάται ότι θα είναι ξενοδοχειακές. Αυτή η εξέλιξη συνεπάγεται μια συνολική αύξηση 1.240 κλινών από το 2001, από τις οποίες 460 ξενοδοχειακές. Η διάρθρωση των κλινών αναμένεται να βελτιωθεί ελαφρά μεταξύ 2001 και 2010, σε όφελος των καταλυμάτων που εξασφαλίζουν υψηλότερα επίπεδα παρεχόμενων υπηρεσιών. Συγκεκριμένα το ποσοστό ξενοδοχειακών κλινών σε κύρια και λοιπά καταλύματα θα ανέλθει από 31,83% περίπου το 2001 σε 32,65% το 2010 (Πίνακες 1.2.3.Δ & Στ).

Τα μη ξενοδοχειακά καταλύματα, παρ' ότι θα σημειώσουν μια αύξηση 1.843 κλινών θα μειωθούν σε ποσοστό αλλά θα εξακολουθήσουν να εξυπηρετούν τον κύριο όγκο των επισκεπτών του νομού. Η υπόθεση ενίσχυσης του επιλεκτικού τουρισμού και ειδικά των εναλλακτικών μορφών συνάδει με μια παρόμοια εικόνα της διάρθρωσης των κλινών, δεδομένου ότι οι θιασώτες αυτού του τύπου τουρισμού είναι αναμενόμενο να απευθυνθούν σε μικρής κλίμακας καταλύματα.

Η συγκριτικά με τη Λέσβο μεγαλύτερη ενίσχυση της ξενοδοχειακής υποδομής (κύρια και λοιπά καταλύματα) δικαιολογείται με διάφορους τρόπους: α) τη γενικότερη νοοτροπία των ντόπιων επιχειρηματιών που ρέπουν κατά κανόνα προς ποιοτικές αντιμετωπίσεις των δραστηριοτήτων τους, β) την ύπαρξη υψηλών αποταμιεύσεων και τέλος γ) το είδος του διαθέσιμου κτιριακού κεφαλαίου (μεσαιωνικοί οικισμοί) που οδηγούν προς υψηλότερης ποιότητας αξιοποίηση για τουριστικούς σκοπούς.

Το μεγαλύτερο εμπόδιο για μια παρόμοια εξέλιξη του τουρισμού στη Χίο είναι αυτή τη στιγμή η επάρκεια του νερού, τόσο ως προς την ποιότητα όσο και ως προς την ποσότητα. Αν δεν αντιμετωπιστεί το ζήτημα αυτό που είναι κρίσιμο και για τον τοπικό πληθυσμό είναι ουτοπικό να συζητείται θεαματικά αύξηση των σημερινών

τουριστικών μεγεθών. Ανάλογης σημασίας είναι και τα ζητήματα βελτίωσης της μεταφορικής υποδομής και ειδικά του αεροδρομίου. Όπως έχει ήδη αναφερθεί το μεγαλύτερο μέρος των ξένων επισκεπτών χρησιμοποιούν charters τα οποία δύσκολα εξυπηρετούνται στις σημερινές εγκαταστάσεις. Επομένως θα μπορούσε συμπερασματικά να ειπωθεί ότι η ανάπτυξη του τουρισμού στη Χίο εξαρτάται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό από ζητήματα που βρίσκονται εκτός της αρμοδιότητας των τουριστικών φορέων.

2.3. Νομός Σάμου

2.3.1. Νήσος Σάμος

Η Νήσος Σάμος είναι το πιο αναπτυγμένο τουριστικά νησί του Βορείου Αιγαίου και μάλιστα στον μαζικά διακινούμενο τουρισμό, ενώ διαθέτει διεθνούς εμβέλειας συγκριτικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη και όλων των άλλων κατηγοριών θεματικού τουρισμού.

Βασική επιδίωξη για την Νήσο Σάμο αποτελεί η ισόρροπη ανάπτυξη όλων των κατηγοριών τουρισμού για διάχυση του οφέλους από τη μία στην άλλη, σε ολόκληρο το χώρο και σε ολόκληρο το οικονομικό και κοινωνικό σύνολο.

α) Αποτίμηση των συνθηκών ανάπτυξης του τουρισμού στη νήσο Σάμο.

Ως προς τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά (πληθυσμός, απασχόληση) παρατηρείται για τη Νήσο Σάμο ότι είχε χαμηλή πληθυσμιακή εξέλιξη μεταξύ 1991 και 2001, τη χαμηλότερη μετά τη Νήσο Χίο. Εν τούτοις, μέσα στο νησί υπάρχουν Δημοτικά Διαμερίσματα με αρκετά υψηλό ρυθμό πληθυσμιακής εξέλιξης, όλα παραλιακά και τουριστικώς αναπτυγμένα.

Ως προς τον πληθυσμό των οικισμών σε συνδυασμό με τη θέση τους στο ανάγλυφο του νησιού παρατηρείται ότι στη Νήσο Σάμο οι παραλιακοί και τουριστικά αναπτυγμένοι οικισμοί παρουσιάζουν γενικά αύξηση πληθυσμού και οι της ενδοχώρας μείωση. Υπάρχουν, όμως, στα ΔΔ των οικισμών αυτών μερικοί μη παραλιακοί ημιορεινοί οικισμοί και μονές, που παρουσιάζουν αύξηση πληθυσμού και αυτό οφείλεται στην τουριστική ανάπτυξη των επινείων τους και συγκεκριμένα στο ότι προσφέρουν στους τουρίστες της θορυβώδους και γεμάτη κόσμο παραλίας, σε μικρή απόσταση, περιβάλλον γαλήνιο, παραδοσιακό (παραδοσιακή αρχιτεκτονική, τέχνη και τεχνική, πλατεία με πλάτανο και ταβέρνες με παραδοσιακό φαγητό, πανηγύρια και παραδοσιακές εκδηλώσεις των κατοίκων) ή και ειδικά αξιοθέατα (πανοραμικές θέες, τοπία ιδιαίτερου κάλλους, μοναστήρια και κάστρα, σπήλαια, γεφύρια, βρύσες, καλντερίμια), που δεν έχουν αλλοιωθεί πέρα από τη φυσική φθορά, λόγω ακριβώς του ότι δεν έχουν αναπτυχθεί τουριστικά.

Ως προς την απασχόληση παρατηρείται ότι η Σάμος έχει το μικρότερο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, δάση), μετά τη Νήσο Χίο και το ποσοστό αυτό μειώνεται διαχρονικά με υψηλούς ρυθμούς. Ανάλογη είναι η εικόνα και στο δευτερογενή. Τέλος πρέπει να επισημανθεί ότι η Σάμος έχει το υψηλότερο από όλα τα μεγάλα νησιά της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου ποσοστό απασχόλησης στον τριτογενή τομέα, οφειλόμενο στο ότι είναι το πιο προωθημένο τουριστικά και συμπαρασύρει σε ανάπτυξη τους λοιπούς κλάδους του τομέα (εμπόριο, μεταφορές και επικοινωνίες, υπηρεσίες).

Η δυνατότητα συνδυασμού του τουρισμού στους παραλιακούς οικισμούς με άλλα είδη τουρισμού στους ημιορεινούς και ορεινούς οικισμούς, για την ανάπτυξη των οποίων η ενδοχώρα προσφέρει πόρους υψηλής ποιότητας και μεγάλης ποικιλίας, αποτελεί ευνοϊκό χαρακτηριστικό του νησιού και έχει αρχίσει να εντάσσεται στα τουριστικά πακέτα των γραφείων ταξιδιών και των ξενοδοχείων.

Ενα ζήτημα που θα πρέπει να θεωρηθεί ότι αποβαίνει σε βάρος της τουριστικής προσελκυσιμότητας του νησιού είναι η σταδιακή εγκατάλειψη του παραδοσιακού τρόπου καλλιέργειας, που ήταν εντάσεως εργασίας, με χαρακτηριστικό τους αναβαθμούς «πεζούλες», που οι κάτοικοι σμίλεψαν με εξαιρετική τέχνη στις βόρειες πλαγιές των βουνών, όπου καλλιεργούνταν μεγάλη ποικιλία σταφυλιών οινοπαραγωγής και όπου υπάρχουν τα περισσότερα «κρασοχώρια». Χαρακτηριστικά δείγματα του θαυμάσιου παραδοσιακού αγροτικού αυτού τοπίου πρέπει να αποκατασταθούν και μαζί με τα χωριά να αναπτυχθούν σε ολοκληρωμένα προγράμματα αγροτουρισμού με βάση το Σαμιώτικο κρασί.

Επίσης εγκαταλείπονται παραδοσιακοί βιοτεχνικοί κλάδοι (ναυπηγική/ ταρσανάδες, αγγειοπλαστική) και βιομηχανικοί (οινοποιεία και οйнаποθήκες συνδυασμένες με «ταβέρνες», καπνεργαστήρια, βυρσοδεψεία) που έχουν αφήσει ωραιότατα ερειπωμένα σήμερα μεγάλα κτίρια στο Καρλόβασι, στο Βαθύ, στη Σάμο. Τα κτίρια αυτά προσφέρονται για αποκατάσταση και μετατροπή της χρήσης τους. Ιδρύματα, κέντρα πολιτισμού και αναψυχής, εμπορικά καταστήματα, γραφεία είναι οι δυνατές νέες χρήσεις και σε δύο έχει ήδη γίνει μετατροπή.

Στα πλεονεκτήματα της Σάμου εντάσσονται και τα εξής: α) Έχει 163 χλμ ακτών από τις οποίες 31 χλμ είναι αξιόλογες, στο μεγαλύτερο μέρος τους μικρές, γραφικές, δυσπροσπέλαστες, μέσα σε προστατευόμενες οικολογικού ενδιαφέροντος περιοχές ή δίπλα σε παραλιακούς παραδοσιακούς οικισμούς, ενώ οι μακρότερες και αμμώδεις βρίσκονται γενικά κατά μήκος πεδινών εκτάσεων προστατευόμενων στο σύνολό τους λόγω γόνιμης γεωργικής γης (Αγίου Κωνσταντίνου και Κοκκαρίου στη βόρεια πλευρά του Δ. Βαθέος, Κουμαϊίκων και Μαραθοκάμπου), αρχαιολογικών χώρων (Δ. Πυθαγορείου) ή επειδή περιέχουν στοιχεία χαρακτηρισμένα ως προστατευτέα (υγροβιότοποι/αλυκές Δ. Μαραθοκάμπου και Δ. Βαθέος, νότια πλευρά). Έτσι, το

μήκος των αξιοποιήσιμων αξιόλογων ακτών περιορίζεται σημαντικά ως προς δυνατότητα οικοδόμησης, προσφέρεται όμως ολόκληρο για ημερήσια αναψυχή (κολύμπι, ιστιοπλοία, καταδύσεις, ψάρεμα, εξερευνήσεις, απόλαυση τοπίου, φαγητό σε παραλιακά κέντρα).

β) έχει το καλλίτερο από όλα τα νησιά της Περιφέρειας κλίμα, γ) βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το Κουσάντασι, το τουριστικό κέντρο στο μέσο της ραγδαία αναπτυσσόμενης τουριστικά δυτικής τουρκικής ακτής, που νότια εκτείνεται ως την Αττάλεια και βόρεια ως το Αϊβαλί και δ) έχει συγκεντρωμένα σημαντικά μνημεία ρωμαϊκής, ελληνιστικής, βυζαντινής εποχής. Η επίσκεψη της Σάμου με το καλό κλίμα, τις σημαντικότερες αρχαιότητες και τις φυσικές ομορφιές, όπως και των Κυκλάδων και Δωδεκανήσων εντάσσεται ήδη στα τουριστικά πακέτα των διαμενόντων στη τουρκική ακτή, αλλά και των εκδρομέων των κρουαζιερόπλοιων που την διατρέχουν και αυτό λειτουργεί και αμφίδρομα από τη Σάμο προς τις τουρκικές ακτές. Με την προώθηση της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ θα αρθούν και οι λόγω της Συνθήκης Sengen δυσκολίες πρόσβασης στη Ελλάδα Τούρκων τουριστών και αυτό αποτελεί ευνοϊκή προοπτική εξέλιξης της ελληνοτουρκικής τουριστικής συνεργασίας προς αμοιβαίο όφελος.

Η έλλειψη μεγάλων σύγχρονων ξενοδοχείων πολυτελείας στερεί από το τουριστικό αυτό νησί τη δυνατότητα να προσελκύσει υψηλού εισοδήματος και ποικίλων ενδιαφερόντων τουρίστες, αφού τα ξενοδοχεία αυτού του τύπου εκτός της άριστης ποιότητας τουριστικού προϊόντος είναι σε θέση να ανταποκριθούν με δικές τους εγκαταστάσεις σε ζήτηση ποικιλίας τουριστικών δραστηριοτήτων, όπως γκολφ, τένις, μαρίνες, συνέδρια/συναντήσεις, φεστιβάλ, εκθέσεις, σεμινάρια/εργαστήρια, κέντρα θαλασσοθεραπείας και γενικά φροντίδας της υγείας και ομορφιάς, να οργανώνουν περιηγήσεις, επισκέψεις σε αξιοθέατα και να συμβάλουν στην ανάδειξη, αποκατάσταση, προβολή των πολλαπλών μεγάλης αξίας τουριστικών πόρων του νησιού, στη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου και της χωρικής εμβέλειάς του σε ολόκληρο το νησί, αλλά και στην αύξηση της απασχόλησης, του εισοδήματος και της ανταγωνιστικότητας της τοπικής οικονομίας.

Σε σχέση με τη φέρουσα ικανότητα του νησιού σημειώνεται ότι η Σάμος έχει υπερβεί το όριο χωρητικότητας λίγο προς το παρόν αλλά με τάσεις αύξησης στο μέλλον. Δεν παρατηρείται, όμως, σε όλες τις τουριστικές περιοχές του νησιού η προς το παρόν καθησυχαστική αυτή κατάσταση. Συγκεκριμένα για την περίπτωση του τουριστικά αναπτυγμένου Δημοτικού Διαμερίσματος Κοκκαρίου προκύπτει, ότι η χρήση των αξιόλογων ακτών του, μήκους 500μ, υπερβαίνει τη χωρητικότητα σε λουόμενους κατά 1,4 φορές (αυτό δεν αποτελεί πρόβλημα γιατί οι μικρές αποστάσεις επιτρέπουν τη διασπορά των λουομένων σε ακτές άλλων περιοχών του νησιού), υπερβαίνει το όριο σε αριθμό κλινών κατά 6,9 φορές και υπερβαίνει κατά 5,2 φορές το όριο σε σχέση με τον πληθυσμό. Αποτελεί δηλαδή το Κοκκάρι κορεσμένη τουριστική

περιοχή, όπως αναπτύχθηκε ραγδαία μεταξύ 1994 και 2001 με κατά το πλείστον παράνομης και ανεξέλεγκτης οικοδόμησης καταλύματα. Σημειώνεται, παρόλα αυτά, ότι η ΖΟΕ Σάμου χαρακτηρίζει την παραλιακή λωρίδα του Δ.Δ. Κοκκαρίου παραπέρα οικοδομήσιμη.

Πέρα από τις παραπάνω διαπιστώσεις υπέρβασης της τουριστικής χωρητικότητας, υπέρβαση προκύπτει και από το γεγονός ότι το Κοκκάρι είναι διατηρητέος παραδοσιακός οικισμός, χτισμένος σε ένα διατηρητέο για τη γραφικότητά του φυσικό τοπίο και οι νέες επεμβάσεις πρέπει να κατευθύνονται προς την αποκατάσταση, συντήρηση, ανάδειξη και ορθή τουριστική αξιοποίηση του κληρονομημένου φυσικού και ανθρωπογενούς πλούτου, όχι νέας οικοδόμησης. Αυτό αφορά γενικά τους γραφικούς κόλπους, που θεωρούνται μικρής χωρητικότητας, έναντι μακρών αμμωδών ακτών χωρίς έντονο ελκυστικό χαρακτήρα, που θεωρούνται μεγάλης χωρητικότητας.

Γενικά παρατηρείται ότι οι παραλιακές τουριστικές περιοχές της Νήσου Σάμου αναπτύσσονται άναρχα και πλησιάζουν ή υπερβαίνουν τα όρια χωρητικότητας και, εκτός ορισμένων που έχτισαν εξ αρχής και διατήρησαν υψηλό επίπεδο προσφοράς υπηρεσιών και ένα ελκυστικό image με μεγάλα καλά οργανωμένα ξενοδοχειακά συγκροτήματα (Δόριζα, Πρωτέας στο Πυθαγόρειο, Κέρκης στο Μαραθόκαμπο) οι υπόλοιπες είναι σε μεγάλο βαθμό υποβαθμισμένες και η δυνατότητα αναβάθμισής τους είναι περιορισμένη.

Η τουριστική χωρητικότητα του νησιού έχει και μian άλλη άποψη, την επάρκεια του νερού ύδρευσης σε μια μέρα αιχμής της τουριστικής κίνησης. Οι εκτιμήσεις μας δείχνουν ότι οι εποχικές ανάγκες σε νερό ύδρευσης είναι μιάμιση φορά μεγαλύτερες στο νησί από τις εκτός τουριστικής αιχμής (Πίνακας 2.1.9.). Εντοπιζόμενες πάλι στο Δημοτικό Διαμέρισμα Κοκκαρίου οι ανάγκες σε νερό ύδρευσης υπολογίζονται 8 φορές μεγαλύτερες από τις εκτός τουριστικής εποχής. Ανάλογα εκτιμάται και η επιβάρυνση του δικτύου αποχέτευσης.

Αυτό αποτελεί υφιστάμενο πρόβλημα για τη Σάμο, που είναι τουριστικά αναπτυγμένη, αλλά και μελλοντικό για τα άλλα νησιά της Περιφέρειας, που αναπτύσσονται τουριστικά, δεδομένου ότι το πρόβλημα νερού ύδρευσης είναι οξύ σε όλα. Σύμφωνα με σχετική μελέτη (Δημακόπουλος Π., Μελέτη αποδελτίωσης και αξιολόγησης των υφισταμένων μελετών και έργων των σχετικών με τους υδατικούς πόρους της χώρας, Υδατικό Διαμέρισμα Νήσων Αιγαίου, ΥΒΕΤ, 1989) το πρόβλημα οφείλεται στο ότι τα νησιά χαρακτηρίζονται από πολλές αυτόνομες υδρολογικές/υδρογεωλογικές λεκάνες, που δεν επιτρέπουν τον ενιαίο σχεδιασμό χρήσης των υδατικών πόρων, (πολλά μικρού μήκους παράλια ρέματα με απότομες κλίσεις που στέλνουν το ένα τρίτο του νερού της βροχής στη θάλασσα και μόνο το 10% εμπλουτίζει τις υπόγειες υδροφορίες, που είναι αξιοποιήσιμες κατά μικρό ποσοστό). Ως προς την ποιότητα του νερού διαπιστώνεται σε πολλές περιπτώσεις

εφαλμύριση λόγω υπεράντλησης. Αλλά και από τα επιφανειακά ύδατα μόνο 10% αξιοποιείται και το ποσοστό μπορεί να μεγαλώσει μόνο με φράγματα και λιμνοδεξαμενές, με τον τεχνικό εμπλουτισμό των υπόγειων υδροφορέων και με αφαλάτωση.

Προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης – Μορφές τουρισμού.

A. Μαζικός τουρισμός

α) Κατάσταση και εξελίξεις

Η τουριστική ανάπτυξη της Νήσου Σάμου βασίστηκε στο μαζικό παραθεριστικό τουρισμό παραλίας, που συγκεντρώνεται χρονικά, στους μήνες Ιούλιο, Αύγουστο, Σεπτέμβριο με μικρές προεκτάσεις στην Άνοιξη (Μάιος, Ιούνιος) και στο Φθινόπωρο (Οκτώβριος) και χωρικά (Χάρτης 2.4), σε μικρή απόσταση από τις πύλες εισόδου και τα κέντρα παροχής υπηρεσιών, με βαθμό συγκέντρωσης, από τον μεγαλύτερο στο μικρότερο, σύμφωνο με την παρακάτω ιεραρχική ταξινόμηση των παραλιακών οικισμών: 1) πρωτεύουσα Νομού (Βαθύ-Σάμος) και 2) πρωτεύουσες Δήμων (Καρλόβασι, Πυθαγόρειο) που είναι και κύριες πύλες εισόδου στο νησί.

Επικρατεί ο αλλοδαπός τουρισμός (Χάρτης 2.9), με προέλευση από γερμανόφωνες χώρες (Γερμανία, Αυστρία, Ελβετία), άλλες βορειοευρωπαϊκές (Αγγλία, Σκανδιναβικές χώρες), που διακινείται κατά ομάδες οργανωμένων ταξιδιών, κυρίως αεροπορικώς, κατά 90% με charters, αποτελείται κατά το μεγαλύτερο μέρος του από εργάτες ή χαμηλόβαθμους υπαλλήλους επιχειρήσεων, είναι μέσης προς χαμηλή μόρφωσης και χωρίς ενδιαφέροντα άλλα πέρα από την ανάπαυση και κολύμβηση, είναι μέσου προς χαμηλό εισοδήματος και μηδενικής ροπής προς κατανάλωση πέρα από την προβλεπόμενη στο πακέτο. Το είδος αυτό τουρισμού, αν συνεχιστεί ανεξέλεγκτα προκαλεί πιέσεις υποβάθμισης της τουριστικής προσφοράς (πόρων, καταλυμάτων και εξυπηρετήσεων) με αποτέλεσμα να έχει αρχίσει ήδη να κάμπτεται ο δυναμισμός του.

Η χωροθετική απαίτηση του μαζικού τουρισμού να γειτνιάζει με τους μείζονες παραλιακούς οικισμούς που είναι και πύλες εισόδου και εξόδου των τουριστών, τον καθιστά ανταγωνιστικό προς τις χωροθετικές απαιτήσεις των κατοίκων των κέντρων αυτών να έχουν στην περιαστική τους ζώνη αρκετή παράλια έκταση για κολύμπι και για οικοδόμηση παραθεριστικών σπιτιών. Το πρόβλημα είναι μικρό για το νησί, επειδή δεν έχει μεγάλους οικισμούς και οι περιαστικές παραλιακές ζώνες τους δεν ξεπερνούν σε μήκος το όριο του 1.5 χλμ. που θέτουν τα πρότυπα. Το πρόβλημα, όμως, είναι μεγάλο όσον αφορά την οικοδόμηση παραθεριστικών σπιτιών των κατοίκων, σε μεγάλη έκταση αυθαίρετων και με ασαφή όρια χρήσης ανάμεσα στην ιδιοκατοίκηση και την παράνομη μετατροπή τους σε δωμάτια ενοικιαζόμενα σε τουρίστες, γιατί αυτά, μαζί με τις εξαρχής προοριζόμενες για ενοικιαζόμενα δωμάτια

και για άλλες τουριστικές χρήσεις οικοδομές που είναι κατά μεγάλο μέρος επίσης αυθαίρετες, μετατρέπουν τις παράλιες περιαστικές περιοχές σε ένα υποβαθμισμένο σε σοβαρό βαθμό περιβάλλον.

Εν τούτοις η παραπέρα ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού κρίνεται αναγκαία, γιατί προωθεί, σε σημαντικότερο, απότι άλλες μορφές τουρισμού, βαθμό αύξηση των κοινωνικοοικονομικών μεγεθών και του πληθυσμού και, ενώ στα αρχικά στάδια αποδιαρθρώνει την τοπική οικονομία, σε ωριμότερα παρέχει τους πόρους και την τεχνογνωσία για ορθές διαρθρωτικές αλλαγές. Η Σάμος σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις έχει μπει στη φάση αυτή της ώριμης ανάπτυξης (Χάρτης 2.17.).

β) Προβλέψεις εξέλιξης και πολιτική ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού στη Νήσο Σάμο

Για αντιμετώπιση των προβλημάτων, εκμετάλλευση των δυνατοτήτων και των ευνοϊκών προοπτικών εξέλιξης (αύξηση των δημόσιων και ιδιωτικών χρηματοδοτήσεων, βελτίωση του θεσμικού πλαισίου και των διαδικασιών εφαρμογής των προγραμμάτων, βελτιωμένες διεθνείς συγκυριακές συνθήκες για τον τουρισμό ως το 2010 παρά τις δυσμενείς άμεσες εξελίξεις) του βασικού για τη Σάμο μαζικού τουρισμού, μπαίνουν για τη μορφή αυτή τουρισμού οι παρακάτω στόχοι:

- βελτίωση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος ως προς κτίρια, εξοπλισμούς, οργάνωση και λειτουργία, προσφερόμενες υπηρεσίες κύριες, συμπληρωματικές και ειδικές και ως προς το πολεοδομικό άμεσο και ευρύτερο περιβάλλον ένταξής του,
- καλλίτερη προβολή του προς την κατεύθυνση της προσέλκυσης μεγαλύτερο αριθμού τουριστών υψηλού εισοδηματικού και μορφωτικού επιπέδου,
- διασφάλιση της καταλληλότητας και επάρκειας της υποδομής, τεχνικής και εξυπηρετήσεων στον ευρύτερο χώρο,
- διεύρυνση της τουριστικής περιόδου και αύξηση της πληρότητας, με εμπλουτισμό της τουριστικής προσφοράς (δημιουργία ειδικών τουριστικών υποδομών και προγραμμάτων/πακέτων εναλλακτικού τουρισμού για ευχάριστη, αναζωογονητική για τη σωματική και ψυχική υγεία και δημιουργική διαμονή των τουριστών στο νησί.

Οι προβλέψεις, που έγιναν με βάση τους πίνακες του Κεφαλαίου 1 για ολόκληρο το νομό το 2010 δίνουν ένα μέγεθος 5.291 νέων ενοικιαζόμενων κλινών σε παντός είδους καταλύματα, από τις οποίες οι 2.875 είναι ξενοδοχειακές, με αποτέλεσμα να αυξηθεί ο αριθμός ξενοδοχειακών κλινών σε 14.440 έναντι 11.565 το 2001. Αυτό

δίνει περιθώριο για δημιουργία στο νησί 1 έως 2 μεγάλων (άνω των 500 κλινών) ξενοδοχειακών μονάδων, ΑΑ' κατηγορίας, σύγχρονων και πλήρως εξοπλισμένων με ειδική τουριστική υποδομή, που λείπουν σήμερα. Ως προς διάρθρωση σε κλίνες ξενοδοχειακού δυναμικού, κύριου και λοιπού από τη μια μεριά και συμπληρωματικού (ενοικιαζόμενων δωματίων, δηλωμένων και αδήλωτων, ενοικιαζόμενων παραθεριστικών σπιτιών) από την άλλη, το ποσοστό κλινών ξενοδοχειακού δυναμικού από 41,43% το 2001 ανεβαίνει σε 43,48% το 2010 και μειώνεται αντίστοιχα το ποσοστό των συμπληρωματικών από 58,57% το 2001 σε 56,52% το 2010 (Πίνακες 1.2.3.).

Με την εναλλακτική υπόθεση ότι επιβάλλονται αυστηρότεροι κανόνες αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού στην τουριστική προσφορά (κτιριακό και πολεοδομικό περιβάλλον, οργάνωση και λειτουργία, εξοπλισμός, συμπληρωματικές και ειδικές εγκαταστάσεις, επίπεδο εμπειρίας προσωπικού, προβολή), οι νέες κλίνες στη Νήσο Σάμο θα είναι λιγότερες το 2010, περισσότερο μειωμένες οι συμπληρωματικές και των ενοικιαζόμενων παραθεριστικών σπιτιών και λιγότερο του ξενοδοχειακού δυναμικού. Η αποτελεσματικότερη εφαρμογή σχεδίων και προγραμμάτων αναβάθμισης του υφιστάμενου κτιριακού και πολεοδομικού περιβάλλοντος και αυστηρότερης διαδικασίας αδειοδότησης και ελέγχου χρήσης και λειτουργίας των καταλυμάτων προβλέπεται να μειώσει τον αριθμό των υφισταμένων και να αποθαρρύνει νέα αυθαίρετη δόμηση και παράνομη λειτουργία μονάδων κακής ποιότητας.

Συγκεκριμένα πρέπει να ληφθούν τα παρακάτω μέτρα:

- α) να διευκολυνθούν οι διαδικασίες (εύρεση και απόκτηση γης σε κατάλληλη θέση, αδειοδότηση, παροχή κινήτρων του νόμου 2601/98, έλεγχος και έγκριση μελετών συμπεριλαμβανομένης της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων) δημιουργίας μιας ή δύο μεγάλων 300 ως 500 κλινών ξενοδοχειακών μονάδων υψηλής στάθμης, σύγχρονων και άριστα οργανωμένων σε παραλιακές περιοχές μεγάλης χωρητικότητας,
- β) να δοθεί έμφαση στην μέσω κινήτρων ενθάρρυνση της δημιουργίας νέων κλινών με μετατροπή διατηρητέων κτιρίων παλιών τμημάτων πόλεων ή παραδοσιακών οικισμών της ενδοχώρας, πάντοτε υπό αυστηρούς όρους ποιοτικού ελέγχου, περιβαλλοντικού, πολεοδομικού, αρχιτεκτονικού,
- γ) να δημιουργηθούν σε κατάλληλες θέσεις μικρές Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Τουριστικών Δραστηριοτήτων, (σύμφωνα με το άρθρο 10 του Ν. 2742/1999) για να κτιστούν εκεί καταλύματα από μικρομεσαίες τουριστικές επιχειρήσεις ή από ιδιοκτήτες οικοπέδων άλλων περιοχών του νησιού στις οποίες

επιβλήθηκαν περιορισμοί και παρασχέθηκε η δυνατότητα μεταφοράς συντελεστή δόμησης,

- δ) να ορισθούν ζώνες πολεοδομικής εξυγίανσης και οργάνωσης, καθώς και κτιριοδομικής και λειτουργικής αναβάθμισης σε περιοχές συγκέντρωσης υφισταμένων μικρομεσαίων τουριστικών μονάδων.

Για αντιμετώπιση των προβλημάτων που συνδέονται με την επάρκεια και καταλληλότητα των δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης στις περιόδους τουριστικής αιχμής, κρίνεται ότι τα τρέχοντα και προβλεπόμενα νέα προγράμματα υστερούν σημαντικά να καλύψουν τις ανάγκες του μόνιμου πόσο μάλλον του πολύ μεγαλύτερου εποχικού, λόγω τουρισμού, πληθυσμού, από άποψη ποσοτική, ποιοτική και χρόνου εφαρμογής. Ιδιαίτερα τονίζεται η ανάγκη να ενταθούν τα προγράμματα συγκράτησης των νερών της βροχής (λιμνοδεξαμενές), αξιοποίησης μεγαλύτερου μέρους του διαθέσιμου με οποιαδήποτε μορφή υδατικού δυναμικού και αντιμετώπισης της υφαλμύρισης. Στο πλαίσιο αυτό η ικανοποίηση των πολλαπλάσιων αναγκών της τουριστικής αιχμής απαιτεί άμεση αύξηση των χρηματοδοτήσεων έργων αντιμετώπισης του προβλήματος.

B. Επιλεκτικός τουρισμός

Ο επιλεκτικός ή/και ατομικά διακινούμενος τουρισμός έχει αρχίσει να αποτελεί στόχο των τοπικών τουριστικών παραγόντων στη Σάμο. Προτιμήσεις από τους τοπικούς παράγοντες εκφράζονται τελευταία για τον εσωτερικό τουρισμό. Οι Έλληνες τουρίστες, αγαπούν το νησί (πολλοί κατάγονται από αυτό) και κινούν την αγορά του νησιού δαπανώντας σημαντικά ποσά σε ντόπια προϊόντα, έρχονται σε διάφορες εποχές με την ευκαιρία εορτών και πανηγυριών και για κοινωνικούς λόγους, δεν επηρεάζονται από δυσμενείς διεθνείς συγκυρίες όπως οι αλλοδαποί τουρίστες και είναι πολλαπλάσιοι και ταχύτερα αυξανόμενοι απότι καταγράφεται στις τουριστικές στατιστικές, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Η διακίνησή τους γίνεται με αεροπλάνα και πλοία της γραμμής (αποτελεί βέβαια ανασταλτικό παράγοντα το μεγάλο κόστος μεταφοράς τους σε χρόνο και σε χρήμα). Το γεγονός ότι μεγάλο μέρος των Ελλήνων τουριστών δεν διανυκτερεύει σε ξενοδοχειακά καταλύματα (διαμένει σε συγγενείς και φίλους) παρά μόνον όταν έρχεται για παραθερισμό ή για επαγγελματικούς λόγους δεν μειώνει την αξία του ημεδαπού τουρισμού, που τελικά εντάσσεται από πολλές απόψεις στον επιλεκτικό τουρισμό, του οποίου επιδιώκεται η προσέλκυση.

Επίσης, προτιμήσεις εκφράζονται από τις δύο πλευρές των Ελληνοτουρκικών συνόρων και για τους Τούρκους τουρίστες, που θέλουν να έρχονται στην Ελλάδα να απολαμβάνουν το γραφικό νησιωτικό περιβάλλον και οικείες σε αυτούς καταστάσεις και συνήθειες (κουζίνα, ποτά, και μάλιστα σε περιόδους απαγόρευσής τους στην Τουρκία, όπως είναι το Ραμαζάνι). Την άφιξη των Τούρκων τουριστών στην Ελλάδα

περιορίζει η Συνθήκη Sengen, που επιβάλλει στους Τούρκους να πάρουν βίζα για να έλθουν, κάτι που κοστίζει σε χρόνο και χρήμα. Οι πρόσφατες αποφάσεις της ΕΕ για καθορισμό χρόνου ένταξης της Τουρκίας και έναρξη προενταξιακών διαδικασιών αποτελούν ευνοϊκή προοπτική προς την κατεύθυνση αυτή. Ανάλογα καλή προοπτική ανόδου της τουριστικής αγοράς παρουσιάζουν και οι τουρίστες ανατολικών κεντρικών ευρωπαϊκών χωρών, που εντάχθηκαν πρόσφατα στην ΕΕ και από άποψη ενδιαφερόντων μπορούν να καταταγούν στον επιλεκτικό τουρισμό.

Είναι γενικά δύσκολη η εκτίμηση του μεγέθους του επιλεκτικού τουρισμού. Ενδείξεις αποτελούν για τους αλλοδαπούς τουρίστες ο αριθμός αφίξεων τουριστών στο νησί εκτός εποχής αιχμής (31% του συνόλου των αλλοδαπών) και για τους Έλληνες, οι εσωτερικές μετακινήσεις για τουρισμό από τις άλλες περιοχές της χώρας προς το νησί, βάσει των οποίων, όπως έχει παραπάνω αναφερθεί, τα μεγέθη ημεδαπών τουριστών προκύπτουν πολλαπλάσια των επίσημων στοιχείων, καθώς και το ποσοστό των μετακινουμένων εκτός εποχής αιχμής. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι ο επιλεκτικός τουρισμός αποτελεί σημαντική και αυξανόμενη τουριστική δραστηριότητα στο νησί. Η σημασία, όμως, του επιλεκτικού τουρισμού δεν έγκειται στην άμεση αύξηση των τουριστικών μεγεθών, όσο στο ότι επηρεάζει έμμεσα προς επιθυμητές κατευθύνσεις το σύνολο της τουριστικής κίνησης, της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας και του χώρου του νησιού και διευρύνει την εποχικότητα του τουριστικού τομέα.

Η ανάπτυξη, όμως, του επιλεκτικού τουρισμού στη Σάμο εξελίσσεται, αργά, αποσπασματικά, πρόχειρα και χωρίς οργάνωση και πρόγραμμα, με αποτέλεσμα οι πόροι να είναι σε κακή κατάσταση και απεριποίητοι, να παραμένουν άγνωστοι, να είναι ανεπαρκής η φύλαξη, η ενημέρωση και ξενάγηση, να μην υπάρχει επαρκής και κατάλληλη υποδομή προσπέλασης και επίσκεψης.

Στον επιλεκτικό τουρισμό, που μπορεί να αναπτυχθεί σημαντικά στη Σάμο παράλληλα και σε αλληλοσυσχέτιση με τον μαζικό τουρισμό, εντάσσονται διάφορες θεματικές κατηγορίες, που εξετάζονται παρακάτω.

α) Θαλάσσιος τουρισμός

Η Νήσος Σάμος προσφέρεται ιδιαίτερα για το είδος αυτό τουρισμού λόγω της γεωπολιτικής της θέσης απέναντι από το ραγδαία αναπτυσσόμενο Κουσάντασι της Τουρκίας, που αποτελεί σταθμό τουριστικών διαδρομών στη Μικρασιατική ακτή με κρουαζιερόπλοια και πλοία της γραμμής, διαδρομών με προγράμματα επισκέψεων αρχαιοελληνικών, ελληνιστικών, ρωμαϊκών, παλαιοχριστιανικών, βυζαντινών και νεώτερων χριστιανικών μνημείων της παραλιακής αυτής ζώνης. Η παρεμβολή επίσκεψης της Νήσου Σάμου εντάσσεται στα προγράμματα αυτά λόγω των σημαντικότητας, αντίστοιχων εποχών, μνημείων της και επί πλέον λόγω του

γραφικού νησιώτικου χαρακτήρα της, όπως εντάσσεται και η συνέχιση από κει των διαδρομών στα άλλα ελληνικά νησιά και αμφίδρομα.

Η ανάπτυξη του είδους αυτού τουρισμού έχει καμφθεί σημαντικά τελευταία, με τη ραγδαία μείωση της Αμερικάνικης τουριστικής αγοράς για συγκυριακούς λόγους, αλλά η ενίσχυσή της είναι επιθυμητή και οι προοπτικές διαφαίνονται ευνοϊκές στο γενικότερο πλαίσιο εξέλιξης των προτιμήσεων των τουριστών. Είναι ανεπαρκείς, όμως, και μη κατάλληλα οργανωμένες οι υποδομές υποδοχής και εξυπηρέτησης (λιμάνια και οικισμοί υποδοχής), δεν έχει προωθηθεί η ένταξη σε προγράμματα θεματικών διαδρομών και σταθμών επισκέψεων των αξιοθέατων του νησιού, η δικτύωση, η προβολή, η ενημέρωση, η διαχείριση της προσέλκυσης και ξενάγησης, γενικά η βάση ανάπτυξης του είδους αυτού του τουρισμού, αντίθετα προς την απέναντι Μικρασιατική ακτή που έχει να επιδείξει αρτιότατη οργάνωση στον τομέα αυτόν.

Το τρέχον πρόγραμμα ανάπτυξης (Γ' ΚΠΣ, Εθνικό και Περιφερειακό), προβλέπει ολοκλήρωση σχετικών έργων και ένταξη νέων, σαφώς κατώτερου ποσοτικού και ποιοτικού επιπέδου από το απαιτούμενο. Παρόλη, όμως, την προβλεπόμενη ως το έτος στόχο 2010 υστέρηση, η συνέχιση και, όπου είναι δυνατόν, η εντατικοποίηση της προσπάθειας θα εξυπηρετήσει, εκτός από την τουριστική ανάπτυξη του νησιού, και το στόχο της εκμετάλλευσης των δυνατοτήτων που προσφέρει η ελληνοτουρκική τουριστική συνεργασία, που είναι επιθυμητή εκατέρωθεν των συνόρων και εξελίσσεται ευνοϊκά.

Η Νήσος Σάμος προσφέρεται ιδιαίτερα για επισκέψεις με σκάφη αναψυχής λόγω των ποικίλων ελκυστικότητας παραθαλάσσιων τόπων του νησιού (ακτές γραφικές, δασώδεις, με ενδιαφέροντες γεωμορφικούς σχηματισμούς, κατάλληλες για παντός είδους θαλάσσια σπορ) και των πολυάριθμων νησίδων απέναντι στις ακτές του. Κι εδώ παρατηρούνται ελλείψεις στην οργάνωση των υποδομών υποδοχής και εξυπηρέτησης σκαφών αναψυχής (λιμάνια, μαρίνες, αγκυροβόλια, αλιευτικά καταφύγια, ενημέρωση, προώθηση, προβολή) και τα τρέχοντα Κοινοτικά Προγράμματα της περιόδου 2000-2006 έχουν εντάξει σχετικά έργα. Πρέπει, όμως, να τονιστεί για το είδος αυτό τουρισμού ότι οι ανάγκες βελτίωσης των συνθηκών στο νησί είναι λιγότερο πιεστικές, γιατί οι τουρίστες του είδους αυτού είναι λάτρεις της περιπέτειας, αυτενεργούν ως προς το τι θέλουν και μπορούν να επισκεφθούν και να κάνουν στο νησί, προετοιμάζονται κατάλληλα για αντιμετώπιση καθημερινών και έκτακτων αναγκών, προσαρμόζονται εύκολα σε δύσκολες καταστάσεις,

β) Οικολογικός τουρισμός

Το φυσικό περιβάλλον της Νήσου Σάμου είναι το μόνο που συνδυάζει τη νησιωτικότητα με ορεινότητα, με αποτέλεσμα να παρουσιάζει ποικιλία

μικροοικοσυστημάτων με χαρακτηριστική πανίδα (φώκια μονάχους-μονάχους στο Σειτάνι, φλαμίγκος στο Μεσόκαμπο), γλωρίδα, τοπία ιδιαίτερου κάλλους, γεωμορφικούς σχηματισμούς και να προσφέρεται για περιήγηση, φωτογράφιση, μελέτη και έρευνα, ή για ερασιτεχνική άθληση (περπάτημα, αναρρίχηση, rafting στα πολυάριθμα ρέματα, trekking, εξερεύνηση σπηλαίων και άλλων ενδιαφερόντων γεωμορφικών σχηματισμών) στην ορεινή ενδοχώρα και παράλληλα στη θάλασσα, στο κύριο νησί και στις πολλές ακατοίκητες νησίδες που το περιβάλλουν.

Ο οικολογικός τουρισμός με τη σύγχρονη έννοια συμπεριλαμβάνει στο αντικείμενο ενδιαφέροντός του το παραδοσιακό ανθρώπινο οικοσύστημα της αγροτικής υπαίθρου, που έχει από αιώνες αρμονικά ενσωματωθεί στο φυσικό (γεφύρια, κρήνες, νερόμυλοι, ανεμόμυλοι, μοναστήρια, βυζαντινές εκκλησίες και ταπεινά εκκλησάκια των βουνοκορφών, μονοπάτια, διάσπαρτοι ορεινοί παραδοσιακοί οικισμοί, πύργοι και κάστρα, βίγλες, παραδοσιακή χειροτεχνία, παραδοσιακή γεωργία με τις πεζούλες, τους φράχτες, τις ιδιότυπες καλλιέργειες, παραδοσιακή κτηνοτροφία στην ενδοχώρα, και στην παραλία ψαροχώρια, ταρσανάδες, καίκια), Αυτή άλλωστε είναι η ολοκληρωμένη σύγχρονη μορφή του οικολογικού πάρκου, όπως υλοποιείται σε διάφορες χώρες.

Στη Σάμο εκφράζονται προθέσεις για ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού και έχουν πραγματοποιηθεί με ιδιωτική, κυρίως, πρωτοβουλία ορισμένες ενέργειες (μονοπάτια, μουσεία και εργαστήρια παραδοσιακής τέχνης και τεχνικής, μελέτη, συντήρηση, αποκατάσταση ορισμένων μνημείων, επιστημονικές και ενημερωτικές εκδόσεις, αναβίωση παραδοσιακών εκδηλώσεων, παραδοσιακή κουζίνα και ποτά), απρογραμματίστα, όμως, και αποσπασματικά και με βασικές ελλείψεις. Μέχρι πρόσφατα η μη επέμβαση στο χώρο αυτό οφείλονταν σε έλλειψη ενδιαφέροντος και, κυρίως, ιδιωτικού συμφέροντος, που είχε τουλάχιστον ως αποτέλεσμα τη διατήρηση του χαρακτήρα άγριας φύσης και αναλλοίωτης, με φθορές έστω, παράδοσης.

Κίνδυνο κρίσιμης αλλοίωσης των φυσικών και ανθρώπινων οικοσυστημάτων της υπαίθρου αν δεν ελεγχθούν από άποψη αποτροπής δυσμενών περιβαλλοντικών επιπτώσεων εγκυμονούν οι παρακάτω τάσεις:

- α) η ύπαιθρος χρησιμοποιείται όλο και πιο εντατικά ως υποδοχέας αποβλήτων, ως τόπος απόληψης πρώτων υλών, ως γη για εκτός σχεδίου αυθαίρετη οικοδόμηση εξοχικών κατοικιών των κατοίκων των πόλεων του νησιού,
- β) κατασκευάζονται δίκτυα οδικά, ενεργειακά, υδρευτικά και αρδευτικά με όλο και μεγαλύτερη πυκνότητα,

γ) έχει αρχίσει να εμφανίζεται ενδιαφέρον για αγορά ακινήτων σε πλήρως ή μερικά εγκαταλειμμένους ορεινούς παραδοσιακούς οικισμούς για εξοχική ή μόνιμη κατοικία ή για δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων.

Οι χωροθετικές απαιτήσεις του οικολογικού τουρισμού ορίζονται από την ύπαρξη αξιόλογων οικολογικών πόρων με τη διευρυμένη ως άνω έννοια, δηλαδή με το ενσωματωμένο αρμονικά στη φύση παραδοσιακό ανθρώπινο οικοσύστημα και από την προτεραιότητα που δίνεται στην αξιοποίηση των πόρων αυτών.

Για αντιμετώπιση των προβλημάτων και εκμετάλλευση των δυνατοτήτων ανάπτυξης του οικολογικού τουρισμού στη Νήσο Σάμο προτείνεται να προωθηθούν οι παρακάτω δράσεις (Χάρτης 2.18.):

- να ορισθούν στο χώρο του νησιού χωρολειτουργικές ενότητες με διακριτή ταυτότητα, κρίσιμη μάζα και ολοκληρωμένη θεματική σύνθεση οικοτουριστικών πόρων, μέσα στις οποίες να οργανωθούν διαδρομές και στάσεις τέτοιες, που να ολοκληρώνουν την αναμενόμενη οικοτουριστική εμπειρία, σε εναλλακτικά διαθέσιμους χρόνους επίσκεψης συμπεριλαμβανομένου του χρόνου μετάβασης στην ενότητα από τα ορμητήρια (σημεία άφιξης ή διαμονής) των οικοτουριστών,
- για τις διαδρομές να χαραχθούν με τοποιολογικά κριτήρια και να κατασκευαστούν μονοπάτια, στα οποία να διασφαλιστεί καλή σήμανση με ονόματα, κατευθύνσεις, αποστάσεις των προς επίσκεψη στοιχείων, προειδοποίηση για δυσκολίες και κινδύνους, φωτισμό, δυνατότητα κατά τακτές αποστάσεις τηλεφωνικής σύνδεσης με κέντρα εξυπηρέτησεων,
- για τις στάσεις να διαλεχθούν κατάλληλα σημεία ανάλογα με το σκοπό για τον οποίο γίνονται (ανάπαυση, υπαίθριο φαγητό, απόλαυση θέας, επίσκεψη αξιόλογου στοιχείου), να γίνουν έργα και εξοπλισμοί,
- για τους πόρους να καταγραφούν, να μελετηθούν, να αξιολογηθούν ως προς τη σημασία και την κατάστασή τους και να επιλεγούν οι πιο αξιόλογοι και αντιπροσωπευτικοί για αποκατάσταση, συντήρηση, οργάνωση και διαχείριση της επισκεψιμότητας, κατάλληλη ένταξη σε οικοτουριστικό δίκτυο, προβολή και ενημέρωση, όπου είναι δυνατό με διατήρηση και συνέχιση ζωής και παραδοσιακών πρακτικών.

Σημειώνεται εδώ ότι μεγάλο μέρος των αναγκαίων χρηματοδοτήσεων για την ανάπτυξη του είδους αυτού τουρισμού έχει ιστορικά αναλάβει ο μη κερδοσκοπικός ιδιωτικός τομέας (χορηγοί, όμιλοι) και διαφαίνεται τάση ανοδικής εξέλιξης στο πλαίσιο της «επιστροφής στις ρίζες» των κατοίκων των μεγάλων αστικών συγκροτημάτων που κατάγονται από το νησί, Ελλήνων και ομογενών.

γ) Αγροτουρισμός

Συνδεδεμένος με το χαρακτήρα του επιλεκτικού τουρισμού γενικότερα και του οικολογικού ειδικότερα, είναι ο αγροτουρισμός.

Στη Σάμο, όπως και σε όλη την Ελλάδα, ιδρύθηκαν με ενισχύσεις του Προγράμματος προς τους αγρότες μειονεκτικών περιοχών μικρές αγροτουριστικές εκμεταλλεύσεις, όπως ξενώνες με παραδοσιακή κουζίνα, εργαστήρια και καταστήματα αγροτουριστικών συνεταιρισμών γυναικών με αντικείμενο την παραγωγή και διάθεση επί τόπου παραδοσιακών προϊόντων (τροφίμων, χειροτεχνημάτων), συντηρήθηκαν ορισμένα παραδοσιακά κτίρια και αποδόθηκαν σε διάφορες χρήσεις σχετικές με την αγροτουριστική δραστηριότητα. Λίγες, όμως, ήταν οι περιπτώσεις δημιουργίας από αγρότες γεωργικών ή κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων με ξενώνες για τουρίστες που θα ήθελαν να ζήσουν σε αγροτικό περιβάλλον, ασκώντας αγροτική δραστηριότητα και παράγοντας και απολαμβάνοντας παραδοσιακά αγνά, υγιεινά προϊόντα.

Αντίθετα, όπως δείχνει η εμπειρία από άλλες περιοχές της χώρας, πιο επιτυχημένες ήταν οι αγροτουριστικές μονάδες που έγιναν από μη αγρότες και μη ντόπιους, που για να ενταχθούν στο πρόγραμμα και να τις ιδρύσουν έγιναν αγρότες με την απαιτούμενη τετραετή εμπειρία στο επάγγελμα, σε κατάλληλη γη που αγόρασαν δημιούργησαν γεωργικές, κτηνοτροφικές ή μικτές εκμεταλλεύσεις παραγωγής και επεξεργασίας υγιεινών παραδοσιακών προϊόντων και οργάνωσαν άρτια την αγροτουριστική δραστηριότητα προσφέροντας υψηλής ποιότητας αρμονικά δεμένα με το περιβάλλον καταλύματα, παραδοσιακή υγιεινή κουζίνα και ευκαιρίες συμμετοχής των τουριστών στις διαδικασίες αγροτικής παραγωγής.

Η Σάμος προσφέρεται ιδιαίτερα για δημιουργία αγροτουριστικής μονάδας με βάση την από τα αρχαία χρόνια ειδίκευση στην αμπελοκαλλιέργεια και την παραγωγή κρασιού. Κατάλληλη περιοχή ο Δήμος Καρλοβασίου με τα ημιορεινά «κρασοχώρια», το διατηρητέο αγροτικό τοπίο των αμπελώνων με τις χαρακτηριστικές πεζούλες που είχαν διαμορφώσει οι αμπελουργοί στις βραχώδεις πλαγιές των ρεμάτων, με τα διατηρητέα κτίρια παρασκευής, αποθήκευσης, διακίνησης και εμπορίας του κρασιού και επί τόπου κατανάλωσης («ταβέρνες» όπως τις αποκαλούσαν) στο λιμάνι του Καρλοβασίου, αλλά και με τις σύγχρονες αμπελοκαλλιέργειες και εγκαταστάσεις σαμιώτικου κρασιού (Χάρτης 2.19.). Πέρα από καλλιέργειες και εγκαταστάσεις παραγωγής κρασιού, στη μονάδα θα υπήρχαν ξενώνες, ταβέρνες με παραδοσιακή κουζίνα, κάβες με τις διάφορες ποικιλίες και σταθμός γευστηγνομαστικός, εργαστήρια, μουσείο, αίθουσες σεμιναρίων, συναντήσεων και εκδηλώσεων, εκθέσεων με θέμα το κρασί, σε κτίρια κατά προτίμηση διατηρητέα στους παραδοσιακούς οικισμούς της περιοχής και στο Καρλόβασι, μετά από αποκατάσταση και προσαρμογή στη νέα χρήση. Φορέας θα μπορούσε να είναι ιδιώτης επιχειρηματίας ή δημοτική επιχείρηση

ή συνεταιρισμός οινοπαραγωγών και οι απασχολούμενοι να είναι κατά το μέγιστο δυνατό κάτοικοι της περιοχής μετά από κατάλληλη επιμόρφωση. Μέσα στη μονάδα οι τουρίστες θα είχαν ευκαιρία να ζήσουν σε ένα υγιεινό αγροτικό περιβάλλον και να συμμετάσχουν στις διάφορες φάσεις παραγωγής του κρασιού.

Επίσης, στη Σάμο μπορεί να δημιουργηθούν αγροτουριστικές μονάδες με βάση τη βιολογική γεωργία ή/και καλλιέργειες υπό κάλυψη, σε συνδυασμό με χρήση εναλλακτικών πηγών ενέργειας και πρότυπα συστήματα άρδευσης και ύδρευσης. Κατάλληλες οι βόρειες πεδινές περιοχές (περιοχή Κάμπου του Μαραθοκάμπου).

δ) Πολιτιστικός τουρισμός

Παρατηρείται υστέρηση στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στη Νήσο Σάμο παρά τη διεθνούς σημασίας πολιτιστική κληρονομιά της αρχαιότητας (φιλοσοφικές θεωρίες, τεχνικά επιτεύγματα όπως το Ευπαλίνειο Όρυγμα, ναοί, καλλιτεχνήματα, η αρχαία πόλη και το λιμάνι της Σάμου στο Πυθαγόρειο), αλλά και της παλαιοχριστιανικής και βυζαντινής αρχιτεκτονικής και τέχνης. Τα μνημεία είναι θαμμένα ή πλημμελώς ανασκαμμένα, μελετημένα, αποτυπωμένα, αποκαταστημένα και συντηρημένα και δεν έχουν προβληθεί και γίνει γνωστά, όπως και τα πνευματικά έργα και οι δημιουργοί τους, ώστε να προσελκύσουν το ενδιαφέρον για επίσκεψη και μελέτη.

Έργο πρώτης προτεραιότητας αποτελεί η ενοποίηση του αρχαιολογικού χώρου του Πυθαγορείου, στο πρότυπο της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας.

Επίσης, δράση πρώτης προτεραιότητας αποτελεί η αξιοποίηση του γεγονότος της ίδρυσης στη Σάμο σχολής Μαθηματικών, που πρέπει να αποτελέσει αφετηρία για ανάδειξη και προβολή του φιλόσοφου Πυθαγόρα και της συμβολής του στην Επιστήμη αυτή. Η ίδρυση διεθνούς κέντρου Μαθηματικών και Φιλοσοφικών σπουδών στο νησί είναι αναγκαίο να προωθηθεί άμεσα.

2.3.2. Νήσος Ικαρία

Η Νήσος Ικαρία δεν έχει αναπτυχθεί σε μαζικού τύπου τουρισμό, προσφέρεται για επιλεκτικό τουρισμό, μικρής κλίμακας και τοπικού χαρακτήρα, λόγω της έντονης ιδιαιτερότητας των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων και της κοινωνικοπολιτιστικής της εξέλιξης (Χάρτες 2.5 και 2.10.).

Βασικό σκοπό αποτελεί να διατηρήσει η Ικαρία τον χαρακτήρα αυτό. Οι επιδιώξεις που τίθενται είναι:

- καταγραφή και μελέτη, αποκατάσταση, ανάδειξη και ορθή τουριστική αξιοποίηση της ιδιαιτερότητας και των αξιόλογων στοιχείων φύσης και πολιτισμού,
- συνέχιση και ομαλή εξέλιξη των τρόπων ζωής και των αξιών της τοπικής κοινωνίας,
- ενδογενής κοινωνικοοικονομική και τουριστική ανάπτυξη με έμφαση στον επιλεκτικό τουρισμό.

Αποτίμηση του πλαισίου ανάπτυξης του τουρισμού στη νήσο Ικαρία.

Στη Νήσο Ικαρία σημειώθηκε μεγάλη αύξηση πληθυσμού των παραλιακών οικισμών λόγω τουριστικής ανάπτυξης, με εξαίρεση παραλιακούς οικισμούς με τα ιαματικά λουτρά, που έχασαν πληθυσμό (Θέρμα Λευκάδας) ή τον σταθεροποίησαν (Θέρμα). Υπάρχουν, όμως, ημιορεινοί ή και ορεινοί οικισμοί που παρουσίασαν αύξηση πληθυσμού. Όπως, όμως, παρατηρήθηκε και στη Νήσο Σάμο, η αύξηση πληθυσμού των οικισμών αυτών οφείλεται στη λόγω τουρισμού αύξηση πληθυσμού των επινείων τους.

Ως προς την απασχόληση, στην Ικαρία παρατηρείται ότι αυτή συγκεντρώνεται σημαντικά στον πρωτογενή τομέα (κτηνοτροφία βασικά), ενώ ο τριτογενής τομέας (τουρισμός, αστικές υπηρεσίες) παρουσιάζει χαμηλό ποσοστό αυξανόμενο, όμως, διαχρονικά και αυτό μπορεί να ερμηνευτεί ως αρχή γρήγορης ανάπτυξης του τουρισμού στο νησί. Η παραγωγικότητα εργασίας είναι χαμηλή σε όλους τους τομείς και δεν παρατηρείται τάση βελτίωσης. Δεν έχει γίνει αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του νησιού, όπως είναι οι αναγνωρισμένης αξίας ιαματικές πηγές, που λειτουργούν υποτυπωδώς. Το κατά κεφαλήν εισόδημα και οι δείκτες ευημερίας είναι χαμηλού επιπέδου, το ίδιο και οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου από ντόπιους και ξένους και δεν υπάρχουν πηγές έκτακτων ενισχύσεων (χορηγίες, δωρεές από πλούσιους ντόπιους και ομογενείς, όπως στα άλλα νησιά του Βορείου Αιγαίου).

Ο τουρισμός παρουσιάζεται ως το μόνο μέσο προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης του νησιού, δεδομένων των περιορισμένων δυνατοτήτων που απορρέουν από τα φυσιογεωγραφικά χαρακτηριστικά του νησιού. Γενικά ο χαρακτήρας της Ικαρίας είναι από φυσιογεωγραφική άποψη ιδιότυπος, ιδιαίτερα το δυτικό της μέρος, που είναι γεμάτο από φυσικά τοπία ιδιαίτερου κάλλους (δάση, χαράδρες, τρεχούμενα νερά) αλλά και με βράχια και γυμνά μέρη, όπου κύριο χαρακτηριστικό αποτελούν οι ιδιόμορφοι ωειδείς ογκόλιθοι (λούροι), που στην πολύπαθη ιστορία της Ικαρίας προστάτευαν οπτικά τα επίσης ιδιόμορφα διάσπαρτα σπίτια και εκκλησιάκια από τις πειρατικές επιδρομές. Η Ικαρία είχε λίγους οικισμούς στις ιστορικές εποχές ακριβώς γιαυτό το λόγο και αυτοί βρίσκονταν εκεί όπου τα παχιά φυλλώματα (Χριστός, Πέξι, Ακαμάτρα, Μάραθος) ή τα βράχια (Λαγκάδα, Μυλεωπός, Καταφύγι) τους έκρυβαν

από τη θάλασσα. Η δυτική πλευρά του νησιού παρουσιάζει ένα βραχώδες μέτωπο με μια σειρά ημιορεινών και ορεινών οικισμών στα πιο προσπελάσιμα μέρη. Το ανατολικό μέρος του νησιού αποτελείται από μian οροσειρά, με κορυφή το Φαρδύ, το ψηλότερο βουνό του νησιού υψομέτρου 1040μ, οι βόρειες πλαγιές της οποίας είναι βραχώδεις και απόκρημνες και διασχίζονται από πολυάριθμα γραφικά ρέματα που έχουν τις πηγές τους στο βουνό και είναι χαρακτηρισμένα ως τοπία εξάιρετου κάλλους και στις νότιες υπάρχουν οι μόνες μέσου μήκους και χωρητικότητας τουριστικά αξιοποιήσιμες ακτές του νησιού.

Αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης στον τουρισμό.

Στη Νήσο Ικαρία έχουν καταγραφεί το 2001 1.026 κλίνες ξενοδοχειακού δυναμικού, κύριου (927 κλίνες Δ'-Ε' κατηγορίας) και λοιπού (99 κλίνες). Οι περισσότερες είναι στον Άγιο Κήρυκο, που είναι η πρωτεύουσα, η κύρια θαλάσσια και η μόνη αεροπορική πύλη του νησιού και στον Αρμενιστή του Δ. Ραχών που έχει εξελιχθεί σε κέντρο επιλεκτικού τουρισμού αλλοδαπών (προτιμούν να έρχονται εκτός τουριστικής αιχμής και ανησυχούν μήπως η περιοχή χάσει τον ήσυχο χαρακτήρα της στο μέλλον). Ο Δ. Ευδήλου έχει 179 κλίνες το 2001, που αυξήθηκαν με υψηλό ρυθμό μεταξύ 1997 και 2001, με την προσθήκη στην περίοδο αυτή 58 κλινών στο ορεινό Φαραντάτο, προτιμώμενο τόπο διαμονής των υπαλλήλων του Ευδήλου.

Οι διανυκτερεύσεις ήταν το 1999 41 χλδ. Κυριαρχούν οι Έλληνες τουρίστες (ποσοστό 65,2%), που έρχονται στο νησί για ιαματικά λουτρά στα Θερμά του Αγίου Κηρύκου και, εκτός τουριστικής αιχμής, σε περιόδους γιορτών και των σεβαστού αριθμού πανηγυριών και λαϊκών εκδηλώσεων, που είναι πολύ λαοφιλή σε ντόπιους και καταγόμενους από το νησί κατοίκους άλλων περιοχών.

Παρόλη την πρόσφατη και αργή εξέλιξη της τουριστικής ανάπτυξης της Νήσου Ικαρίας, οι κλίνες σε αυθαίρετα καταλύματα (αδήλωτα ενοικιαζόμενα δωμάτια και ενοικιαζόμενα παραθεριστικά σπίτια) είναι σημαντική, με αποτέλεσμα να είναι σχεδόν τριπλάσιος ο αριθμός κλινών στα παρανόμως απότι στα νομίμως λειτουργούντα και απογραφόμενα στις στατιστικές του ΕΟΤ καταλύματα (ξενοδοχειακά, κύρια και λοιπά και δηλωμένα ενοικιαζόμενα δωμάτια).

Η εξέλιξη αυτή δείχνει τον κίνδυνο να αρχίσουν σύντομα να εμφανίζονται στο νησί προβλήματα καίριας αλλοίωσης του διατηρητέου φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος από την τουριστική ανάπτυξη. Ο κίνδυνος γίνεται μεγαλύτερος με την υπόθεση της τουριστικής ανάπτυξης βασικά μέσω μικρών, κατά μεγάλο μέρος οικογενειακών και ντόπιων επιχειρήσεων, όπως είναι η επιθυμία των τοπικών παραγόντων στο μέλλον, υπόθεση η οποία ανεβάζει ακόμα περισσότερο τον αριθμό των μη ξενοδοχειακών καταλυμάτων.

Όπως δείχνουν οι εκτιμήσεις (Πίνακας 2.1.8.) στη Νήσο Ικαρία δεν έχουν ξεπεραστεί ούτε καν προσεγγιστεί τα όρια χωρητικότητας και η παρατήρηση ισχύει και τοπικότερα στις περιοχές σχετικά μεγαλύτερης συγκέντρωσης τουριστών. Επίσης δεν παρατηρούνται φαινόμενα μη αντιστρεπτής αλλοίωσης διατηρητέων φυσικών και ανθρωπογενών τοπίων γενικά. Επί πλέον πρέπει να τονισθεί η οικολογική και κοινωνική ευαισθησία των κατοίκων, που σε συνδυασμό με την αγάπη για τον τόπο τους και την ποιότητα ζωής που τους προσφέρει αποτρέπουν προς το παρόν γενικά τις βίαιες επεμβάσεις. Επειδή, όμως, οι εξελίξεις μπορεί να οδηγήσουν σε παραβίαση ορίων χωρητικότητας είναι αναγκαία η προληπτική λήψη μέτρων ελέγχου.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τα παραπάνω είναι ότι η Νήσος Ικαρία διαθέτει πόρους κατάλληλους για προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης και, μέσω αυτής, για προώθηση της γενικότερης κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξής της που βρίσκεται σήμερα σε χαμηλό επίπεδο. Είναι, όμως, επιθυμητό στην προσπάθεια αυτή να διατηρηθούν όσο το δυνατό ανεπηρέαστα από έξωθεν επιρροές τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της κοινωνικοπολιτιστικής παράδοσης (τρόποι ζωής, νοοτροπίες, ήθη και έθιμα, μικρής κλίμακας και χαμηλής πυκνότητας συγκεντρώσεις δραστηριοτήτων στο χώρο, μικρές επιχειρηματικές μονάδες) και να προωθηθεί γενικά η ανάπτυξη από ντόπιες δυνάμεις (ενδογενής ανάπτυξη).

Οι διαθέσιμοι, όμως, οικονομικοί και ανθρώπινοι πόροι για ενδογενή ανάπτυξη είναι πολύ περιορισμένοι, όπως είναι και το μέγεθος αλλά και τα πολλαπλασιαστικά οφέλη των κρατικών/κοινοτικών ενισχύσεων που έχουν μέχρι σήμερα διατεθεί στο νησί. Για αποτελεσματικότερη προώθηση της ενδογενούς γενικότερης και ειδικά της τουριστικής ανάπτυξης, είναι σκόπιμο οι τοπικές δυνάμεις να δραστηριοποιηθούν, κατάλληλα και με επάρκεια, ενισχυόμενες από έξωθεν προερχόμενους πόρους του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα.

Γιαυτό προτείνεται:

- για το δημόσιο τομέα η σημαντικά αυξημένη και αποτελεσματικότερη αναπτυξιακή ενίσχυση του τοπικού πληθυσμού (αύξηση των χρηματοοικονομικών πόρων και κινήτρων, απλοποίηση διαδικασιών πιστοποίησης ποιότητας, κατασκευή έργων) προς την κατεύθυνση: α) ενεργοποίησης του ντόπιου ανθρώπινου δυναμικού για ανάληψη πρωτοβουλιών ανάπτυξης όχι μόνο του τουρισμού αλλά, παράλληλα και σε συνδυασμό, των λοιπών τομέων της οικονομίας, αξιοποίησης των γνώσεών του στη χρήση παραδοσιακών προϊόντων και την άσκηση τοπικών τεχνικών, καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων, εκδηλώσεων και της βελτίωσής του με προγράμματα επιμόρφωσης, (καταλύματα, τουριστικά καταστήματα, εξυπηρετήσεις), β) λήψη μέτρων για αποτροπή της διασποράς στο χώρο τουριστικών μονάδων και παραθεριστικών σπιτιών, για αναβάθμιση της ποιότητας

του υφισταμένου και διασφάλιση καλής ποιότητας του νέου δυναμικού και του φυσικού και πολεοδομικού περιβάλλοντός ένταξής του,

- για το μεσαίο ιδιωτικό κεφάλαιο, προσέλκυση επενδύσεων για δημιουργία μιας τουλάχιστον ξενοδοχειακής μονάδας, υψηλής κατηγορίας, σύγχρονης οργάνωσης και διαχείρισης, με συμπληρωματικές εγκαταστάσεις ειδικού τουρισμού (συνέδρια, σεμινάρια, εργαστήρια τέχνης και τεχνικής, υδροθεραπευτηρίου), στην παράλια ζώνη μεσαίας χωρητικότητας νοτιοανατολικά του Δ. Αγίου Κηρύκου, που γειτνιάζει με την πρωτεύουσα, το κύριο λιμάνι και το αεροδρόμιο του νησιού, αλλά και την σημαντική ιαματική πηγή των Θερμών. υπό όρους που θα διασφαλίζουν αρμονική ένταξη στο φυσικό περιβάλλον και διάχυση ωφελειών στην τοπική οικονομία.

Προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης – Μορφές Τουρισμού

Μαζικός τουρισμός

Δεν έχει και δεν είναι επιθυμητό να αναπτυχθεί πολύ και γρήγορα το είδος αυτό του τουρισμού αλλοδαπών στη Νήσο Ικαρία, παρά μόνο καθόσον αφορά την ωφέλεια από τη μεγαλύτερη, από όλες τις μορφές τουρισμού, συμβολή του στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου (εισροή επενδυτικών κεφαλαίων, αύξηση κατανάλωσης, αύξηση απασχόλησης, εισαγωγή σύγχρονης τεχνογνωσίας και πρακτικών οργάνωσης, διαχείρισης, λειτουργίας ξενοδοχειακών επιχειρήσεων). και, εφόσον αποτείνεται σε επιλεκτικούς τουρίστες, σε παροχή ευκαιριών πρότυπης ανάδειξης και αξιοποίησης των ποικίλων τουριστικών πόρων του νησιού (Χάρτης 2.20.). Στη Νήσο Ικαρία υπάρχουν καλά δείγματα ανάπτυξης τέτοιας μορφής τουρισμού σε μεσαίου και μικρού μεγέθους μονάδες, στον Αρμενιστή και στο Ναζ, που έλκουν αλλοδαπούς κυρίως τουρίστες του επιλεκτικού τύπου, μαζικά και ατομικά διακινούμενους.

Επιλεκτικός τουρισμός

Είναι το κατάλληλο είδος τουρισμού για τη Νήσο Ικαρία, ιδιαίτερα στις μορφές οικολογικού και ιαματικού τουρισμού.

α) Οικολογικός τουρισμός

Τα εξαιρετου κάλλους και ιδιοτυπίας τοπία και η εναλλαγή του χαρακτήρα τους μέσα στο νησί (βραχώδη και ξερά με κυκλώπειας κλίμακας διάσπαρτα αυγόμορφα λιθάρια, καταπράσινες χαράδρες με νερά, ορεινά παραδασόβια πέτρινα χωριά στο Δ. Ραχών, ορεινά τοπία με κάστρα, βυζαντινές εκκλησίες, μονές και άλλα προσκυνήματα, διάσπαρτα πέτρινα σπίτια κτηνοτρόφων ιδιότυπης αρχιτεκτονικής ανάμεσα και κάτω από τους ογκόλιθους και σε δυσπροσπέλαστα σημεία, γραφικότετοι ορμίσκοι για

θαλάσσια σπορ, αποτελούν τον μοναδικό πλούτο που προσφέρει η Ικαρία στον οικολογικό τουρισμό, που πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι αντιληπτός από τη θάλασσα και τα λιμάνια άφιξης στο νησί.

Έχουν ήδη χαραχθεί και κατασκευαστεί μονοπάτια με υποδεικνυόμενες διαδρομές και είναι αρκετά ικανοποιητική η σήμανση, ο εξοπλισμός και η συντήρησή τους, έχουν παραχθεί ενημερωτικά φυλλάδια και είναι γενικά σημαντική η τουριστική κίνηση που έλκεται σε αυτά (Χάρτης 2.21.). Εν τούτοις υπάρχουν μεγάλα περιθώρια να καταστεί το είδος αυτό του τουρισμού οικονομικά αποδοτικό αν οργανωθούν κατά ενότητες ανάπτυξης οικολογικού τουρισμού, εκτός από μονοπάτια, σταθμοί και κέντρα με πληροφοριακό υλικό, εργαστήρια μελέτης και έρευνας, μουσεία, καταφύγια που να δίνουν δυνατότητα διανυκτέρευσης και σίτισης, μικρά περίπτερα για στάση, με σκοπό την ξεκούραση και απόλαυση θέας.

Η Ικαρία έχει σημαντικούς αρχαιολογικούς πόρους, που μπορούν να αξιοποιηθούν τουριστικά σε συνδυασμό με την αξιοποίηση πόρων μορφών επιλεκτικού τουρισμού. Συγκεκριμένα:

- Η αξιοποίηση του Ιερού της Αρτέμιδος στο Να συνδυάζεται με την αξιοποίηση της περιοχής NATURA της Χαράδρας της Χάλαρης.
- Η αξιοποίηση του αρχαιολογικού χώρου της Οινόης στον Κάμπο με την Πράμνια Πέτρα και την Ιερά Άμπελο του Διονύσου συνδυάζεται με τη δημιουργία αγροτουριστικής μονάδας διάσωσης, ανάδειξης, προβολής των χώρων παραγωγής Πράμνιου Οίνου και σύγχρονης οινοπαραγωγής με παραδοσιακούς ξενώνες, ταβέρνες, παραδοσιακή κουζίνας και οινοποσίας (Χάρτης 2.20.).

β) Ιαματικός τουρισμός

Η Ικαρία είναι από παλαιά γνωστή για τα θαυματουργά νερά της, τα οποία επισκέπτονταν ασθενείς από όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό «στην αναπηρική καρέκλα και έφευγαν περπατώντας» όπως συνηθίζουν να λένε οι ντόπιοι.

Όπως, όμως, και σε άλλα γνωστά ιαματικά κέντρα της χώρας η κίνηση κάμφθηκε σταδιακά μέχρι εγκατάλειψης. Συνέχισαν να τα επισκέπτονται ηλικιωμένοι, περισσότερο σαν ευκαιρία ξεκούρασης και αναψυχής, επιδοτούμενης μάλιστα από το ΙΚΑ, παρά σαν θεραπευτική κούρα. Παράλληλα άρχισε να αναπτύσσεται ένα νέο είδος τουρισμού με βάση την υδροθεραπεία, που συνδυάζει ανάπαυλα από την αγχώδη σύγχρονη ζωή, σωματική και ψυχική αναζωογόνηση και φροντίδα ομορφιάς για μέσου και ανώτερου εισοδήματος πελάτες, κατοίκους των μεγάλων αστικών κέντρων. Το είδος αυτό τουρισμού αναπτύσσεται σε άμεσα προσπελάσιμες από τα μεγάλα αστικά κέντρα θέσεις ιαματικών πηγών ή, με τη μορφή θαλασσοθεραπείας,

σε παραθαλάσσιες θέσεις χωρίς ιαματικές πηγές, καθώς και σε ειδικές εγκαταστάσεις μεγάλων ξενοδοχείων ως συμπλήρωμα των προσφερομένων υπηρεσιών.

Στο πλαίσιο των εξελίξεων αυτών τα ιαματικά κέντρα της Ικαρίας, τα Θερμά Γλυφάδας και τα Θερμά του Δ. Αγίου Κηρύκου, έχασαν την παλιά τους αίγλη και ενώ εξυπηρετούν 5.000 λουόμενους ετησίως, συνταξιούχους του ΟΓΑ και του ΙΚΑ, υπολειπονται. Ο κοινωνικός αυτό ρόλος πρέπει να ενισχυθεί άμεσα με εξυγίανση και αναβάθμιση των εγκαταστάσεων, ώστε να ανταποκρίνονται στα σύγχρονα πρότυπα ποιότητας υδροθεραπευτηρίων.

Δεν φαίνεται εφικτή η δημιουργία σύγχρονης μεγάλης μονάδας υδροθεραπευτηρίου στα Θερμά. Είναι, όμως, άμεση η ανάγκη να εξυγιανθούν και να εκσυγχρονισθούν οι εγκαταστάσεις για την ικανοποίηση της κοινωνικής ζήτησης ιαματικών λουτρών. Επίσης είναι σκόπιμη η χρήση των ιαματικών νερών με μεταφορά σε συμπληρωματική εγκατάσταση του προτεινόμενου εδώ ξενοδοχείου υψηλής κατηγορίας στην ανατολική ακτή του Δήμου Αγίου Κηρύκου.

2.3.3. Νήσοι Φούρνοι

Οι Νήσοι Φούρνοι αποτελούν βασικά τόπο ημερήσιων επισκέψεων από Σάμο και Ικαρία για αναψυχή.

Οι Νήσοι Φούρνοι δεν είχαν καταλύματα μέχρι το 2001, οπότε παρουσίασαν 152 κλίνες σε ενοικιαζόμενα δωμάτια και μικρούς ξενώνες (λειτουργεί και μια αγροτουριστική μονάδα με πρωινό και γεύμα). Σε ημέρα αιχμής διανυκτερεύουν στο νησί 1.621 άτομα. Επίσης προσφέρονται συμπληρωματικές τουριστικές εξυπηρετήσεις (ταβέρνες, καφενεία, ενοικίαση πλωτών μέσων, πρατήρια, παντοπωλεία). Πολύ μικρό ποσοστό της χωρητικότητας του νησιού καλύπτεται από την τουριστική δραστηριότητα.

Οι προβλέψεις δίνουν ένα μέγεθος 300 κλινών το 2010. που θεωρούνται αρκετά για εξυπηρέτηση των κατοίκων και του ήπιας μορφής τουρισμού, δεδομένου ότι η έμφαση είναι και πρέπει να παραμείνει σε τουρισμό ημερήσιας αναψυχής.

Επειδή, όπως ειπώθηκε παραπάνω, βασική επιδίωξη αποτελεί η διατήρηση του χαρακτήρα του νησιού ως τόπου οικολογικού ενδιαφέροντος και του συνδυασμένου και εναρμονισμένου με αυτό ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, προβλέπεται ο χαρακτηρισμός ολόκληρης της περιοχής των Νήσων Φούρνων ως Πάρκου Φυσικής και Ανθρώπινης Ιστορίας. Χρηματοδοτείται μελέτη και έργο ενιαίας διαχειριστικής αξιοποίησης του συμπλέγματος νησιών που περιλαμβάνει τον περιορισμό της

τουριστικής υποδομής σε θέσεις και έργα που συνδέονται άμεσα με την εξυπηρέτηση των κατοίκων και των επισκεπτών.

Χωροταξικός προσανατολισμός τουριστικών δραστηριοτήτων στα νησιά του Νομού Σάμου

Οι παραπάνω προτάσεις πολιτικής για τη Νήσο Σάμο, τη Νήσο Ικαρία και τους Νήσους Φούρνους διαρθρώνονται στο χώρο κατά ενότητες, ζώνες και κυκλώματα (βλ. συνημμένους χάρτες).

α) Περιαστικός τουρισμός παραθερισμού και αναψυχής

Ζώνες περιαστικού τουρισμού παραθερισμού και αναψυχής με ορισμό περιοχών για:

- πολεοδομική, περιβαλλοντική, κτιριακή, διαχειριστική και λειτουργική αναβάθμιση της τουριστικής υποδομής (καταλύματα, παραθεριστικά σπίτια, τουριστικά καταστήματα) και της σχετικής τεχνικής και εξυπηρετικής υποδομής,
- οργάνωση παραλίας (πλαζ) για δραστηριότητες ημερήσιας αναψυχής (κολύμβηση, θαλάσσια άθληση) και υποδομή εξυπηρέτησης τουριστών (χώροι στάθμευσης, κυλικεία, ενοικιάσεις ειδών).
- πολεοδομική ρύθμιση της δόμησης νέας τουριστικής υποδομής, με ορισμό ΖΟΕ επιτρεπόμενης νέας δόμησης και, κατά περιοχές: α) προώθηση της μελέτης και εφαρμογής σχεδίων οργανωμένης δόμησης παραθεριστικών σπιτιών και μεταφορά συντελεστή δόμησης, β) δημιουργία μικρών ΠΟΤΑ, δημιουργία μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων ενιαίας διαχείρισης,
- εφαρμογή προγραμμάτων μετατροπής σε ξενώνες κτισμάτων ημιορεινών και ορεινών οικισμών συνδεδεμένων άμεσα με την περιαστική παραλιακή ζώνη και αποκατάστασης και επανάχρησης στους οικισμούς αυτούς παραδοσιακών δημόσιων χώρων (πλατειών, καλντεριμιών), παραδοσιακών καταστημάτων (ταβέρνες με τοπική κουζίνα και ποτά, καφεενεία, παντοπωλεία, εργαστήρια),

Κυκλώματα (πακέτα) οργανωμένης επίσκεψης μαζικά διακινουμένων τουριστών, με πρόβλεψη αποκατάστασης και συνεχούς διατήρησης σε καλή κατάσταση των σημείων επίσκεψης, δημιουργίας και διάθεσης πληροφορικού υλικού, διασφάλισης κατάλληλα εκπαιδευμένου δυναμικού ξεναγών και φυλάκων, αλλά και τήρησης ευέλικτων ωραρίων προσαρμοσμένων στη ζήτηση, έγκαιρης και κατάλληλης

διαθεσιμότητας πλωτών μέσων σύνδεσης με νησίδες και δυσπροσπέλαστα οδικώς σημεία επίσκεψης, καθώς και αγκυροβολίων, μαρινών και άλλων χερσαίων εγκαταστάσεων εξυπηρέτησης τουριστών στους όρμους, πρόβλεψη στάσης για φαγητό σε παραδοσιακής κουζίνας εστιατόρια και καφενεία, για αγορά τοπικών προϊόντων σε παραδοσιακά παντοπωλεία ή αγροτουριστικά καταστήματα. Συγκεκριμένα το θεματικό περιεχόμενο των επισκέψεων μπορεί να είναι:

- υπάρχοντα μουσεία για επέκταση και βελτίωση σε παραδοσιακούς/ιστορικούς οικισμούς (αρχαιολογικό στην Οινόη Ικαρίας, αρχαιολογικό και βυζαντινό στην πόλη της Σάμου, αρχαιολογικό στο Πυθαγόρειο, παλαιοντολογικό στους Μυτιληνιούς), νέα σε παραδοσιακούς οικισμούς της Σάμου (μουσείο αγγειοπλαστικής στους Μαυραντζαίους, βοτανολογικό στον Παγώνδα, λαογραφικό, νερόμυλος στα Μεσόγεια),
- εκδηλώσεις λαϊκές και πνευματικών ιδρυμάτων δημόσιων (πνευματικά κέντρα δήμων και σχολών) και ιδιωτικής πρωτοβουλίας (πλήρες πνευματικό κέντρο του ξενοδοχείου Δόριζα στο Πυθαγόρειο),
- αρχαιολογικοί χώροι (Ηραίου Πυθαγορείου στη Σάμο του οποίου προγραμματίζεται η ενοποίηση, Οινόης-Κάμπου στην Ικαρία, όπου δίπλα στην Πρύμνη Πέτρα φύτεψε η Ιερά Άμπελος του Διονύσου και άρχισε να παράγεται ο Πράμνιος Οίνος και όπου προτείνεται η δημιουργία αγροτουριστικής μονάδας για διάσωση και ανάδειξη παραδοσιακής και ανάπτυξη νέας σύγχρονης οινοπαραγωγής σε συνδυασμό με αγροτουριστική δραστηριότητα, Ιερού Αρτέμιδος στο Να Ικαρίας που ανήκει στην περιοχή NATURA της Χαράδρας Χάλαρη και του Όρους Πέζι,
- μεμονωμένα μνημεία όλων των εποχών (κάστρα, εκκλησιές και μοναστήρια, ιστορικά κτίρια),
- νησίδες και γραφικοί κόλποι για αναψυχή (κολύμπι, φαγητό σε ψαροταβέρνες) ή σε ημιορεινούς/ορεινούς οικισμούς με παραδοσιακή κουζίνα,
- κέντρα διαχείρισης, διατήρησης, ανάδειξης, ορθής αξιοποίησης και πληροφόρησης περιοχών NATURA,
- κέντρα διάσωσης, αποκατάστασης, ανάδειξης περιοχών ειδικού διεθνούς ενδιαφέροντος, πληροφόρησης και ένταξης σε σχετικούς διεθνείς ιστορικούς «δρόμους» (ο δρόμος του Οδυσσέα, ο δρόμος του κρασιού, ο δρόμος του Αποστόλου Παύλου).

β) Επιλεκτικός τουρισμός (φυσιολατρικός και αρμονικά συνδυασμένη με τη φύση νεκρή και ζώσα παράδοση)

Στη Νήσο Σάμο διακρίνουμε δύο ενότητες τουριστικής αξιοποίησης φυσικού και εναρμονισμένου με αυτό ανθρωπογενούς περιβάλλοντος:

- Δυτική ενότητα. Πρόκειται για ενότητα καθαρά οικολογικού τουριστικού ενδιαφέροντος. Στο ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου και το ΕΠΠΕΡ 2000-2006 έχουν ενταχθεί Μελέτες και Έργα Διαχειριστικής Αξιοποίησης 3 περιοχών NATURA της ενότητας, το Όρος Κερκετεύς ή Κέρκης, το Μικρό και το Μεγάλο Σεϊτάνι με το καταφύγιο φώκιας, τα Δάση Καστανιάς και Λέκκα. Προτείνεται η ενότητα να χαρακτηριστεί ολόκληρη εθνικό πάρκο και να γίνει στο πνεύμα αυτό σχεδιασμός και εφαρμογή ολοκληρωμένης οικοτουριστικής αυτοδιαχείρισης της ενότητας, που να προβλέπει για όλους τους πόρους δράσεις και έργα κατασκευών, εξοπλισμού, πληροφόρησης των επισκεπτών και διαχείρισης των γραφικών κολπίσκων για θαλάσσια αναψυχή, των μονοπατιών για περπάτημα και επίσκεψη μοναστηριών, εκκλησιών, σημείων πανοραμικής θέας, τοπίων εξαιρετού κάλλους, παρατήρηση της πανίδας και χλωρίδας, των παραδοσιακών ορεινών χωριών για φαγητό (παραδοσιακή κουζίνα, παραδοσιακά γλυκά και ποτά), βραχεία διαμονή σε αγροτουριστικούς ξενώνες, αγορά τοπικών προϊόντων, παρακολούθηση παραδοσιακών εκδηλώσεων με κέντρα τους δύο παραδασόβιους οικισμούς Καστανιά, που είναι σχεδόν εγκαταλειμμένη και το κρασοχώρι Λέκκα, κέντρο της παραδοσιακής πεζουλωτής αμπελοκαλλιέργειας (βλ. παρακάτω πρόταση δημιουργίας ζώνης διατήρησης του παραδοσιακού τοπίου και ανάπτυξης οινοπαραγωγικού συμπλέγματος στην περιοχή). Τα χωριά αυτά προτείνεται να αποκατασταθούν στα αξιόλογα και χαρακτηριστικά του παραδοσιακού τους χαρακτήρα μέρη (πλατείες, καλντιρίμια, κτίρια). Στην ενότητα υπάρχουν, επίσης, χαραγμένα μονοπάτια, που χρειάζονται άμεση βελτίωση, αγροτουριστικές μονάδες με ξενώνα και κουζίνα, όπου προτείνεται να γίνουν βελτιώσεις, ώστε να αναδείξουν, να αξιοποιήσουν και να προβάλλουν περισσότερο την τοπική ταυτότητα, όπως και να γίνουν νέες, εξαρχής σχεδιασμένες με τα χαρακτηριστικά αυτά.
- Κεντρική ενότητα. Πρόκειται για ενότητα σύνθετη, με στοιχεία φυσικού και εναρμονισμένου με αυτό ανθρωπογενούς παραδοσιακού περιβάλλοντος. Περιέχει δύο περιοχές NATURA, το Όρος Άμπελος (Καρβούνης) με τις παραδοσιακές αμπελοκαλλιέργειες και τον Υγρότοπο Αλυκή όπου συχνάζουν φλαμίγκος, για τα οποία έχουν ενταχθεί στα σχετικά ΕΠ 2000-2006 Μελέτες και Έργα Διαχειριστικής Αξιοποίησης, περιέχει παραδοσιακούς οικισμούς, μερικοί από τους οποίους έχουν ενταχθεί για αποκατάσταση δρόμων και πλατειών και άλλοι που προτείνεται να ενταχθούν μέχρι το 2010, έχει πληθώρα πολιτιστικών μνημείων, μερικών από τα οποία έχει ενταχθεί η αποκατάσταση, έχει τον διεθνούς σημασίας

αρχαιολογικό χώρο Ηραίου-Πυθαγορείου, του οποίου έχει ενταχθεί η ενοποίηση, έχει μουσεία των οποίων η βελτίωση έχει ενταχθεί και νέα μικρά μουσεία σε παραδοσιακούς οικισμούς που προτείνεται να ενταχθούν, μονοπάτια ήδη χαραγμένα που μερικά έχουν ενταχθεί για Τεχνική και Αισθητική Ανάπτυξη και άλλα που πρέπει να ενταχθούν.

Η Νήσος Ικαρία αποτελεί ολόκληρη μιαν ενότητα ιδιαίτερου φυσικού και αρμονικά συνδυασμένου με αυτό ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, που έχει διατηρηθεί σχετικά αναλλοίωτο μέχρι σήμερα.

Το ίδιο ισχύει για τους Νήσους Φούρνους, όπου όλα τα νησιά αποτελούν περιοχή NATURA για ενιαία διαχείριση της τουριστικής αξιοποίησής της.

Για ανάπτυξη του επιλεκτικού τουρισμού ορίζονται:

- παραδοσιακοί οικισμοί για μερική αποκατάσταση, ανάδειξη, δημιουργία αγροτουριστικών ξενώνων, για εφαρμογή προγραμμάτων διάσωσης και ανάδειξης παραδοσιακής κουζίνας και παραδοσιακών ταβερνών, καφενείων, παντοπωλείων, διάσωσης και ανάδειξης τεχνικών παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων και εργαστηρίων, βιοτεχνιών,
- μονοπάτια για τεχνική και αισθητική βελτίωση, ανάδειξη αξιόλογων τοπίων και μνημείων φύσης και πολιτισμού,
- παραθαλάσσιες ζώνες αναψυχής και θαλάσσιων σπορ, με γραφικούς κολπίσκους και με ημιορεινούς/ορεινούς οικισμούς, έδρες των Δήμων ή Δημοτικών Διαμερισμάτων διοικητικής εξάρτησής τους, για δημιουργία συμπλέγματος ενιαίας τουριστικής διαχείρισης με φορέα δημοτική επιχείρηση,
- στην Νήσο Ικαρία, παραθαλάσσιες ζώνες απότομων πλαγιών βουνών με σειρά γραφικών ημιορεινών/ορεινών οικισμών για τουριστική αξιοποίηση με αποκατάσταση, ανάδειξη και επανάχρηση πλατειών και παραδοσιακών ταβερνών, μετατροπή παραδοσιακών κτιρίων σε ξενώνες και άλλες αγροτουριστικές χρήσεις, δημιουργία περιπτέρων στάσης και αναψυχής σε σημεία πανοραμικής θέας,
- ζώνη σύγχρονης παραγωγής αγροτικών προϊόντων ποιότητας και σχετιζόμενης αγροτουριστικής ανάπτυξης
- αγροτουριστική ζώνη ολοκληρωμένου προγράμματος διατήρησης, ανάδειξης, προβολής και τουριστικής αξιοποίησης της ιστορικής οينوπαραγωγής: α) στη Νήσο Σάμο στον Κάμπο Καρλοβασίου και τις περιοχές παραδοσιακής αμπελοκαλλιέργειας και παραγωγής του από αρχαιοτάτων χρόνων γνωστού

σαμιώτικου κρασιού των (βόρειες πλαγιές των ορεινών και δασικών περιοχών NATURA με τα κρασοχώρια Καρλόβασι, Λέκα και Υδρούσα), β) στη Νήσο Ικαρία στον Κάμπο Ευδήλου, όπου η αρχαία Οινόη και η Πράμνια Πέτρα με την Ιερή Άμπελο του Διονύσου δίπλα, τόπο παραγωγής του πράμνιου οίνου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΑΤΑΣΤΡΩΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ (ΜΕΤΡΑ & ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΘΕΜΑΤΑ)

Α. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Οι άξονες προτεραιοτήτων της Μελέτης στο πλαίσιο των θεμάτων, όπως εκτέθηκαν, σχεδιάστηκαν και τέθηκαν σε προοπτική προγράμματος στα προηγούμενα κεφάλαια, εδώ επιχειρείται να εξειδικευθούν και να διαμορφωθούν σε Μέτρα και Δράσεις. Τα Μέτρα και οι Δράσεις, όμως, της Μελέτης, καθόσον αφορά τίτλο, περιεχόμενο, αρμόδιο φορέα και άλλα σχετικά, διαμορφώνονται λαμβάνοντας υπ' όψη σχετικούς τίτλους, περιεχόμενα, αρμόδιους φορείς κλπ., όπως είναι ήδη διαμορφωμένα και εισαγμένα στο εν εφαρμογή ΕΠΑΝ ή ΠΕΠ ή σε κάποιο άλλο ειδικότερο επίσημο πρόγραμμα του Γ' ΚΠΣ.

Επί πλέον, Μέτρα και Δράσεις, που κατ' αρχήν είναι ήδη εισαγμένα αλλά και χρηματοδοτικά προσδιορισμένα σε επίπεδο ΕΠΑΝ ή ΠΕΠ ή άλλου ειδικότερου προγράμματος, στο πλαίσιο της παρούσας Μελέτης θεωρούνται ως η αναγκαστική αφετηρία για τον περαιτέρω προγραμματισμό. Ο μέχρι τώρα, δηλαδή, εθνικός και περιφερειακός προγραμματισμός θεωρείται αφετηρία για τη Μελέτη, διότι ο προγραμματισμός αυτός καταγράφει επιλογές, δυνατότητες και δεδομένο θεσμικό πλαίσιο. Η Μελέτη, όμως, καλείται να διερευνήσει ένα ευρύτερο χώρο δυνατοτήτων και να κάνει προτάσεις για ένα μακρύτερα ευρισκόμενο χρονικό ορίζοντα απ' ότι ο χώρος και ο ορίζοντας του Γ' ΚΠΣ. Έτσι, οι προτάσεις Μέτρων και Δράσεων του Γ' ΚΠΣ καταγράφονται μεν αλλά κατά περιπτώσεις, σχολιάζονται, εξειδικεύονται, τροποποιούνται και συμπληρώνονται με βάση τα ευρήματα της.

Οι προτάσεις, συνεπώς, της Μελέτης κατά εξεταζόμενο θέμα εντάσσονται κατά το δυνατόν σε αντιστοιχία με Μέτρα και Δράσεις ΕΠΑΝ ή ΠΕΠ ή ειδικότερων προγραμμάτων, προκειμένου η οποιαδήποτε αποδοχή των προτάσεων να αντιπαρατίθεται με οργανικό τρόπο με τα μέχρι τώρα προγραμματικά δεδομένα και οι πηγές χρηματοδότησης ή οι φορείς προώθησης να είναι σαφείς, άνευ άλλων διευκρινήσεων. Στο μέτρο, όμως, που παρίσταται ανάγκη να γίνουν προτάσεις εκτός πλαισίου του ΚΠΣ, τότε προσδιορίζονται αντίστοιχα και οι ενδεικνυόμενες πηγές χρηματοδότησης και οι αρμόδιοι για την προώθηση φορείς. Έτσι, τελικά, η ομάδα μελέτης αποκτά ένα ρόλο αναδιάταξης και ορθολογικοποίησης του συνολικού προγράμματος παρεμβάσεων παρά έναν ρόλο «εκ του μηδενός» σχεδιασμού. Άλλωστε, ποιοτικά χαρακτηριστικά, αποτελούν, όπως διατυπώθηκε, στόχους της παρούσας μελέτης, συναρτώνται μεταξύ των άλλων και από ποσοτικές παραμέτρους (προϋπολογισμού μέτρων, ποσοστά χρηματοδοτήσεων – επιδοτήσεων χρονική κατανομή πόρων κλπ.) του υφιστάμενου (εκτός μελέτης) σχεδιασμού.

Σε σχέση τέλος με την σύνδεση των στόχων με τις προτεινόμενες παρεμβάσεις, σημειώνεται ότι η διαμόρφωση του προγράμματος από την ομάδα μελέτης δεν έγινε με μια μηχανική, πυραμιδοειδή μέθοδο όπου κάτω από κάθε βασικό στόχο θα ετίθεντο επί μέρους στόχοι, κάτω από κάθε επιμέρους στόχο ένα υποπρόγραμμα παρεμβάσεων και κάτω από το τελευταίο ένα σύνολο μέτρων και έργων.

Αντίθετα, υιοθετήθηκαν και προτείνονται παρεμβάσεις των οποίων τα χαρακτηριστικά είναι τα εξής:

1. Να εξυπηρετούν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, το σύνολο των στόχων που τίθενται,
2. Αν ο πρώτος όρος δεν ικανοποιείται πλήρως, να μην αναιρούν κάποιον από τους βασικούς στόχους.
3. Τα αναμενόμενα αποτελέσματα, ανεξάρτητα από το είδος της παρέμβασης (σημειακή ή υπερτοπική) να επηρεάζουν και τροποποιούν, στην κατεύθυνση της εξυπηρέτησης των στόχων, όσο το δυνατόν ευρύτερη χωρική κλίμακα.
4. Οι προϋποθέσεις για την υλοποίησή τους να είναι ρεαλιστικές.

Άλλωστε, η επιτυχία ή μη του προτεινόμενου σχεδίου παρεμβάσεων θα κριθεί όχι από την αξιολόγηση του βαθμού επίτευξης κάθε ενός από τους διατυπωμένους στόχους, αλλά από την συνολική και ταυτόχρονη υλοποίηση του συνόλου των στόχων που από την παρούσα μελέτη τίθενται. **Στρατηγική επιδίωξη** δηλαδή του παρόντος προγράμματος είναι η **ομοιόμορφη και ικανοποιητική** υλοποίηση των τριών¹ στόχων που περιγράφονται στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης

Με βάση το παραπάνω σκεπτικό συγκροτήθηκε το πρόγραμμα δράσης τα έργα και οι ενέργειες του οποίου εμφανίζονται αναλυτικά και στον Συνοπτικό Πίνακα του παρόντος κεφαλαίου. Σ' αυτόν τον πίνακα περιέχονται και τρεις στήλες (οι τρεις τελευταίες) στις οποίες σχηματικά και μόνο για τις ανάγκες απλούστευσης και πρακτικού συσχετισμού στόχων – παρεμβάσεων εμφανίζονται τα στοιχεία αυτού του συσχετισμού.

Προκειμένης της περιοδολόγησης και των χρονικών οριζόντων ο τρέχων εθνικός και περιφερειακός προγραμματισμός αναφέρεται πάντα μέσα στην περίοδο του Γ' ΚΠΣ (2000-2006) και, ενίοτε βοηθητικά, στην περίοδο του Β' ΚΠΣ, ώστε να δίδεται η βάση αφετηρίας. Οι προτάσεις, βέβαια, της Μελέτης αναφέρονται τόσο στην περίοδο του Γ' ΚΠΣ, δηλαδή στην περίοδο 2000-2006, όσον και στην περίοδο του αξιόπιστα προσδοκώμενου Δ' ΚΠΣ, δηλαδή, στην περίοδο 2007-2012, προκειμένου να αποσαφηνίζεται η όποια προτεινόμενη διαρθρωτική πρόταση σε βάθος ικανού χρόνου.

¹

1. Ενίσχυση των ρυθμών ανάπτυξης του τουρισμού, αλλά με ποιοτικές στοχεύσεις.

2. Διατήρηση και ανάδειξη της φυσιογνωμίας κάθε νησιού, παράλληλα με τη λειτουργία της Περιφέρειας ως ιδιαίτερου τουριστικού προορισμού - κυκλώματος.

3. Αξιοποίηση της εγγύτητας με τις Μικρασιατικές ακτές.

Στο Κεφάλαιο 2 της Μελέτης τα ίδια Μέτρα και Δράσεις, που εδώ στο Κεφάλαιο 3 εξετάζονται θεματικά, συνεξετάζονται σε επίπεδο νήσων και ενοτήτων από την άποψη της συνέργιας, της χωρο-λειτουργικότητας και της ανταπόκρισης στους κατά νησιά και ενότητες τιθέμενους στόχους.

Η συνοπτική όσο και η αναλυτική έκθεση του Κεφαλαίου 3 υποδιαιρείται σε τρία υποκεφάλαια: Στο υποκεφάλαιο **3.1 ‘Παραθεριστικός Τουρισμός’**, στο υποκεφάλαιο **3.2 ‘Θεματικός Τουρισμός’** και στο υποκεφάλαιο **3.3 ‘Υποστηρικτική Υποδομή και Μέτρα Πολιτικής’**.

Αναλυτικότερα, η διάρθρωση του Κεφαλαίου, στην αναλυτική ή στις συνοπτικές παρουσιάσεις, έχει ως εξής:

3. ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ 2000-2006 ΚΑΙ 2007-2012

3.1. ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

- 3.1.1 Χωροταξικός προσανατολισμός των ιδρυόμενων νέων καταλυμάτων σε προεπιλεγμένες ζώνες
- 3.1.2 Ενθάρρυνση ίδρυσης νέων καταλυμάτων Β΄ και άνω τάξης, ενός μεγέθους και άνω
- 3.1.3 Εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακών και λοιπών τουριστικών επιχειρήσεων
- 3.1.4 Επέκταση-εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων υφιστάμενων καταλυμάτων
- 3.1.5 Αριστείο προσφερόμενων υπηρεσιών

3.2. ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

- 3.2.1 Τουρισμός Περιβάλλοντος
- 3.2.2 Τουρισμός Πολιτισμού
- 3.2.3 Επισκεπτικός τουρισμός με πλοία της γραμμής και κρουαζιερόπλοια
- 3.2.4 Επισκεπτικός τουρισμός με σκάφη αναψυχής
- 3.2.5 Ιαματικός τουρισμός
- 3.2.6 Τουρισμός θαλασσοθεραπείας
- 3.2.7 Συνεδριακός τουρισμός
- 3.2.8 Τουρισμός εκπαίδευσης και ανοικτής εκπαίδευσης
- 3.2.9 Αγροτουρισμός
- 3.2.10 Τουρισμός μονοπατιών και διαδρομών

3.3. ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

- 3.3.1 Οδικοί άξονες, λιμένες, αεροδρόμια
- 3.3.2 Υγεία
- 3.3.3 Φυσικό και αγροτικό περιβάλλον
- 3.3.4 Πολιτιστικό και οικιστικό περιβάλλον
- 3.3.5 Παραγωγικό περιβάλλον
- 3.3.6 Ειδικότερο τουριστικό περιβάλλον

3.3.7 Επαγγελματική κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού

3.3.8 Ενημέρωση- προβολή και δίκτυα πληροφόρησης

Στο πλαίσιο αυτού του Προγράμματος σε σχέση με την επίτευξη των τεθεισών επιδιώξεων γίνεται η ακόλουθη υπόθεση: Για 5 έως 10 χρόνια δεν συντελείται κανένα ποιοτικό ή διαρθρωτικό άλμα. Επί μόνιμης βάσης, όμως, με φορέα μόνον τους συνήθεις επενδυτές, συνεχίζεται μια σταθερή σωρευτική διαδικασία διεύρυνσης και βελτίωσης της υποδομής των τουριστικών καταλυμάτων οικογενειακής μορφής διαχείρισης. Παράλληλα, βέβαια, συνεχίζεται μια σταθερή σωρευτική διαδικασία διεύρυνσης και βελτίωσης της υποδομής θεματικού τουρισμού και της υποστηρικτικής υποδομής του τουρισμού γενικά με επενδύσεις του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Σε κάποιο σημείο η σύνθετη αυτή σωρευτική διαδικασία, συνεπικουρούσων και των διεθνών συνθηκών, δημιουργεί συνθήκες κατωφλίου, ώστε να είναι δυνατόν να διαπιστωθεί ή να συντελεστεί διαρθρωτική βελτίωση στον τομέα από πλευράς και προσφοράς και ζήτησης σύμφωνα με τα επιδιωκόμενα.

Στο σημείο αυτό, δηλαδή, εννοείται ότι από πλευράς προσφοράς θα έχει συντελεστεί, πλέον, καταλυτική εκμετάλλευση των παρεχόμενων συγκριτικών πλεονεκτημάτων και δυνατοτήτων, επέκταση-αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών παραθεριστικού και επισκεπτικού τουρισμού από Ελλάδα, Ευρώπη και Τουρκία, ανάπτυξη υπηρεσιών πρόσθετων ειδικών μορφών τουρισμού, όπως είναι ο τουρισμός υπηρεσιών ανοιχτού πανεπιστημίου και, πιθανώς, ο τουρισμός ιαματικών πηγών και ο τουρισμός συνεδρίων κ.ά και η αύξηση της βιωσιμότητας και ανταγωνιστικότητας και η ριζική βελτίωση της διαπραγματευτικής δύναμης για τον καθορισμό τιμών των τουριστικών επιχειρήσεων.. Αντίστοιχα από πλευράς ζήτησης θα έχει σε μεγάλη έκταση επιτευχθεί, πλέον, η προσέλκυση παραθεριστών και επισκεπτών κοινωνικά και πολιτισμικά ενεργών και υψηλού εισοδήματος σε διευρυμένη τουριστική περίοδο.

Εκτιμάμε σχετικά ότι, εάν λίγο-πολύ περιοριστούμε, όπως άλλωστε και είναι αναπόφευκτοι, σε ύψος χρηματοδοτήσεων των τομέων και κλάδων, όπως προδιαγράφεται στα προγράμματα του Γ' ΚΠΣ, η συσσωρευτική επενδυτική διαδικασία του δημόσιου τομέα μόνο στο πλαίσιο του Δ' ΚΠΣ θα είναι δυνατόν να έχει φθάσει στα πρόθυρα της προσχεδιαζόμενης επιθυμητής διαρθρωτικής αλλαγής καθόσον αφορά προσφορά και ζήτηση.

Το συνολικό Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) για την περίοδο 2000-2006 για όλους τους τομείς, δηλαδή, για γεωργία, βιομηχανία, τουρισμό κλπ., έχει προϋπολογισμό 485,0 εκ. €.

Στο πλαίσιο της παρούσας Μελέτης για **άμεση προώθηση του παραθεριστικού τουρισμού, για άμεση προώθηση του θεματικού τουρισμού και για έμμεση υποστήριξη του παραθεριστικού και του θεματικού τουρισμού για την περίοδο 2000-2006** προβλέπονται αντίστοιχα 14,0 εκ.€, 69,0 εκ.€ και 221,9 εκ.€ και συνολικά 305,0 εκ.€ ενώ για την περίοδο

2007-2012 προβλέπονται αντίστοιχα **14,7 εκ.€, 142,4 εκ.€ και 208,4 εκ.€** και συνολικά **365,5 εκ.€**.

Ειδικότερα, για άμεση υποστήριξη του παραθεριστικού και του θεματικού τουρισμού μαζί, χωρίς την έμμεση υποστήριξη, για την περίοδο **2000-2006** προβλέπονται **82,9 εκ.€** ενώ για την περίοδο **2007-2012** προβλέπονται **157,1 εκ.€**.

Στα ποσά αυτά δεν περιλαμβάνεται δαπάνη του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για τη δημιουργία των προβλεπόμενων νέων ξενοδοχειακών καταλυμάτων, που συντελείται εντός ή εκτός πλαισίου του Ν.6201/98, ή για την προώθηση κέντρων θαλασσοθεραπείας, κέντρων συνεδρίων κ.ά., που συνδέονται με ιδιωτικές πρωτοβουλίες και επενδύσεις.

Στο πλαίσιο του Γ΄ ΚΠΣ στο Τμήμα περί ‘Υποστηρικτικής Υποδομής και Μέτρων Πολιτικής’ τα κονδύλια που συνοδεύουν Μέτρα και Δράσεις ΠΕΠ και ΕΠΑΝ δεν μεταβάλλονται. Θεωρείται ότι βρίσκονται στο πλαίσιο του εφικτού και επιθυμητού. Μεταβάλλεται η δομή των εμφάσεων μόνον. **Στα Τμήματα, όμως, περί ‘Παραθεριστικού Τουρισμού’ και ‘Θεματικού Τουρισμού’** μεταβάλλονται τόσο η δομή και οι προτεραιότητες Μέτρων και Δράσεων όσο και τα σχετικά ποσά που έχουν αντιστοιχηθεί. **Στο πλαίσιο του Δ΄ ΚΠΣ (2007-2012)** υιοθετούνται γενικά μεγαλύτερες ελευθερίες.

3.1. Παραθεριστικός Τουρισμός

Για άμεση υποστήριξη του παραθεριστικού τουρισμού κατά την περίοδο του **2000-2006** αναμένεται συνολική δημόσια δαπάνη ύψους **14,0 εκ.€** και για την περίοδο του 2007-2012 δαπάνη **14,7 εκ.€**.

Παρά την προτίμηση προώθησης κατά την παρούσα φάση κατά προτεραιότητα του θεματικού τουρισμού έναντι του παραθεριστικού, η αναγκαία υποστήριξη προς τον παραθεριστικό τουρισμό δεν είναι δυνατόν να περιοριστεί κατ’ ουδέν για μια σειρά λόγους. Πρώτον, διότι ο παραθεριστικός τουρισμός είναι υπαρκτός και έχει αυτοδύναμη δυναμική ανάπτυξης ενώ ο θεματικός τουρισμός βρίσκεται στο έτος μηδέν και η ανάπτυξή του είναι απόλυτα εξαρτημένη από μακροχρόνιες σωρευτικές δημόσιες επενδύσεις. Δεύτερον, διότι ο παραθεριστικός τουρισμός λειτουργεί υπό προβληματικές συνθήκες, οι οποίες επείγει να αρθούν. Τρίτον, διότι ο παραθεριστικός τουρισμός τελικά θα κληθεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά με τον θεματικό τουρισμό. Για όλους αυτούς τους λόγους η αναγκαία θεμιτή υποστήριξη προς τον παραθεριστικό τουρισμό με μέσα και πόρους γίνεται χωρίς περιορισμό.

Η άμεση υποστήριξη των επιδιώξεων σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών παραθεριστικού τουρισμού προωθείται με τις ακόλουθες δράσεις:

1. Χωροταξική οργάνωση των ξενοδοχειακών συγκεντρώσεων μέσω ΖΟΕ, ώστε να προστατευθεί το περιβάλλον και να δημιουργηθούν προϋποθέσεις αποτελεσματικής έμμεσης υποστήριξης των μονάδων με τεχνική και κοινωνική υποδομή.
2. Οργανωτική υποστήριξη των τουριστικών επιχειρήσεων μέσω ΚΕΤΑ, ώστε να βελτιωθεί η διαχείριση, η αποτελεσματικότητα και η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων καθώς και το φάσμα και η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών.
3. Υποστήριξη νέων ξενοδοχειακών επενδύσεων μέσω του αναπτυξιακού νόμου 1206, ώστε αφ' ενός να βελτιωθεί το μέγεθος και η ποιότητα των υφιστάμενων ή των ιδρυόμενων μονάδων και αφ' ετέρου να βελτιωθεί η ποσότητα και η ποιότητα της προσφοράς και να επιτευχθούν οι στόχοι αύξησης των αφίξεων και διανυκτερεύσεων και βελτίωσης του οικονομικού και κοινωνικού προφίλ των επισκεπτών.

Κατά την περίοδο 2001-2010 του Προγράμματος προβλέπεται ότι στην Περιφέρεια, πέρα από την εφαρμογή σε όλη την έκταση όλων των νησιών ενός κατάλληλου συστήματος ΖΟΕ για χωροθετικό προσανατολισμό των ξενοδοχειακών συγκεντρώσεων και για προστασία του περιβάλλοντος, θα επιτευχθούν οι ακόλουθοι ποσοτικοί στόχοι: Θα δημιουργηθούν 7.100 νέες ξενοδοχειακές κλίνες, από τις οποίες 3.800 στο Ν. Λέσβου, 500 στο Ν. Χίου και 3.000 στο Ν. Σάμου, θα εκσυγχρονιστούν 4.660 υφιστάμενες ξενοδοχειακές κλίνες και θα προωθηθούν 360 επιχειρησιακά σχέδια εκσυγχρονισμού. Παράλληλα, εκτός προγράμματος εκτιμήθηκε ότι κατ' ελάχιστο θα δημιουργηθούν 3.700 κλίνες σε δηλούμενα δωμάτια και 2.800 σε μη δηλούμενα δωμάτια.

Αναλυτικότερα:

3.1.1 Χωροταξικός προσανατολισμός των ιδρυόμενων νέων καταλυμάτων σε προεπιλεγμένες ζώνες

ΕΧΜ, ΖΟΕ, ΓΠΣ. Προτείνεται κατά περιπτώσεις η ολοκλήρωση ή η αναθεώρηση των σχετικών Ειδικών Χωροταξικών Μελετών (ΕΧΜ) κατά νομό, η εφαρμογή των αντίστοιχα προτεινόμενων Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) και η ολοκλήρωση Γενικών Πολεοδομικών Μελετών (ΓΠΣ).

3.1.2 Ενθάρρυνση ίδρυσης νέων ξενοδοχειακών καταλυμάτων Β' και άνω τάξης, ενός μεγέθους και άνω

Ν.2601/15.04.1998. Για την περίοδο του 2000-2012 στο πλαίσιο του αναπτυξιακού νόμου αναμένεται συνολική επένδυση κατά νησιά ανάλογη προς τον προβλεπόμενο αριθμό ξενοδοχειακών κλινών που προβλέπεται ότι θα ιδρυθούν.

Δράση 1.4.1 ΕΠΑΝ. Στο πλαίσιο της Δράσης το δίκτυο Κέντρων Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΚΕΤΑ), πέραν από την παροχή υπηρεσιών συμβούλων προς ΜΜΕ

του τομέα, αναμένεται να περιλάβει στη δράση του και να παράσχει υπηρεσίες συμβούλου και προς υποψήφιους επενδυτές τουριστικών επιχειρήσεων, προκειμένου οι υποψήφιοι επενδυτές να ενημερωθούν, να ενθαρρυνθούν και, τελικά, να υπαχθούν στον αναπτυξιακό νόμο.

3.1.3 Εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακών και λοιπών τουριστικών επιχειρήσεων

Δράσης 1.4.1 ΕΠΑΝ. Στο επίπεδο της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου στο πλαίσιο της Δράσης αναμένεται η δημιουργία ενός ΚΕΤΑ στελεχωμένου με 3-4 σχετικά με το θέμα εξειδικευμένα στελέχη. Προϋπολογισμός 0,5 εκ.€.

3.1.4 Εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων υφιστάμενων καταλυμάτων

Δράση 2.2.1 ΕΠΑΝ: Ποιοτικός εκσυγχρονισμός Ξενοδοχείων και κάμπινγκ Γ τάξης και άνω **που υπάγεται στο Ν.2601/98.** Για την περίοδο 2000-2006 αναμένεται από το ΕΠΑΝ εκσυγχρονισμός 630 ξενοδοχειακών κλινών και για την περίοδο 2007-2012 αναμένεται από τη Μελέτη ανάλογος εκσυγχρονισμός άλλων 630 ξενοδοχειακών κλινών.

Δράση 2.2.2 ΕΠΑΝ: Ποιοτικός εκσυγχρονισμός ξενοδοχείων, κάμπινγκ και ενοικιαζομένων επιπλωμένων δωματίων και διαμερισμάτων, **που δεν υπάγεται στο Ν.2601/98.** Για την περίοδο 2000-2006 με αναλογικά κριτήρια αναμένεται από τη Μελέτη εκσυγχρονισμός 1.700 ξενοδοχειακών κλινών και για την περίοδο 2007-2012 αναμένεται ανάλογος εκσυγχρονισμός άλλων 1.700 ξενοδοχειακών κλινών.

Δράση 2.2.3 ΕΠΑΝ: Επιχειρηματικά Σχέδια ΜΜΕ όλων των κλάδων. Για την περίοδο του Γ' ΚΠΣ με αναλογικά κριτήρια αναμένονται από τη Μελέτη 180 επιχειρηματικά σχέδια και για την περίοδο 2007-2012 αναμένονται ανάλογα άλλα 180 επιχειρηματικά σχέδια.

Συνολικός προϋπολογισμός μέσω ΕΠΑΝ και για τις τρεις Δράσεις 13,0 εκ.€.

3.1.5 Αριστείο προσφερόμενων υπηρεσιών

Δράση 3.2.2. ΕΠΑΝ: Ενίσχυση /επιβράβευση επιχειρήσεων για την υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Μοντέλου Επιχειρηματικής Αριστείας ή του Εθνικού Βραβείου Ποιότητας. Στο πλαίσιο αυτό η πιθανή συμμετοχή της Περιφέρειας στο Μέτρο για την περίοδο 2000-2006 εκτιμάται σε 0,35 εκ. €.

3.2. Θεματικός Τουρισμός

Για άμεση υποστήριξη του θεματικού τουρισμού κατά την περίοδο 2000-2006 αναμένεται συνολική δημόσια δαπάνη ύψους **69,0 εκ. €** και για την περίοδο 2007-2012 δαπάνη **142,4 εκ. €**.

Η υποστήριξη ανάπτυξης του θεματικού τουρισμού, όπως εξηγήθηκε πιο πάνω, βρίσκεται σε προτεραιότητα μόνο με την έννοια ότι, αφού εξαντλήσουμε πάσα δυνατή υποστήριξη για άμεση αναδιάρθρωση του παραθεριστικού τουρισμού, θα διαθέσουμε για την υποστήριξή του θεματικού τουρισμού όλα τα προσφερόμενα μέσα και πόρους με στόχο να διασώσουμε και να αναδείξουμε την αιφόρο βάση της τουριστικής δραστηριότητας, να διευρύνουμε την περιορισμένη τώρα τουριστική περίοδο, να αναβαθμίσουμε το οικονομικό το κοινωνικό-πολιτιστικό επίπεδο των για οποιοδήποτε λόγο προσελκυόμενων επισκεπτών και, τελικά, να μετατρέψουμε τον τουρισμό στα νησιά, κατά το δυνατόν, από τουρισμό αναψυχής και ανάπαυσης σε τουρισμό αμοιβαίων πολιτιστικών ανταλλαγών.

Σε μακροχρόνια προοπτική επιλέγονται κατ' αρχήν οι ακόλουθοι κλάδοι θεματικού τουρισμού προς υποστήριξη στην Περιφέρεια:

- 1 Τουρισμός Περιβάλλοντος.
- 2 Τουρισμός Πολιτισμού.
- 3 Επισκεπτικός τουρισμός με πλοία της γραμμής και κρουαζιερόπλοια.
- 4 Επισκεπτικός τουρισμός με σκάφη αναψυχής.
- 5 Ιαματικός τουρισμός.
- 6 Τουρισμός θαλασσοθεραπείας.
- 7 Συνεδριακός τουρισμός.
- 8 Τουρισμός εκπαίδευσης και ανοικτής εκπαίδευσης.
- 9 Αγροτουρισμός.
- 10 Τουρισμός μονοπατιών και διαδρομών.

Μεσοχρόνια, όμως, κατά την περίοδο 2000-2012, **κατά προτεραιότητα όλων των άλλων ειδών θεματικού τουρισμού, εκτιμάται ότι ενδείκνυται να προωθηθεί ο 'Τουρισμός Περιβάλλοντος' και ο 'Τουρισμός Πολιτισμού'**. Η προώθηση των κλάδων αυτών θεωρείται ότι είναι εφικτή και επιθυμητή και, παράλληλα, ότι συμβάλλει σε εκμετάλλευση του διατιθέμενου στρατηγικού συγκριτικού πλεονεκτήματος της Περιφέρειας, όπως αναπτύσσεται σε άλλα σημεία της Μελέτης.

Η όποια προώθηση των κλάδων αυτών προτείνεται να γίνει το πρότυπο που προωθεί ο ΕΟΤ στο ΕΠΑΝ. Η όποια, δηλαδή, διάσωση, ανάπλαση και προβολή φυσικών ή πολιτιστικών πόρων, προτείνεται να συνδέεται με **ένταξη σε δίκτυο**, με ένταξη **σε μονοπάτια-διαδρομές** και με **υπαγωγή σε κέντρο προβολής, ενημέρωσης και διαχείρισης**.

Στο σημείο αυτό σημειώνουμε ότι τα μονοπάτια, εκτός από τις τεχνικές προδιαγραφές, θα πρέπει να ακολουθούν και αισθητικές και πολιτισμικές προδιαγραφές, έτσι ώστε τελικά τα μονοπάτια καθ' εαυτά ως διαδρομές να είναι ενδιαφέροντα αλλά και ως μέσα προσέγγισης να αποτελέσουν δραματικό τρόπο πρόσληψης του περιβάλλοντος.

Σε σχέση με τον 'Τουρισμό Πολιτισμού' προτείνεται μια αλλαγή προτεραιοτήτων από τις προτεραιότητες ΠΕΠ. Συμφωνεί κανείς με την πολιτική να διασωθούν τα απειλούμενα μοναδικά πολιτιστικά στοιχεία που επισημαίνονται από το ΠΕΠ αλλά στο πλαίσιο της παρούσας Μελέτης εκτιμάται, πως σημασία, επίσης, κατά την περίοδο του Γ' και Δ' ΚΠΣ πρέπει να δοθεί στη διάσωση ενός ικανού αριθμού τμημάτων παραδοσιακών οικισμών. Η προτεραιότητα αυτή δικαιολογείται, διότι η διάσωση, αποκατάσταση και προβολή, ενός τμήματος παραδοσιακού οικισμού έχει σημασία καθ' εαυτή αλλά έχει και ευρύτατα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, όπως εξηγείται και στο σχετικό εδάφιο. **Το δίκτυο των αποκαταστημένων παραδοσιακών οικισμών θεωρείται, ότι μακροχρόνια θα αποτελέσει την αναγκαία και ικανή συνθήκη ανάπτυξης όλων των άλλων εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε κάθε νησί.**

Στο πλαίσιο διάσωσης των οικολογικών και πολιτιστικών μνημείων και ανάπτυξης του τουρισμού περιβάλλοντος και πολιτισμού η Μελέτη θεωρεί ως έργο απόλυτης προτεραιότητας σε επίπεδο Περιφέρειας την ανάδειξη και προώθηση της ενοποίησης και ενιαίας διαχείρισης όλων των οικολογικών και αρχαιολογικών χώρων που βρίσκονται στο τόξο Πυθαγόρειο- Ευπαλήνειο- Ηραίο, που θα συνδυαστεί με μουσεία, κέντρο πληροφόρησης, κέντρο πολιτιστικών και οικολογικών σεμιναρίων, προκειμένου έτσι **το τόξο Πυθαγορείου- Ευπαληνείου- Ηραίου να αναδειχθεί και να προβληθεί ως ένας επώνυμος διεθνής πολιτιστικός πόλος έλξης.**

Τη βάση για ανάπτυξη αντίστοιχων επώνυμων διεθνών πόλων έλξης στα άλλα νησιά αποτελεί ήδη ο Μόλυβος στη Λέσβο και είναι δυνατόν να αποτελέσουν στο μέλλον οι μεσαιωνικοί οικισμοί στη Χίο και το φυσικό τοπίο στο σύνολό του, εφόσον διασωθεί, της Ικαρίας.

Ως συνακολουθούσα προτεραιότητα της επιλογής ανάπτυξης του τουρισμού περιβάλλοντος και πολιτισμού θεωρείται η υποστήριξη της ανάπτυξης του επισκεπτικού τουρισμού με ανάπτυξη επιλεγόμενων λιμένων για υποδοχή πλοίων της γραμμής, κρουαζιερόπλοιων και σκαφών αναψυχής, προκειμένου η διάσωση, ανάπτυξη και προβολή των φυσικών και πολιτιστικών πόρων να συνδυαστεί και να γίνει εκμετάλλευση της ήδη υφιστάμενης στον

ευρύτερο χώρο της Περιφέρειας, δηλαδή, στις Μικρασιατικές ακτές και στη Δωδεκάνησο, αγοράς επισκεπτικού τουρισμού. Η προοπτική, βέβαια, είναι στη συνέχεια να ακολουθήσουν και οι άλλες τουριστικές αγορές επισκεπτικού τουρισμού.

Ως, επίσης, συνακολουθούσα προτεραιότητα των πιο πάνω επιλογών θεωρείται η υποστήριξη της ανάπτυξης του τουρισμού μονοπατιών και διαδρομών.

Επιθυμητή καθ' εαυτή αλλά και διότι είναι απόλυτα υποστηρικτική και συμπληρωματική των επιλογών για ανάπτυξη του τουρισμού περιβάλλοντος και πολιτισμού είναι η **επιλογή προώθησης του αγροτουρισμού σύμφωνα με τις πλήρεις προδιαγραφές του Υπουργείου Γεωργίας.** Παρ' όλο, όμως, ότι η ανάγκη προώθησης του τουρισμού της μορφής αυτής είναι επιτακτική, η δημιουργία αισθητών αποτελεσμάτων στα πλαίσια των προδιαγραφών του αρμόδιου Υπουργείου θα απαιτήσει βάθος χρόνου, διότι η προώθηση του κλάδου προϋποθέτει μεγάλη οργανωτική προσπάθεια.

Οι υπόλοιπες μορφές θεματικού τουρισμού, οι οποίες έχουν κριθεί ως κατ' αρχήν δυνατές και επιθυμητές, δηλαδή, ο ιαματικός τουρισμός, ο τουρισμός θαλασσοθεραπείας, ο συνεδριακός τουρισμός και ο τουρισμός εκπαίδευσης και ανοικτής εκπαίδευσης, δεν συζητούνται εδώ από άποψη προτεραιοτήτων, αφού τελούν υπό την αίρεση πρωτοβουλιών και εξελίξεων μακροχρονιότερης προοπτικής.

Αναλυτικότερα, κατά κλάδο θεματικού τουρισμού και κατά νησί της Περιφέρειας κατά την περίοδο του Προγράμματος οι κύριες και σε προτεραιότητα δράσεις θα είναι οι ακόλουθες:

3.2.1. Τουρισμός περιβάλλοντος.

Ο τουρισμός φυσικού περιβάλλοντος προωθείται κατ' αρχήν στο πλαίσιο προστασίας, διαχείρισης και τουριστικής προβολής διακεκριμένων οικοτόπων Natura στο πλαίσιο του Ν.2742/07.10.99 και του άρθρου 15 περί χωροταξικού σχεδιασμού.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο προστασία, διαχείριση και τουριστική προβολή προωθούνται μεταξύ άλλων οι ακόλουθες περιοχές Natura:

Στη νήσο Λέσβο: Η δυτική χερσόνησος και το απολιθωμένο δάσος, ο κόλπος Καλλονής και ο κόλπος Γέρας.

Στη Λήμνο: Η χορταρολίμνη και η λίμνη αλυκής.

Στη Χίο: Οι βόρειες περιοχές και οι Οινούσες.

Στη Σάμο: Η αλυκή, το όρος Αμπέλου και το όρος Κερκετεύς.

Στην Ικαρία: Επιλεγμένες περιοχές της Ικαρίας και οι Φούρνοι.

Συμπληρωματικά, ο τουρισμός φυσικού περιβάλλοντος, π.χ., ο τουρισμός επίσκεψης ενδιαφερόντων παραθαλάσσιων και εσωτερικών φυσικών τοπίων, προωθείται στο πλαίσιο

του τουρισμού μονοπατιών και διαδρομών, και περί αυτού γίνεται αναφορά στο σχετικό εδάφιο πιο κάτω.

Αναλυτικότερα, η δομή της σχετικής δράσης είναι ως ακολούθως:

Δράση 1.3.1 ΠΕΠ: Προστασία, ανάδειξη και διαχείριση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ιδιαίτερα των πλέον ευαίσθητων ζωνών, στο πλαίσιο του Ν.2742/07.10.99 και του άρθρου 15 περί χωροταξικού σχεδιασμού.

Στα έργα διαχειριστικής αξιοποίησης περιλαμβάνεται το ολοκληρωμένο πλέγμα παρεμβάσεων, που προβλέπεται από τη Δράση 5.2.4 ΕΠΑΝ:

- Προστασία πόρων.
- Ανάπτυξη οικοτουριστικών υποδομών.
- Εξειδικευμένη ενημέρωση-πληροφόρηση επισκεπτών.
- Εξειδικευμένο μάρκετινγκ.

Μελέτες και έργα διαχειριστικής αξιοποίησης περιοχών Natura 2000: Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 1,2 εκ.€, περιόδου 2007-2012 5,0 εκ.€.

3.2.2 Τουρισμός Πολιτισμού

Ο τουρισμός πολιτισμού προωθείται στο πλαίσιο του **Μέτρου 1.2 Πολιτισμός του ΠΕΠ ΒΑ** ή στο πλαίσιο των ακόλουθων Δράσεων του ΕΠΑΝ:

Δράση 5.2.1 ΕΠΑΝ: **Δημιουργία δικτύων πολιτιστικών στοιχείων και διαδρομών πολιτιστικού τουρισμού καθώς και δικτύων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, εκτός οικοτουρισμού.**

Δράση 5.2.2 ΕΠΑΝ: **Παρεμβάσεις υποστήριξης επιχειρήσεων του Τουριστικού Τομέα για αξιοποίηση του τουριστικού αποθέματος.**

Σχετικά προβλέπεται: Συνολική δαπάνη περιόδου 2000-2006 35,660 χιλ. € και περιόδου 2007-2012 68,160 χιλ.€.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο αυτό σημαντικές δράσεις **δημιουργίας δικτύων πολιτιστικών στοιχείων**, μεταξύ άλλων, θεωρούνται οι στηριζόμενες στην αποκατάσταση των ακόλουθων πολιτιστικών στοιχείων:

Στη νήσο Λέσβο: Η ολοκλήρωση της ανάπλασης του ιστορικού κέντρου Μυτιλήνης και της ανάδειξης του Κάστρου Μυτιλήνης, που συνεχίζονται από το Β΄ ΚΠΣ, και, στο πλαίσιο του Γ΄ και Δ΄ ΚΠΣ, η διαμόρφωση του αρχαιολογικού χώρου Μέσων, η αποκατάσταση του ρωμαϊκού υδραγωγείου Μόριας και η αποκατάσταση διατηρητέων τμημάτων πόλεων σε 5 οικισμούς.

Στη νήσο Λήμνο: Η αποκατάσταση του αρχαίου θεάτρου Ηφαιστίας στο Μούδρο και η αποκατάσταση διατηρητέων τμημάτων πόλεων σε 3 οικισμούς.

Στη νήσο Χίο: Η ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων στο Αρχοντίκι Ψαρών και του Ρημοκάστρου Χίου και η αποκατάσταση διατηρητέων τμημάτων πόλεων σε 5 οικισμούς.

Στη νήσο Σάμο: Η ενοποίηση αρχαιολογικών οικολογικών χώρων Πυθαγορείου-Ευπαλινείου Ορύγματος-Ηραίου, η ολοκλήρωση του αρχαιολογικού μουσείου Πυθαγορείου και η αποκατάσταση διατηρητέων τμημάτων πόλεων σε 8 οικισμούς.

Στη νήσο Ικαρία: Η αποκατάσταση διατηρητέων τμημάτων πόλεων σε 4 οικισμούς.

Επίσης, στο πλαίσιο αυτό σημαντικές δράσεις πέραν της δημιουργίας δικτύων πολιτιστικών στοιχείων, μεταξύ άλλων, θεωρούνται οι δράσεις **ανάπτυξης θρησκευτικού τουρισμού** με βάση τα θρησκευτικά μνημεία και προσκυνήματα σε όλα τα νησιά και ιδιαίτερα στη νήσο Λέσβο, **τουρισμού αιωροπτερισμού** κατ' αρχήν στην Ικαρία, με βάση τις ευνοϊκές φυσικές συνθήκες και τη μυθολογική παράδοση, και **ορειβατικού τουρισμού** κατ' αρχήν στη Σάμο.

Επίσης, στο πλαίσιο αυτό σημαντικές δράσεις πέραν της δημιουργίας δικτύων πολιτιστικών στοιχείων, μεταξύ άλλων, θεωρούνται οι δράσεις **υποστήριξης της προβολής του πολιτιστικού αποθέματος**, που περιλαμβάνει προγράμματα διάσωσης της ελληνικής κουζίνας, προγράμματα διάσωσης των παραδοσιακών καφενείων, παντοπωλείων κ.ά., προγράμματα διάσωσης παραδοσιακών αγροτικών, βιοτεχνικών και καλλιτεχνικών προϊόντων και προγράμματα εξοικείωσης των τουριστών με την ελληνική τέχνη.

Αναλυτικότερα, η δομή των σχετικών δράσεων είναι ως ακολούθως:

Μέτρο 1.2 ΠΕΠ εναρμονισμένο με Δράση 5.2.1 ΕΠΑΝ: Δημιουργία δικτύων πολιτιστικών στοιχείων και διαδρομών πολιτιστικού τουρισμού καθώς και δικτύων **εναλλακτικών μορφών τουρισμού**, εκτός οικοτουρισμού.

Περιλαμβάνονται:

- Η διάσωση και ανάδειξη τμημάτων παραδοσιακών οικισμών.

- Η ανάδειξη ή η ανάπτυξη μεμονωμένων πολιτιστικών στοιχείων, όπως η ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων και η δημιουργία θεματικών μουσείων.
- Η ανάδειξη και ενοποίηση σε ενιαίο πάρκο των οικοτόπων και των μεμονωμένων πολιτισμικών στοιχείων του τόξου Πυθαγορείου, Ευπαληνείου και Ηραίου στη Σάμο.

Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 35,0 εκ. €, περιόδου 2007-2012 67,5 εκ. €.

Δράση 5.2.2 ΕΠΑΝ: Παρεμβάσεις υποστήριξης επιχειρήσεων του Τουριστικού Τομέα για αξιοποίηση του **τουριστικού αποθέματος**.

Περιλαμβάνονται:

- Προγράμματα διάσωσης της ελληνικής κουζίνας (14 εστιατόρια).
- Προγράμματα διάσωσης παραδοσιακών καφενείων, παντοπωλείων.
- Προγράμματα ανάδειξης παραδοσιακών προϊόντων και τεχνικών.
- Προγράμματα εξοικείωσης των τουριστών με την τέχνη. Παρουσίαση παραδοσιακών και σύγχρονων καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων και προσφορά πολιτιστικών υπηρεσιών ανοικτού πανεπιστημίου.

Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 0,66 εκ.€, περιόδου 2007-2012 0,66 εκ.€.

3.2.3 Επισκεπτικός τουρισμός με πλοία της γραμμής και κρουαζιερόπλοια

Ο επισκεπτικός τουρισμός με πλοία της γραμμής και κρουαζιερόπλοια προωθείται, μεταξύ άλλων, στο πλαίσιο Υποδομής Μεταφορών, δηλαδή, Αεροδρομίων, Λιμένων και Οδικών Αξόνων, του Μέτρου 1.1 του ΠΕΠ ΒΑ

Ειδικότερα, στο πλαίσιο αυτό προωθούνται οι θεωρούμενοι ως προεξάρχοντες 9 λιμένες της Περιφέρειας και, επί πλέον, ο λιμένας Πυθαγορείου. Αναλυτικότερα:

Στη νήσο Λέσβο: Οι λιμένες Μυτιλήνης και Συγρίου.

Στη Λήμνο: Ο λιμένας Μύρινας.

Στη Χίο: Οι λιμένες Χίου και Μεστών.

Στη Σάμο: Οι λιμένες Σάμου-Βαθέως, Καρλοβασίου και Πυθαγορείου.

Στην Ικαρία: Οι λιμένες Ευδήλου και Αγίου Κυρήκου.

Η προώθηση του λιμένα Πυθαγορείου δικαιολογείται ιδιαίτερα, εάν παράλληλα προωθηθεί το έργο ενοποίησης των αρχαιολογικών και οικολογικών χώρων του τόξου Πυθαγορείου, Ευπαληνείου και Ηραίου και, ταυτόχρονα, εάν ο οικισμός Πυθαγορείου αποκατασταθεί ως επιλημένος παραδοσιακός οικισμός υποδοχής.

Αναλυτικότερα, η δομή της σχετικής δράσης είναι ως ακολούθως:

Μέτρο 1.1 ΠΕΠ: Μεταφορές-Επικοινωνίες.

Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 14,0 εκ.€, περιόδου 2007-2012 18,0 εκ.€.

3.2.4 Επισκεπτικός τουρισμός με σκάφη αναψυχής

Ο επισκεπτικός τουρισμός με σκάφη αναψυχής προωθείται στο πλαίσιο ιδιωτικών επενδύσεων για εγκαταστάσεις μαρίνων και εθνικής σημασίας αγκυροβολίων της Δράσης 5.1.1 του ΕΠΑΝ και στο πλαίσιο δημόσιων επενδύσεων για εγκαταστάσεις αγκυροβολίων περιφερειακής σημασίας, λιμένων, λιμενίσκων και αλιευτικών καταφυγίων του Μέτρου 1.1 του ΠΕΠ ΒΑ

Στο πλαίσιο αυτό σημαντικές δράσεις, μεταξύ άλλων, θεωρούνται:

Η ολοκλήρωση των μαρίνων Μυτιλήνης, Χίου και Πυθαγορείου, η προώθηση μαρίνων στη Μύρινα και τον Άγιο Κύρηκο και η δημιουργία δυο αγκυροβολίων, το ένα εθνικής σημασίας και το άλλο περιφερειακής σημασίας, σε κάθε ένα από τα νησιά Λέσβου, Χίου και Σάμου.

Αναλυτικότερα, η δομή των σχετικών δράσεων είναι ως ακολούθως:

Δράση 5.1.1 ΕΠΑΝ: Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, συνεδριακών κέντρων κ.ά. του Ν.2601)
Ολοκλήρωση μαρίνων Μυτιλήνης, Μύρινας, Χίου, Πυθαγορείου κατά την περίοδο 2000-2006. Προώθηση του αγκυροβολίου Αγίου Κηρύκου σε μαρίνα κατά την περίοδο 2007-2012.

Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 3,3 εκ.€, περιόδου 2007-2012 6,0 εκ.€.

Δράση 5.2.3 ΕΠΑΝ: Κατασκευή τουριστικών αγκυροβολίων εθνικής σημασίας.
Διενέργεια μελετών κατά την περίοδο 2000-2006 και ολοκλήρωση της κατασκευής αγκυροβολίων εθνικής σημασίας κατά την περίοδο του Δ' ΚΠΣ στη Λέσβο, Χίο, Σάμο.

Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 0,675 εκ. €, περιόδου 2007-2012 13,5 εκ. €.

Μέτρο 1.1 ΠΕΠ: Μεταφορές-Επικοινωνίες.

Ολοκλήρωση αγκυροβολίου περιφερειακής σημασίας Αγίου Κηρύκου. Διενέργεια μελετών κατά την περίοδο 2000-2006 και ολοκλήρωση της κατασκευής αγκυροβολίων περιφερειακής σημασίας κατά την περίοδο 2007-2012 στη Λέσβο, Χίο, Σάμο.

Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 0,450 εκ. €, περιόδου 2007-2012 9,0 εκ. €.

Μέτρο 1.1 ΠΕΠ: Μεταφορές-Επικοινωνίες.

Προώθηση του προγράμματος λιμενίσκων και αλιευτικών καταφυγίων σε όλα τα νησιά του Βορείου Αιγαίου σε ικανή πυκνότητα, ώστε να διευκολύνεται και να ενθαρρύνεται ο περίπλους των νησιών με σκάφη αναψυχής ή μικρά πλοία.

Προϋπολογισμός συμπεριλαμβανόμενος στον προϋπολογισμό '3.3.1 Οδικοί άξονες, λιμένες, αεροδρόμια'.

Συνολικός προϋπολογισμός 'Επισκεπτικού τουρισμού με σκάφη αναψυχής' περιόδου 2000-2006 7,425 εκ. €, περιόδου 2007-2012 31,5 εκ. €.

3.2.5 Ιαματικός τουρισμός

Η σχετική με το θέμα Δράση κανονικά θα ήταν η ακόλουθη:

Δράση 5.1.1 ΕΠΑΝ: Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, συνεδριακών κέντρων κ.ά. του Ν.2601).

Επενδύσεις, όμως, του ιδιωτικού τομέα στο πλαίσιο του Ν.2601 δεν προσδοκούνται κατά την περίοδο του Προγράμματος αλλά πολύ μεταγενέστερα. Εν τω μεταξύ, όμως, προτείνεται άμεση επιλεκτική και συντηρητική αναβάθμιση των εγκαταστάσεων των ιαματικών πηγών Ικαρίας και Λέσβου με εθνικούς πόρους για κοινωνικούς σκοπούς.

Στο πλαίσιο αυτό θα αναβαθμιστούν επιλεκτικά πηγές της Ικαρίας και πηγές της Λέσβου.

Προϋπολογισμός αναβαθμίσεων με εθνικούς πόρους περιόδου 2000-2006 4,0 εκ. €, περιόδου 2007-2012 4,0 εκ. €.

3.2.6 Τουρισμός θαλασσοθεραπείας

Η σχετική με το θέμα Δράση κανονικά θα ήταν η ακόλουθη:

Δράση 5.1.1 ΕΠΑΝ: Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, συνεδριακών κέντρων κ.ά. του Ν.2601).

Εφόσον, όμως, το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο των επισκεπτών δεν βελτιωθεί δραστικά και εφόσον δεν δημιουργηθούν κάποιες μεγάλες τουριστικές μονάδες Α' τάξης και άνω,

κανονικά κατά τη διάρκεια του παρόντος Προγράμματος δεν πρέπει να αναμείνουμε δημιουργία κέντρων θαλασσοθεραπείας στην Περιφέρεια, που θα ιδρύοντο στο πλαίσιο του αναπτυξιακού νόμου 2601 και θα λειτουργούσαν σύμφωνα με τις προδιαγραφές ΕΟΤ.

3.2.7 Συνεδριακός τουρισμός

Η σχετική με το θέμα Δράση κανονικά θα ήταν η ακόλουθη:

Δράση 5.1.1 ΕΠΑΝ: Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, συνεδριακών κέντρων κ.ά. του Ν.2601).

Εφόσον, όμως, τα αεροδρόμια και οι αεροπορικές μεταφορές δεν βελτιωθούν δραστικά και εφόσον δεν δημιουργηθούν κάποιες μεγάλες τουριστικές μονάδες Α΄ τάξης και άνω, κανονικά κατά τη διάρκεια του παρόντος Προγράμματος δεν πρέπει να αναμείνουμε δημιουργία συνεδριακών κέντρων στην Περιφέρεια, που θα ιδρύοντο στο πλαίσιο του αναπτυξιακού νόμου 2601 και θα λειτουργούσαν σύμφωνα με τις προδιαγραφές ΕΟΤ.

3.2.8 Τουρισμός εκπαίδευσης και ανοικτής εκπαίδευσης

Δεδομένης της ύπαρξης και διαρκούς διεύρυνσης στην Περιφέρεια ιδρυμάτων ΑΕΙ και ΤΕΙ θεωρείται δεδομένο ότι στην Περιφέρεια υπάρχει και διαρκώς διευρύνεται επί μόνιμης βάσης μια σημαντική λόγω μεγέθους και χρόνου εκτύλιξης τουριστική δραστηριότητα από καθηγητές, φοιτητές και συγγενείς.

Στο πλαίσιο της παρούσας Μελέτης προτείνεται η ανάθεση μελέτης στα ίδια τα εκπαιδευτικά ιδρύματα για να διερευνηθούν οι δυνατότητες εκμετάλλευσης των οργανωτικών δυνατοτήτων και της πάσης φύσεως υποδομής των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, προκειμένου επί πλέον να αναπτυχθεί τουρισμός εκπαίδευσης και ανοικτής εκπαίδευσης για αλλοδαπούς και ημεδαπούς κατά τη διάρκεια του θέρους.

Σχετικά προτείνεται η μελέτη να έχει προϋπολογισμό 200 χιλ.€ και να διεξαχθεί με βάση το Μέτρο 3.4 ΠΕΠ ΒΑ: Εκπαίδευση, Έρευνα και Τεχνολογία, κατά την περίοδο του 2000-2006.

3.2.9 Αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός προωθείται στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές που έχουν τη βασική υποδομή και τις δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης, εφαρμόζοντας το σχετικό πρόγραμμα του Υπουργείου Γεωργίας σύμφωνα με το οποίο δίδονται οικονομικές ενισχύσεις σε γεωργούς για την πραγματοποίηση αγροτουριστικών και αγροβιοτεχνικών έργων και δραστηριοτήτων στη γεωργική τους εκμετάλλευση και καταβάλλεται προσπάθεια για την

οργάνωση και λειτουργία μιας σειράς έργων και δραστηριοτήτων στην Κοινότητα ή στην περιοχή. Τα έργα και οι δραστηριότητες παρέχουν στον επισκέπτη άνετη διαμονή, αναψυχή, ξεκούραση, δυνατότητες για άθληση, για χόμπι κ.α. και είναι:

- Δημιουργία ενοικιαζόμενων επιπλωμένων δωματίων ή διαμερισμάτων.
- Δημιουργία εστιατορίων οικογενειακής μορφής με τοπική παραδοσιακή κουζίνα.
- Δημιουργία χώρων για άθληση.
- Δημιουργία χώρων αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές.
- Οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- Δημιουργία εργαστηρίων παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης με χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης ή ειδών διατροφής που αξιοποιούν τα ντόπια προϊόντα.

Συναφή με το εξεταζόμενο θέμα Μέτρα είναι τα Μέτρα 7.6 και 7.9, καθώς και τα 7.4, 7.5 και 7.10 στο Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος 'Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006' στον Άξονα Προτεραιότητας 7 'Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου' του Υπουργείου Γεωργίας. Επικουρικό προς τα Μέτρα αυτά είναι και το Μέτρο 4.6 στο πλαίσιο του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου.

Σχετικά προβλέπεται: Με βάση όλα τα ως άνω Μέτρα, δαπάνη περιόδου 2000-2006 4.600 χιλ.€ και δαπάνη περιόδου 2007-2012 11.000 χιλ. €.

Αναλυτικότερα, η δομή των σχετικών Μέτρων είναι η ακόλουθη:

ΜΕΤΡΟ 7.6 ΕΠΑΑΑΥ: 'Διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων και των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη γεωργία, για να παρασχεθεί η δυνατότητα δημιουργίας πολλαπλών δραστηριοτήτων ή απόκτησης εναλλακτικών εισοδημάτων' Δημιουργία στις περιόδους 2000-2012 από 180 αγροτουριστικές κλίνες.

Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 1,8 εκ. €, περιόδου 2007-2012 5,0 εκ. €.

ΜΕΤΡΟ 7.9 ΕΠΑΑΑΥ: 'Ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων'. Ενθάρρυνση τουριστικών και χειροτεχνικών δραστηριοτήτων.

Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 1,8 εκ. €, περιόδου 2007-2012 5,0 εκ. €.

ΜΕΤΡΟ 4.6 ΠΕΠ: 'Ενίσχυση της διαφοροποίησης των αγροτικών δραστηριοτήτων'. Ενθάρρυνση τουριστικών και χειροτεχνικών δραστηριοτήτων.

Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 1,0 εκ. €, περιόδου 2007-2012 1,0 εκ. €.

3.2.10 Τουρισμός μονοπατιών και διαδρομών

Ο τουρισμός μονοπατιών και διαδρομών θα στηριχθεί σε κάθε νησί σε ένα σύστημα διαφόρων θεματικών μονοπατιών και δικτύων και, στο μέτρο που δεν διαταράσσεται η αρμονία του περιβάλλοντος, σε ένα σύστημα διαδρομών με αυτοκίνητο σε αυτοκινητόδρομο. Μονοπάτια και διαδρομές αυτοκινήτου θα κάνουν προσβάσιμους τους προβαλλόμενους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους αλλά ταυτόχρονα θα είναι εκλεγμένα και σχεδιασμένα, έτσι ώστε η πορεία με τα πόδια ή η διαδρομή με ποδήλατο ή αυτοκίνητο να είναι καθ' εαυτές ενδιαφέρουσες και συναρπαστικές. Τα μονοπάτια και οι διαδρομές εν συνόλω σε κάθε μεγάλο νησί, εκτός των περιοχών που τελούν υπό ειδική διαχείριση, θα διαθέτουν ένα ενιαίο διαχειριστικό κέντρο υποστήριξης και θα συνδέονται με τα κέντρα παραμονής των παραθεριστών ή τους επιλημένιους οικισμούς υποδοχής των επισκεπτών.

Τα μονοπάτια και οι διαδρομές θα γίνουν όπως προδιαγράφονται στο Μέτρο 5.2 του ΕΠΑΝ αλλά θα υπαχθούν στο Μέτρο 1.2 Πολιτισμός ή στο Μέτρο 1.3 Περιβάλλον του ΠΕΠ.

Στα Μέτρα περιλαμβάνονται:

- Τεχνική και αισθητική-πολιτισμική μελέτη μονοπατιών.
- Ανάπτυξη μονοπατιών για πεζούς και ολοκλήρωση διαδρομών για αυτοκίνητα.
- Δημιουργία κέντρων προβολής- διαχείρισης δικτύων- μονοπατιών- διαδρομών.

Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 1,9 εκ. €, περιόδου 2007-2012 4,7 εκ. €.

3.3. Υποστηρικτική Υποδομή και Μέτρα Πολιτικής

Εάν από το σύνολο των Μέτρων και Δράσεων του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου αφαιρεθούν εκείνα που κρίθηκαν πως άμεσα προωθούν τον Παραθεριστικό ή Θεματικό τουρισμό, όλα τα υπόλοιπα Μέτρα και Δράσεις που μένουν θα ήταν δυνατόν να υποστηριχθεί, πως τελικά λίγο-πολύ εμμέσως συμβάλλουν και στην τουριστική ανάπτυξη. Στα επόμενα, τελικά, από το σύνολο των υπολειπομένων Μέτρων και Δράσεων επελέγη να παρουσιαστούν μόνο εκείνα που υπηρετούν τις τουριστικές επιδιώξεις έμμεσα μεν αλλά πιο εμφαντικά από τα υπολοιπόμενα και μη αναφερομένα.

Στο πλαίσιο αυτό για έμμεση υποστήριξη του παραθεριστικού και του θεματικού τουρισμού κατά την περίοδο 2000-2006 αναμένεται συνολική δημόσια δαπάνη ύψους **221,9 εκ. €** και για την περίοδο 2007-2012 δαπάνη **208,4 εκ. €**.

Η υποστηρικτική υποδομή και τα σχετικά μέτρα πολιτικής εξετάζονται εδώ στο πλαίσιο των ακόλουθων Μέτρων και Δράσεων:

1. Οδικοί άξονες, λιμένες, αεροδρόμια
2. Υγεία
3. Φυσικό και αγροτικό περιβάλλον
4. Πολιτιστικό και οικιστικό περιβάλλον
5. Παραγωγικό περιβάλλον
5. Ειδικότερο τουριστικό περιβάλλον
7. Επαγγελματική κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού
8. Ενημέρωση- προβολή και δίκτυα πληροφόρησης

Αναλυτικότερα:

3.3.1 Οδικοί άξονες, λιμένες, αεροδρόμια

Η βελτίωση των αεροπορικών και των θαλάσσιων συνδέσεων αποτελεί προτεραιότητα. Ορθώς αποδίδονται από το ΠΕΠ ΒΑ οι προτεραιότητες αναβάθμισης λιμένων και αερολιμένων. Θα υπογραμμίζαμε, μόνο, ότι τα λιμάνια Μυτιλήνης, Χίου, Πυθαγορείου και Αγίου Κηρύκου θα πρέπει να βρίσκονται σε τέτοια προτεραιότητα αναβάθμισης, ώστε να είναι δυνατόν από τις αρχές του Δ' ΚΠΣ να δέχονται κρουαζιερόπλοια. Θα προσθέταμε, επίσης, για το Δ' ΚΠΣ, ότι θα προωθηθεί γενική αναβάθμιση των αεροδρομίων.

Το σχετικό Μέτρο είναι το ακόλουθο:

Μέτρο 1.1 ΠΕΠ: Μεταφορές-Επικοινωνίες

Περιλαμβάνει: Οδικούς άξονες, λιμένες, αεροδρόμια.

Προϋπολογισμός για την Περιφέρεια για την περίοδο 2000-2006 140,9 εκ. € και, μετά την αφαίρεση των καταχωρούμενων για κύριους λιμένες 126,450€ και για την περίοδο 2007-2012 140,9 εκ. € και, μετά την αφαίρεση των καταχωρούμενων για κύριους λιμένες 113,900 €

3.3.2 Υγεία

Οι ‘συνθήκες υγείας’ είναι βασική παράμετρος για την τουριστική ανάπτυξη στα νησιά. Η προσέλκυση χαμηλής εισοδηματικής τάξης τουριστών στην Περιφέρειά θα εδικοιολογείτο εν πολλοίς και μόνο από αυτό το λόγο.

Πάντως, κατά την περίοδο του Β΄ ΚΠΣ για υγεία-πρόνοια διατέθηκαν 30 εκ. € και για την περίοδο 2000-2006 διατίθενται 23,5 εκ. € και για την περίοδο 2007-2012 προβλέπουμε να διατεθούν άλλα 23,5 εκ. €. Μ’ αυτούς τους ρυθμούς χρηματοδότησης, πάντως, μπορεί να εικάσει κανείς, ότι κατά την περίοδο 2007-2012 πολλά από τα επισημαινόμενα σήμερα οξεία προβλήματα θα έχουν εκλείψει.

Το σχετικό Μέτρο είναι το ακόλουθο:

Μέτρο 2.2 ΠΕΠ: Υγεία-Πρόνοια

3.3.3 Φυσικό και αγροτικό περιβάλλον

Για τη διατήρηση, αποκατάσταση και βελτίωση του φυσικού και αγροτικού περιβάλλοντος σχετικά είναι πολλά Μέτρα μεταξύ των οποίων σημαντικότερα είναι:

Μέτρο 1.3 ΠΕΠ: Περιβάλλον

Περιλαμβάνει: Προστασία υδάτινων πόρων, προστασία του περιβάλλοντος από λατομεία, χωματερές και παραλιακές αλλοιώσεις και προστασία έναντι ρύπανσης.

Προϋπολογισμός περιόδου 2000-2006 2,9 εκ. €, περιόδου 2007-2012 1,9 εκ. €.

Μέτρο 4.2 ΠΕΠ: Προστασία και αξιοποίηση δασών .

Προϋπολογισμός για κάθε μια από τις περιόδους 2000-2006 και 2007-2012 4,4 εκ. €.

Μέτρο 4.3 ΠΕΠ: Ανάπτυξη και βελτίωση αγροτικών υποδομών και εκσυγχρονισμός δομών.

Προϋπολογισμός για κάθε μια από τις περιόδους 2000-2006 και 2007-2012 10 εκ. €.

Μέτρο 4.8 ΠΕΠ: Προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, τη δασοκομία και τη διατήρηση του τοπίου

Προϋπολογισμός για κάθε μια από τις περιόδους 2000-2006 και 2007-2012 1 εκ. €.

Μέτρο 4.9 ΠΕΠ: Ανάπτυξη - βελτίωση υποδομών αγροτικού χώρου

Προϋπολογισμός για κάθε μια από τις περιόδους 2000-2006 και 2007-2012 2,95 εκ. €.

Συνολικός προϋπολογισμός Γ΄ ΚΠΣ 21,25 εκ. €, Δ΄ ΚΠΣ 20,25 εκ. €.

3.3.4 Πολιτιστικό και οικιστικό περιβάλλον

Ορθώς αποδίδονται από το ΠΕΠ οι οφειλόμενες προτεραιότητες αναβάθμισης των αστικών περιοχών. Θς υπογραμμίζαμε μόνον, πως ορισμένα επιλεγμένα οικιστικά κέντρα, με προγράμματα αστικής ανάπλασης υποβαθμισμένων περιοχών και με προγράμματα διάσωσης και ανάπλασης διατηρητέων παραδοσιακών τμημάτων και με άλλες συναφείς Δράσεις, που καλύπτονται από σχετικά Μέτρα, θα πρέπει να πάρουν προτεραιότητα και να διαμορφωθούν σε ολοκληρωμένα κέντρα προσφοράς αστικών υπηρεσιών για παραθεριστές και επισκέπτες αλλά και σε κέντρα υποδοχής αφικνούμενων με πλοία της γραμμής, με κρουαζιερόπλοια και με σκάφη αναψυχής. Εξυπακούεται, βέβαια, ότι αυτά τα κέντρα θα είναι, παράλληλα, και αφετηριακά σημεία μονοπατιών για οδοιπόρους και διαδρομών για λεωφορεία και πούλμαν.

Αναλυτικότερα, η δομή των σχετικών Μέτρων είναι η ακόλουθη:

Μέτρο 2.1 ΠΕΠ: Αστικές Υποδομές.

Προϋπολογισμός για κάθε μια από τις περιόδους 2000-2006 και 2007-2012 26,386 εκ. €.

Μέτρο 2.4 ΠΕΠ: Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας-ΕΤΠΑ.

Προϋπολογισμός για κάθε μια από τις περιόδους 2000-2006 και 2007-2012 14,086 εκ. €.

Μέτρο 2.5 ΠΕΠ: Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας-ΕΚΤ.

Προϋπολογισμός για κάθε μια από τις περιόδους 2000-2006 και 2007-2012 8,070 εκ. €.

Συνολικός προϋπολογισμός 2000-2006 48,542 εκ. €, 2007-2012 48,542 εκ. €.

3.3.5 Παραγωγικό περιβάλλον

Κάτω από τον τίτλο αυτό περιλαμβάνονται οι ακόλουθες δράσεις:

- Διατήρηση της παραγωγής αγροτικών και βιοτεχνικών προϊόντων με τοπική ιδιαιτερότητα,
- διατήρηση πολλών ιδιόμορφων γεωργικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων, όπως, π.χ., η διαμόρφωση των αμπελώνων, ο τρόπος τρυγητού, οι διαδικασίες οινοποίησης κλπ.,

- διατήρηση σε δράση εργαστηρίων που συντηρούν παλιές παραδοσιακές τεχνολογίες και τεχνικές αλλά και
- ίδρυση και λειτουργία σύγχρονων εργαστηρίων, που παράγουν ιδιόμορφα τοπικά καλλιτεχνικά προϊόντα,

Ο προϋπολογισμός για τις δράσεις αυτές ήδη έχει ληφθεί υπ' όψη στο πλαίσιο άλλων συναφών Μέτρων και Δράσεων, που αναφέρονται αλλού.

3.3.6 Ειδικότερο τουριστικό περιβάλλον

Κάτω από τον τίτλο αυτό περιλαμβάνονται οι ακόλουθες δράσεις:

- Ο σχεδιασμός εκ των προτέρων και η αναβάθμιση εκ των υστέρων του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος και των υποδομών στις περιοχές συγκέντρωσης τουριστικών καταλυμάτων.
- Η δημιουργία ειδικής τουριστικής υποδομής: Αναπαυτηρίων και αναψυκτηρίων, χώρων για άθληση, χώρων αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές, και οργάνωση πολιτιστικών και εκπαιδευτικών εκδηλώσεων κ.ά..

Ο προϋπολογισμός για τις δράσεις αυτές ήδη έχει ληφθεί υπ' όψη στο πλαίσιο άλλων συναφών Μέτρων και Δράσεων, που αναφέρονται αλλού.

3.3.7 Επαγγελματική κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού

Βασικό εν προκειμένω σχετικό Μέτρο είναι το 8.1 του ΕΠΑΝ:

Μέτρο 8.1 ΕΠΑΝ: Εκπαίδευση και κατάρτιση στον τομέα τουρισμού.

Προϋπολογισμός για κάθε μια από τις περιόδους 2000-2006 και 2007-2012 1,7 εκ. €.

Βασικό εν προκειμένω σχετικό Μέτρο είναι το 8.1 του ΕΠΑΝ:

Η επίτευξη των στόχων του Μέτρου σύμφωνα με το ΕΠΑΝ θα γίνει δυνατή στο πλαίσιο των ακόλουθων Δράσεων:

1. Σχέδιο δράσης, μελέτες και έρευνες για την αναδιάρθρωση και αναβάθμιση της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.
2. Ανάπτυξη δικτύων εθνικών και διεθνικών συνεργασιών.
3. Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός των προγραμμάτων σπουδών της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης- Πιλοτικές εφαρμογές.

4. Διασύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγή.

5. Προγράμματα κατάρτισης στα πλαίσια ολοκληρωμένων σχεδίων εξυπηρέτησης των στόχων της τουριστικής πολιτικής, όπως αυτοί αναφέρονται στο ΕΠΑΝ.

6. Κατάρτιση εργαζομένων σε επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα.

7. Δράσεις Δημοσιότητας

3.3.8 Ενημέρωση- προβολή και δίκτυα πληροφόρησης

Βασικό εν προκειμένω σχετικό Μέτρο είναι το 5.3 του ΕΠΑΝ:

ΜΕΤΡΟ 5.3 (ΕΠΑΝ): Τουριστική προβολή, μείωση της εποχικότητας.

Το μέτρο στο ΕΠΑΝ θα υλοποιηθεί στο πλαίσιο δύο Δράσεων:

Δράση 5.3.1 ΕΠΑΝ: **Σχέδια τουριστικής προβολής του ΕΟΤ, που τελούν σε συνέργια με ανάλογα σχέδια του ιδιωτικού τομέα.**

Δράση 5.3.2 ΕΠΑΝ: **Σχέδια άμβλυνσης εποχικότητας με δράσεις προσέλκυσης ζήτησης εκτός τουριστικής περιόδου σε περιοχές της χώρας, οι οποίες διαθέτουν κατάλληλο τουριστικό προϊόν.**

Στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου για την περίοδο 2000-2006 δεν φαίνεται να συντρέχουν προϋποθέσεις για προώθηση ολοκληρωμένων σχεδίων άμβλυνσης εποχικότητας που προσελκύουν το ενδιαφέρον Τουρ Οπερέϊτορ.

Προϋπολογισμός για κάθε μια από τις περιόδους 2000-2006 και 2007-2012 0,5 εκ. €.

Γ. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

3.1. Παραθεριστικός Τουρισμός

Υποστηρικτική υποδομή και μέτρα, που αφορούν αποκλειστικά τον παραθεριστικό τουρισμό, για λόγους συνοχής του αντικειμένου θ' αναπτυχθούν σ' αυτό το πρώτο υποκεφάλαιο περί παραθερισμού που τιτλοφορείται 'Παραθεριστικός Τουρισμός'. Υποστηρικτική υποδομή και μέτρα, που αφορούν τόσο τον παραθεριστικό τουρισμό, αυτού του πρώτου υποκεφαλαίου, όσο και το θεματικό τουρισμό του δεύτερου υποκεφαλαίου, αναγκαστικά συγκεντρώνονται στο τρίτο υποκεφάλαιο με τίτλο 'Υποστηρικτική Υποδομή και Μέτρα Πολιτικής'.

Για άμεση υποστήριξη του παραθεριστικού τουρισμού κατά την περίοδο 2000-2006 αναμένεται συνολική δημόσια δαπάνη ύψους **14,0 εκ. €** και για την περίοδο του 2007-2012 δαπάνη **14,7 εκ. €**.

3.1.1 Χωροταξικός Προσανατολισμός των Ιδρυόμενων Νέων Καταλυμάτων σε Προεπιλεγμένες Ζώνες

Εν προκειμένω, στόχος είναι να ενθαρρυνθεί η ίδρυση των όποιων νέων καταλυμάτων να γίνει σε προκαθορισμένες από τις εγκεκριμένες Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) και τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΓΠΣ) περιοχές και να αποτραπούν ιδρύσεις στις υπόλοιπες περιοχές, προκειμένου να γίνει ορθολογική οργάνωση της υποδομής και ν' αποφευχθεί υποβάθμιση του εν γένει περιβάλλοντος και, τελικά, του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος.

Ειδικότερα, προκειμένου των ΖΟΕ προτείνονται τα ακόλουθα:

Νομός Λέσβου

Προτείνεται η αναθεώρηση της Ειδικής Χωροταξικής Μελέτης και η προώθηση Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) για όλο το νομό.

Νομός Χίου

Προτείνεται προώθηση εφαρμογής μελέτης της Ειδικής Χωροταξικής Μελέτης και των Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) για όλο το νομό.

Νομός Σάμου

Ειδικά για τη Σάμο ήδη βρίσκεται σε εφαρμογή εγκεκριμένη ΖΟΕ ενώ για την Ικαρία ήδη προωθείται αρμοδίως άλλη. Οι υπ' όψη ΖΟΕ είναι επαρκείς, δεν χρειάζεται κατ' αρχήν να προταθεί εδώ κάποια άλλη πρόσθετη Δράση.

3.1.2 Ενθάρρυνση Ίδρυσης Νέων Καταλυμάτων Β' και Άνω Τάξης, Ενός Μεγέθους και Άνω.

Εν προκειμένω, στόχος είναι να ενθαρρυνθεί η ίδρυση νέων καταλυμάτων τουλάχιστον Β' τάξης και άνω και μεγέθους τουλάχιστον 80 κλινών.

Η ίδρυση νέων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων δεν απολαμβάνει ενισχύσεων στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ παρά μόνο εθνικών ενισχύσεων στο πλαίσιο του αναπτυξιακού νόμου Ν.2601/15.04.1998.

Πολλές, όμως, ιδρύσεις συντελούνται εκτός του πλαισίου του αναπτυξιακού νόμου Ν.2601/15.04.1998. Η εκτός ενισχύσεων του Δημοσίου δημιουργία ξενοδοχειακών κλινών εκτιμάμε ότι έχει σοβαρές συνέπειες όσον αφορά την τάξη, το μέγεθος και την ποιότητα των δημιουργούμενων ξενοδοχειακών μονάδων. Είναι φανερό, ότι μια μονάδα που δημιουργείται στο πλαίσιο των ενισχύσεων του Δημοσίου και των, συνακόλουθα, αυξημένων τραπεζικών δανείων έχει το περιθώριο να γίνει ανώτερης τάξης, μεγαλύτερου μεγέθους και καλύτερης ποιότητας.

Πιστεύουμε εν προκειμένω ότι, μεταξύ άλλων, υπάρχει έλλειψη ενημέρωσης σε πολλούς επενδυτές επιχειρήσεων οικογενειακής μορφής για το γεγονός ότι είναι πιο συμφέρον γι' αυτούς να επενδύσουν εντός του πλαισίου του Αναπτυξιακού νόμου από το να επενδύσουν εκτός. Εκτιμούμε ότι ασφαλώς, αντίστοιχα, υπάρχει έλλειψη και τεχνικών προϋποθέσεων για διαμόρφωση της επενδυτικής πρότασης.

Έτσι, γίνεται φανερό ότι είναι επιτακτικό στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ να ενταθούν οι προγραμματιζόμενες Δράσεις παροχής υπηρεσιών αναπτυξιακών συμβούλων προς υποψήφιους επενδυτές από τα Κέντρα Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΚΕΤΑ). Η σχετική Δράση που θα πρέπει να εφαρμοστεί είναι: Δράση 1.4.1 (ΕΠΑΝ)

3.1.3 Εκσυγχρονισμός Ξενοδοχειακών και Λοιπών Τουριστικών Επιχειρήσεων.

Συναφές είναι το ακόλουθο Μέτρο 1.4 του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανάπτυξης:

ΜΕΤΡΟ 1.4 (ΕΠΑΝ)

ΔΟΜΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1 (ΕΠΑΝ): Βελτίωση του Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος
ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Υπηρεσίες συμβούλου επιχειρήσεων: (πληροφορίες, επιχειρηματικός προγραμματισμός, υπηρεσίες συμβούλων, προώθηση στην αγορά, διαχείριση, μελέτη, διεθνοποίηση, περιβαλλοντική διαχείριση).

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ Γ΄ ΚΠΣ: 0.5 εκ. € (από 43,64 εκ. € χώρας για το μέτρο 1.4).

Από τις ξενοδοχειακές και λοιπές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στην περιφέρεια μόνο 5-6 επιχειρήσεις έχουν μέγεθος άνω των 400 κλινών ανά μονάδα. Κατά συνέπεια οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στη Περιφέρεια στο πλείστον έχουν περιορισμένη δυνατότητα να έχουν την κατάλληλη οργάνωση και στελέχωση, να εξασφαλίζουν υπηρεσίες συμβούλων, να παρακολουθούν τις εξελίξεις των αγορών και της ζήτησης, να εξασφαλίζουν προσπέλαση σε τεχνολογικά σύγχρονους τρόπους προσέλκυσης πελατείας, να επιτυγχάνουν αποτελεσματική οικονομική διαχείριση και να συγκρατούν το λειτουργικό κόστος τους, εξασφαλίζοντας οικονομίες κλίμακας. Ανάλογα είναι τα προβλήματα και για τις τουριστικές επιχειρήσεις των άλλων κλάδων.

Για το πλείστο των μικρο-μεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων χρέη συμβούλων επιχειρήσεων εκτελούν ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ), ο Ελληνικός Οργανισμός Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας (ΕΟΜΜΕΧ), το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΞΕΕ), ο Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) κ.ά.. Θεωρείται, όμως, απαραίτητο να δημιουργηθεί σε περιφερειακή βάση μια νέα δομή στήριξης των ΜΜΕ και ΠΜΕ με οργανωτικές και στελεχιακές προϋποθέσεις, σύγχρονο προσανατολισμό και συντονιστική δράση, που αντιστοιχούν στην έκταση και την ποιότητα του αναγκαίου έργου.

Ο στόχος του Μέτρου είναι ένας από τους στόχους του Άξονα Προτεραιότητας 1 (ΕΠΑΝ) «Βελτίωση του Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος». Η στήριξη της επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο του υπ' όψη μέτρου θα γίνει με τη δημιουργία κατάλληλων δομών και υποστηρικτικών μηχανισμών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Σε περιφερειακό επίπεδο, στο πλαίσιο της Δράσης 1.4.1 (ΕΠΑΝ) προβλέπεται η δημιουργία ενός δικτύου Κέντρων Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΚΕΤΑ) ενώ σε εθνικό επίπεδο προβλέπεται στα πλαίσια της Δράσης 1.4.2 (ΕΠΑΝ) η δημιουργία Εθνικού Παρατηρητηρίου για τις ΜΜΕ και στα πλαίσια της Δράσης 1.4.3 (ΕΠΑΝ) η δημιουργία Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας.

Στο επίπεδο της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός ΚΕΤΑ στελεχωμένου με 3-4 σχετικά με το θέμα εξειδικευμένα στελέχη. Τη δημιουργία ΚΕΤΑ και τον αυξημένο αριθμό στελεχών δικαιολογεί αφ' ενός η τουριστική ανάπτυξη και δυναμισμός της Περιφέρειας και αφ' ετέρου ο νησιωτικός και συνοριακός χαρακτήρας της.

3.1.4 Επέκταση – Εκσυγχρονισμός Εγκαταστάσεων Υφιστάμενων Καταλυμάτων.

Συναφές είναι το ακόλουθο Μέτρο 2.2 του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανάπτυξης:

ΜΕΤΡΟ 2.2 (ΕΠΑΝ)

ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗ
ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2 (ΕΠΑΝ): Στήριξη και ενθάρρυνση επιχειρηματικότητας

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ:

Φυσικές επενδύσεις (τουριστικά καταλύματα, εστίαση, κέντρα πληροφόρησης)

Μη φυσικές επενδύσεις (ανάπτυξη και παροχή τουριστικών υπηρεσιών: αθλητικών, ψυχαγωγικών, πολιτιστικών).

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ Γ΄ ΚΠΣ: Κατ' αναλογία 13,0 εκ. € (από 358,81 εκ. € χώρας για το μέτρο 2.2).

Βασικό στοιχείο ανταγωνιστικότητας στο πεδίο του τουρισμού είναι οι συνθήκες που επικρατούν στα τουριστικά καταλύματα και τις υποστηρικτικές τουριστικές υπηρεσίες που προσφέρονται στο πλαίσιο της ξενοδοχειακής επιχείρησης ή στο πλαίσιο του ευρύτερου περιβάλλοντος. Οι ανταγωνίστριες χώρες έχουν προχωρήσει στην ανάπτυξη μεγάλων, πολυδύναμων εγκαταστάσεων παροχής πολλαπλών και πολύπλευρων υπηρεσιών, αλλά και μικρών, ευέλικτων μονάδων παροχής εναλλακτικών, εξειδικευμένων και συνήθως υψηλής ποιότητας, κύριων και υποστηρικτικών τουριστικών υπηρεσιών ενώ αντίστοιχα οι τουρίστες έχουν διαφοροποιήσει και αυξήσει τις προβαλλόμενες απαιτήσεις.

Στην Ελλάδα και στην εξεταζόμενη Περιφέρεια δεν αξιοποιούνται τα νέα οργανωτικά και τεχνολογικά επιτεύγματα στον τουριστικό τομέα και οι ξενοδοχειακές και άλλες τουριστικές επιχειρήσεις δεν ανταποκρίνονται στην αύξηση των απαιτήσεων των τουριστών.

Στο πλαίσιο αυτό οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις είναι απαραίτητο να προχωρήσουν σε ποιοτική αναβάθμιση με εκσυγχρονισμό και ριζική ανακαίνιση των εγκαταστάσεων, με αντικατάσταση ξενοδοχειακού εξοπλισμού, με διεύρυνση και βελτίωση προσφερομένων υπηρεσιών αθλητισμού, πολιτισμού, ψυχαγωγίας κ.ά., με οργανωτική αναδιάρθρωση, με κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού, με αξιοποίηση των τεχνολογικών εξελίξεων όσον αφορά στα σύγχρονα επικοινωνιακά μέσα, και, γενικά, ν' ανταποκριθούν στην αύξηση των απαιτήσεων των τουριστών σε ποιότητα και ποικιλία τουριστικών υπηρεσιών.

Παράλληλα, τόσο οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις όσο και οι πάσης φύσεως επιχειρήσεις παροχής υποστηρικτικών ή συμπληρωματικών τουριστικών υπηρεσιών του ευρύτερου των ξενοδοχειακών καταλυμάτων περιβάλλοντος είναι απαραίτητο ανάλογα να συνδυαστούν και να συνεργαστούν, να εκσυγχρονιστούν και να αναβαθμιστούν, να επεκταθούν και να διευρυνθούν, τόσο στο πλαίσιο των υφιστάμενων μονάδων όσο και στο πλαίσιο παρουσίας των στις αγορές.

Το Μέτρο υλοποιείται μέσω των ακόλουθων Δράσεων (ΕΠΑΝ):

Δράση 2.2.1: Ποιοτικός εκσυγχρονισμός Ξενοδοχείων και κάμπινγκ Γ τάξης και άνω που υπάγεται στο Ν.2601/98

Δράση 2.2.2: Ποιοτικός εκσυγχρονισμός ξενοδοχείων, κάμπινγκ και ενοικιαζομένων επιπλωμένων δωματίων και διαμερισμάτων, που δεν υπάγεται στο Ν.2601/98.

Δράση 2.2.3: Επιχειρηματικά Σχέδια ΜΜΕ όλων των κλάδων

Δράση 2.2.1 (ΕΠΑΝ):

Ποιοτικός εκσυγχρονισμός Ξενοδοχείων και κάμπινγκ Γ τάξης και άνω που υπάγεται στο Ν.2601/98

Ξενοδοχεία και κάμπινγκ Γ τάξης και άνω υπάγονται στο Ν.2601/98 για εκσυγχρονισμό, μόνον εάν η προς εκσυγχρονισμό μονάδα είναι ήδη 30 κλινών και άνω και εάν ο προϋπολογισμός εκσυγχρονισμού είναι, επίσης, 25 εκ. δρχ. και άνω. Ο εκσυγχρονισμός μπορεί να συνίσταται σε επέκταση κλινών και δραστηριοτήτων και σε ποιοτική αναβάθμιση εγκαταστάσεων και λειτουργίας.

Στο ΠΕΠ Β. Αιγαίου του Γ ΚΠΣ τίθεται ως στόχος ο εκσυγχρονισμός 2.800 κλινών, περίπου δηλαδή τίθεται ως στόχος ο εκσυγχρονισμός του 10% των υφιστάμενων κλινών της εξεταζόμενης κατηγορίας. Ο στόχος αυτός συγκρινόμενος με τον αριθμό των κλινών της κατηγορίας που χρειάζεται εκσυγχρονισμό, και λογαριάζεται να αφορά άνω του 50% των υφιστάμενων κλινών της κατηγορίας, εμφανίζεται πολύ συντηρητικός. Εάν, όμως, ο στόχος αυτός συγκριθεί με τα επιτεύγματα στα πλαίσια του Β ΚΠΣ, κατά τη διάρκεια του οποίου εκσυγχρονίστηκαν μόνο 710 κλίνες εν συνόλω, ή εάν συγκριθεί με τον σε εθνικό επίπεδο τιθέμενο στόχο εκσυγχρονισμού 18.000 κλινών στα πλαίσια του Γ ΚΠΣ, τότε ο στόχος αυτός πρέπει να θεωρηθεί πολύ φιλόδοξος.

Θα ήταν, όμως, πιο ρεαλιστικό στο πλαίσιο του Γ' και Δ' ΚΠΣ αντίστοιχα για την Περιφέρεια να τεθεί ως στόχος συμμετοχή στον εθνικό στόχο εκσυγχρονισμού 18.000 κλινών αναλογική με τη συμμετοχή της Περιφέρειας στον αριθμό κλινών της εξεταζόμενης κατηγορίας που βρίσκεται στο σύνολο χώρας. Τίθεται, λοιπόν, ως στόχος ο εκσυγχρονισμός 630 κλινών της εξεταζόμενης κατηγορίας για την περίοδο 2000-2006 και 630 κλινών για την περίοδο 2007-2012. Για κάθε περίοδο αναμένεται η ο εκσυγχρονισμός 255 κλινών της εξεταζόμενης κατηγορίας στο νομό Λέσβου, 60 κλινών στο νομό Χίου και 315 κλινών στο νομό Σάμου.

Ας σημειωθεί, πως στο πλαίσιο επέκτασης-εκσυγχρονισμού μόνο η διάσταση του εκσυγχρονισμού υπάγεται στην παρούσα Δράση ενώ καθώςσον αφορά στην επέκταση η δράση υπάγεται αποκλειστικά στον αναπτυξιακό νόμο και οι οποιεσδήποτε ενισχύσεις γίνονται αποκλειστικά από εθνικούς πόρους, εκτός ΚΠΣ.

Δράση 2.2.2 (ΕΠΑΝ):

Ποιοτικός εκσυγχρονισμός ξενοδοχείων, κάμπινγκ και ενοικιαζομένων επιπλωμένων δωματίων και διαμερισμάτων, που δεν υπάγεται στο Ν.2601/98.

Καταλύματα που δεν υπάγονται στο Ν.2601/98 για εκσυγχρονισμό είναι:

Ξενοδοχειακά καταλύματα Γ' και άνω τάξης με μέγεθος κάτω των 30 κλινών ή με προϋπολογισμό εκσυγχρονισμού 25 εκ. δρχ. και κάτω καθώς και ξενοδοχειακά καταλύματα τάξης Δ' και Ε', κάμπινγκ και ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα με προϋπολογισμό εκσυγχρονισμού 25 εκ. δρχ. και κάτω.

Ο ποιοτικός εκσυγχρονισμός για τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα θα προωθηθεί με βάση τις απαιτήσεις του πρόσφατα εκδοθέντος Π. Δ/τος για την κατάταξή τους με το σύστημα των κλειδιών (Π. Δ/μα 337/2000, ΦΕΚ 281/Α/2000), ώστε εκτός του εκσυγχρονισμού των κτιριακών και των εξοπλισμών τους να εξασφαλίζεται και η ολοκληρωμένη αναβάθμιση και ο εμπλουτισμός των υπηρεσιών τους.

Η χρηματοδότηση των καταλυμάτων των πιο πάνω κατηγοριών, που δεν υπάγονται στο Ν.2601/98 για εκσυγχρονισμό, υπάγεται στο ΕΠΑΝ.

Η μετατροπή παραδοσιακών κτισμάτων σε ξενοδοχεία κατά τη διάρκεια του Β' ΚΠΣ υπήγετο στο ΕΠΑΝ. Κατά τη διάρκεια του Γ' ΚΠΣ η δυνατότητα αυτή εκλείπει. Οι όποιες επενδύσεις αυτής της μορφής θα υποστηρίζονται εφεξής από εθνικούς αποκλειστικά πόρους ή από πιο εξειδικευμένα κοινοτικά προγράμματα και πρωτοβουλίες.

Στο ΠΕΠ Β. Αιγαίου του Γ ΚΠΣ δεν τίθεται στόχος για εκσυγχρονισμούς στην εξεταζόμενη κατηγορία. Στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ του Γ ΚΠΣ τίθεται ως στόχος σε εθνικό επίπεδο ο εκσυγχρονισμός 47.000 κλινών.

Θα ήταν ρεαλιστικό στο πλαίσιο του Γ' και Δ' ΚΠΣ αντίστοιχα για την Περιφέρεια να τεθεί ως στόχος συμμετοχή στον εθνικό στόχο αναλογική με τη συμμετοχή της Περιφέρειας στον αριθμό κλινών της εξεταζόμενης κατηγορίας που βρίσκεται στο σύνολο χώρας. Τίθεται, λοιπόν, ως στόχος ο εκσυγχρονισμός 1.700 κλινών της εξεταζόμενης κατηγορίας για την περίοδο 2000-2006 και 1.700 κλινών για την περίοδο 2007-2012. Για κάθε περίοδο αναμένεται η ο εκσυγχρονισμός 680 κλινών της εξεταζόμενης κατηγορίας στο νομό Λέσβου, 170 κλινών στο νομό Χίου και 850 κλινών στο νομό Σάμου.

Δράση 2.2.3 (ΕΠΑΝ):

Επιχειρηματικά Σχέδια ΜΜΕ όλων των κλάδων

Στόχος είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ όλων των κλάδων του Τουριστικού Τομέα. Μέσο προώθησης του στόχου θα αποτελέσει η ενίσχυση επιχειρηματικών σχεδίων ΜΜΕ, που θα περιλαμβάνουν συνδυασμένες οργανωτικές δράσεις (συνενώσεις και συνεργασίες, βελτίωση της σχετικής θέσης των ΜΜΕ στην αγορά τους, διεξόδους σε νέες αγορές, εισαγωγή νέων τεχνολογιών κλπ). Αναμενόμενο αποτέλεσμα θα είναι βελτίωση της οργάνωσης των ΜΜΕ και η αναβαθμισμένη παρουσία τους στις αγορές τους.

Σε εθνικό επίπεδο για την περίοδο του 2000-2006 και για όλους τους κλάδους του τουριστικού τομέα στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ τίθεται ως στόχος η προώθηση 5.000 επιχειρηματικών σχεδίων.

Θα ήταν ρεαλιστικό αντίστοιχα για την Περιφέρεια στο πλαίσιο του Γ΄ ΚΠΣ να τεθεί ως στόχος συμμετοχή στον εθνικό στόχο αναλογική με τη συμμετοχή της Περιφέρειας στον αριθμό τουριστικών επιχειρήσεων της εξεταζόμενης κατηγορίας που βρίσκεται στο σύνολο χώρας. Τίθεται, λοιπόν, ως στόχος η προώθηση 180 επιχειρηματικών σχεδίων της εξεταζόμενης κατηγορίας για την περίοδο 2000-2006 και 180 επιχειρηματικών σχεδίων για την περίοδο του Δ΄ ΚΠΣ. Για κάθε περίοδο αναμένεται η προώθηση 70 επιχειρηματικών σχεδίων στο νομό Λέσβου, 20 επιχειρηματικών σχεδίων στο νομό Χίου και 90 επιχειρηματικών σχεδίων στο νομό Σάμου.

3.1.5 Αριστείο Προσφερόμενων Υπηρεσιών

Συναφές είναι το ακόλουθο Μέτρο 2.2 του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανάπτυξης:

ΜΕΤΡΟ 3.2 (ΕΠΑΝ)

ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ ΣΤΙΣ (ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ) ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3 (ΕΠΑΝ): Προώθηση επιχειρηματικής αριστείας

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Γ΄ ΚΠΣ

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Καινοτόμες ενέργειες

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-2006: 0,35 εκ. € (από 20,21 εκ. € χώρας για το μέτρο 3.2).

Ως επιχειρηματική αριστεία ορίζεται στο ΕΠΑΝ 'το Μοντέλο λειτουργίας μιας επιχείρησης που οδηγεί σε ισόρροπη ικανοποίηση των αναγκών όλων των συνδεδεμένων με την επιχειρηματικότητα παραγόντων (πελάτες, εργαζόμενοι, προμηθευτές, μέτοχοι, πολίτες), με

στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και την συνεχή πολύπλευρη βελτίωση της ποιότητας’.

Στην Ελλάδα σήμερα δεν υπάρχει, όπως ήδη σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες ήδη υπάρχει, θεσμός με ολική προσέγγιση, αποσαφηνισμένα κριτήρια και επαρκή κίνητρα, για την ενθάρρυνση των επιχειρήσεων προς συνεχή πολύπλευρη βελτίωση της ποιότητας και αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Εν προκειμένω οι θεσμοί και διαδικασίες θα ιδρυθούν στα πλαίσια του Γ΄ ΚΠΣ, βλέπε Δράση 3.2.1 στο ΕΠΑΝ, και το εισαγόμενο κίνητρο, βλέπε Δράση 3.2.2 στη συνέχεια, θα είναι η ενίσχυση/ επιβράβευση των επιχειρήσεων που θα πληρούν τα κριτήρια.

Στην Ευρώπη ήδη το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Διοίκησης Ποιότητας (EFQM), μη κερδοσκοπικός Οργανισμός, με την συμβολή της Ε.Ε. και του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Ποιότητας (EOQ), έχει καθιερώσει ένα ευρωπαϊκό μοντέλο επιχειρηματικής αριστείας με σκοπό την ανάπτυξη, προβολή και διάδοση των αρχών της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας και στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων μέσω της ενδυνάμωσης του ρόλου του Μάνατζμεντ στις στρατηγικές ποιότητας.

Το ευρωπαϊκό μοντέλο επιχειρηματικής αριστείας, όπως αναφέρεται στο ΕΠΑΝ, διέπεται από τις κάτωθι αρχές :

- Διοίκηση βασισμένη σε μετρήσιμα δεδομένα, διεργασίες και αποτελέσματα.
- Προσανατολισμός στην ικανοποίηση των απαιτήσεων και των προσδοκιών των πελατών.
- Ανάπτυξη και συμμετοχή του ανθρώπινου δυναμικού.
- Ανάπτυξη αμοιβαίως επωφελών συνεργασιών με τους πελάτες., προμηθευτές και κοινωνικούς φορείς.
- Συνεχής μάθηση, ανάπτυξη καινοτομιών και επίτευξη συνεχούς βελτίωσης.
- Κοινωνική ευθύνη (προστασία του περιβάλλοντος)

Δράση 3.2.2. (ΕΠΑΝ):

Ενίσχυση /επιβράβευση επιχειρήσεων για την υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Μοντέλου Επιχειρηματικής Αριστείας ή του Εθνικού Βραβείου Ποιότητας ή για την ανάπτυξη Συστημάτων Επιχειρηματικής Αριστείας.

Καθιερώνεται η ενίσχυση /επιβράβευση επιχειρήσεων που υιοθετούν είτε το Ευρωπαϊκό Μοντέλο Επιχειρηματικής Αριστείας ή το Μοντέλο Εθνικού Βραβείου Ποιότητας. Οι ενισχυόμενες επιχειρήσεις είναι δυνατόν να ανήκουν σε οποιοδήποτε κλάδο του τουριστικού

τομέα και να έχουν οποιοδήποτε μέγεθος. Τα στοιχεία των μοντέλων βάσει των οποίων θα γίνουν οι αξιολογήσεις θα προσδιοριστούν εν καιρώ από τον εθνικό φορέα.

Σε εθνικό επίπεδο για την περίοδο 2000-2006 και για όλους τους κλάδους του τουριστικού τομέα στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ τίθεται ως στόχος η ενίσχυση/ επιβράβευση 150 επιχειρήσεων όλων των κλάδων. Λόγω, όμως, των υψηλών στόχων αναβάθμισης που προϋποθέτει η παροχή της ενίσχυσης /επιβράβευσης αλλά λόγω και των υποβαθμισμένων συνθηκών αγοράς προσφοράς/ ζήτησης που επικρατούν στην Περιφέρεια για την Περιφέρεια στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ δεν θα ήταν ρεαλιστικό αντίστοιχα να τεθεί σχετικά κάποιος υψηλός ποσοτικός στόχος συμμετοχής στη σχεδιαζόμενη ενίσχυση/ επιβράβευση 150 επιχειρήσεων. Η προβολή, πάντως, από τους αρμόδιους φορείς στους ενδιαφερόμενους της Περιφέρειας για τη σκοπιμότητα υιοθέτησης εθνικού ή ευρωπαϊκού μοντέλου ποιότητας στη λειτουργία των επιχειρήσεων των θα πρέπει να είναι συστηματική και παράλληλη προς την προσπάθεια βελτίωσης των συνθηκών του όλου πλαισίου προσφοράς/ ζήτησης.

Στο πλαίσιο αυτό η πιθανή συμμετοχή της Περιφέρειας στο Μέτρο για την περίοδο 2000-2006 εκτιμάται σε 0,35 εκ. € ενώ αντίστοιχα η συμμετοχή των νομών εκτιμάται σε 0,14 εκ. € για το νομό Λέσβου, σε 0,04 εκ. € για το νομό Χίου και σε 0,17 εκ. € για το νομό Σάμου.

3.2. Θεματικός Τουρισμός

Για άμεση υποστήριξη του θεματικού τουρισμού κατά την περίοδο 2000-2006 αναμένεται συνολική δημόσια δαπάνη ύψους **69,0 εκ. €** και για την περίοδο 2007-2012 δαπάνη **142,4 εκ. €**.

3.2.1 Τουρισμός Περιβάλλοντος

α. Τουρισμός περιβάλλοντος στο πλαίσιο προστασίας και διαχείρισης διακεκριμένων οικοτόπων (Μέτρο 1.3 ΠΕΠ)

Βασικό εν προκειμένω για το υπ' όψη θέμα σχετικό είναι το Μέτρο 1.3 του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1 (ΠΕΠ ΒΑ): Αναστροφή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης
ΜΕΤΡΟ 1.3 (ΠΕΠ ΒΑ): ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περίοδος 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Προστασία, βελτίωση και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-2006: 4,4 εκ. €

Σύμφωνα με το ΠΕΠ ΒΑ στόχος του μέτρου είναι η προστασία, βελτίωση, ανάδειξη και αειφόρος διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την αειφορία της οικονομικής δραστηριότητας. Στο πλαίσιο αυτό επισημαίνονται οι ακόλουθες ανάγκες και οι ακόλουθες δράσεις:

1. Προστασία, αποκατάσταση και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος.
2. Προστασία υδάτινων πόρων.
3. Προστασία του περιβάλλοντος από λατομεία, χωματερές και παραλιακές αλλοιώσεις.
4. Προστασία έναντι ρύπανσης.

Από τις 4 αυτές Δράσεις άμεσα συναφής με τον τουρισμό περιβάλλοντος είναι μόνο η πρώτη, η οποία και εξετάζεται αμέσως στη συνέχεια.. Οι υπόλοιπες Δράσεις είναι μόνο έμμεσα συναφείς και εξετάζονται στο υποκεφάλαιο ‘Φυσικό και αγροτικό περιβάλλον’.

Προστασία, αποκατάσταση και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος.

Όπως το πολιτιστικό περιβάλλον, έτσι και φυσικό περιβάλλον στην Περιφέρεια συνιστά σημαντικό φυσικό πλούτο και αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα στο πλαίσιο ανάπτυξης βασικού ή παραθεριστικού και θεματικού τουρισμού. Πολλά από τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος των νησιών έχουν χαρακτηριστεί ως διεθνούς σημασίας και προστατεύονται με διεθνείς συμβάσεις. Αναλυτικότερα, τα νησιά της Περιφέρειας χαρακτηρίζονται από:

- Σημαντικά, ποικίλα και σπάνια, στοιχεία τοπίου, γεωλογικών διαμορφώσεων, χλωρίδας, πανίδας.
- Σημαντικούς, ποικίλους και σπάνιους τύπους χερσαίων και θαλάσσιων οικοτόπων και φυσικών ενδιαιτημάτων.
- Απαρτισμένα σύνολα εξαίρετου κάλλους και μνημειακού χαρακτήρα.

Οικοσυστήματα διεθνούς ενδιαφέροντος

Η χώρα, με την «Εθνική Λίστα», προτείνει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για ένταξη στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Natura 2000 10 περιοχές του Βορείου Αιγαίου. Από αυτές, 5 περιοχές ανήκουν στον Νομό Λέσβου, 1 στον Νομό Χίου και 4 στον Νομό Σάμου.

Προτεινόμενες ως περιοχές Natura στο Νομό Λέσβου

1. Λήμνος: Χορταρολίμνη – Λίμνη Αλυκή (GR4110001): Έκταση 18ha. Καθεστώς προστασίας σε Εθνικό και Περιφερειακό επίπεδο (καταφύγιο θηραμάτων) και σε Διεθνές επίπεδο (ΣΠΠ).
2. Υγρότοποι Χορταρολίμνη και Αλυκή Λήμνου (GR4110006), έκτασης 1302ha. Καθεστώς προστασίας, βλ. παραπάνω.
3. Άγιος Ευστράτιος (GR4110002), έκτασης 4600ha. Καθεστώς προστασίας σε Εθνικό, Περιφερειακό και Διεθνές επίπεδο.
4. Λέσβος: Δυτική Χερσόνησος – Απολιθωμένο δάσος (GR4110003), έκτασης 16100ha. Καθεστώς προστασίας σε Εθνικό/ Περιφερειακό επίπεδο (διατηρητέο μνημείο της φύσης, καταφύγιο θηραμάτων) και σε Διεθνές επίπεδο (περιοχή Σύμβασης Βαρκελώνης).
5. Λέσβος: Κόλπος Καλλονής (GR4110004): Έκταση 14500ha. Καταφύγιο θηραμάτων και ΣΠΠ.
6. Παράκτιοι υγρότοποι κόλπου Καλλονής (GR4110007): Έκταση 6461ha. Καταφύγιο θηραμάτων και ΣΠΠ.
7. Λέσβος: Κόλπος Γέρας, έλος Ντίπι και όρος Όλυμπος (GR4110005): Έκταση 8500ha.

Προτεινόμενες ως περιοχές Natura στο Νομό Χίου

1. Βόρεια Χίος και νήσοι Οινούσες (GR4130001): Έκταση 32200ha.

Προτεινόμενες ως περιοχές Natura στο Νομό Σάμου

2. Σάμος: Αλυκή (GR4120001): Έκταση 240ha.
3. Σάμος: Όρος Άμπελος (Καρβούνης) (GR4120002): Έκταση 4960ha.
4. Σάμος: Όρος Κερκετεύς, Μικρό και Μεγάλο Σεϊτάνι, Δάσος Καστανιάς και Λέκκας (GR4120003): Έκταση 6400ha.
5. Ικαρία και Φούρνοι (GR4120004): Έκταση 14500ha.

Οι περιοχές Κόλπου Καλλονής Λέσβου και Χορταρολίμνης – Αλυκής Λήμνου είχαν ενταχθεί στο ΕΠΠΕΡ, και ολοκληρώνονται οι σχετικές Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες (ΕΠΜ), στις οποίες θα βασιστεί το σχετικό ΠΔ για την ίδρυση Φορέων Διαχείρισης με βάση το Ν. 2742/07.10.1999.

Πρόσθετα οικοσυστήματα εθνικού και περιφερειακού ενδιαφέροντος στην Περιφέρεια

Εκτός από τις προαναφερόμενες περιοχές υπάρχουν άλλες 10, οι οποίες περιέχονται στον κατάλογο υγροτόπων του ΕΚΒΥ, οι οποίες δεν έχουν χαρακτηριστεί ως «ευρωπαϊκής σημασίας» και δεν περιέχονται στην «Εθνική Λίστα», κυρίως λόγω έλλειψης μελετών που να τεκμηριώνουν την ύπαρξη τύπων οικοτόπων και ειδών συναφών με τα παραρτήματα της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.

Βάσει του ΠΕΠ ΒΑ οι πιο πάνω στόχοι του Μέτρου θα επιτευχθούν με την ακόλουθη Δράση:
Δράση 1.3.1: Προστασία, ανάδειξη και διαχείριση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ιδιαίτερα των πλέον ευαίσθητων ζωνών, στο πλαίσιο του Ν.2742/07.10.99 και του άρθρου 15 περί χωροταξικού σχεδιασμού.

Το ΠΕΠ ΒΑ σχεδιάζει στο πλαίσιο της Δράσης 1.3.1 τη διαχειριστική αξιοποίηση 35.000 στρεμμάτων των περιοχών Natura 2000.

Εξειδικεύοντας προσωρινά, το ΠΕΠ ΒΑ προτείνει για την περίοδο Γ΄ ΚΠΣ 11 δράσεις:

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΠΕΠ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Σε χιλιάδες €

A. α..	Τίτλος έργου ή ενέργειας	Β΄ ΚΠΣ	Γ΄ ΚΠΣ	Δ΄ ΚΠΣ
	Προτάσεις ΠΕΠ ΒΑ			
	<i>Δράση 1.3.1:</i>			
1	Σχεδιασμός προστασίας ειδικών ζωνών (αριθμός δράσεων)	2	3	

2	Παρέμβαση σε βιότοπους (αριθμός δράσεων)	0	5	
3	Προστασία και διαχείριση υδάτινων πόρων (αριθμός δράσεων)	2	3	

Η χρηματοδότηση θα γίνει από το ΕΤΠΑ και εθνική δαπάνη.

Υπεύθυνοι φορείς για την προώθηση του μέτρου θα είναι: Τα αρμόδια Υπουργεία, η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις της Περιφέρειας, ΟΤΑ της Περιφέρειας, ΝΠΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα εποπτευόμενα από το Δημόσιο Τομέα, Φορείς Διαχείρισης των περιοχών προστασίας (Natura 2000).

Στο πλαίσιο αυτό για τις περιόδους 2000-2006 και 2007-2012 η Μελέτη, συμπληρωματικά με τις προτάσεις ΠΕΠ ΒΑ, προτείνει τα ακόλουθα έργα:

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

		Σε χιλιάδες €	
A.		2000-2006	2007-2012
α.	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ		
	Νήσος Λέσβου		
	Δράση 1.3.1:		
A	Μελέτες διαχειριστικής αξιοποίησης περιοχών Natura 2000	150	
B	Έργο διαχειριστικής αξιοποίησης περιοχών Natura 2000		
1	Καλλονής: Φάση εφαρμογής της μελέτης, χρηματοδότηση ΕΠΠΕΡ	300	1.000
	Νήσος Λήμνου		
	Δράση 1.3.1:		
B	Έργο διαχειριστικής αξιοποίησης περιοχών Natura 2000		
1	Λήμνου: Φάση εφαρμογής της μελέτης, χρηματοδότηση ΕΠΠΕΡ	300	1.000
	Νήσος Χίου		
	Δράση 1.3.1:		
A	Μελέτες διαχειριστικής αξιοποίησης περιοχών Natura 2000	150	
B	Έργο διαχειριστικής αξιοποίησης περιοχών Natura 2000		1.000
	Νήσος Σάμους		
	Δράση 1.3.1:		
A	Μελέτες διαχειριστικής αξιοποίησης περιοχών Natura 2000	150	

1	Αλυκή (GR4120001): Έκταση 240ha.		
2	Όρος Άμπελος (Καρβούνης) (GR4120002): Έκταση 4960ha.		
3	Όρος Κερκετεύς, Μικρό και Μεγάλο Σεϊτάνι, Δάσος Καστανιάς και Λέκκας (GR4120003): Έκταση 6400ha.		
B	Έργο διαχειριστικής αξιοποίησης περιοχών Natura 2000		1.000
1	Αλυκή (GR4120001): Έκταση 240ha.		
2	Όρος Άμπελος (Καρβούνης) (GR4120002): Έκταση 4960ha.		
3	Όρος Κερκετεύς, Μικρό και Μεγάλο Σεϊτάνι, Δάσος Καστανιάς και Λέκκας (GR4120003): Έκταση 6400ha.		
	Προτάσεις Μελέτης: Νήσος Ικαρία		
	Δράση 1.3.1:		
A	Μελέτες διαχειριστικής αξιοποίησης περιοχών Natura 2000		
1	Ικαρία και Φούρνοι (GR4120004): Έκταση 14500ha.	150	
B	Έργο διαχειριστικής αξιοποίησης περιοχών Natura 2000		
1	Ικαρία και Φούρνοι (GR4120004): Έκταση 14500ha.		1.000
	ΣΥΝΟΛΟ σε χλδ. Ε	1.200	5.000

Υποσημείωση Πίνακα

+ Το ποσόν καθορίζεται από τις μελέτες

β. Τουρισμός περιβάλλοντος στο πλαίσιο ανάπτυξης του οικοτουρισμού Δράση 5.2.4 (ΕΠΑΝ)

Ειδικότερα, προκειμένου περί οικοτουρισμού σχετική είναι η ακόλουθη Δράση στο πλαίσιο του Μέτρου 5.2 του ΕΠΑΝ:

Δράση 5.2.4 (ΕΠΑΝ):

Δράση για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού

Στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ προβλέπεται ολοκληρωμένο πιλοτικό πρόγραμμα ανάπτυξης του οικοτουρισμού με ολοκληρωμένο πλέγμα **οικοτουριστικών παρεμβάσεων**:

- Προστασία πόρων.
- Ανάπτυξη οικοτουριστικών υποδομών.
- Εξειδικευμένη ενημέρωση-πληροφόρηση επισκεπτών.
- Εξειδικευμένο μάρκετινγκ.

Παράλληλα, σε περιοχές με αξιόλογο φυσικό περιβάλλον και με στόχο την αξιοποίησή τους θα υλοποιηθεί στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ **πλήθος νέων οικοτουριστικών παρεμβάσεων με πρότυπες οικοτουριστικές υποδομές**.

Η Δράση αφορά δημόσιες επενδύσεις μερίμνη του ΕΟΤ.

Στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ και του Γ΄ ΚΠΣ προβλέπεται σε εθνική κλίμακα ότι προωθούνται 6 νέες οικοτουριστικές παρεμβάσεις και 2 πρότυπες οικοτουριστικές υποδομές. Η δράση θα υλοποιηθεί με δημόσιες επενδύσεις μερίμνη του ΕΟΤ.

Στο πλαίσιο ΕΠΑΝ, λόγω περιορισμένου αριθμού προγραμμάτων και της κλίμακας των εθνικών προτεραιοτήτων, το πλέον πιθανό είναι ότι η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου δεν πρόκειται να περιληφθεί.

Κατά συνέπεια, στην Περιφέρεια θα πρέπει να δοθούν λύσεις εντελώς ανάλογες με τα πρότυπα ΕΠΑΝ αλλά με οργάνωση και χρηματοδότηση περιφερειακή, στο πλαίσιο:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1 (ΠΕΠ ΒΑ): Αναστροφή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης
ΜΕΤΡΟ 1.3 (ΠΕΠ ΒΑ): ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Δράση 1.3.1: Προστασία, ανάδειξη και διαχείριση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ιδιαίτερα των πλέον ευαίσθητων ζωνών, στο πλαίσιο του Ν.2742/07.10.99 και του άρθρου 15 περί χωροταξικού σχεδιασμού.

Στο πλαίσιο κάθε έργου διαχειριστικής αξιοποίησης περιοχών Natura 2000 ή άλλων ευαίσθητων περιοχών, που θα γίνει με βάση το ΠΕΠ, όπως πιο πάνω αναφέρεται, θα πρέπει να περιλαμβάνεται το ολοκληρωμένο πλέγμα παρεμβάσεων, που προβλέπεται από τη Δράση 5.2.4 (ΕΠΑΝ):

- Προστασία πόρων.
- Ανάπτυξη οικοτουριστικών υποδομών.
- Εξειδικευμένη ενημέρωση-πληροφόρηση επισκεπτών.
- Εξειδικευμένο μάρκετινγκ

Αυτό που συμπληρωματικά προς τα πιο πάνω θα χρειαστεί να προστεθεί, πέρα από τα εσωτερικά μονοπάτια και την ίδια ενημέρωση-μάρκετινγκ, είναι η ένταξη της κάθε αξιοποιημένης περιοχής Natura 2000 στο γενικό κάθε νησιού πλαίσιο ‘Μονοπάτια-Διαδρομές’, στο γενικό πλαίσιο ‘Ενημέρωση, Προβολή και Δίκτυο Πληροφόρησης’, που ούτως ή άλλως, θα γίνει για κάθε νησί της Περιφέρειας για να υποστηριχθεί το όλο πλέγμα του παραθεριστικού και θεματικού τουρισμού.

3.2.2 Τουρισμός Πολιτισμού

α. Δράσεις μέσω ΕΠΑΝ, Μέτρο 5.2

Βασικό εν προκειμένω για το υπ' όψη θέμα σχετικό είναι το Μέτρο 5.2 του ΕΠΑΝ:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 5: Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος. Προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού.

ΜΕΤΡΟ 5.2 (ΕΠΑΝ): Ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού (πολιτιστικών, παραδοσιακών και οικολογικών δικτύων)-Τουριστικά αγκυροβόλια.

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Φυσικές επενδύσεις: μονάδες, τουριστικά καταλύματα, εστίαση, κέντρα πληροφόρησης,

ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΤΡΟΥ 5.2: Για όλη τη χώρα 49,04 εκ. €.

Στο Μέτρο.5.2 θα εντάσσονται πλήρη προγράμματα, που θα περιλαμβάνουν:

- υποδομές,
- οργάνωση λειτουργίας,
- διαχείριση επισκεπτών και φορείς διαχείρισης στο πλαίσιο *‘Σχεδιασμός, συντονισμός και διαχείριση τουριστικών δραστηριοτήτων’*
- ενημερωτικό υλικό και προβολή στο πλαίσιο *‘Ενημέρωση- προβολή και δίκτυα πληροφόρησης’*.

Τα Μέτρο, καθόσον αφορά τα καθ' εαυτό πολιτιστικά στοιχεία, θα υλοποιηθεί μέσω δύο Δράσεων:

Δράση 5.2.1: Δημιουργία δικτύων **πολιτιστικών στοιχείων** και **διαδρομών πολιτιστικού τουρισμού** καθώς και δικτύων **εναλλακτικών μορφών τουρισμού**, εκτός οικοτουρισμού.

Δράση 5.2.2: Παρεμβάσεις υποστήριξης **επιχειρήσεων** του Τουριστικού Τομέα για αξιοποίηση του **τουριστικού αποθέματος**.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο **‘Δράση 5.2.1: Δημιουργία δικτύων πολιτιστικών στοιχείων και διαδρομών πολιτιστικού τουρισμού καθώς και δικτύων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, εκτός οικοτουρισμού’**, διακρίνονται:

οι ακόλουθες θεματικές κατηγορίες **πολιτιστικών πόρων**:

- Αρχαιολογικοί τόποι και μνημεία.
- Βυζαντινά μνημεία.

- Προσκυνήματα.
- Ιστορικοί χώροι και τόποι.
- Παραδοσιακοί οικισμοί ή τμήματα οικισμών.
- Διατηρητέα κτίρια, εργαστήρια-εργοστάσια (οινοποιεία, μύλοι κ.ά.), τεχνικά έργα (γέφυρες, πεζούλια κ.ά.).
- Μουσεία, εκθετήρια.
- Παραδοσιακά εργαστήρια και σύγχρονα πολιτιστικά κέντρα.
- Πολιτιστικά μονοπάτια και διαδρομές.

και οι ακόλουθες κατηγορίες **εναλλακτικών μορφών τουρισμού**, εκτός οικοτουρισμού:

- Θρησκευτικός τουρισμός.
- Ορειβατικός τουρισμός.
- Αιωροπερικός τουρισμός.
- Άλλες μορφές μη καλυπτόμενες από πιο εξειδικευμένες Δράσεις, που αναφέρονται στο ΕΠΑΝ σε άλλα πλαίσια.

Η Δράση 5.2.1 αφορά δημόσιες επενδύσεις.

Οι δημόσιες επενδύσεις θα γίνουν από τον ΕΟΤ με διαγωνισμούς σύμφωνα με το ισχύον καθεστώς. Ειδικά για τις επεμβάσεις σε κάστρα και αρχαιολογικούς χώρους, οι εργασίες θα υλοποιηθούν από το ΤΑΠΑ.

Επί πλέον, στο πλαίσιο **‘Δράση 5.2.2: Παρεμβάσεις υποστήριξης επιχειρήσεων του Τουριστικού Τομέα για αξιοποίηση του τουριστικού αποθέματος’** διακρίνονται οι ακόλουθες θεματικές κατηγορίες αξιοποίησης του **‘πολιτιστικού αποθέματος’**:

- Προγράμματα διάσωσης, διάδοσης και καθιέρωσης, της ελληνικής κουζίνας (εθνικής, τοπικής, δημιουργικής) και χορήγησης σήματος γνησιότητας.
- Προγράμματα διάσωσης και ανάπτυξης παραδοσιακών καφενείων, παντοπωλείων, εστιατορίων.

- Προγράμματα ένταξης παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων, παραδοσιακών προϊόντων χειροτεχνίας και βιοτεχνίας και παραδοσιακών τεχνικών, όπως της μεταλλοτεχνίας, της ξυλογλυπτικής κλπ., στο τουριστικό προϊόν της χώρας.
- Προγράμματα εξοικείωσης των τουριστών με την ελληνική τέχνη, συμπεριλαμβανομένης της σύγχρονης λογοτεχνικής, εικαστικής και λοιπής παραγωγής: Παρουσίαση παραδοσιακών και σύγχρονων καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων και προσφορά πολιτιστικών υπηρεσιών ανοικτού πανεπιστημίου

Η Δράση 5.2.2 αφορά κρατικές ενισχύσεις στα πλαίσια του κανόνα de minimis για το σύνολο της Δράσης.

Η Δράση αυτή θα υλοποιηθεί από τους Ειδικούς Φορείς Διαχείρισης (ΕΦΔ) σε συνεργασία με τον ΕΟΤ. Οι ΕΦΔ θα είναι φορείς που να διαθέτουν εκτεταμένο δίκτυο δομών σε όλη τη Χώρα, όπως π.χ. ο τραπεζικός τομέας. Στους ΕΦΔ θα συμμετέχουν και εξειδικευμένοι φορείς, ως οι φορείς αστικών εταιρειών ή σωματείων ειδικών ενδιαφερόντων ή φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα, που ασχολούνται ειδικά με τους στόχους των επί μέρους ενεργειών, π.χ. ΕΟΜΜΕΧ, Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, Ακαδημίες Γεύσης, συλλογικοί φορείς εστιατόρων κλπ.

Όπως αναφέρεται στο ΕΠΑΝ 'Τα προγράμματα αυτά εντάσσονται στο ΕΠΑΝ, αφενός λόγω της εθνικής σημασίας των φυσικών πόρων και των πολιτιστικών στοιχείων, τα οποία επιδιώκεται να ενταχθούν στο τουριστικό προϊόν και να αναδειχθούν, ως «τουριστικοί πόροι», και, αφετέρου, λόγω του καινοτόμου και ολοκληρωμένου χαρακτήρα και των υψηλών ποιοτικών απαιτήσεων των παρεμβάσεων. Στο Μ.5.2 θα εντάσσονται πλήρη προγράμματα, που θα περιλαμβάνουν:

- υποδομές,
- οργάνωση λειτουργίας,
- διαχείριση επισκεπτών,
- φορείς διαχείρισης,
- ενημερωτικό υλικό και προβολή.'

Η κατάρτιση των δικτύων ή η χάραξη των διαδρομών θα υποστηριχθεί με παράλληλη ενίσχυση των αναγκών, ειδικώς γι' αυτά τα δίκτυα ή διαδρομές, πρόσθετων υποστηρικτικών ή συμπληρωματικών υποδομών τουρισμού για πληροφόρηση, διαμονή και

εξυπηρέτηση. Στα πλαίσια αυτά θα επιδιωχθεί να αξιοποιηθούν διαθέσιμα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στο ΕΠΑΝ προβλέπεται εν προκειμένω ότι θα υπάρξουν δίκτυα και διαδρομές εθνικής, περιφερειακής και τοπικής σημασίας ή μεμονωμένες παρεμβάσεις. Στο τομεακό ΕΠ προβλέπεται ότι εντάσσονται μόνο εθνικής σημασίας στοιχεία ενώ στο περιφερειακό ΕΠ προβλέπει ότι εντάσσονται περιφερειακής και τοπικής σημασίας στοιχεία ή μεμονωμένες παρεμβάσεις.

Δεδομένου ότι κατά την περίοδο του Γ΄ ΚΠΣ στο πλαίσιο της Δράσης 5.2.1 του ΕΠΑΝ προγραμματίζεται η ανάδειξη 4 μόνων νέων πολιτιστικών στοιχείων και η δημιουργία μιας μόνων νέας πολιτιστικής διαδρομής, εικάζουμε ότι στο πλαίσιο της Δράσης αυτής δεν θα συμπεριληφθεί η Περιφέρεια. Δηλαδή, το αντικείμενο της Δράσης 5.2.1 καλείται να επωμισθεί εξ ολοκλήρου το ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου.

Στο πλαίσιο της Δράσης 5.2.2 του ΕΠΑΝ προγραμματίζεται η προώθηση 5 προγραμμάτων αξιοποίησης του πολιτιστικού αποθέματος και η ενίσχυση 400 εστιατορίων. Δεδομένου ότι πρόκειται για ενίσχυση απλώς υφιστάμενων φορέων και για μη χρηματοδότηση φυσικού αντικείμενου, εικάζουμε ότι η Περιφέρεια μπορεί και πρέπει να συμμετάσχει σ' αυτό το εθνικό πρόγραμμα, όπως και οι άλλες περιφέρειες, ώστε το πρόγραμμα αυτό να λειτουργήσει πιλοτικά-υποδειγματικά για παράλληλες και πρόσθετες ενέργειες που θα μπορούσε και θα έπρεπε να αναλάβει το ΠΕΠ. Αν η συμμετοχή της Περιφέρειας στη Δράση 5.2.2 είναι αναλογική προς τη συμμετοχή της στον αριθμό ξενοδοχειακών κλινών, τότε, ειδικά στην περίπτωση των ενισχυόμενων εστιατορίων θα πρέπει να συμμετάσχει με την ενίσχυση 14 εστιατορίων, από τα οποία 4 στη Λέσβο, 2 στη Λήμνο, 2 στη Χίο, 4 στη Σάμο και 2 στην Ικαρία.

Εν προκειμένω, εάν λάβουμε υπ' όψη το μικρό αριθμό και αντίστοιχα το χαμηλό προϋπολογισμό των προγραμμάτων του υπ' όψη Μέτρου 5.2 στο τομεακό ΕΠΑΝ αλλά και τον περιορισμένο προϋπολογισμό του Μέτρου 1.2 Πολιτισμός στο ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου, παρατηρούμε ότι θα υπάρξει πρόβλημα ένταξης για ένα σχετικό με τη Δράση 5.2.1 και σημαντικό για την Περιφέρεια πρόγραμμα πολιτισμού, το πρόγραμμα ενοποίησης του αρχαιολογικού χώρου Ηραίου, Ευπαλινείου ορύγματος και λιμένα Σάμου.

β. Δράσεις μέσω ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου.

Τις αναγκαίες παράλληλες και πρόσθετες προς το Μέτρο 5.2 του ΕΠΑΝ δράσεις καλείται να αναλάβει το ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου στο πλαίσιο του Μέτρου 1.2 Πολιτισμός:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1 (ΠΕΠ ΒΑ): Αναστροφή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης

ΜΕΤΡΟ 1.2 (ΠΕΠ ΒΑ): Πολιτισμός

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περίοδος 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Διατήρηση και αποκατάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-2006: 38,1 εκ. €

1. Δημιουργία δικτύων *πολιτιστικών στοιχείων* και διαδρομών και δικτύων *εναλλακτικών μορφών τουρισμού*, εκτός οικοτουρισμού ανάλογη προς τη Δράση 5.2.1 ΕΠΑΝ

Στην Περιφέρεια υπάρχει πλήθος από αρχαία, μεσαιωνικά και νεώτερα μνημεία και οικισμοί με μεγάλο ενδιαφέρον, όπως το Ηραίον στη Σάμο, διάσπαρτες βυζαντινές εκκλησίες παντού, οι μεσαιωνικοί οικισμοί Πυργί και Μεστά στη Χίο, νεώτεροι παραδοσιακοί οικισμοί σε όλα τα νησιά, πολλά θεματικά μουσεία και αρκετά πολιτιστικά κέντρα.

Στο πλαίσιο του Β' ΚΠΣ διατέθηκαν μεγάλα ποσά στα πλαίσια της Δράσης για τα **πολιτιστικά στοιχεία** και έγιναν πολλές παρεμβάσεις, μεταξύ των οποίων:

Στη Λέσβο:

Συντήρηση, στερέωση και ανάδειξη του Κάστρου Μυτιλήνης 2,4 εκ. €

Ανάπλαση ιστορικού κέντρου Μυτιλήνης εμβαδού 20.000 τ.μ., όψεων 20.000 τ.μ.. 7,0 εκ. €.

Μουσείο φυσικής ιστορίας Σιγρίου 1,8 εκ. €.

Στη Χίο:

Αναστήλωση και αξιοποίηση μνημείων και κάστρων: Νέα Μονή 2,2 εκ. €.

Αναστήλωση και αξιοποίηση μνημείων και κάστρων: Φρούριο Χίου 1,8 εκ. €.

Αναστήλωση και αξιοποίηση μνημείων και κάστρων: Ν. Παναγιά Κρινά 0,9 εκ. €.

Αναστήλωση Βιγλών Χίου 0,05 εκ. €.

Ανάδειξη και προστασία κάστρων και πύργων Χίου 0,05 εκ. €.

Ανάδειξη αρχαιολογικού χώρου Ήρμοκάστρου Χίου 0,03 εκ. €.

Στη Σάμο:

Ανάδειξη αρχαίας πόλης Σάμου, Ηραίου και Πυθαγορείου 1,8 εκ. €.

Ανέγερση μουσείου Πυθαγορείου 1,6 εκ. €.

Ολοκληρωμένη ανακαίνιση Παλαιάς Βουλής Σάμου 0,7 εκ. €.

Αποκατάσταση και ανάδειξη Κάστρου Πύργου Λογοθέτη στο Πυθαγόρειο 0,8 εκ. €.

Πολλά από τα πιο πάνω έργα του Β' ΚΠΣ θα ολοκληρωθούν στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ

Στο πλαίσιο του ΠΕΠ ΒΑ του Γ' ΚΠΣ υπάρχει η πρόθεση ανάδειξης-αξιοποίησης 8-10 σημαντικών μνημείων, μεταξύ των οποίων εντάσσονται αρχαιολογικοί χώροι, κάστρα, φρούρια κ.ά., η διεύρυνση της συλλεκτικής δραστηριότητας, η διεύρυνση και ο εκσυγχρονισμός εκθεσιακών μέσων και χώρων των μουσείων, η δημιουργία πολιτιστικών

διαδρομών και η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας για την ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής δυναμικής.

Στο πλαίσιο του Γ΄ ΚΠΣ οι επιλέξιμες δράσεις που θα υλοποιηθούν στα πλαίσια του μέτρου, όπως αναφέρει το ΠΕΠ ΒΑ, αφορούν ενδεικτικά τα παρακάτω:

- Έργα και ενέργειες για την αποκατάσταση, ανάδειξη και αξιοποίηση αρχαιολογικών χώρων.
- Έργα και ενέργειες για την αποκατάσταση, ανάδειξη και αξιοποίηση βυζαντινών, μεταβυζαντινών και μεσαιωνικών μνημείων – κάστρων και οικισμών
- Έργα και ενέργειες για την αποκατάσταση, ανάδειξη και αξιοποίηση διατηρητέων κτιρίων.
- Δημιουργία θεματικών μουσείων και βελτίωση εκθεσιακών χώρων σε υφιστάμενα μουσεία.
- Προβολή της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς των νησιών με την χρήση σύγχρονων εργαλείων επικοινωνίας (π.χ. χρήση διαδικτύου). (Συμπληρωματικά στις δράσεις που θα πραγματοποιηθούν στα πλαίσια της ΚτΠ)
- Δημιουργία ολοκληρωμένων αρχαιολογικών και πολιτιστικών χώρων σε δικτύωση για ανάδειξη πολιτιστικών και ιστορικών διαδρομών.
- Ενίσχυση των δομών και υποδομών σχετικών με την σύγχρονη πολιτιστική δραστηριότητα.

Στο πλαίσιο του ΠΕΠ ΒΑ του Γ΄ ΚΠΣ εξαγγέλλεται ο ακόλουθος αριθμός έργων κατά κατηγορία:

- Μνημεία που αποκαθίστανται ή αναστηλώνονται 12.
- Επεμβάσεις αρχαιολογικών χώρων 4.
- Δημιουργία νέων μουσείων και επεμβάσεις σε υφιστάμενα 4.
- Ανακαίνιση διατηρητέων κτιρίων 5.
- Δημιουργία νέων πολιτιστικών κέντρων 2.
- Δημιουργία πολιτιστικών-ιστορικών διαδρομών 1.

Για την ενίσχυση των δομών και υποδομών των σχετικών με την σύγχρονη πολιτιστική δραστηριότητα και τη δημιουργία πολιτιστικών-ιστορικών διαδρομών και δικτύων

ενταγμένων σε ελληνικά και ευρωπαϊκά ευρύτερα δίκτυα το ΠΕΠ ΒΑ σημειώνει ότι θα χρειαστεί Τεχνική Βοήθεια.

Στην προώθηση του Μέτρου θα συνεργαστούν οι ακόλουθοι φορείς: Το ΥΠΠΟ, το Υπουργείο Αιγαίου, η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, οι Νομαρχιακές και Τοπικές Αυτοδιοικήσεις της Περιφέρειας, σχετικά με το θέμα ΝΠΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα εποπτευόμενα από το Δημόσιο Τομέα και διάφορα πολιτιστικά ιδρύματα.

Στον Πίνακα Ενταγμένων Έργων του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου μέχρι στιγμής έχουν εξειδικευθεί και χρηματοδοτηθεί τα ακόλουθα έργα με συνολικό προϋπολογισμό 13,7 εκ. € έναντι των συνολικά για το Μέτρο προβλεπόμενων 38,1 εκ. Ε:

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΝΤΑΞΕΩΝ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΟΥ ΠΕΠ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ Γ΄ ΚΠΣ**

Σε χιλιάδες €			
A. α.	Τίτλος έργου ή ενέργειας		Προϋπ. 2000- 2006
	Στη Λέσβο:		
1	Επισκευή του υπάρχοντος κτιρίου και διαμόρφωση αύλειου χώρου του Μουσείου Θεοφίλου		500
2	Διαμόρφωση του αρχαιολογικού χώρου Μέσων		900
3	Εξοπλισμός του Δημοτικού Θεάτρου Μυτιλήνης		600
4	Αποκατάσταση-διαρρύθμιση του διατηρητέου κτιριακού συγκροτήματος Χάνια στην Αγιάσο		500
5	Αναστήλωση- ανάδειξη- αποκατάσταση του Ρωμαϊκού Υδραγωγείου Μόριας		1.700
6	Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Σκοπέλου Γέρας		
7	Αποκατάσταση ξυλόγλυπτου τέμπλου Μητροπολιτικού Ναού Μυτιλήνης		
8	Αποκατάσταση ψηφιδωτού δαπέδου Βασιλικής Αγίου Ανδρέου Ερεσού		
9	Αποκατάσταση του Κάστρου-Πύργου της κοινότητας Πιτυούς		700
	Στη Λήμνο:		
1	Ανάδειξη-αποκατάσταση του αρχαίου θεάτρου Ηφαιστίας στο Μούδρο		700

	Στη Χίο:			
1	Ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου στο Αρχοντίκι Ψαρών		1.200	
2	Ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου Ύψιμαστρου Χίου		500	
3	Ολοκλήρωση Ναυτικού Λαογραφικού Μουσείου Αν. Συνδ. ΒΑ Χίου (Δ. Καρδαμύλων)			
	Στη Σάμο:			
1	Ολοκλήρωση του Αρχαιολογικού Μουσείου Πυθαγορείου		6.200	
	Στην Ικαρία:			

Εξετάζοντας από άποψη τουριστικής θεματικής πληρότητας τα έργα πολιτισμού που προωθήθηκαν κατά την περίοδο του Β΄ ΚΠΣ και εκείνα που μέχρι τώρα εντάχθηκαν για την περίοδο του Γ΄ ΚΠΣ παρατηρούμε τα ακόλουθα.

- Με εξαίρεση του έργου Μυτιλήνης, δεν δόθηκαν πόροι για τη διατήρηση, συντήρηση και αποκατάσταση παραδοσιακών οικισμών.
- Δεν δόθηκαν πόροι για τη διατήρηση, συντήρηση και αποκατάσταση μεμονωμένων τεχνικών έργων, όπως γεφυρών, μύλων, πεζουλιών, ελαιοτριβείων, οινοποιείων κλπ. ως και για τη δημιουργία μουσείων του εκκλιπόντος λαϊκού και βιομηχανικού πολιτισμού.
- Δεν δόθηκαν πόροι για ένταξη των θεματικών στοιχείων σε σύστημα δικτύου-διαδρομής κάτω από υπεύθυνη διαχείριση και συντονιστική αρχή.

Στο πλαίσιο αυτό είναι βάσιμη η πρόταση να ενταχθούν για την περίοδο του 2000-2006 και για κάθε νομό από 5-6 παρεμβάσεις στο πλαίσιο τις πιο πάνω παραμελημένης διάστασης της διατήρησης αξιόλογων τμημάτων παραδοσιακών οικισμών. Το ποσό του 1,0 εκ. € για αποκατάσταση διατηρητέων οικισμών κατά το πρότυπο της Μυτιλήνης αντιστοιχεί σε αποκατάσταση 200 τρ.μ. δρόμων με αποκαταστημένα δάπεδα 4.000 τ.μ. και αποκαταστημένες όψεις επίσης 4.000 τ.μ.. Οι παρεμβάσεις διάσωσης των παραδοσιακών οικισμών από τουριστική-αναπτυξιακή άποψη θεωρούνται γενικά σε προτεραιότητα έναντι της διάσωσης μεμονωμένων μνημείων, όπως τα προτεινόμενα από το ΠΕΠ, διότι οι παρεμβάσεις στους οικισμούς λειτουργούν πολλαπλασιαστικά και παρακινούν τους ιδιώτες να διασώσουν τα παραδοσιακά σπίτια τους ή να τα μετατρέψουν σε ξενώνες, να διασώσουν παραδοσιακά εργαστήρια, τεχνικές, εστιατόρια κ.ά..

Ειδικότερα, στο πλαίσιο της ύπαρξης συγκριτικού πλεονεκτήματος, σε συνδυασμό με την ολοκλήρωση λιμένα κρουαζιερόπλοιων και μαρίνας στο Πυθαγόρειο, είτε μέσω του ΕΠΑΝ ή μέσω του ΠΕΠ ΒΑ, προτείνουμε να ενταχθεί για το Γ΄ ΚΠΣ, με πρόβλεψη ολοκλήρωσης στο 2007-2012 έργο ύψους 20.0 εκ. € με αντικείμενο την αποκατάσταση και ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων Πυθαγορείου, Ευπαλινείου Ορύγματος και Ηραίου.

Στο πλαίσιο, πάντως, υποστήριξης και των μεμονωμένων μνημείων, όπως αρχαίων χώρων, παλαιοχριστιανικών εκκλησιών κ.ά., και τεχνικών έργων, όπως γεφυρών, μύλων, πεζουλιών, ελαιοτριβείων, οινοποιείων κλπ., ως και στο πλαίσιο δημιουργίας μουσείων του εκλίποντος λαϊκού και βιομηχανικού πολιτισμού, προτείνουμε αξιόλογα μνημεία και τεχνικά έργα, που είναι πολύ σημαντικά ή είναι λιγότερο σημαντικά αλλά βρίσκονται πάνω σε κύριες διαδρομές, να επιλεγούν σε μικρό αριθμό, λόγω εξάντλησης του σχετικού προϋπολογισμού, και πιλοτικά να προωθηθούν για διάσωση και προβολή.

Καθόσον αφορά στην ένταξη των θεματικών στοιχείων σε σύστημα δικτύου-διαδρομής κάτω από υπεύθυνη διαχείριση και συντονιστική αρχή, κατά το υπόδειγμα των αντίστοιχων δράσεων του ΕΠΑΝ, προτείνουμε σε κάθε μεγάλο νησί να καταστούν προσβάσιμα, κατά περιπτώσεις, με μονοπάτια ή με δρόμους ή και με μονοπάτια και με δρόμους, τα προς διάσωση αξιόλογα στοιχεία των πολιτιστικών πόρων και του πολιτιστικού αποθέματος προκειμένου να δημιουργηθούν θεματικά δίκτυα-διαδρομές. Είναι αυτονόητο, πως στο δίκτυο σε πρώτη φάση εντάσσονται στοιχεία που είναι αξιόλογα, ανεξαρτήτως ολοκλήρωσης κάποιου προγράμματος αποκατάστασης ή διάσωσης, φθάνει τα υπ' όψη στοιχεία να επιτρέπουν διαμόρφωση αισθητικής και ιστορικής εντύπωσης χωρίς να κινδυνεύουν να καταστραφούν από την πρόωρη έκθεσή τους στο ευρύ κοινό. Άμα τη ολοκλήρωσή τα θεματικά δίκτυα-διαδρομές, θα υπάγονται στο δημιουργούμενο σχετικό διοικητικό όργανο, που θα είναι αρμόδιο για την προβολή των πολιτιστικών και άλλων πόρων και το σχεδιασμό της ενημέρωσης, προσέλκυσης και κίνησης των επισκεπτών. Το όλο θέμα, όμως, των δικτύων- μονοπατιών- διαδρομών είναι ευρύτερο και αναπτύσσεται ως ένα αυθυπόστατο και διαπλεκόμενο είδος θεματικού τουρισμού στο τέλος του υποκεφαλαίου περί θεματικού τουρισμού.

Για τα μνημονευόμενα στο ΕΠΑΝ θέματα **εναλλακτικού τουρισμού** προτείνουμε τα ακόλουθα.

- Τα θέματα **ορειβατικού τουρισμού** να καλυφθούν στο πλαίσιο των προδιαγραφών της Δράσης 5.2.1 του ΕΠΑΝ και των προγραμμάτων μονοπατιών-διαδρομών, με την κατασκευή μονοπατιών και καταφυγίων.
- Τα θέματα **αιωροπτερικού τουρισμού**, με προτεραιότητα στην Ικαρία, να καλυφθούν στο πλαίσιο των προδιαγραφών της Δράσης 5.2.1 του ΕΠΑΝ και των προγραμμάτων μονοπατιών-διαδρομών, με την κατασκευή μονοπατιών-διαδρομών και διαμόρφωση χώρων- εξέδρων.
- Τα θέματα του **θρησκευτικού τουρισμού** να καλυφθούν στο πλαίσιο των προδιαγραφών της Δράσης 5.2.1 του ΕΠΑΝ και των προγραμμάτων μονοπατιών-διαδρομών και των προγραμμάτων διάσωσης των κατά τα ως άνω ήδη χρηματοδοτούμενων βυζαντινών ναών, τέμπλων κ.ά..

Τελικά, ο σχετικός πίνακας έργων και ενεργειών με πρόταση της Μελέτης συμπληρώνεται ως ακολούθως:

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ Γ΄ ΚΑΙ Δ΄ ΚΠΣ**

Σε χιλιάδες Ε

A. α.	Τίτλος έργου ή ενέργειας		Προϋπ. 2000- 2006	
	Νήσος Λέσβος:			
1	Αποκατάσταση σε διατηρητέα τμήματα σε 5 από τους παραδοσιακούς οικισμούς της νήσου δαπέδων και προσόψεων δρόμων επί συνολικού μήκους δρόμων 2.800 τρ.μ. τις περιόδους Γ΄ και Δ΄ ΚΠΣ		2.000	12.000
2	Παρέμβαση για μεμονωμένα στοιχεία και τεχνικά έργα		1.000	2.000
	Νήσος Λήμνος:			
1	Αποκατάσταση σε διατηρητέα τμήματα σε 3 από τους παραδοσιακούς οικισμούς της νήσου δαπέδων και προσόψεων δρόμων επί συνολικού μήκους δρόμων 600 τρ.μ.		1.000	3.000
2	Παρέμβαση για μεμονωμένα στοιχεία και τεχνικά έργα		1.000	2.000
	Νήσος Χίος:			
1	Αποκατάσταση σε διατηρητέα τμήματα σε 5 από τους παραδοσιακούς οικισμούς της νήσου δαπέδων και προσόψεων δρόμων επί συνολικού μήκους δρόμων 3.600 τρ.μ. τις περιόδους Γ΄ και Δ΄ ΚΠΣ		3.000	15.000
2	Παρέμβαση για μεμονωμένα στοιχεία και τεχνικά έργα		1.000	2.000
	Νήσος Σάμος:			
1	Ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων Πυθαγορείου-Ευπαλυνείου Ορύγματος-Ηραίου Σάμου		5.000	15.000
2	Αποκατάσταση σε διατηρητέα τμήματα του οικισμού Σάμου-Βαθέως δαπέδων και προσόψεων δρόμων επί συνολικού μήκους δρόμων 800 τρ.μ. τις περιόδους Γ΄ και Δ΄ ΚΠΣ		1.000	3.000
3	Αποκατάσταση σε διατηρητέα τμήματα του οικισμού Καρλοβασίου δαπέδων και προσόψεων δρόμων επί συνολικού μήκους δρόμων 600 τρ.μ. τις περιόδους Γ΄ και Δ΄ ΚΠΣ		1.000	2.000
4	Αποκατάσταση σε διατηρητέα τμήματα του οικισμού Πυθαγορείου δαπέδων και προσόψεων δρόμων επί συνολικού μήκους δρόμων 400 τρ.μ. τις περιόδους Γ΄ και Δ΄ ΚΠΣ		500	1.500
5	Αποκατάσταση σε διατηρητέα τμήματα σε 5 από τους υπόλοιπους διατηρητέους οικισμούς δαπέδων και προσόψεων δρόμων επί συνολικού μήκους δρόμων 1.000 τρ.μ. τις περιόδους Γ΄ και Δ΄ ΚΠΣ		1.000	4.000
6	Παρέμβαση για μεμονωμένα στοιχεία και τεχνικά έργα		1.000	2.000
	Νήσος Ικαρία:			
1	Αποκατάσταση σε διατηρητέα τμήματα του οικισμού Αγίου Κηρύκου δαπέδων και προσόψεων δρόμων επί συνολικού μήκους δρόμων 200 τρ.μ. τις περιόδους Γ΄ και Δ΄ ΚΠΣ		500	500
2	Αποκατάσταση σε διατηρητέα τμήματα του οικισμού Ευδήλου δαπέδων και προσόψεων δρόμων επί			

	συνολικού μήκους δρόμων 200 τρ.μ. τις περιόδους Γ' και Δ' ΚΠΣ		500	500
3	Αποκατάσταση σε διατηρητέα τμήματα του οικισμού Χριστού δαπέδων και προσόψεων δρόμων επί συνολικού μήκους δρόμων 200 τρ.μ. τις περιόδους Γ' και Δ' ΚΠΣ		500	500
4	Αποκατάσταση σε διατηρητέα τμήματα του οικισμού Μαυρικάτου δαπέδων και προσόψεων δρόμων επί συνολικού μήκους δρόμων 200 τρ.μ. τις περιόδους Γ' και Δ' ΚΠΣ		500	500
5	Παρέμβαση για μεμονωμένα στοιχεία και τεχνικά έργα		1.000	2.000
	ΣΥΝΟΛΟ		21.500	67.500

2. Δράσεις υποστήριξης της προβολής του πολιτιστικού αποθέματος ανάλογες προς τη Δράση

5.2.2 ΕΠΙΑΝ

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι θεματικές κατηγορίες αξιοποίησης του ‘**πολιτιστικού αποθέματος**’ είναι οι ακόλουθες:

- Προγράμματα διάσωσης, διάδοσης και καθιέρωσης, της ελληνικής κουζίνας (εθνικής, τοπικής, δημιουργικής) και χορήγησης σήματος γνησιότητας.
- Προγράμματα διάσωσης και ανάπτυξης παραδοσιακών καφενείων, παντοπωλείων, εστιατορίων.
- Προγράμματα ένταξης παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων, παραδοσιακών προϊόντων χειροτεχνίας και βιοτεχνίας και παραδοσιακών τεχνικών, όπως της μεταλλοτεχνίας, της ξυλογλυπτικής κλπ., στο τουριστικό προϊόν της χώρας.
- Προγράμματα εξοικείωσης των τουριστών με την ελληνική τέχνη, συμπεριλαμβανομένης της σύγχρονης λογοτεχνικής, εικαστικής και λοιπής παραγωγής: Παρουσίαση παραδοσιακών και σύγχρονων καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων και προσφορά πολιτιστικών υπηρεσιών ανοικτού πανεπιστημίου.

Όπως, επίσης, ήδη αναφέρθηκε, η Περιφέρεια προσδοκά για όλα αυτά τα θέματα να συμπεριληφθεί στους σχεδιασμούς του ΕΟΤ/ΕΠΙΑΝ. Παρ’ όλα αυτά, η παρουσίαση παραδοσιακών και σύγχρονων καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων και η προσφορά πολιτιστικών υπηρεσιών, που αναφέρεται ως τελευταία προωθούμενη δραστηριότητα στον πιο πάνω κατάλογο, όπως αναφέρθηκε στο Κεφάλαιο περί στόχων και στρατηγικής, θεωρείται στρατηγική μεταβλητή για αναβάθμιση της εισοδηματικής και κοινωνικής σύνθεσης των προσελκυομένων παραθεριστών.

Η παρουσίαση των παραδοσιακών και σύγχρονων καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων αναγκαστικά παίρνει τη μορφή χαλαρού ή αυστηρού σεμιναρίου.

Στην περίπτωση του χαλαρού σεμιναρίου η πρόσκτηση γνώσεως, δεξιοτήτων και εμπειρίας εξισορροπείται με στοιχεία αναψυχής. Είναι η περίπτωση των σεμιναρίων του Sani Beach Hotel, όπου 30 αποδεδειγμένα εξειδικευμένοι animateurs σε διάφορες τέχνες στο πλαίσιο συμμετοχικού εργαστηρίου, με 15-μελείς περίπου ομάδες ενδιαφερομένων, σε διάστημα δύο εβδομάδων εισάγουν στην τέχνη της κεραμικής, του θεάτρου, της ιστιοπλοΐας κλπ.. Οι animateurs, ανεξάρτητα εθνικότητας, προϋποτίθενται γερμανόφωνοι ή αγγλόφωνοι, δηλαδή, ομόγλωσσοι με την πλειοψηφία των παραθεριστών που προσπαθούμε να προσελκύσουμε. Το σεμινάριο αναγκαστικά πρέπει να διεξάγεται σε ευχάριστο παραθεριστικό περιβάλλον, αφού σημαντική διάσταση είναι η αναψυχή. Οργανωτής τέτοιων σεμιναρίων μπορεί να είναι ένα μεγάλο ξενοδοχείο, ένας σύνδεσμος μικρότερων ξενοδοχείων, ο δήμος της περιοχής, το περιφερειακό πανεπιστήμιο ή ένας συνδυασμός των. Ιδεώδες θα είναι εάν το σχετικό πρόγραμμα έχει προεξαγγελθεί για την περιοχή και τις μονάδες οργάνωσης και οι ενδιαφερόμενοι επισκέπτες έχουν ενημερωθεί.

Στην περίπτωση του αυστηρού σεμιναρίου η πρόσκτηση γνώσεως, δεξιοτήτων και εμπειρίας μπορεί να είναι και πανεπιστημιακού επιπέδου. Οργανωτής αναγκαστικά τότε, για λόγους αξιοπιστίας, θα πρέπει να είναι κάποια μονάδα του περιφερειακού πανεπιστημίου ή ένα ξένο πανεπιστήμιο σε συνεργασία ή ένας προβεβλημένος καλλιτεχνικός ή επιστημονικός οργανισμός. Η επιτυχία στηρίζεται στο κύρος του επιστήμονα, του καλλιτέχνη ή του φορέα που το διεξάγει. Οι συμμετέχοντες δεν συμμετέχουν παρεμπιπτόντως αλλά ταξιδεύουν επί τούτο. Εμπειρία τέτοιων σεμιναρίων ή εκδηλώσεων έχουμε από τα σεμινάρια μουσικής σε ένα όργανο, διεξαγόμενα από διακεκριμένους διεθνείς καλλιτέχνες, από τα φεστιβάλ κινηματογράφου κ.ά..

Εάν διαπιστωθεί δισταγμός από τις υποψήφιες μονάδες για να αναλάβουν στην Περιφέρεια την προσφορά τέτοιων υπηρεσιών, προτείνεται η πιλοτική προκήρυξη της Δράσης για ένα τουριστικά αναπτυγμένο νησί και η πρόσκληση φορέων να υποβάλουν αιτήσεις ενδιαφέροντος, **με επιδότηση του Μέτρου 5.2 του ΕΠΑΝ**. Το πρόγραμμα ή τα προγράμματα, βέβαια, με όλες τις λεπτομέρειές διεξαγωγής τους, θα προ-εξαγγελθούν στις τουριστικές αγορές στο πλαίσιο τουριστικής προβολής της Περιφέρειας. Ως προϋπολογισμό για το πιλοτικό αυτό πρόγραμμα προτείνουμε 300.000 €.

3.2.3 Επισκεπτικός Τουρισμός με Πλοία της Γραμμής και Κρουαζιερόπλοια.

Το είδος του τουρισμού αυτού, όπως και του τουρισμού επισκέψεων με σκάφη αναψυχής, δεν είναι δυνατόν να συμβάλει σημαντικά στην επέκταση της τουριστικής περιόδου, αφού η περίοδος ευνοϊκών θαλάσσιων συνθηκών στην Περιφέρεια είναι περιορισμένη, αλλά μπορεί να συμβάλει δραστικά στην διεύρυνση, αναβάθμιση και προβολή, της τουριστικής εικόνας των νησιών, στην υποστήριξη των άλλων θεματικών τουριστικών δραστηριοτήτων και στην εισοδηματική και κοινωνική διεύρυνση και αναβάθμιση των προσελκυσμένων τουριστών.

Το είδος του τουρισμού αυτού έχει προέλευση τα μεγάλα μεσογειακά, μικρασιατικά και αιγαιακά κυκλώματα κρουαζιερόπλοιων αλλά και τις πληθυσμιακές και τουριστικές συγκεντρώσεις των έναντι μικρασιατικών ακτών.

Για πλήρη εκμετάλλευση των παρεχόμενων δυνατοτήτων σε κάθε νησί, ανάλογα με το μέγεθός του, ως το 2012 είναι λειτουργικά απαραίτητο αλλά και επιχειρησιακά δυνατόν να υπάρξουν ένα ή δύο λιμένες διαμορφωμένοι, ώστε ανεξαρτήτως καιρού να είναι δυνατόν να υποδεχθούν και να ελλιμενίσουν κρουαζιερόπλοια.

Εκτός από τα λιμάνια υποδοχής σε κάθε νησί απαραίτητο είναι να υπάρξουν αντίστοιχα και κατάλληλα αναπλασμένοι οικισμοί υποδοχής συνδυασμένοι με τα λιμάνια υποδοχής και ένας μεγάλος αριθμός επιλογών από θεματικά μονοπάτια και διαδρομές υποστηριγμένα με προβολή και διαχείριση.

Τα σχετικά Μέτρα και Δράσεις για λιμάνια αναπτύσσονται πιο κάτω. Τα σχετικά Μέτρα και Δράσεις για κάθε ένα από τα άλλα διαρθρωτικά στοιχεία που αναφέρθηκαν αναπτύσσονται σε άλλα εδάφια.

Λιμένες υποδοχής

Βασικό εν προκειμένω σχετικό Μέτρο είναι το ακόλουθο
ΜΕΤΡΟ 1.1 (ΠΕΠ ΒΑ): ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ-ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1 (ΠΕΠ ΒΑ): Αναστροφή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περίοδος 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Υποδομή Μεταφορών: Αεροδρόμια, λιμένες, οδικοί άξονες

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ Γ΄ ΚΠΣ: 140.9 εκ. €

Στόχος του Μέτρου είναι η άρση της γεωγραφικής απομόνωσης της περιφέρειας και η βελτίωση της ενδοπεριφερειακής επικοινωνίας.

Στην Περιφέρεια λειτουργούν 9 κύριοι λιμένες: Οι λιμένες Μυτιλήνης και Συγρίου στη νήσο Λέσβο, οι λιμένες Χίου και Μεστών στη νήσο Χίο, οι λιμένες Βαθέως και Καρλοβασίου στη νήσο Σάμο, οι λιμένες Αγίου Κηρύκου και Ευδήλου στη νήσο Ικαρία και ο λιμένας Μύρινα στη νήσο Λήμνο. Παράλληλα λειτουργούν μικρότεροι λιμένες στα νησιά Άγιος Ευστράτιος, Ψαρά, Οινούσες και Φούρνοι.

Η σημασία των λιμένων για μια νησιωτική Περιφέρεια είναι καθοριστική τόσο για την σύνδεση με την υπόλοιπη χώρα, όσο και για την προσέλκυση κρουαζιερόπλοιων και θαλάσσιου τουρισμού.

Κατά την περίοδο του Β΄ ΚΠΣ στο πλαίσιο ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου έγιναν, μεταξύ άλλων, και οι ακόλουθες χρηματοδοτήσεις κύριων λιμένων:

- Λιμάνι Καρλοβασίου: Χρηματοδότηση με 1,0 εκ. € για την επέκταση προσήνεμου μόλου, επέκταση κρηπιδωμάτων και εκβαθύνσεις.
- Λιμάνι Σάμου: Χρηματοδότηση με 2,7 εκ. € για επέκταση προσήνεμου μόλου και εκβαθύνσεις.
- Λιμάνι Ευδήλου: Χρηματοδότηση με 1,7 εκ. € για επέκταση μόλου.
- Λιμάνι Χίου: 1,2 εκ. € για εκβάθυνση.

Κατά την ‘Εκ των Προτέρων Αξιολόγηση’ του Γ΄ ΚΠΣ αξιολογείται, ότι κατά το Β΄ ΚΠΣ στον τομέα των λιμενικών υποδομών καταγράφηκε αισθητή βελτίωση στα 9 κύρια λιμάνια της Περιφέρειας, όπου, μεταξύ άλλων, κατασκευάστηκαν 1.300 μ.μ. μόλων και κρηπιδωμάτων, έγιναν εκβαθύνσεις 463 χιλ. μ3 και αυξήθηκε η χωρητικότητα για επιβατηγά πλοία κατά 57 χιλ. κόρους.

Παρατηρούμε, πάντως, ότι όλες οι χρηματοδοτήσεις υπήρξαν περιορισμένες όσον αφορά ποσόν και φυσικό αντικείμενο. Έτσι, εξακολουθούν να υπάρχουν ανάγκες. Όλα τα λιμάνια λίγο-πολύ έχουν ανάγκη επέκτασης των θαλάσσιων και χερσαίων εγκαταστάσεων, βελτίωσης των συνθηκών πρόσβασης και ελλιμενισμού μεγάλων επιβατικών και εμπορικών πλοίων και κρουαζιερόπλοιων, βελτίωσης του τεχνικού εξοπλισμού, εφαρμογής σύγχρονων τεχνολογιών και βελτίωσης εκτατικά και ποιοτικά των χώρων υποδοχής επιβατών και εμπορευμάτων και των προσφερόμενων εμπορικών και τουριστικών υπηρεσιών.

Επειδή, βέβαια, όλα τα λιμάνια βρίσκονται σε ασφυκτική επαφή με τις αντίστοιχες πόλεις, η επέκταση των θαλάσσιων και των ίδιων χερσαίων χώρων είναι προβληματική. Εξ άλλου, στα ίδια λιμάνια διεκπεραιώνεται και επιβατική και η εμπορική κίνηση. Γι’ αυτό το πρόβλημα δεν πρόκειται να λυθεί μόνο με επεκτάσεις των ίδιων θαλάσσιων και χερσαίων χώρων, όπου αυτό είναι βέβαια εφικτό. Σε ορισμένες περιπτώσεις θα χρειαστεί μεταφορά της εμπορευματικής ή επιβατικής κίνησης σε άλλο σημείο ενώ παράλληλα θα χρειαστεί εκτεταμένο πρόγραμμα πολεοδομικής αναμόρφωσης της άμεσης αστικής ενδοχώρας προκειμένου να εξασφαλιστούν καλύτερες συνθήκες πρόσβασης και στάθμευσης οχημάτων, παραμονής και εξυπηρέτησης αφικνούμενων και αναχωρούντων και αποθήκευσης εμπορευμάτων.

Παράλληλα, προβλήματα υπάρχουν με την ποιότητα και ταχύτητα των θαλάσσιων μεταφορικών μέσων και τη συχνότητα των δρομολογίων. Κατά τη περίοδο του Β΄ ΚΠΣ σημειώθηκε δρομολόγηση ταχύτερων και ανετότερων πλοίων αλλά η περαιτέρω βελτίωση προς την κατεύθυνση αυτή, χρειάζεται να συνεχιστεί, μέχρι το 2012.

Κατά την περίοδο 2000-2006 το ΕΠ 'Σιδηρόδρομοι, Αερολιμένες και Αστικές Συγκοινωνίες' δεν προβλέπει σχετικές παρεμβάσεις στην Περιφέρεια ενώ το ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου προβλέπει παρεμβάσεις για αναβάθμιση 4-5 κύριων λιμανιών από υπάρχοντα 9. Μέχρι στιγμής στον Πίνακα Έργων Βορείου Αιγαίου έχει ενταχθεί το έργο διαμόρφωσης κτιρίων υποδοχής επιβατών στο κεντρικό λιμάνι της Χίου προϋπολογισμού 1,0 εκ. €.

Στη Λέσβο και τη Χίο, ενώ οι ανάγκες συντόμευσης των αποστάσεων με ηπειρωτική Ελλάδα απαιτούν ανάπτυξη και των λιμανιών Σιγρίου και Μεστών, οι ανάγκες ανάπτυξης του θαλάσσιου τουρισμού κρουαζιερόπλοιων απαιτούν προτεραιότητα για τους κύριους λιμένες Μυτιλήνης και Χίου.

Ειδικότερα, η νήσος Σάμος έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων νησιών της Περιφέρειας να είναι ήδη πιο πολύ τουριστικά αναπτυγμένη και, παράλληλα, να βρίσκεται πιο κοντά στο επίκεντρο των ελληνικών αρχαίων πόλεων των μικρασιατικών ακτών και, αντίστοιχα, σε μεγάλες τουριστικές συγκεντρώσεις αλλά και πιο κοντά στο κύκλωμα των αιγαιακών και μικρασιατικών αξόνων κίνησης κρουαζιερόπλοιων. Εάν για όλους αυτούς τους λόγους γίνει δεκτό να προωθηθεί σε προτεραιότητα στη Σάμο ο θεματικός τουρισμός, τότε εκτιμάμε πως στη Σάμο σε προτεραιότητα, επίσης, θα πρέπει ένα από τα τρία κύρια λιμάνια της να προωθηθεί σε επαρκές λιμάνι υποδοχής κρουαζιερόπλοιων. Επί πλέον, εάν στο πλαίσιο ανάπτυξης του θεματικού τουρισμού στο νησί επιλεγεί και η ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων και των οικοτόπων του άξονα αρχαίο λιμάνι Σάμου, Ευπαλύνειο όρυγμα και Ηραίο, τότε εκτιμάμε πως το λιμάνι αυτό πρέπει να είναι το λιμάνι Πυθαγορείου.

Η προώθηση των εργασιών αναβάθμισης του λιμανιού Πυθαγορείου σε επαρκές λιμάνι υποδοχής κρουαζιερόπλοιων κρίνουμε ότι πρέπει να εξελιχθεί παράλληλα με την προώθηση των εργασιών ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων και των λοιπών εργασιών προώθησης του θεματικού τουρισμού στο νησί, δηλαδή, κατά την περίοδο του 2000-2006 και στις αρχές της περιόδου 2007-2012.

Συμπερασματικά, τα 9 κύρια λιμάνια έχουν ανάγκη παράλληλης προώθησης προς εξυπηρέτηση του πληθυσμού και του εσωτερικού τουρισμού αλλά, εάν ενδιαφέρει η προώθηση του τουρισμού επισκέψεων από μικρασιατικές ακτές και κρουαζιερόπλοιων, τα 3 λιμάνια Μυτιλήνης, Χίου και Πυθαγορείου έχουν προτεραιότητα έναντι των άλλων 6, ενώ το λιμάνι Πυθαγορείου έχει προβάδισμα και έναντι των λιμανιών Μυτιλήνης και Χίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΛΙΜΕΝΕΣ

Σε χιλιάδες Ε

Α. α.	Τίτλος έργου ή ενέργειας	1994- 2000 ΑΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	2000- 2006 ΠΡΟΤΑΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	2007- 2012 ΠΡΟΤΑΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ
	<i>Μέτρο 1.1 ΠΕΠ ΒΑ:</i>			
	Προτάσεις Μελέτης			

	<i>N. Λέσβου</i>			
	Λ. Μυτιλήνης		2.000	3.000
	Λ. Σιγρίου		1.000	1.000
	Λ. Μύρινας		1.000	1.000
	<i>N. Χίου</i>			
	Λ. Χίου	1.200	2.000	3.000
	Λ. Μεστών		1.000	1.000
	<i>N. Σάμου</i>			
	Λ. Σάμου-Βαθέως	2.700	2.000	2.000
	Λ. Καρλοβασίου	1.000	1.000	1.000
	Λ. Πυθαγορείου		2.000	4.000
	Λ. Ευδήλου	1.700	1.000	1.000
	Λ. Αγίου Κυρήκου		1.000	1.000
	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	6.600	14.000	18.000

Το προτεινόμενο ποσόν των 14.000 χλδ. €. για τα κύρια λιμάνια της Περιφέρειας κατά την περίοδο του 2000-2006 αποτελεί το 10% του συνολικού προϋπολογισμού των 140.900 χλδ. € του Μέτρου 1.1 του ΠΕΠ ΒΑ για Μεταφορές-Επικοινωνίες, δηλαδή, για αεροδρόμια, λιμάνια και δρόμους. Πρέπει να σημειωθεί, ότι Το ΠΕΠ ΒΑ για την περίοδο του 2000-2006 δεν προβλέπει δαπάνες για βελτίωση των αεροδρομίων. Πρέπει, επίσης, να επαναληφθεί ότι για αεροδρόμια, λιμάνια και δρόμους για την περίοδο του 2000-2006 το ΕΠ Σιδηρόδρομοι, Αερολιμένες και Αστικές Συγκοινωνίες δεν προβλέπει σχετικές παρεμβάσεις στην Περιφέρεια.

3.2.4 Επισκεπτικός Τουρισμός με Σκάφη Αναψυχής.

Το είδος του τουρισμού αυτού, όπως και του τουρισμού επισκέψεων με πλοία γραμμής και κρουαζιερόπλοια, δεν είναι δυνατόν να συμβάλει σημαντικά στην επέκταση της τουριστικής περιόδου, αφού η περίοδος ευνοϊκών θαλάσσιων συνθηκών στην Περιφέρεια είναι περιορισμένη, αλλά μπορεί να συμβάλει δραστικά στην διεύρυνση, αναβάθμιση και προβολή, της τουριστικής εικόνας των νησιών, στην υποστήριξη των άλλων θεματικών τουριστικών δραστηριοτήτων και στην εισοδηματική και κοινωνική διεύρυνση και αναβάθμιση των προσελκυομένων τουριστών.

Το είδος του τουρισμού αυτού έχει προέλευση τα μεγάλα μεσογειακά και αιγαιακά κυκλώματα σκαφών αναψυχής αλλά και τις πληθυσμιακές και τουριστικές συγκεντρώσεις των έναντι μικρασιατικών ακτών.

Για πλήρη εκμετάλλευση των παρεχόμενων δυνατοτήτων σε κάθε νησί, ανάλογα με το μέγεθός του, ως το τέλος της περιόδου 2007-2012 είναι λειτουργικά απαραίτητο αλλά και επιχειρησιακά δυνατόν να υπάρξουν περιμετρικά κατανεμημένα μια μαρίνα, ένα-δυο αγκυροβόλια εθνικού επιπέδου και 2-3 αγκυροβόλια ή αλιευτικά καταφύγια περιφερειακού επιπέδου.

Εκτός από το δίκτυο των λιμένων υποδοχής σε κάθε νησί απαραίτητο είναι να υπάρξουν ένας-δυο κατάλληλα αναπλάσμενοι οικισμοί υποδοχής συνδυασμένοι με τις μαρίνες και τα αγκυροβόλια και ένας μεγάλος αριθμός επιλογών από θεματικές διαδρομές υποστηριγμένες με προβολή και διαχείριση.

Τα σχετικά Μέτρα και Δράσεις για Μαρίνες, Αγκυροβόλια, Λιμένες, Λιμενίσκους και Αλιευτικά Καταφύγια αναπτύσσονται πιο κάτω. Τα σχετικά Μέτρα και Δράσεις για κάθε ένα από τα άλλα διαρθρωτικά στοιχεία αναπτύσσονται σε άλλα εδάφια.

Μαρίνες

Προκειμένου περί μαρίνων σχετικό είναι το Μέτρο 5.1 του Άξονα Προτεραιότητας 5 του ΕΠΑΝ.

ΜΕΤΡΟ 5.1 (ΕΠΑΝ): ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΕΙΔΙΚΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, συνεδριακών κέντρων κ.ά. του Ν.2601)

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 5 (ΕΠΑΝ): Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος- Προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού.

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Φυσικές επενδύσεις σε υποδομές ειδικών μορφών τουρισμού (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, κέντρων θαλασσοθεραπείας, συνεδριακών κέντρων, κέντρων αθλητικού-προπονητικού τουρισμού κ.ά.

Με την προώθηση των υπ' όψη ειδικών μορφών τουρισμού, δηλαδή, με την προώθηση μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, κέντρων θαλασσοθεραπείας, συνεδριακών κέντρων, κέντρων αθλητικού-προπονητικού τουρισμού κ.ά., διαφοροποιείται και διευρύνεται το τουριστικό προϊόν και το προφίλ των προσελκυομένων τουριστών και ταυτόχρονα διευρύνεται η τουριστική περίοδος.

Δράση 5.1.1 (ΕΠΑΝ):

Ιδιωτικές επενδύσεις εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής για ανάπτυξη θεματικού τουρισμού (μαρίνες, συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, κέντρα θαλασσοθεραπείας, υδροθεραπευτήρια, κέντρα αθλητικού-προπονητικού τουρισμού κ.ά.), που υλοποιούνται μέσω του Αναπτυξιακού νόμου.

Οι όποιες επενδύσεις ειδικών μορφών τουρισμού θα υλοποιηθούν μέσω των κεντρικών συναρμοδίων φορέων και του Αναπτυξιακού νόμου, δηλαδή, με εθνικές ή δημόσιες και ιδιωτικές δαπάνες, στα πλαίσια της Δράσης 5.1.1. (ΕΠΑΝ).

Οι μαρίνες, παράλληλα με τα αγκυροβόλια, στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ συγκροτούν το εθνικό σύστημα λιμένων αναψυχής, σύμφωνα με την υπό ολοκλήρωση μελέτη ΕΣΥΛΑ. Αγκυροβόλια και μαρίνες σχεδιάζονται και χωροθετούνται κατά τρόπο, ώστε να εξασφαλίζεται ένα εθνικό δίκτυο ελάχιστων κρίσιμων διαδρομών, που θα συνδέει χωρίς κενά τα πιο ενδιαφέροντα σημεία της χώρας μεταξύ των αλλά που θα συνδέεται και με τα σημαντικά διεθνή δίκτυα Μεσογείου, Μικρασιατικών ακτών, Αδριατικής κλπ.. Από τη μελέτη ΕΣΥΛΑ προβλέπονται και περιφερειακής και τοπικής κλίμακας αγκυροβόλια αλλά αυτά εντάσσονται στο πλαίσιο ΠΕΠ.

Τα αγκυροβόλια, έργα μικρής σχετικά κλίμακας προσαρμοσμένα στο περιβάλλον των οικισμών, προβλέπεται να υπηρετούν συνήθεις ανάγκες διερχόμενων σκαφών αναψυχής και επιβατών ενώ οι μαρίνες, έργα μεγαλύτερης σχετικά κλίμακας, προβλέπεται να υπηρετούν μόνιμο ή μακροχρόνιο ελλιμενισμό και συντηρήσεις-επισκευές των σκαφών.

Τα αγκυροβόλια εθνικού δικτύου θα προωθηθούν αποκλειστικά με δημόσιες επενδύσεις ενώ οι μαρίνες θα προωθηθούν αποκλειστικά ως ιδιωτικές επενδύσεις. Τα αγκυροβόλια εθνικού δικτύου, όπως και οι μαρίνες, θα προωθηθούν από τον ΕΟΤ.

Ως αναμενόμενα αποτελέσματα στην Περιφέρεια στο πλαίσιο αυτού του Μέτρου 1 του ΕΠΑΝ κατά την περίοδο του Γ΄ ΚΠΣ θεωρούμε την ολοκλήρωση των μαρίνων Μυτιλήνης, Χίου και Πυθαγορείου, που ήδη είχαν προωθηθεί κατά την περίοδο του Β΄ ΚΠΣ, με πιθανές συνολικές επενδύσεις ανά μαρίνα στην περίοδο 2000-2006 1,0 εκ. €.

Ως στόχο στην Περιφέρεια στο πλαίσιο αυτού του Μέτρου 1 του ΕΠΑΝ κατά την περίοδο του Δ΄ ΚΠΣ θεωρούμε την ολοκλήρωση μαρίνων σε Ικαρία και Λήμνο με πιθανές συνολικές επενδύσεις ανά μαρίνα 6,0 εκ. €. Η δημιουργία αυτών των μαρίνων μπορεί να προκύψει, εάν συντρέχουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις στα χερσαία και θαλάσσια τμήματα, από αναβάθμιση ήδη δημιουργημένων αγκυροβολίων. Δηλαδή, αγκυροβόλια δημιουργημένα με δημόσια χρηματοδότηση και με αποδεδειγμένη ζήτηση υπηρεσιών είναι δυνατόν να διευκολύνουν την προσέλκυση πρόσθετων ιδιωτικών κεφαλαίων και την εν συνεχεία αναβάθμισή τους με προσθήκη ολοκληρωμένου συστήματος υπηρεσιών.

Τελικός στόχος στην Περιφέρεια ως τον χρονικό ορίζοντα του 2010 είναι η δημιουργία και λειτουργία τουλάχιστον μιας μαρίνας σε κάθε μεγάλο νησί, ώστε σε κάθε μεγάλο νησί για το ναυτιλόμενο να προσφέρονται υψηλού επιπέδου υπηρεσίες τουλάχιστον σε μία θέση.

Αγκυροβόλια εθνικής και περιφερειακής σημασίας

Ειδικότερα, προκειμένου περί αγκυροβολίων εθνικής σημασίας σχετική είναι η ακόλουθη Δράση στο πλαίσιο του Μέτρου 5.2 του ΕΠΑΝ:

Δράση 5.2.3 (ΕΠΑΝ):

Κατασκευή τουριστικών αγκυροβολίων

Τα αγκυροβόλια, όπως και οι μαρίνες αποσκοπούν στην ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού σκαφών αναψυχής. Τα αγκυροβόλια, όμως, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, δεν σχεδιάζονται να προσφέρουν όλο το φάσμα των σχετικά ζητούμενων υπηρεσιών.

Στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ και του Γ΄ ΚΠΣ προβλέπεται σε εθνική κλίμακα η προώθηση 8 αγκυροβολίων. Εν όψει του μικρού αριθμού των προωθούμενων αγκυροβολίων εθνικής κλίμακας και της ήδη αυξημένης ζήτησης σχετικών υπηρεσιών σε άλλες τουριστικά αναπτυγμένες περιφέρειες, που βρίσκονται εγγύτερα προς στα σχετικά μεσογειακά κυκλώματα εκτιμάμε, πως δεν πρόκειται να χωροθετηθεί στην Περιφέρεια κάποιο από τα προγραμματιζόμενα αγκυροβόλια εθνικής κλίμακας. Εικάζουμε, όμως, πως κατά τη διάρκεια του 2007-2012, ότι θα καταστεί αναγκαίο ή πρόσφορο να χωροθετηθούν από ένα αγκυροβόλιο αυτής της κλίμακας στις δυτικές ακτές Χίου και Λέσβου με πιθανούς προϋπολογισμούς 4,5 εκ. € το καθένα.

Προκειμένου περί αγκυροβολίων περιφερειακής σημασίας σχετικό είναι το Μέτρο 1.1 'Μεταφορές-Επικοινωνίες' του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου (Συμπλήρωμα):

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1: Αναστροφή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης κ.λ.π.

ΜΕΤΡΟ 1.1: Μεταφορές-Επικοινωνίες

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Οι οδοί και οι λιμένες (όχι και τα αεροδρόμια, για τα οποία δεν προβλέπεται καμιά δράση).

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΜΕΤΡΟΥ 1.1: 140,9 εκ. €.

Δεδομένου του υψηλού προϋπολογισμού του Μέρους 1.1, θα ήταν δυνατόν στο πλαίσιο του Γ΄ ΚΠΣ να συμπεριληφθεί η δημιουργία 3 αγκυροβολίων προϋπολογισμού 3,0 εκ. € εκάστου. Επειδή, όμως, μόνο οι διαδικασίες μελετών και σχετικών εγκρίσεων απαιτεί κατά ΜΟΔ γύρω στους 40 μήνες, τίποτα δεν θα ήταν δυνατόν να ολοκληρωθεί στην περίοδο του Γ΄ ΚΠΣ εκτός από την προώθηση των σχετικών μελετών για τρία αγκυροβόλια, από ένα για κάθε μεγάλο νησί, με προοπτική να προωθηθεί η κατασκευή τους μέσα στην περίοδο του Δ΄ ΚΠΣ.

Στο πλαίσιο του Μέρους 1.1 θα ήταν, όμως, δυνατόν να προωθηθεί η κατασκευή του εκκρεμούντος αγκυροβολίου Αγίου Κηρύκου, για το οποίο λέγεται ότι υπάρχουν οι βασικές μελέτες. Το εν λόγω αγκυροβόλιο, πάντως, προτείνεται, εφόσον υπάρξουν ευνοϊκές συνθήκες, κατά τη διάρκεια του Δ΄ ΚΠΣ να αναβαθμιστεί σε μαρίνα.

Λιμένες, λιμενίσκοι και αλιευτικά καταφύγια

Η αποστολή των λιμένων, των λιμενίσκων και των αλιευτικών καταφυγίων εξ ορισμού έχουν άλλη από την εξεταζόμενη εδώ αποστολή. Παρά ταύτα, όμως, οι λιμένες, οι λιμενίσκοι και τα αλιευτικά καταφύγια, είναι δυνατόν να θεωρηθούν, τελικά, ένα ανεπίσημο αλλά σημαντικό τμήμα του επίσημου δικτύου μαρίνων και αγκυροβολίων.

Κατά την ‘Εκ των Προτέρων Αξιολόγηση’ του Γ΄ ΚΠΣ αξιολογείται, ότι κατά το Β΄ ΚΠΣ στον τομέα των λιμενικών υποδομών καταγράφηκε αισθητή βελτίωση στα 9 κύρια λιμάνια της Περιφέρειας, όπου, μεταξύ άλλων, κατασκευάστηκαν 1.300 μ.μ. μόλων και κρηπιδωμάτων. Εξ άλλου, πολλοί λιμενίσκοι βελτιώθηκαν και νέα αλιευτικά καταφύγια δημιουργήθηκαν. Παρά τα προβλήματα υποδοχής και πρόσβασης στο χερσαίο τμήμα, δεν είναι δυνατόν να παραγνωριστεί ότι οι μόλοι και τα κρηπιδώματα που κατασκευάστηκαν υποστηρίζουν και σκάφη αναψυχής. Ιδιαίτερα, πυκνώνεται το δίκτυο καταφυγίων.

Επειδή ο προϋπολογισμός για το Μέτρο 1.1 ‘Μεταφορές-Επικοινωνίες’ του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου (Συμπλήρωμα) στο πλαίσιο του Γ΄ ΚΠΣ είναι 140,9 εκ. €, εικάζεται ότι και κατά τη διάρκεια του νέου ΚΠΣ θα σημειωθούν σημαντικές βελτιώσεις σε μόλους, κρηπιδώματα και χερσαίες εγκαταστάσεις και, συνεπώς, θα αυξηθεί περαιτέρω η υποστήριξη προς τα σκάφη αναψυχής.

Συνοπτικός Πίνακας

Ο ακόλουθος Πίνακας συνοψίζει τους πιο πάνω απολογισμούς και προτάσεις για μαρίνες (με χρηματοδότηση ΕΠ) και αγκυροβόλια εθνικής (με χρηματοδότηση ΕΠ) και περιφερειακής (με χρηματοδότηση ΠΕΠ) σημασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣ, ΑΓΚΥΡΟΒΟΛΙΑ

Α. α.	Τίτλος έργου ή ενέργειας	Σε χιλιάδες Ε		
		1994- 2000 ΑΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	2000- 2006 ΠΡΟΤΑΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	2007- 2012 ΠΡΟΤΑΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ
	Προτάσεις Μελέτης			
	<i>Ν. Λέσβου</i>			
1	Μαρίνα Μυτιλήνης	9.000	1.000	
2	Αγκυροβόλιο εθνικής σημασίας στις δ. ακτές Λέσβου		225	4.500
3	Αγκυροβόλιο περιφερειακής σημασίας στη Λέσβο		150	3.000
4	Μαρίνα Μύρινας		300	6.000
	<i>Ν. Χίου</i>			
1	Μαρίνα Χίου	5.000	1.000	
2	Αγκυροβόλιο εθνικής σημασίας στις δ. ακτές Χίου		225	4.500
3	Αγκυροβόλιο περιφερειακής σημασίας στη Χίο		150	3.000
	<i>Ν. Σάμου</i>			
1	Μαρίνα Πυθαγορείου	9.000	1.000	
2	Αγκυροβόλιο εθνικής σημασίας στις β. ακτές Σάμου		225	4.500
3	Αγκυροβόλιο περιφερειακής σημασίας στη Σάμο		150	3.000
4	Αγκυροβόλιο-Μαρίνα Αγίου Κυρήκου		3,000	3.000
	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	23.000	7.425	31.500

Σημείωση:

Τα μικρά ποσά για την περίοδο του Γ΄ ΚΠΣ αναφέρονται είτε σε αποπερατώσεις έργων του Β΄ ΚΠΣ ή σε μελέτες έργων εν όψει του Δ΄ ΚΠΣ.

3.2.5 Ιαματικός Τουρισμός

Βασικό σχετικό Μέτρο για την υπ' όψη δραστηριότητα είναι το ακόλουθο, που αναφέρεται στη δημιουργία κέντρων αξιοποίησης ιαματικών πηγών:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 5 (ΕΠΑΝ): Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος- Προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού.

ΜΕΤΡΟ 5.1 (ΕΠΑΝ): ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΕΙΔΙΚΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, συνεδριακών κέντρων κ.ά. του Ν.2601)

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Φυσικές επενδύσεις σε υποδομές ειδικών μορφών τουρισμού (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, κέντρων θαλασσοθεραπείας, συνεδριακών κέντρων, κέντρων αθλητικού-προπονητικού τουρισμού κ.ά.

Στο πλαίσιο αυτού του Μέτρου 5.1 οι οιοσδήποτε επενδύσεις αναμένεται να γίνουν από τον ιδιωτικό τομέα, επιδοτούμενες με εθνικούς ή δημόσιους πόρους κατά τις προβλέψεις του Ν.2601/1998.

Από άλλες ειδικές έρευνες, έχει προκύψει, ότι ένα **σύγχρονο και αποδοτικού μεγέθους με ευρωπαϊκές προδιαγραφές** υδροθεραπευτήριο έχει 2.500 τ.μ. στεγασμένη έκταση, 100 εξατομικευμένες εγκαταστάσεις, ημερήσιο δυναμικό 1.000 άτομα ή 3.000 λούσεις, 11-μηνια ετήσια λειτουργία με ορισμένη πληρότητα. Το κόστος δημιουργίας μιας τέτοιας μονάδας, από την εμπειρία ΕΟΤ στα Λουτρά Κυλλήνης ή της ΕΤΒΑ στα λουτρά Βόλβης ανέρχεται σε 24.000.000 €. Εν όψει των προδιαγραφών αυτών, εάν και εφόσον εκδηλωθεί ενδιαφέρον από ιδιώτη επενδυτή, θα εκδηλωθεί για ιαματικές πηγές που βρίσκονται στη γειτονία πολύ μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων, δηλαδή, στη γειτονία Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Πάτρας, ή για ιαματικές πηγές που συνοδεύονται από χιλιάδες στρέμματα φυσικού περιβάλλοντος προσφερόμενα για πολλαπλές χρήσεις, όπως στην περίπτωση Κυλλήνης και Καϊάφα. Συνεπώς, κατά την περίοδο του Προγράμματος δεν είναι δυνατόν να αναμείνουμε ενεργοποίηση του Μέτρου 5.1 ούτε και για τις εθνικής κατηγορίας ιαματικές πηγές Ικαρίας, πολλώ μάλλον για τις άλλες ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας. Η επιδίωξη, δηλαδή, αξιοποίησης με σύγχρονο τρόπο των ιαματικών πηγών Ικαρίας με βάση ιδιωτικές επενδύσεις στο πλαίσιο του Ν.2601/1998 μετατίθεται για το αργότερο μέλλον.

Οι εθνικής σημασίας ιαματικές πηγές Ικαρίας, όμως, τρεχόντως υπηρετούν ετήσια τις ανάγκες 5-6 χιλιάδων ασθενών, που προσέρχονται από όλη την Ελλάδα, οι πηγές Λέσβου υπηρετούν ετήσια τις ανάγκες 2 χιλιάδων ασθενών, οι πηγές Χίου υπηρετούν ετήσια τις

ανάγκες 200 ασθενών. Οι συνθήκες εξυπηρέτησης, όμως, είναι απαράδεκτες και χρειάζεται ή οι πηγές να σφραγιστούν ή, αφού οι ιδιωτικοί και δημόσιοι πόροι αποκλείονται και οι δημοτικοί δεν επαρκούν, με καθαρά εθνικούς πόρους να γίνει κάποια στοιχειώδης εξυγίανση, ανάλογη με την εκδηλουμένη ετήσια ζήτηση.

Στο πλαίσιο της περιόδου 2000-2006 προτείνεται να χρηματοδοτηθούν για στοιχειώδη εξυγίανση οι πηγές Ικαρίας με 3 εκ. € και οι πηγές Λέσβου με 1 εκ. €. Η χρηματοδότηση αυτή προτείνεται να συνεχιστεί και κατά την περίοδο 2007-2012.

Οι επενδύσεις αυτές θα συμβάλουν να καλυφθεί μια κοινωνική ανάγκη, να διατηρηθεί ο υφιστάμενος εσωτερικός θεματικός τουρισμός και να συντηρηθεί, ειδικά για την Ικαρία, η προοπτική μιας μελλοντικής επένδυσης εθνικής ή και διεθνούς σημασίας.

Η επένδυση αυτή στον Άγιο Κήρυκο ολοκληρώνεται λειτουργικά, μεταξύ άλλων, με τις ακόλουθες Δράσεις, οι οποίες αναπτύσσονται λεπτομερέστερα στα αρμόδια εδάφια, ώστε να δημιουργηθούν δυνατότητες για περίπατο με τα πόδια ή με ποδήλατο, για υπαίθρια αναψυχή και για άθληση, τόσο για λουόμενους και συνοδούς όσο και για απλώς παραθερίζοντες στον οικισμό:

- Ανάπλαση του παραδοσιακού τμήματος του οικισμού του Αγίου Κηρύκου.
- Ανάπλαση των οικισμών, των ακτών και του ευρύτερου χώρου Αγίου Κηρύκου, Θέρμων και Θέρμων Λευκάδας.

Είναι αυτονόητο, ότι οι Δράσεις αυτές είναι λειτουργικά αναγκαίες για ανάδειξη του οικισμού ως οικισμού υποδοχής επισκεπτών πλοίων, σκαφών αναψυχής κ.ά..

3.2.6 Τουρισμός Θαλασσοθεραπείας.

Βασικό σχετικό Μέτρο για την υπ' όψη δραστηριότητα είναι το ακόλουθο, που αναφέρεται στη δημιουργία κέντρων θαλασσοθεραπείας:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 5 (ΕΠΑΝ): Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος- Προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού.

ΜΕΤΡΟ 5.1 (ΕΠΑΝ): ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΕΙΔΙΚΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, συνεδριακών κέντρων κ.ά. του Ν.2601)

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Φυσικές επενδύσεις σε υποδομές ειδικών μορφών τουρισμού (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, κέντρων θαλασσοθεραπείας, συνεδριακών κέντρων, κέντρων αθλητικού-προπονητικού τουρισμού κ.ά.

Στο πλαίσιο αυτού του Μέτρου 5.1 οι οιοσδήποτε επενδύσεις αναμένεται να γίνουν από τον ιδιωτικό τομέα, επιδοτούμενες με εθνικούς μόνο πόρους κατά τις προβλέψεις του Ν.2601/1998.

Από άλλες ειδικές έρευνες, έχει προκύψει, ότι ένα κέντρο θαλασσοθεραπείας δημιουργείται στη γειτονία μεγάλων αστικών ή τουριστικών συγκεντρώσεων, στο πλαίσιο κάποιας τουριστικής μονάδας. Μέχρι στιγμής δεν έχει εκδηλωθεί πρόθεση προσφοράς υπηρεσιών θαλασσοθεραπείας, δεδομένου ότι οι αστικές συγκεντρώσεις στην Περιφέρεια είναι μικρές και οι προσελκυσμένοι τουρίστες εξωτερικού είναι χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου ενώ οι παραθεριστές εσωτερικού δεν έχουν αναπτύξει ακόμη τέτοιους προσανατολισμούς. Συνεπώς, δεν είναι δυνατόν να αναμείνουμε ενεργοποίηση του Μέτρου 5.1 για την περίοδο του 2000-2006 και 2007-2012, ειμή μόνο στην περίπτωση που προς το τέλος του Προγράμματος αναβαθμίζεται το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο των προσελκυσμένων τουριστών και δημιουργείται κάποια μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα Α΄ τάξης και άνω.

3.2.7 Συνεδριακός Τουρισμός

Βασικό σχετικό Μέτρο για την υπ' όψη δραστηριότητα είναι το ακόλουθο, που αναφέρεται στη δημιουργία συνεδριακών κέντρων:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 5 (ΕΠΑΝ): Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος- Προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού.

ΜΕΤΡΟ 5.1 (ΕΠΑΝ): ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΕΙΔΙΚΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, συνεδριακών κέντρων κ.ά. του Ν.2601)

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Φυσικές επενδύσεις σε υποδομές ειδικών μορφών τουρισμού (μαρίνων, υδροθεραπευτηρίων, κέντρων θαλασσοθεραπείας, συνεδριακών κέντρων, κέντρων αθλητικού-προπονητικού τουρισμού κ.ά.

Στο πλαίσιο αυτού του Μέτρου 5.1 οι οιοσδήποτε επενδύσεις αναμένεται να γίνουν από τον ιδιωτικό τομέα, επιδοτούμενον με εθνικούς μόνο πόρους κατά τις προβλέψεις του Ν.2601/1998.

Από άλλες ειδικές έρευνες, έχει προκύψει, ότι ένα συνεδριακό κέντρο δημιουργείται στη γειτονία μεγάλων αστικών ή τουριστικών συγκεντρώσεων, συνήθως στο πλαίσιο κάποιας μεγάλης τουριστικής μονάδας, με υποστήριξη σύγχρονου αεροδρομίου και πυκνών διεθνών δρομολογίων. Μέχρι στιγμής δεν έχει εκδηλωθεί πρόθεση προσφοράς υπηρεσιών συστηματικού συνεδριακού κέντρου υπό σύγχρονη διαχείριση, δεδομένου ότι οι αεροπορικές υπηρεσίες είναι σχετικά με τις ανάγκες υποτυπώδεις και τα νησιά τουριστικώς είναι πολύ ολίγο αναπτυγμένα και διεθνώς προβεβλημένα. Μικρές αίθουσες συνεδρίων, όπως αναλύθηκε σε σχετικά εδάφια, έχουν ήδη δημιουργηθεί από δήμους και μεγάλες τουριστικές μονάδες και 3-4 φορές το χρόνο φιλοξενείται κάποιο μικρο-συνέδριο. Αίθουσες και

διαχείριση συνεδρίων, όμως, πολύ απέχουν από τα στάνταρ του υπ' όψη είδους. Δεν είναι δυνατόν να αναμείνουμε ενεργοποίηση του Μέτρου 5.1 έως το 2012, ειμή μόνο στην περίπτωση που δημιουργείται κάποια μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα Α' τάξης και άνω και τα αεροδρόμια και οι αεροπορικές μεταφορές αναβαθμίζονται δραστικά, πράγμα μάλλον απίθανο για την θεωρούμενη περίοδο.

3.2.8 Τουρισμός Εκπαίδευσης και Ανοικτής Εκπαίδευσης

Σχετικό Μέτρο είναι το ακόλουθο:

Μέτρο 3.4 ΠΕΠ: Εκπαίδευση, Έρευνα και Τεχνολογία

Προϋπολογισμός για την περίοδο 2000-2006 8,8 εκ. €.

Τα τμήματα ΑΕΙ και ΤΕΙ στην Περιφέρεια στα διάφορα νησιά, με την περιοδική προσέλκυση διδακτικού προσωπικού και φοιτητών από όλη τη χώρα, από την εξεταζόμενη άποψη εδώ, λειτουργούν ντε φάκτο ως τουριστική δραστηριότητα, χειμερινής μάλιστα περιόδου και με πολλές από αυτή την άποψη ευεργετικές επιπτώσεις. Διότι, η δραστηριότητα αυτή, εν μέρει τουλάχιστον, χρησιμοποιεί κατά τη χειμερινή περίοδο εξωτερική των ιδρυμάτων υποδομή, που κατά τη θερινή περίοδο είναι δυνατόν να αποτελεί κανονική τουριστική υποδομή για άλλες κατηγορίες επισκεπτών: Καταλύματα, εστιατόρια, κέντρα αναψυχής, κέντρα άθλησης, υπαίθριους χώρους αναψυχής, παντοειδή τουριστικά καταστήματα και υπηρεσίες, πολιτιστική υποδομή και εκδηλώσεις κ.ά..

Τα ευεργετικά αποτελέσματα του εξεταζόμενου θεματικού τουρισμού συνίστανται στο γεγονός ότι η στο πλαίσιο του χρησιμοποιούμενη εξωτερική των ιδρυμάτων υποδομή είναι δυνατόν να υπάρξει κατ' αρχήν, είναι δυνατόν να λειτουργεί με μεγαλύτερη πληρότητα και είναι δυνατόν να αποτελεί βάση και για προώθηση της Δράσης 5.3.2 του ΕΠΑΝ με θέμα: 'Σχέδια άμβλυνσης εποχικότητας με δράσεις προσέλκυσης ζήτησης εκτός τουριστικής περιόδου σε περιοχές της χώρας, οι οποίες διαθέτουν κατάλληλο τουριστικό προϊόν'. Επί πλέον, πολλοί φοιτητές κατά τη θερινή περίοδο διακοπών είναι δυνατόν να εργαστούν στον τουριστικό τομέα, επιλύοντας έτσι εν μέρει και το περιοδικό πρόβλημα ζήτησης εργασίας υψηλών προδιαγραφών.

Αυτός ο παθητικός, από μια άποψη, τουριστικός ρόλος των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, εάν συμφωνούσαν οι φορείς τους, θα ήταν δυνατόν να γίνει ενεργητικότερος:

- Τα ιδρύματα, σε συνεργασία με ανάλογα ιδρύματα του εξωτερικού και στο πλαίσιο ανταλλαγής σπουδαστών και διδακτικού προσωπικού, κατά τη διάρκεια των θερινών διακοπών όπου η υποδομή των ιδρυμάτων αργεί, θα ήταν δυνατόν να διεξαγάγουν κοινά ερευνητικά προγράμματα και επιστημονικά ή πολιτιστικά συνέδρια προορισμένα για επιστήμονες, να λειτουργήσουν ξενόγλωσσα θερινά προγράμματα κανονικών σπουδών προοριζόμενα για φοιτητές και ενδιαφερόμενους του εσωτερικού και του εξωτερικού

καθώς, επίσης, και χαλαρότερα προγράμματα ανοιχτού πανεπιστημίου προορισμένα για παρεπιδημούντες παραθεριστές.

- Τα ιδρύματα, στα πλαίσια κάποιου αποδοτικού ανταποδοτικού προγράμματος, κατά τη διάρκεια του θέρους θα ήταν δυνατόν να διαθέσουν σε άλλους φορείς μέρος της αργούσας υποδομής των σε κτήρια, γήπεδα και εγκαταστάσεις για τουριστικές χρήσεις: Συνέδρια, αθλητισμό, πολιτιστικές εκδηλώσεις, δραστηριότητες ανοιχτού πανεπιστημίου κ.ά..

Η παρούσα Μελέτη προτείνει την ανάθεση σχετικής διερευνητικής μελέτης προϋπολογισμού 200 χιλ.. € στα ίδια τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, ώστε να εξεταστούν οι δυνατότητες και οι όροι διεύρυνσης του ρόλου των στον τομέα του εκπαιδευτικού τουρισμού.

3.2.9 Αγροτουρισμός

Σύμφωνα με πηγές του Υπουργείου Γεωργίας, ο αγροτουρισμός θεωρητικά είναι μια μορφή τουρισμού που παρέχει στον επισκέπτη την ευκαιρία να κάνει τις διακοπές του σ' ένα ήσυχο περιβάλλον, κοντά στη φύση και κοντά στους απλούς ανθρώπους του χωριού, που είναι ακόμα δεμένοι με τη γη και την παράδοση. Μπορεί να γνωρίσει από κοντά τα ήθη και τα έθιμα της ελληνικής υπαίθρου. Κυρίως όμως μπορεί να χαρεί τη ζεστή ανθρώπινη "φιλοξενία" και την αυθόρμητη καλοσυνάτη συμπεριφορά τους.

Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται με ταχύ ρυθμό στη χώρα μας αλλά και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό είναι αποτέλεσμα τόσο της πολιτικής στον τομέα του τουρισμού που ακολουθεί η ΕΕ και τα κράτη μέλη της, όσο και στην προτίμηση των ανθρώπων να κάνουν τις διακοπές τους στην ύπαιθρο.

Ο αγροτουρισμός στην εφαρμογή είναι διάφορες τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, οικογενειακής ή συνεταιριστικής, μορφής που αναπτύσσονται σε αγροτικό χώρο από ανθρώπους που απασχολούνται στη γεωργία. Βασικό σκοπό έχει, προαγόμενης της τουριστικής δραστηριότητας με ένα ιδιότυπο τρόπο όπως περιγράφεται, να δοθούν εναλλακτικές λύσεις στον παραθεριστή αλλά και εναλλακτικές λύσεις στην απασχόληση των γεωργών και την αύξηση του εισοδήματός τους.

Οι στόχοι του προγράμματος αγροτουρισμού διευρύνονται τελικά, ώστε να περιληφθούν:

1. Η συμπλήρωση και βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος.
2. Η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας του αγροτικού πληθυσμού.
3. Η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στον τόπο της διαμονής του.
4. Η βελτίωση και διάθεση των τοπικών γεωργικών και βιοτεχνικών προϊόντων.

5. Η προστασία του περιβάλλοντος.

6. Η διατήρηση, η προβολή και η αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς και τέλος

7. Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού που όλο και περισσότερη ζήτηση φαίνεται να έχει στην αγορά του εξωτερικού και του εσωτερικού

Το Υπουργείο Γεωργίας προωθεί την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές που έχουν τη βασική υποδομή και τις δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης, εφαρμόζοντας σχετικό πρόγραμμα σύμφωνα με το οποίο δίνονται οικονομικές ενισχύσεις σε γεωργούς για την πραγματοποίηση αγροτουριστικών και αγροβιοτεχνικών έργων και δραστηριοτήτων στη γεωργική τους εκμετάλλευση.

Μέσα από το πρόγραμμα αγροτουρισμού καταβάλλεται προσπάθεια για την οργάνωση και λειτουργία μιας σειράς έργων και δραστηριοτήτων στην Κοινότητα ή στην περιοχή. Τα έργα και οι δραστηριότητες παρέχουν στον επισκέπτη άνετη διαμονή, αναψυχή, ξεκούραση, δυνατότητες για άθληση, για χόμπι κ.α. και είναι:

- Δημιουργία ενοικιαζόμενων επιπλωμένων δωματίων ή διαμερισμάτων.
- Δημιουργία εστιατορίων οικογενειακής μορφής με τοπική παραδοσιακή κουζίνα.
- Δημιουργία χώρων για άθληση.
- Δημιουργία χώρων αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές.
- Οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- Δημιουργία εργαστηρίων παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης με χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης ή ειδών διατροφής που αξιοποιούν τα ντόπια προϊόντα.

Τέλος, οι αγρότες και αγρότισσες, που πραγματοποιούν αγροτουριστικές δραστηριότητες, σύμφωνα με το πρόγραμμα του Υπουργείου Γεωργίας, παρακολουθούν υποχρεωτικά σεμινάρια επαγγελματικής κατάρτισης σε τομείς ανάλογους με την απασχόλησή τους, ώστε να αποκτήσουν επαγγελματική ικανότητα για να παρέχουν στους τουρίστες καλές υπηρεσίες και προϊόντα ποιότητας. Η επιδίωξη τέτοιων στόχων ανεπιφύλακτα εναρμονίζεται προς τους στόχους της τουριστικής ανάπτυξης.

Πολύ ορθά, υποστηρίζεται, ο αγροτικός κόσμος είναι κοιτίδα της ελληνικής παράδοσης και μαζί με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον συγκροτεί τη φυσιογνωμία της ελληνικής υπαίθρου.

Η μόνη παρατήρηση που εν προκειμένω μπορεί να γίνει είναι, ότι έχουμε την εντύπωση πως τελικά πολλά αγροτουριστικά καταλύματα χτίζονται εκεί που χτίζονται και τα άλλα ενοικιαζόμενα, δηλαδή, μέσα ή κοντά σε οικισμούς κοντά στη θάλασσα, ενώ η γεωργική εκμετάλλευση βρίσκεται αλλού. Στο μέτρο που γίνεται αυτό, δημιουργείται μια σύγχυση αγροτουρισμού και τουρισμού ενοικιαζόμενων. Πάντως, η συνεισφορά του προγράμματος αγροτουρισμού είναι μεγάλη, αφού καταβάλλεται προσπάθεια να αποτελεί ένα αυτότακτο ολοκληρωμένο τουριστικό πρόγραμμα αλληλένδετο με αγροτικό πληθυσμό και αγροτική δραστηριότητα και με ελεγχόμενα στάνταρ ποιότητας.

Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού έχει ξεκινήσει στη χώρα μας μέσω των ΜΟΠ, αλλά ενισχύθηκε σημαντικά από την Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER και από τους κανονισμούς 2328/91 και 950/97. Η εμπειρία που αποκτήθηκε αλλά και τα θετικά αποτελέσματα αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα για την ύπαρξη δράσεων στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, που στοχεύουν, τόσο στην περαιτέρω ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων με σεβασμό στη χωροθέτηση τους όσον αφορά στις περιβαλλοντικές και κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις, όσο και στη σύζευξη τους με τη διατήρηση της πολιτιστικής παράδοσης και την προστασία και ανάδειξη του αγροτικού χώρου.

Στην Κοινή Υπουργική Απόφαση 471/2002 στο Άρθρο 1 αναφέρεται σχετικώς:

«Παρεμβάσεις Αγροτικού Τουρισμού μπορούν να υλοποιηθούν στο πλαίσιο των ακόλουθων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων:

Α. Ε.Π. «Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου» και ειδικότερα στα μέτρα 7.6 «Διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη γεωργία, για να παρασχεθεί η δυνατότητα δημιουργίας πολλαπλών δραστηριοτήτων και η απόκτηση εναλλακτικών εισοδημάτων» και 7.9 «Ενθάρρυνση τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων».

Β. Ε.Π. Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER+ και ειδικότερα στο πλαίσιο του μέτρου 1.2 «Ενισχύσεις σε επενδύσεις – Στήριξη στην επιχειρηματικότητα».

Γ. Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και ειδικότερα στο πλαίσιο των «Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου» και στο Πρόγραμμα «Πολυαπασχόλησης στη γεωργική εκμετάλλευση» σε εφαρμογή του κεφ. ΣΤ' της αριθ. 451/01 ΚΥΑ, όπως αυτή ισχύει κάθε φορά.»

Στο 'Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης για τον Πρωτογενή Τομέα 2000-2006' αναφέρεται ότι στον Άξονα Παρέμβασης 'Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου' εντάσσεται η Δράση 'Ανάπτυξη αγροτουρισμού, βιοτεχνίας, οικοτεχνίας' και η Δράση 'Δράσεις ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης' με προϋπολογισμό 360 εκ. € με πεδίο εφαρμογής όλη τη χώρα.

Στο Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος ‘Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006’ στον Άξονα Προτεραιότητας 7 ‘Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου’ υπάρχουν, μεταξύ άλλων, δύο συναφή με το εξεταζόμενο θέμα Μέτρα, τα Μέτρα 7.6 και 7.9.

ΜΕΤΡΟ 7.6: Διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων και των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη γεωργία, για να παρασχεθεί η δυνατότητα δημιουργίας πολλαπλών δραστηριοτήτων ή απόκτησης εναλλακτικών εισοδημάτων’

ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥ: Υπουργείο Γεωργίας

ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ: Γεωργός ή γεωργοί φυσικά και νομικά πρόσωπα που αντλούν τουλάχιστον 25% του συνολικού εισοδήματός τους από τη γεωργία, κάτοικος ορεινών και μειονεκτικών περιοχών.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥ: Στο Μέτρο εντάσσονται δραστηριότητες αγροτουρισμού, χειροτεχνικών επιχειρήσεων και άλλων συναφών.

ΥΨΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ: Ενίσχυση μέχρι 100.000 € με τον κανόνα de minimis ή επιδότηση έως και 50% του συνολικού κόστους.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥ: Ορεινότητα, φθίνουσα γεωργία, φθίνων πληθυσμός, απόσταση από τα τοπικά κέντρα κ.ά..

ΜΕΤΡΟ 7.9: Ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων

ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥ: Υπουργείο Γεωργίας

ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ: Φυσικά και νομικά πρόσωπα που δύνανται να υλοποιήσουν επενδύσεις στην περιοχή του ολοκληρωμένου προγράμματος και δεν εντάσσονται για χρηματοδότηση στο Μέτρο 7.6.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥ: Στο Μέτρο εντάσσονται δραστηριότητες ήπιας μορφής που:

- Αυξάνουν την επισκεψιμότητα της περιοχής και επεκτείνουν την τουριστική περίοδο, δηλαδή, που είναι εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- Βελτιώνουν την οργάνωση του αγροτουριστικού και βιοτεχνικού προϊόντος.
- Αναδεικνύουν και προβάλλουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιοχών.
- Δημιουργούν συλλογικά σχήματα και δίκτυα βελτιστοποίησης της χρησιμοποίησης των φυσικών, ανθρώπινων και επενδυτικών αγροτουριστικών και βιοτεχνικών πόρων.
- Δημιουργούν ή βελτιώνουν βιοτεχνικές δραστηριότητες.

Πέρα από τα δύο πιο πάνω Μέτρα που άμεσα συνδέονται με την ανάπτυξη θεματικού τουρισμού, υπάρχουν και άλλα Μέτρα που έμμεσα συνδέονται με τον ίδιο στόχο:

- Μέτρο 7.4: Βασικές υπηρεσίες για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό.
- Μέτρο 7.5: Ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών. Προστασία και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς.
- Μέτρο 7.10: Προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, τη δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων.

Με τα Μέτρα αυτά δεν θα ασχοληθούμε ιδιαίτερα.

Από τον απολογισμό του Υπουργείου Γεωργίας προκύπτει, ότι μέχρι το 1999 στην Περιφέρεια υλοποιήθηκαν 110 επενδυτικά σχέδια αγροτουριστικών κλινών, που οδήγησαν στη δημιουργία 961 κλινών Α ή Β τάξης. Στο νομό Λέσβου υλοποιήθηκαν 56 σχέδια με 502 κλίνες, στο νομό Χίου 16 σχέδια με 141 κλίνες και στο νομό Σάμου 38 σχέδια με 318 κλίνες. Δεν δημιουργήθηκαν μονάδες με λιγότερες από 4 κλίνες καθώς και μονάδες με περισσότερες από 12 κλίνες. Το μέσο μέγεθος κυμάνθηκε γύρω στις 9 κλίνες.

Από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader + 2000-2006 προκύπτει, ότι κατά την περίοδο 2000-2006 σε όλη τη χώρα θα προωθηθούν επενδυτικά σχέδια για 4.750 αγροτουριστικές κλίνες. Αναλογικά η Περιφέρεια εικάζεται ότι θα συμμετάσχει με 180 κλίνες ή 1,8 εκ. €, από τις οποίες 90 κλίνες με 0,9 εκ. € θα δημιουργηθούν στο νομό Λέσβου, 30 κλίνες με 0,3 εκ. € στο νομό Χίου και 60 κλίνες με 0,6 εκ. € στο νομό Σάμου.

Παράλληλα, στο πλαίσιο του Μέρους 7.9, 'Ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων', η Περιφέρεια θα μπορούσε να συμμετάσχει με 1,8 εκ. €.

Επικουρικά προς το πιο πάνω Μέτρο 7.6: 'Διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων και των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη γεωργία, για να παρασχεθεί η δυνατότητα δημιουργίας πολλαπλών δραστηριοτήτων ή απόκτησης εναλλακτικών εισοδημάτων', όπου φορέας υπεύθυνος για την υλοποίηση του Μέρους είναι το Υπουργείο Γεωργίας, υπάρχει και το Μέτρο 4.6 στο πλαίσιο του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4 ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου: Στήριξη Αγροτικής Ανάπτυξης - Ανάπτυξη της Υπαίθρου

ΜΕΤΡΟ 4.6: 'Ενίσχυση της διαφοροποίησης των αγροτικών δραστηριοτήτων'.

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Επιλεγμένες περιοχές εφαρμογής Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου της Περιφέρειας και περιοχές εκτός Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων της Περιφέρειας

ΠΕΔΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ:

Διαφοροποίηση των γεωργικών και παράλληλων προς τη γεωργία δραστηριοτήτων, για την προσφορά πολλαπλών δραστηριοτήτων ή εναλλακτικών εισοδημάτων (50%).

Ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων (25%).

Ενθάρρυνση χειροτεχνικών δραστηριοτήτων (25%).

Συνολικός προϋπολογισμός του Μέτρου για την Περιφέρεια 1.0 εκ. €.

3.2.10 Τουρισμός Μονοπατιών και Διαδρομών

Ο τουρισμός μονοπατιών είναι μια μορφή τουρισμού που παρέχει στον επισκέπτη την ευκαιρία να κάνει τις διακοπές του σ' ένα ήσυχο και ελκυστικό περιβάλλον πλην, όμως, όχι παθητικά αλλά ενεργητικά, οδοιπορών, αθλούμενος, ερευνών και γνωρίζων φύση, κοινωνία, πολιτισμό και ιστορία του τόπου που διάλεξε για διακοπές.

Ο οδοιπόρος των μονοπατιών είναι δυνατόν να διαλέξει μια διαδρομή 5-10 χλμ. της μιας ή δυο ωρών, εκκινών κάθε φορά από ένα σταθερό κατάλυμα, αλλά μπορεί να κινείται και ολόκληρο το 24-ωρο, με στάσεις και διακοπές, κατά μήκος δεκάδων χιλιομέτρων, υπηρετούμενος από την υποδομή καταλυμάτων, εστιατορίων κ.ά., που θα βρίσκονται στη διαδρομή.

Ένα μονοπάτι είναι δυνατόν να εξειδικεύεται και να είναι συνδεδεμένο με ένα μόνον σκοπό, π.χ., με την εξερεύνηση των έρημων ελκυστικών παράκτιων τοπίων, αλλά είναι δυνατόν οι συνδεδεμένοι σκοποί να είναι πολλαπλοί και ταυτόχρονοι. Δηλαδή, ένα μονοπάτι είναι δυνατόν διαδοχικά να οδηγεί σε έρημα παράκτια τοπία, να περνάει δίπλα από ενδιαφέροντα ερημοκλήσια, να περνάει μέσα από μνημεία της φύσης, να επιτρέπει την επίσκεψη παραδοσιακών οικισμών, να παρακάμπτει ιστορικές τοποθεσίες, να πλησιάζει αρχαιολογικά μνημεία, να διέρχεται μέσα από ενδιαφέροντες καλλιέργειες, να προβάλλει παλιά τεχνικά έργα, όπως γέφυρες, μύλους κ.ά.. Φυσικά, σ' αυτή την περίπτωση ο οδοιπορών κατανέμει το χρόνο του στα διάφορα ενδιαφέροντα που απαντάει ανάλογα με τις προτιμήσεις του.

Είναι αυτονόητο, βέβαια, ότι ένα μονοπάτι, ανεξαρτήτως σκοπού, προϋποθέτει μια βασική υποδομή, εάν πρόκειται να προσφερθεί ως θεματική δυνατότητα. Προϋποθέτει αναγνωρίσιμη χάραξη, σήμανση της πορείας, πληροφοριακούς πίνακες, καθοδηγητικούς χάρτες, τεχνικά μικρο-έργα εξομάλυνσης του μονοπατιού, παρατηρητήρια και αναπαυτήρια, κάποια καθοδηγητικά φωτεινά σημεία στο σκοτάδι, για την περίπτωση που κάποιος νυχτωθεί και χαθεί, δυνατότητα τηλεφωνικής επικοινωνίας για την περίπτωση ατυχήματος, ανά κατάλληλα διαστήματα και σημεία αναψυκτήρια, εστιατόρια, καταστήματα, καταλύματα και, κατά περιπτώσεις, καταφύγια και ορειβατικά καταφύγια κ.ά..

Μονοπάτια που συνεχίζουν μέσα σε ευαίσθητους οικολογικούς ή αρχαιολογικούς χώρους, υπό ειδική διαχείριση ή χωρίς ειδική διαχείριση, έχουν πρόσθετες τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές και πρόσθετους περιορισμούς, π.χ., ορισμένοι χώροι περιφράσσονται, χρησιμοποιούνται ορισμένα υλικά, συνιστάται μια ορισμένη συμπεριφορά κ.ά..

Πέρα από τις τεχνικές προδιαγραφές ένα μονοπάτι, που ανταποκρίνεται στο ρόλο του και στις προσδοκίες μας, ακολουθεί επιπρόσθετα αισθητικές και πολιτισμικές προδιαγραφές. Ένα μονοπάτι, δηλαδή, δεν είναι ένας οποιοσδήποτε τρόπος για να δούμε ότι υπάρχει όπως-όπως.

Το σωστό μονοπάτι είναι έτσι σχεδιασμένο, ώστε να δομεί την εκάστοτε διαδικασία της εμπειρίας της πρόσληψης του όποιου αντικειμένου με δραματικό ή μοναδικό τρόπο, δηλαδή, με αισθητικό τρόπο. Π.χ., προτού οδηγηθώ σε ένα ερημοκλήσι με ανοιχτή θέα προς τη θάλασσα, το μονοπάτι με περνάει από την άκρη ενός κρημνού αριστερά, μετά από λίγο μέσα από ένα ξέφωτο δάσους δεξιά κ.ά..

Παράλληλα, το μονοπάτι γίνεται ελκυστικότερο, εάν είναι συνδεδεμένο με ένα πολιτισμικό νόημα, που εν μέρει ανταποκρίνεται σε δεδομένα της πραγματικότητας και εν μέρει σε επιθυμίες της φαντασίας. Π.χ., εάν καλέσουμε τα λιμάνια του Αγίου Κηρύκου, του Πυθαγορείου, της πόλης της Χίου κ.ά., ‘λιμάνια του Οδυσσέα’ (βλέπε το σχετικό πρόγραμμα ‘Αρχιμήδης’) και εάν ένα μονοπάτι στη Σάμο έχει το όνομα ‘ο δρόμος του κρασιού ή του λαδιού’ ενώ ένα άλλο μονοπάτι στη Χίο έχει το όνομα ‘ο δρόμος της μαστίχας’, έχουμε την πεποίθηση ότι με άλλη ψυχολογική φόρτιση ο επισκέπτης θα ξεκινήσει το όποιο ταξίδι του. Τα δεδομένα της πραγματικότητας, βέβαια, για να είμαστε αξιόπιστοι, πρέπει να είναι εκεί. Π.χ., στο δρόμο του κρασιού κάπου θα πρέπει να δούμε τα πεζούλια με τ’ αμπέλια, κάπου ένα παλιό αναστηλωμένο συνεταιριστικό οινοποιείο, κάπου μια ταβέρνα κλπ..

Η Μελέτη προτείνει σχετικά την ανάθεση με μέριμνα του ΕΟΤ μιας πιλοτικής μελέτης χάραξης ή αναχάραξης των μονοπατιών της Περιφέρειας με τεχνικά αλλά και αισθητικά - πολιτισμικά κριτήρια.

Παράλληλα, βέβαια, και ανεξάρτητα με το σύστημα των διαφόρων θεματικών μονοπατιών και δικτύων σ’ ένα νησί, και στο μέτρο που δεν διαταράσσεται η αρμονία του περιβάλλοντος, αυτονόητο είναι ότι χρειάζεται και ένα **σύστημα διαδρομών με αυτοκινητόδρομο**, που θα κάνει προσβάσιμους τους προβαλλόμενους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους στους υπόλοιπους ενδιαφερόμενους, που είναι και οι περισσότεροι αλλά δεν οδοιπορούν. Οι αυτοκινητόδρομοι αυτοί, όπως και τα πιο πάνω μονοπάτια, πρέπει να επιλεγούν ή εξ αρχής να σχεδιαστούν με κριτήρια ανάλογα προς αυτά που προτείνεται να διέπουν τα μονοπάτια.

Τα μονοπάτια και οι διαδρομές εν συνόλω σε ένα μεγάλο νησί, εκτός των περιοχών που τελούν υπό ειδική διαχείριση, πρέπει να διαθέτουν ένα ενιαίο διαχειριστικό κέντρο υποστήριξης. Στην αποστολή αυτού του κέντρου, μεταξύ άλλων, εντάσσονται και τα ακόλουθα:

- Δικτύωση- προβολή- ενημέρωση- διαχείριση της προσέλκυσης και ενδεχόμενης ομαδικής ξενάγησης.

- Φροντίδα για την τεχνική συντήρηση των μονοπατιών.
- Εξασφάλιση ότι η εκάστοτε υπεσχημένη υποδομή εξυπηρετήσεων με αναψυκτήρια, καταλύματα κ.ά., σε μονοπάτια και διαδρομές είναι ενεργή.
- Μέριμνα για την περίπτωση εκτάκτων αναγκών και ατυχημάτων κ.ά.

Στο φως αυτό, κάθε πολιτιστικός πόρος, πολιτιστικό απόθεμα ή φυσικός πόρος, που διασώζεται, προστατεύεται, αποκαθίσταται και προβάλλεται στο πλαίσιο των σχετικών θεματικών δραστηριοτήτων που αναφέρθηκαν, ιδεώδες θα ήταν να ενετάσσεται στο σύστημα μονοπατιών και διαδρομών του κάθε νησιού. Αντίστροφα, κριτήριο, μεταξύ άλλων, για την επιλογή ενός πόρου προς διάσωση-προβολή αποτελεί η δυνατότητα ένταξής του σε δίκτυο.

Δεχόμαστε, δηλαδή, την άποψη, ότι στο πλείστο των περιπτώσεων μονοπάτια-διαδρομές και διαθέσιμοι ή αξιοποιούμενοι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι είναι συμπληρωματικοί και αλληλένδετοι. Δεχόμαστε, επίσης, την άποψη ότι το κέντρο προβολής-διαχείρισης μονοπατιών-διαδρομών είναι μια πάρα πολύ σοβαρή υπόθεση για την προώθηση όχι μόνο όλων των περιπτώσεων του θεματικού τουρισμού αλλά και για την υποστήριξη και αναβάθμιση του παραθεριστικού τουρισμού, δεδομένου ότι η προβολή και οι υπηρεσίες του κέντρου απευθύνονται τόσο σε επισκέπτες πλοίων της γραμμής, κρουαζιερόπλοιων και σκαφών αναψυχής από Ελλάδα, Τουρκία, Αιγαίο και Μεσόγειο, όσο και στους κανονικούς παραθεριστές από Ευρώπη και Ελλάδα.

Στα νησιά της Περιφέρειας ήδη υπάρχουν χάρτες και δείχνουν την ύπαρξη πολλών μονοπατιών. Με ευρωπαϊκές προδιαγραφές, όμως, αυτά τα μονοπάτια στην πλειονότητά τους δεν είναι δυνατόν να χαρακτηρισθούν ως κανονικά μονοπάτια. Κατά την περίοδο 1994-2000 η χρηματοδότηση κανονικών μονοπατιών ανήλθε σε 94.000 € στη Λέσβο και σε 540.000 € στη Χίο. Για την περίοδο 2000-2006 το ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου δεν εξειδίκευσε ακόμη κονδύλια για το υπ' όψη θέμα. Η Μελέτη προτείνει σχετικά για την περίοδο 2000-2006 να διατεθούν από 400.000 € για Λέσβο, Χίο και Σάμο και από 200.000 € για Λήμνο και Ικαρία για ανάπτυξη μονοπατιών και ολοκλήρωση διαδρομών. Για την περίοδο του 2007-2012 η Μελέτη προτείνει να διατεθούν διπλάσια ποσά και, παράλληλα, να προωθηθεί η δημιουργία των κέντρων διαχείρισης μονοπατιών-διαδρομών στα 5 μεγάλα νησιά.

Οι προτάσεις για Μονοπάτια-Διαδρομές είναι προτάσεις που προδιαγράφονται στο Μέτρο 5.2 του ΕΠΑΝ. Εν απουσία ανάλογου Μέτρου στο ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου, που να αναφέρεται στον τουρισμό άμεσα ή ταυτόχρονα σε 'Περιβάλλον-Πολιτισμό', οι σχετικές προτάσεις της Μελέτης για Μονοπάτια-Διαδρομές προτείνουμε να υπαχθούν στο Μέτρο 1.2 'Πολιτισμός' ή στο Μέτρο 1.3 'Περιβάλλον' του ΠΕΠ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ Γ΄ ΚΑΙ Δ΄ ΚΠΣ

Σε χιλιάδες €

A. α.	Τίτλος έργου ή ενέργειας	Προϋπ. 1994- 2000	Προϋπ. 2000- 2006	Προϋπ. 2007- 2012
	Περιφέρεια			
1	Τεχνική και αισθητική-πολιτισμική μελέτη μονοπατιών		300	
	Νήσος Λέσβος:			
1	Ανάπτυξη μονοπατιών για πεζούς και ολοκλήρωση διαδρομών για αυτοκίνητα	94	400	800
2	Δημιουργία κέντρων προβολής- διαχείρισης δικτύων- μονοπατιών- διαδρομών			300
	Νήσος Δήμος:			
1	Ανάπτυξη μονοπατιών για πεζούς και ολοκλήρωση διαδρομών για αυτοκίνητα		200	400
2	Δημιουργία κέντρων προβολής- διαχείρισης δικτύων- μονοπατιών- διαδρομών			300
	Νήσος Χίος:			
1	Ανάπτυξη μονοπατιών για πεζούς και ολοκλήρωση διαδρομών για αυτοκίνητα	540	400	800
2	Δημιουργία κέντρων προβολής- διαχείρισης δικτύων- μονοπατιών- διαδρομών			300
	Νήσος Σάμος:			
1	Ανάπτυξη μονοπατιών για πεζούς και ολοκλήρωση διαδρομών για αυτοκίνητα		400	800
2	Δημιουργία κέντρων προβολής- διαχείρισης δικτύων- μονοπατιών- διαδρομών			300
	Νήσος Ικαρία:			
1	Ανάπτυξη μονοπατιών για πεζούς και ολοκλήρωση διαδρομών για αυτοκίνητα		200	400
2	Δημιουργία κέντρων προβολής- διαχείρισης δικτύων- μονοπατιών- διαδρομών			300
	ΣΥΝΟΛΟ	634	1.900	4.700

3.3. Υποστηρικτική Υποδομή και Μέτρα Πολιτικής

Υποστηρικτική υποδομή και μέτρα, που αφορούν αποκλειστικά τον παραθεριστικό τουρισμό ή τον θεματικό τουρισμό, για λόγους συνοχής του αντικειμένου ήδη αναπτύχθηκαν στα σχετικά υποκεφάλαια περί παραθερισμού και θεματικού τουρισμού στο παρόν κεφάλαιο. Στο παρόν υποκεφάλαιο συγκεντρώνονται θέματα υποστηρικτικής υποδομής και μέτρων που αφορούν τόσο τον παραθεριστικό τουρισμό, του πρώτου υποκεφαλαίου, όσο και το θεματικό τουρισμό του δεύτερου υποκεφαλαίου.

Εάν από το σύνολο των Μέτρων και Δράσεων του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου αφαιρεθούν εκείνα που κρίθηκαν πως άμεσα προωθούν τον Παραθεριστικό ή Θεματικό τουρισμό, όλα τα υπόλοιπα Μέτρα και Δράσεις που μένουν θα ήταν δυνατόν να υποστηριχθεί, πως τελικά λίγο-πολύ εμμέσως συμβάλλουν και στην τουριστική ανάπτυξη. Στα επόμενα, τελικά, από το σύνολο των υπολειπομένων Μέτρων και Δράσεων επελέγη να παρουσιαστούν μόνο εκείνα που φαίνεται να υπηρετούν τις τουριστικές επιδιώξεις έμμεσα μεν αλλά πιο εμφαντικά. Επί πλέον των σχετικών Μέτρων και Δράσεων του ΠΕΠ προστίθενται και τα σχετικά Μέτρα και Δράσεις του ΕΠΑΝ.

Στο πλαίσιο αυτό, για έμμεση υποστήριξη του παραθεριστικού και του θεματικού τουρισμού κατά την περίοδο του **2000-2006** αναμένεται συνολική δημόσια δαπάνη ύψους **221,9 εκ. €** και για την περίοδο του **2007-2012** δαπάνη **208,4 εκ. €**.

3.3.1 Οδικοί Άξονες, Λιμένες, Αεροδρόμια

Βασικό εν προκειμένω σχετικό Μέτρο είναι το 1.1 του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1 (ΠΕΠ ΒΑ): Αναστροφή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης

ΜΕΤΡΟ 1.1 (ΠΕΠ ΒΑ): ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ-ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περίοδος 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Υποδομή Μεταφορών

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-2006 140,9 εκ. €

Αεροδρόμια

Στην Περιφέρεια λειτουργούν 5 αεροδρόμια, Μυτιλήνης, Μυρίνας, Χίου, Ικαρίας και Σάμου, και 5 ελικοδρόμια, Ψαρών, Οινουσσών, Φούρνων, Αγίου Ευστρατίου και Ερεσού.

Η σημασία των αεροδρομίων για μια νησιωτική Περιφέρεια είναι καθοριστική τόσο για την σύνδεση με την υπόλοιπη χώρα, όσο και για την κατ' ευθείαν σύνδεση μέσω τσάρτερ με τις διεθνείς τουριστικές αγορές.

Κατά την περίοδο του Α΄ και Β΄ ΚΠΣ έγιναν διάφορα έργα βελτίωσης των αεροδρομίων αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν ανάγκες. Ειδικότερα, στο πλαίσιο του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου του Β΄ ΚΠΣ σημειώνουμε ότι το αεροδρόμιο Ικαρίας χρηματοδοτήθηκε με 3,1 εκ. € για κατασκευή κτιρίου υποδοχής και διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου. Και μετά τα έργα βελτίωσης, όμως, δεν είναι δυνατόν να προσγειώνονται όλοι οι τύποι αεροπλάνων, που χρησιμοποιούν οι τουρ οπερέιτορ, οι χώροι υποδοχής και οι προσφερόμενες τουριστικές υπηρεσίες εδάφους έχουν ακόμη ελλείψεις, η υποδομή ασφάλειας προσγειώσεων και απογειώσεων δεν είναι πλήρης κ.ά..

Κατά την περίοδο του 2000-2006 το ΕΠ ‘Σιδηρόδρομοι, Αερολιμένες και Αστικές Συγκοινωνίες’ και το ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου δεν προβλέπουν παρεμβάσεις για αναβάθμιση των αεροδρομίων στην Περιφέρεια. Για το τρέχον επίπεδο λειτουργίας του τουριστικού τομέα, ίσως, δεν θα ήταν προτεραιότητας μια περαιτέρω αναβάθμιση των αεροδρομίων κατά την υπ’ όψη περίοδο, που θα συνεπήγετο απόσπαση πόρων από άλλες ήδη καταχωρημένες προτεραιότητες.

Κατά την περίοδο, όμως, του Δ΄ ΚΠΣ, και εφόσον εν τω μεταξύ ευδοκιμήσει μια κατά τα άλλα αναβάθμιση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος στην Περιφέρεια, θα καταστεί αναγκαίο πλέον ένα γενικό πρόγραμμα αναβάθμισης των αεροδρομίων. Ειδικότερα, θα απαιτηθεί: Αναβάθμιση του αεροδρομίου Μυτιλήνης, επιμήκυνση των αεροδιαδρόμων Χίου, βελτίωση των όρων προσέγγισης και αύξηση του αριθμού δυνατών προσγειώσεων ανά ώρα στο αεροδρόμιο Σάμου.

Κατά την περίοδο του Δ΄ ΚΠΣ θα πρέπει να έχουν λυθεί και τα προβλήματα συχνότητας και κόστους δρομολογίων και τα προβλήματα εξυπηρέτησης επιβατών και εμπορευμάτων στους αεροπορικούς σταθμούς

Λιμένες

Για το θέμα των λιμένων έγινε σχετική αναφορά στο κεφάλαιο ‘Επισκεπτικός τουρισμός με πλοία της γραμμής και κρουαζιερόπλοια’.

Οδικό δίκτυο

Η Περιφέρεια έχει εκτεταμένο οδικό δίκτυο, κυρίως επαρχιακού και κατώτερου επιπέδου. Σε όλη την Περιφέρεια το Εθνικό Οδικό Δίκτυο έχει συνολικό μήκος 124 χλμ. και το Επαρχιακό Οδικό Δίκτυο έχει συνολικό μήκος 1.126 χλμ.. Αναλυτικότερα, το Επαρχιακό Οδικό Δίκτυο στο Ν. Λέσβου έχει 30 οδούς και συνολικό μήκος 447 χλμ., στο Ν. Χίου έχει 26 οδούς και συνολικό μήκος 406 χλμ. και στο Ν. Σάμου έχει 15 οδούς και συνολικό μήκος 273 χλμ.. Εκτεταμένο είναι και το δημοτικό και κοινοτικό δίκτυο.

Το δίκτυο αυτό δεν ανταποκρίνεται πλήρως στις αυξημένες τουριστικές ανάγκες. Σε πολλά τμήματα του εθνικού και επαρχιακού αλλά και του δημοτικού και κοινοτικού δικτύου η

βατότητα χαρακτηρίζεται από μέτρια έως κακή, κατά κανόνα οι διαδρομές υποχρεωτικά πρέπει να γίνουν δια μέσου των πόλεων και των οικισμών ενώ ελλείπουν οι οφειλόμενες κατάλληλες προσβάσεις στις λιμενικές εγκαταστάσεις. Αποτέλεσμα των συνθηκών αυτών είναι να γίνονται, ως μη όφειλε, πολύωρες οι τουριστικές διαδρομές και οι πιθανότητες οδικών ατυχημάτων να αυξάνουν.

Κατά την περίοδο του Α΄ και Β΄ ΚΠΣ σημαντικό μέρος των διατιθέμενων πόρων δαπανήθηκε σε έργα οδικού δικτύου, η κατάσταση ως εκ τούτου βελτιώθηκε αλλά εξακολουθεί ακόμη να μη είναι από τουριστικής πλευράς ικανοποιητική.

Στο τρέχον ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου του Γ΄ ΚΠΣ σχεδιάζεται η αναβάθμιση 35 χλμ. από τα 124 χλμ. του εθνικού δικτύου και 140 χλμ. από τα 1.126 χλμ. του επαρχιακού δικτύου με προοπτική στα δίκτυα ατά ν' αυξηθεί η μέση ωριαία ταχύτητα κατά 20 έως 25% και να μειωθούν τα ατυχήματα κατά 10 έως 15%.

Από τουριστικής πλευράς σε πρώτη προτεραιότητα αναβάθμισης της βατότητας του δικτύου για αύξηση της ταχύτητας και μείωση των ατυχημάτων πρέπει να θεωρηθούν εκείνα τα τμήματα του δικτύου που ενώνουν αεροδρόμια, λιμένες και πρωτεύουσες των νησιών με ζώνες μεγάλων τουριστικών συγκεντρώσεων. Οι προσβάσεις προς περιοχές φυσικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος, εκτός του κατά τα ανωτέρω πρωτεύοντος δικτύου, είναι δυνατόν να θεωρηθούν δεύτερης προτεραιότητας, αφού η χαμηλή ταχύτητα προς τις περιοχές ενδιαφέροντος τις περισσότερες φορές αποτελούν μέρος της περιήγησης του περιβάλλοντος.

Στο ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου ήδη έχουν ενταχθεί οδικά έργα ύψους 51,3 εκ. €.

3.3.2 Υγεία

Βασικό εν προκειμένω σχετικό Μέτρο είναι το 2.2 του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2 (ΠΕΠ ΒΑ): Αστική Ανάπτυξη

ΜΕΤΡΟ 2.2 (ΠΕΠ ΒΑ): ΥΓΕΙΑ-ΠΡΟΝΟΙΑ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περίοδος 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Κοινωνική Υποδομή και Δημόσια Υγεία

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-2006 23,5 εκ. €

Στο νομό Λέσβου λειτουργούν 3 θεραπευτήρια με 360 κλίνες συνολικά, στη Χίο 3 ιδιωτικά θεραπευτήρια και ένα νοσοκομείο με 180 κλίνες συνολικά, στη Σάμο ένα νοσοκομείο με 120 κλίνες και στην Ικαρία ένα νοσοκομείο με 40 κλίνες.

Τη σημερινή συνθήκη στον τομέα υγείας στα νησιά περιγράφει, ίσως με κάποια δόση υπερβολής αλλά πάντως με ενάργεια, η εξής κατά λέξη φράση στο κείμενο του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Βορείου Αιγαίου 2000-2006 στη σελ. 57:

«Είναι αδιανόητο να πεθαίνουν άνθρωποι στα νησιά είτε από ελλιπή διάγνωση, είτε από έλλειψη γιατρών, είτε από αδυναμίες επικοινωνίας και έγκαιρης μεταφοράς ασθενών, είτε από αποσυντονισμένες και σπασμωδικές ενέργειες και αρρυθμίες διοικητικές». Σε πιο τεχνική γλώσσα οι ελλείψεις στον τομέα περιγράφονται στο ίδιο κείμενο με φράσεις όπως «Το Γενικό Νομαρχιακό Νοσοκομείο Χίου Σκυλίτσειο έχει σοβαρές ελλείψεις σε κτιριακές υποδομές, εργαστηριακό εξοπλισμό καθώς και ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό».

Οι ‘συνθήκες υγείας’ είναι βασική παράμετρος για την τουριστική ανάπτυξη στα νησιά. Η προσέλκυση χαμηλής εισοδηματικής τάξης τουριστών στην Περιφέρειά θα εδικαιολογείτο εν πολλοίς και μόνο από αυτό το λόγο.

Πάντως, κατά την περίοδο του Β΄ ΚΠΣ για υγεία-πρόνοια διατέθηκαν 30 εκ. € και για την περίοδο του 2000-2006 διατίθενται 23,5 εκ. € και για την περίοδο του 2007-2012 προβλέπουμε να διατεθούν άλλα 23,5 εκ. €. Μ’ αυτούς τους ρυθμούς χρηματοδότησης, πάντως, μπορεί να εικάσει κανείς, ότι κατά την περίοδο του 2007-2012 πολλά από τα επισημαινόμενα σήμερα οξέα προβλήματα θα έχουν εκλείψει.

3.3.3 Φυσικό και Αγροτικό Περιβάλλον

Βασικό εν προκειμένω για το υπ’ όψη θέμα σχετικό είναι το Μέτρο 1.3 του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1 (ΠΕΠ ΒΑ): Αναστροφή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης
ΜΕΤΡΟ 1.3 (ΠΕΠ ΒΑ): ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περίοδος 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Προστασία, βελτίωση και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-2006: 4,4 εκ. €

Σύμφωνα με το ΠΕΠ ΒΑ στόχος του μέτρου είναι η προστασία, βελτίωση, ανάδειξη και αειφόρος διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την αειφορία της οικονομικής δραστηριότητας. Στο πλαίσιο αυτό επισημαίνονται οι ακόλουθες ανάγκες και οι ακόλουθοι στόχοι:

1. Προστασία, αποκατάσταση και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος.
2. Προστασία υδάτινων πόρων.
3. Προστασία του περιβάλλοντος από λατομεία, χωματερές και παραλιακές αλλοιώσεις.
4. Προστασία έναντι ρύπανσης

Αναλυτικότερα:

1. Προστασία, αποκατάσταση και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος

Το τμήμα αυτό αναλύθηκε σε συνάφεια με το κεφάλαιο ‘Τουρισμός περιβάλλοντος’.

2. Προστασία υδάτινων πόρων

Είναι αναγκαία η διαχείριση των υδάτινων αποθεμάτων και του υδατικού ισοζυγίου προς αποφυγή λειψυδρίας εν όψει μεγέθυνσης της τουριστικής κίνησης: Στο πλαίσιο αυτό είναι αναγκαία η προστασία και ο εμπλουτισμός του υδροφόρου ορίζοντα, η δημιουργία λιμνοδεξαμενών, η εφαρμογή μεθόδων ανακύκλωσης-επαναχρησιμοποίησης νερού, ο έλεγχος των αντλήσεων προς πρόληψη υπαλμύρωσης και η αποφυγή της ρύπανσης των υδροφόρων οριζόντων.

3. Προστασία του περιβάλλοντος από λατομεία, χωματερές και παραλιακές αλλοιώσεις

Είναι αναγκαία η αποκατάσταση του περιβάλλοντος στους χώρους ανενεργών λατομείων, ανενεργών χωματερών και αλλοιωμένων παραλίων, και ο περιβαλλοντικός έλεγχος κατά τη δημιουργία νέων λατομείων ή χωματερών ή νέων αλλοιώσεων ακτών από παρεμβάσεις.

4. Προστασία έναντι ρύπανσης

Είναι επιβεβλημένη η παρακολούθηση της κατάστασης του περιβάλλοντος στους κόλπους και τις ακτές των νησιών, ώστε να προληφθούν και να αντιμετωπιστούν τα φαινόμενα θαλάσσιας ρύπανσης με δημιουργία ανά νησί ενός εργαστηρίου παρακολούθησης των περιβαλλοντικών παραμέτρων.

Βάσει του ΠΕΠ ΒΑ οι πιο πάνω στόχοι του Μέτρου θα επιτευχθούν με τις ακόλουθες Δράσεις:

Δράση 1.3.1: Προστασία, ανάδειξη και διαχείριση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ιδιαίτερα των πλέον ευαίσθητων ζωνών, στο πλαίσιο του Ν.2742/07.10.99 και του άρθρου 15 περί χωροταξικού σχεδιασμού.

Δράση 1.3.2: Ανάπλαση και αναβάθμιση του τρωθέντος φυσικού περιβάλλοντος σε χώρους ανενεργών λατομείων και χωματερών και σε αλλοιωμένες παραλίες.

Δράση 1.3.3: Δημιουργία δομών παρακολούθησης των εξελίξεων καθόσον αφορά την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος και αντίστοιχης ενημέρωσης.

Δράση 1.3.4: Διαχείριση υδατικών πόρων.

Δράση 1.3.1

Η Δράση αυτή αναλύεται σε συνάφεια με το κεφάλαιο ‘Τουρισμός περιβάλλοντος’.

Δράσεις 1.3.2, 1.3.3 και 1.3.4

Το ΠΕΠ ΒΑ στο πλαίσιο των Δράσεων αυτών σχεδιάζει την αποκατάσταση δύο-τριών λατομικών ζωνών, 400 στρεμμάτων ανενεργών χωματερών και το 30% ή 60 τρ. χλμ. αμμωδών ακτών καθώς και τη δημιουργία σταθμών μέτρησης ποιότητας περιβάλλοντος.

Εξειδικεύοντας προσωρινά, το ΠΕΠ ΒΑ προτείνει για την περίοδο Γ΄ ΚΠΣ 15 δράσεις:

A. α.	Τίτλος έργου ή ενέργειας	1994- 2000	2000- 2006	2007- 2012
	Προτάσεις ΠΕΠ ΒΑ			
	Δράση 1.3.2:			
4	Αναπλάσεις-αναβαθμίσεις φυσικού περιβάλλοντος (αριθμός δράσεων)	1	3	
	Δράση 1.3.3:			
5	Δημιουργία σταθμών μέτρησης ποιότητας περιβάλλοντος (αριθμός δράσεων)	0	1	

Η χρηματοδότηση θα γίνει από το ΕΤΠΑ και εθνική δαπάνη.

Υπεύθυνοι φορείς για την προώθηση του μέτρου θα είναι: Τα αρμόδια Υπουργεία, η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις της Περιφέρειας, ΟΤΑ της Περιφέρειας, ΝΠΙΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα εποπτευόμενα από το Δημόσιο Τομέα.

Στο πλαίσιο αυτό για τις περιόδους 2000-2006 και 2007-2012 η Μελέτη, συμπληρωματικά με τις προτάσεις ΠΕΠ ΒΑ, προτείνει τα ακόλουθα έργα:

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

		Σε χιλιάδες Ε	
A. α..	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	2000- 2006	2007- 2012
	Νήσος Λέσβου		
	Δράση 1.3.2:		
1	Αναπλάσεις-αναβαθμίσεις ανενεργών λατομείων, ανενεργών χωματερών και παραλίων (5 δράσεις ανά προγραμματική περίοδο).	500	500
	Δράση 1.3.3:		
1	Δημιουργία σταθμών μέτρησης ποιότητας περιβάλλοντος (αριθμός δράσεων 1)	100	
	Δράση 1.3.4:		
1	Μελέτη διαχείρισης υδάτων (αριθμός δράσεων 1)	100	
2	Εφαρμογή Μελέτης Διαχείρισης υδάτων		+
	Νήσος Λήμνου		
	Δράση 1.3.2:		
1	Αναπλάσεις-αναβαθμίσεις ανενεργών λατομείων, ανενεργών χωματερών και παραλίων (2 δράσεις ανά προγραμματική περίοδο).	200	200
	Δράση 1.3.3:		
1	Δημιουργία σταθμών μέτρησης ποιότητας περιβάλλοντος (αριθμός δράσεων 1)	100	
	Δράση 1.3.4:		
1	Μελέτη διαχείρισης υδάτων (αριθμός δράσεων 1)	100	

2	Εφαρμογή Μελέτης Διαχείρισης υδάτων		+
	Νήσος Χίου		
	Δράση 1.3.2:		
1	Αναπλάσεις-αναβαθμίσεις ανενεργών λατομείων, ανενεργών χωματερών και παραλίων (5 δράσεις ανά προγραμματική περίοδο).	500	500
	Δράση 1.3.3:		
1	Δημιουργία σταθμών μέτρησης ποιότητας περιβάλλοντος (αριθμός δράσεων 1)	100	
	Δράση 1.3.4:		
1	Μελέτη διαχείρισης υδάτων (αριθμός δράσεων 1)	100	
2	Εφαρμογή Μελέτης Διαχείρισης υδάτων		+
	Νήσος Σάμος		
	Δράση 1.3.2:		
1	Αναπλάσεις-αναβαθμίσεις ανενεργών λατομείων, ανενεργών χωματερών και παραλίων (5 δράσεις ανά προγραμματική περίοδο).	500	500
	Δράση 1.3.3:		
1	Δημιουργία σταθμών μέτρησης ποιότητας περιβάλλοντος (αριθμός δράσεων 1)	100	
	Δράση 1.3.4:		
1	Μελέτη διαχείρισης υδάτων (αριθμός δράσεων 1)	100	
2	Εφαρμογή Μελέτης Διαχείρισης υδάτων		+
	Προτάσεις Μελέτης: Νήσος Ικαρία		
	Δράση 1.3.2:		
1	Αναπλάσεις-αναβαθμίσεις ανενεργών λατομείων, ανενεργών χωματερών και παραλίων (2 δράσεις ανά προγραμματική περίοδο).	200	200
	Δράση 1.3.3:		
1	Δημιουργία σταθμών μέτρησης ποιότητας περιβάλλοντος (αριθμός δράσεων 1)		100
	Δράση 1.3.4:		
1	Μελέτη διαχείρισης υδάτων (αριθμός δράσεων 1)		100
2	Εφαρμογή Μελέτης Διαχείρισης υδάτων		+
	ΣΥΝΟΛΟ σε χλδ. Ε	2.700	2.100+

Υποσημείωση Πίνακα

+ Το ποσόν θα καθοριστεί από τις προτεινόμενες μελέτες

Στο ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου σε επίπεδο Περιφέρειας περιλαμβάνονται και άλλα Μέτρα και άλλες Δράσεις, που σχετίζονται άμεσα με το Περιβάλλον, και έχουν Δημόσια Δαπάνη περίπου 56,5 MEURO, σε σύνολο 485 MEURO, που είναι περίπου η δημόσια δαπάνη του Προγράμματος. Τα πρόσθετα αυτά Μέτρα και οι πρόσθετες αυτές Δράσεις του Προγράμματος, που σχετίζονται άμεσα με το Περιβάλλον, βρίσκονται κυρίως στους Άξονες Προτεραιότητας και σε όρους Δημόσιας Δαπάνης αποτελούν περίπου το 11% του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου.

Τα σημαντικότερα εξ αυτών είναι:

Μέτρο 4.2: Προστασία και αξιοποίηση δασών (4,4 MEURO).

- Δάσωση εκτάσεων.

- Επενδύσεις σε δάση για την βελτίωση της οικονομικής, οικολογικής η κοινωνικής αξίας τους.
- Ανασύσταση του δασοκομικού παραγωγικού δυναμικού.
- Προληπτικά μέτρα δασοπροστασίας.
- Διατήρηση και βελτίωση της οικολογικής σταθερότητας των δασών.

Μέτρο 4.3: Ανάπτυξη και βελτίωση αγροτικών υποδομών και εκσυγχρονισμός δομών (10 MEURO).

- Διαχείριση υδατικών πόρων.
- Αξιοποίηση επιφανειακών υδάτων.
- Προστασία υπόγειων υδροφορέων.

Μέτρο 4.8: Προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, τη δασοκομία και τη διατήρηση του τοπίου (1 MEURO).

- Παρεμβάσεις σε περιοχές NATURA 2000.
- Ενίσχυση της μετεγκατάστασης κτηνοτροφικών μονάδων.

Μέτρο 4.9: Ανάπτυξη - βελτίωση υποδομών αγροτικού χώρου (2,95 MEURO).

- Ύδρευση.
- Αποχέτευση.
- Επεξεργασία αστικών λυμάτων.
- Διαχείριση απορριμμάτων.

Σημειώνεται ότι στο ίδιο Πρόγραμμα περιλαμβάνονται και άλλες δράσεις που χρηματοδοτούν έργα που σχετίζονται με το Περιβάλλον όπως:

Μέτρο 4.1: Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις (ΕΓΤΠΕ).

- Ενισχύσεις προς γεωργικές εκμεταλλεύσεις με στόχο μεταξύ άλλων την υιοθέτηση και εφαρμογή περιβαλλοντικά φιλικών συστημάτων παραγωγής και Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.

Τα πιο πάνω, όμως, Μέτρα και Δράσεις, όπως οι δράσεις υδρεύσεων και αποχετεύσεων των οικισμών, παρ' όλο ότι αποτελούν σημαντικές παραμέτρους για την τουριστική ανάπτυξη, δεν θεωρούμε ότι βρίσκονται στον άξονα προτεραιοτήτων της διεξαγόμενης εδώ Μελέτης και, κατά συνέπεια, δεν τυγχάνουν περαιτέρω διερεύνησης.

3.3.4 Πολιτιστικό και Οικιστικό Περιβάλλον

Οι μεγαλύτεροι οικισμοί σε κάθε νησί δεν είναι οι κατ' εξοχήν τόποι που οι επισκέπτες θα αναζητήσουν κατάλυμα, είναι όμως αναπόφευκτα οι τόποι υποδοχής των αφικνούμενων και αναχωρούντων με πλοία της γραμμής, με κρουαζιερόπλοια και με σκάφη αναψυχής αλλά, επιπρόσθετα, είναι τα κέντρα που θα αναζητηθεί η ημερήσια και νυκτερινή αναψυχή, η αγορά ειδικών προϊόντων, η εξασφάλιση εξειδικευμένων υπηρεσιών κ.ά..

Η επικρατούσα, συνεπώς, κατάσταση στους οικισμούς-κέντρα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην τουριστική εικόνα του νησιού και του τελικού προορισμού. Το ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου καλύπτει αποφασιστικά το θέμα με τρία σημαντικά Μέτρα, το 2.1, το 2.4 και το 2.5.

Μέτρο 2.1: Αστικές Υποδομές

Όπως σχετικά αναφέρεται, 'οι επιλέξιμες δράσεις που θα υλοποιηθούν στα πλαίσια του μέτρου αφορούν ενδεικτικά τα παρακάτω:

1. Τον εκσυγχρονισμό, επέκταση, βελτίωση και ολοκλήρωση των δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης, καθώς και των συστημάτων διαχείρισης λυμάτων. Επίσης, την κατασκευή ταχυ-διυλιστηρίων για την επεξεργασία του νερού των νέων λιμνο-δεξαμενών που ενδέχεται να κατασκευαστούν.
2. Έργα και παρεμβάσεις για την αντιπλημμυρική προστασία των μεγάλων πόλεων της Περιφέρειας και διευθέτηση χειμάρρων και ρεμάτων στις κατοικημένες περιοχές.
3. Αναπλάσεις, διαμορφώσεις κοινοχρήστων χώρων και κατοικημένων περιοχών.
4. Έργα κατασκευής ή βελτίωσης χώρων υγειονομικής ταφής. Μέσω της Τεχνικής Βοήθειας, προβλέπεται να εκπονηθεί μελέτη σκοπιμότητας / βιωσιμότητας για τη δυνατότητα ίδρυσης μονάδας ανακύκλωσης κατ' αρχήν στη Λέσβο και ανάλογα με τα αποτελέσματα αυτών των μελετών ενδέχεται να υλοποιηθούν μονάδες ανακύκλωσης σύμφωνα με το εγκεκριμένο ΠΕΠ'.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του μέτρου ανέρχεται σε 26,4 εκ. €.

Μέτρο 2.4: Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας-ΕΤΠΑ

Όπως σχετικά αναφέρεται, οι επιλέξιμες δράσεις που θα υλοποιηθούν στα πλαίσια του μέτρου αφορούν ενδεικτικά τα παρακάτω:

1. ‘Ανάπλαση υφιστάμενων οικισμών (ανάπλαση-ανακαίνιση κτιρίων και χώρων πρασίνου για εγκατάσταση κοινωνικών και οικονομικών δραστηριοτήτων, ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, ανάπλαση αστικών κέντρων, αναβάθμιση αστικού περιβάλλοντος, κοινωνικές υποδομές, κλπ).
2. Δίκτυο δημόσιας μεταφοράς και επικοινωνίας (αναδιοργάνωση συστήματος μεταφοράς, βελτίωση ασφάλειας, υπηρεσίες τηλεματικής, οχήματα δημόσιων μεταφορών, χώροι στάθμευσης, δημιουργία οδών, πεζοδρόμων, ποδηλατοδρόμων κλπ).
3. Ανάληψη οικονομικών δραστηριοτήτων σε συνδυασμό με την απασχόληση (στήριξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών – εμπόριο, συνεταιρισμοί, βιοτεχνία, μεταφορά τεχνολογίας, παροχή συμβουλών σε επιχειρηματίες, διαχείριση αναπτυξιακών προγραμμάτων, δημιουργία επιχειρηματικών κέντρων, στήριξη έργων εντάσεως εργασίας, πρόβλεψη εγκατάσταση κοινωνικής υποδομής, διατήρηση και διάδοση πολιτιστικών στοιχείων κλπ).
4. Ανάπτυξη του δυναμικού των τεχνολογιών για την Κ. της Π. (κατάρτιση και εγκατάσταση συστημάτων τηλ-εργασίας, χρησιμοποίηση δικτύου Internet, στήριξη χρησιμοποίησης νέων τεχνολογιών εκπαίδευσης – ενημέρωσης – επικοινωνίας κλπ).
5. Βελτίωση διοικητικών υπηρεσιών (νέες δομές διαχείρισης αναδιοργάνωσης – εκσυγχρονισμός διοικητικών υπηρεσιών, ενημέρωση ανταλλαγή εμπειριών κλπ)’.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του μέτρου ανέρχεται σε 14,1 εκ. €.

Μέτρο 2.5: Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας-EKT

Όπως σχετικά αναφέρεται, οι επιλέξιμες δράσεις που θα υλοποιηθούν στα πλαίσια του μέτρου αφορούν ενδεικτικά τα παρακάτω:

1. **Ενέργειες προκατάρτισης και κατάρτισης**, σε συνδυασμό με τις προωθούμενες ενέργειες ανάπλασης και συνολικής αναβάθμισης του αστικού και ημιαστικού περιβάλλοντος (Μέτρο 2.4). Επίσης ενέργειες προκατάρτισης και κατάρτισης, γενικότερα, για την κάλυψη των τοπικών αναγκών σε θέματα επαγγελματικής εξειδίκευσης και βελτίωσης της πρόσβασης στην αγορά εργασίας.

2. Ενέργειες επιδότησης της απασχόλησης και της αυτοαπασχόλησης σε συνδυασμό με τις προωθούμενες ενέργειες ανάπλασης και συνολικής αναβάθμισης του αστικού και ημιαστικού περιβάλλοντος (Μέτρο 2.4). Προτεραιότητα θα δοθεί σε ενέργειες που αφορούν το περιβάλλον και τον πολιτισμό. Προβλέπονται επίσης, γενικότερες ενέργειες προώθησης της απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο, όπως υπηρεσίες συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού σε συνδυασμό με προγράμματα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας και ανάληψης οικονομικών δραστηριοτήτων (στήριξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών ατομικού και συλλογικού χαρακτήρα). Οι τομείς του περιβάλλοντος και του πολιτισμού αντιπροσωπεύουν και εδώ πεδία προτεραιότητας, για την διατήρηση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας της περιοχής, την αξιοποίηση και προβολή της περιβαλλοντικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, την επέκταση παιδικών βιβλιοθηκών, την οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, την επιδότηση της απασχόλησης σε παιδαγωγούς, κοινωνικούς λειτουργούς, κλπ.

3. Ενέργειες κοινωνικής και οικονομικής ενσωμάτωσης ειδικών ομάδων πληθυσμού των αστικών και ημιαστικών περιοχών (παλιννοστούντες, μετανάστες, άτομα με πολιτισμικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, άνεργοι μακράς διαρκείας, άνεργοι άνω των 45 ετών, άτομα με παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, κλπ) με την ανάπτυξη κοινωνικών υπηρεσιών υποστήριξης και προώθησης στην απασχόληση.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του μέτρου ανέρχεται σε 8,1 εκ. €.

3.3.5 Παραγωγικό Περιβάλλον

Η παραγωγή αγροτικών και βιοτεχνικών προϊόντων με τοπική ιδιαιτερότητα, η διατήρηση σε δράση εργαστηρίων που συντηρούν παλιές παραδοσιακές τεχνολογίες και τεχνικές αλλά και η ίδρυση και λειτουργία σύγχρονων εργαστηρίων, που παράγουν ιδιόμορφα τοπικά καλλιτεχνικά προϊόντα, ενδιαφέρουν τους επισκέπτες σημαντικά και μαζί με τα άλλα διακεκριμένα στοιχεία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος διαμορφώνουν την ταυτότητα της Περιφέρειας και των νησιών.

Εννοείται, όμως, ακόμη και πολλές γεωργικές και βιοτεχνικές δραστηριότητες, όπως, π.χ., η διαμόρφωση των αμπελώνων, ο τρόπος τρυγητού, οι διαδικασίες οινοποίησης κλπ., λόγω κλίματος, εδαφικών συνθηκών, χρησιμοποιούμενων ιδιόμορφων τεχνικών και εγκαταστάσεων κ.ά., προκαλούν την εντύπωση στον ευρωπαϊό επισκέπτη, ότι βρίσκεται σε τόπο με ιδιαίτερα εθνολογικά και ανθρωπολογικά στοιχεία, που βρίσκονται καθ' οδό προς εξαφάνιση, ίσως, αλλά που, πάντως, αξίζει να μελετηθούν όσο υπάρχει καιρός.

Η δρομολόγηση του επισκέπτη προς την πρόσληψη των οικονομικών, κοινωνικών και ιστορικών ιδιόμορφων διαδικασιών, που διέπουν τον τόπο, ολοκληρώνεται με τα εξειδικευμένα μουσεία παραδοσιακής τέχνης και τεχνικής, με τα αναστηλωμένα παλιά

εργαστήρια ή εργοστάσια και με τα μονοπάτια ή διαδρομές που οδηγούν προς αυτά τα στοιχεία.

Η κάλυψη του ζητήματος γίνεται με πολλά Μέτρα, που έχουν ήδη αναφερθεί, και, έτσι, εδώ η Μελέτη δεν χρειάζεται να κάνει πρόσθετες προτάσεις παρά μόνο να ανασυνθέσει σε στόχο τις κατατεταγμένες αλλά ήδη αναφερμένες Δράσεις.

3.3.6 Ειδικότερο Τουριστικό Περιβάλλον.

Κάθε στοιχείο, βέβαια, των δραστηριοτήτων που θίγονται σ' αυτή τη Μελέτη αποτελεί στοιχείο του τουριστικού περιβάλλοντος. Σ' αυτό το κεφάλαιο, όμως, κάτω από τον ευρύ αυτό τίτλο 'Ειδικότερο Τουριστικό Περιβάλλον' θα θέλαμε να συγκεντρώσουμε ορισμένες αναγκαίες για την ανάπτυξη του τουρισμού μέριμνες, που με τον ένα ή τον άλλον τρόπο καλύπτονται ήδη ή θα μπορούσαν να καλυφθούν από Μέτρα και Δράσεις, που ήδη έχουν αναφερθεί ή που θα έπρεπε να αναφερθούν αλλά που, εάν δεν συγκεντρωθούν εδώ και δεν αναφερθούν με συστηματικό τρόπο, αφήνουν ένα λειτουργικό κενό καθόσον αφορά τη σχετικά επιδιωκτέα πολιτική.

Το φυσικό και οικιστικό περιβάλλον και υποδομές στις περιοχές συγκέντρωσης τουριστικών καταλυμάτων

Προληπτικά, εκ των προτέρων, στα πλαίσια Ειδικών Χωροταξικών Μελετών, Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων και Πολεοδομικών Μελετών, που σχεδιάζουν υποδομές και επιβάλλουν όρους σε χρήσεις γης και εγκαθιστάμενες δραστηριότητες, είναι αναγκαίο να διαμορφωθούν κατευθύνσεις και να προληφθούν προβλήματα και να λυθούν προβλήματα.

Διορθωτικά, εκ των υστέρων, στο πλαίσιο Μέτρων, όπως στα αναφερόμενα πιο πάνω κεφάλαια 'Οικιστικό Περιβάλλον' και 'Φυσικό-Αγροτικό Περιβάλλον', θα πρέπει να επιδιωχθεί η αναβάθμιση και η ανάπλαση υποβαθμισμένων περιοχών.

Η αναβάθμιση-ανάπλαση υποβαθμισμένων περιοχών τουριστικής δραστηριότητας είναι βέβαια αναγκαία καθ' εαυτή, αφού η ποιότητα του άμεσου περιβάλλοντος των καταλυμάτων είναι καθοριστική και για την τελική ποιότητα του τουριστικού προϊόντος, αλλά είναι και προϋπόθεση για την εφαρμογή προγραμμάτων επέκτασης-αναβάθμισης καταλυμάτων, που εξακολουθεί να προέχει στο πλαίσιο της τουριστικής πολιτικής.

Ειδική τουριστική υποδομή

Μέσα από το πρόγραμμα αγροτουρισμού, όπως αναφέρεται στο σχετικό κεφάλαιο, καταβάλλεται προσπάθεια για την οργάνωση και λειτουργία μιας σειράς έργων και δραστηριοτήτων στην Κοινότητα ή στην περιοχή. Τα έργα και οι δραστηριότητες παρέχουν στον επισκέπτη άνετη διήμευση, αναψυχή, ξεκούραση, δυνατότητες για άθληση, για χόμπι κ.α. και είναι μεταξύ άλλων:

- Δημιουργία αναπαυτηρίων και αναψυκτηρίων.
- Δημιουργία χώρων για άθληση.
- Δημιουργία χώρων αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές .
- Δημιουργία υποδομής και οργάνωση πολιτιστικών και εκπαιδευτικών εκδηλώσεων κ.ά..

Η μέριμνα γι' αυτό το είδος της ειδικής τουριστικής υποδομής είναι φανερό, ότι είναι μια όλως αναγκαία μέριμνα σε όλους τους Δήμους και Δημοτικά Διαμερίσματα των νησιών, αφού το πλείστο των καταλυμάτων λόγω μεγέθους και τάξης μονάδων αδυνατεί να εξασφαλίσει αυτή τη στοιχειώδη υποδομή και να προσφέρει αυτές τις στοιχειώδεις υπηρεσίες. Εν μέρει, βέβαια, μέρος αυτής της υποδομής είναι δυνατόν να δημιουργηθεί στο πλαίσιο Μέτρων, όπως αυτά που ενεργοποιούνται για 'Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας'.

3.3.7 Επαγγελματική Κατάρτιση Ανθρώπινου Δυναμικού

Βασικό εν προκειμένω σχετικό Μέτρο είναι το 8.1 του ΕΠΑΝ:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 8 (ΕΠΑΝ): Ανθρώπινοι πόροι.

ΜΕΤΡΟ 8.1 (ΕΠΑΝ): ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περίοδος 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Επαγγελματική κατάρτιση τουριστικού προσανατολισμού

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-2006: Περίπου 1,7 εκ. € (από 46,33 εκ. € χώρας για το μέτρο 8.1).

Στόχοι του Μέτρου, ως αναφέρεται στο ΕΠΑΝ, είναι να δίδεται τέτοια εκπαίδευση και κατάρτιση στο ανθρώπινο δυναμικό όλων των βαθμίδων του τομέα, ώστε από τον ανθρώπινο παράγοντα να υποστηρίζονται αποτελεσματικά οι επιδιωκόμενοι ευρύτεροι στόχοι και ειδικότερα:

- Η αναβάθμιση και βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών σε όλους τους χώρους του τομέα.
- Ο εκσυγχρονισμός των τουριστικών επιχειρήσεων της χώρας
- Ο εμπλουτισμός και η διαφοροποίηση της σύνθεσης του τουριστικού προϊόντος.
- Η διεύρυνση της τουριστικής περιόδου.

Η επίτευξη των στόχων του Μέτρου σύμφωνα με το ΕΠΑΝ θα γίνει δυνατή στο πλαίσιο των ακόλουθων Δράσεων:

- Σχέδιο δράσης, μελέτες και έρευνες για την αναδιάρθρωση και αναβάθμιση της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- Ανάπτυξη δικτύων εθνικών και διεθνικών συνεργασιών.
- Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός των προγραμμάτων σπουδών της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης- Πιλοτικές εφαρμογές.
- Διασύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγή.
- Προγράμματα κατάρτισης στα πλαίσια ολοκληρωμένων σχεδίων εξυπηρέτησης των στόχων της τουριστικής πολιτικής, όπως αυτοί αναφέρονται στο ΕΠΑΝ.
- Κατάρτιση εργαζομένων σε επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα.
- Δράσεις Δημοσιότητας

Πρόθεση του ΕΠΑΝ είναι να καλυφθούν με την εφαρμογή των Δράσεων όλες οι περιφέρειες της χώρας, αναπτυγμένες τουριστικά και μη εισέτι αναπτυγμένες.

3.3.8 Ενημέρωση – Προβολή και Δίκτυα Πληροφόρησης

Βασικό εν προκειμένω σχετικό Μέτρο είναι το 5.3 του ΕΠΑΝ:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 5 (ΕΠΑΝ): Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος- Προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού.

ΜΕΤΡΟ 5.3 (ΕΠΑΝ): ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ-ΜΕΙΩΣΗ ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Περίοδος 2000-2006

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Επιμεριζόμενες υπηρεσίες για το τουριστικό κύκλωμα (συμπεριλαμβανομένων δραστηριοτήτων προώθησης, δικτύωσης, συνεδρίων και εμπορικών εκθέσεων).

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-2006 Τμήμα από 13,96 εκ. € για το σύνολο χώρας για το μέτρο 5.3.

Στόχοι του Μέτρου, ως αναφέρεται στο ΕΠΑΝ, είναι:

- (α) Η ενίσχυση της παρουσίας της Χώρας στις τουριστικές αγορές της, η αξιοποίηση νέων αγορών ή τμημάτων αγορών και η σταδιακή δραστηριοποίηση και συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στις ευθύνες και στο κόστος της τουριστικής προβολής.

- (β) Η συμβολή στην αύξηση της ζήτησης των ανεπτυγμένων κυρίως τουριστικών περιοχών (που διαθέτουν την αναγκαία και κατάλληλη για τη χειμερινή περίοδο τουριστική υποδομή και είναι σε θέση να συνθέσουν ένα πλήρες προϊόν, που να περιλαμβάνει τις αναγκαίες συμπληρωματικές υπηρεσίες και δραστηριότητες), κατά την εκτός αιχμής περίοδο.

Το μέτρο στο ΕΠΑΝ θα υλοποιηθεί στο πλαίσιο δύο Δράσεων:

Δράση 5.3.1: Σχέδια τουριστικής προβολής του ΕΟΤ, που τελούν σε συνέργια με ανάλογα σχέδια του ιδιωτικού τομέα.

Δράση 5.3.2: Σχέδια άμβλυνσης εποχικότητας με δράσεις προσέλκυσης ζήτησης εκτός τουριστικής περιόδου σε περιοχές της χώρας, οι οποίες διαθέτουν κατάλληλο τουριστικό προϊόν.

Δράση 5.3.1:

Σχέδια τουριστικής προβολής του ΕΟΤ, που τελούν σε συνέργια με ανάλογα σχέδια του ιδιωτικού τομέα.

Στόχος είναι η τουριστική προβολή να σχεδιάζεται βασικά κεντρικά από τον ΕΟΤ, να εξειδικεύεται κατά τουριστικές περιοχές, κατά τουριστικά προϊόντα και κατά τουριστικές αγορές, να διεξάγεται με βάση τακτικά επαναλαμβανόμενες τρέχουσες έρευνες και μελέτες και, στο μεγάλο κόστος και τις επί μέρους ενέργειες, που συνεπάγεται μια αποτελεσματική προβολή, να παρακινείται να συμμετέχει επαρκώς και ο ιδιωτικός παράλληλα προς το δημόσιο τομέα. Είναι δεδομένο, βέβαια, πως στο αναγκαίο μεγάλο κόστος προβολής η κοινοτική συμμετοχή θα είναι λίαν περιορισμένη.

Στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ και του Γ' ΚΠΣ στο σύνολο χώρας προβλέπεται η προώθηση 18 σχεδίων τουριστικής προβολής μερίμνη του ΕΟΤ αλλά με ενεργό συμμετοχή και του ιδιωτικού τομέα. Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα υπολογίζεται σε 6 εκ. €. Αναμένεται αναλογική συμμετοχή της Περιφέρειας.

Δράση 5.3.2:

Σχέδια άμβλυνσης εποχικότητας με δράσεις προσέλκυσης ζήτησης εκτός τουριστικής περιόδου σε περιοχές της χώρας, οι οποίες διαθέτουν κατάλληλο τουριστικό προϊόν.

Σε περιοχές της χώρας, που υπάρχουν οι αντικειμενικές προϋποθέσεις, δηλαδή, που υπάρχει η αναγκαία υλική και οργανωτική υποδομή, να διαμορφωθεί ένα ολοκληρωμένο 'χειμερινό' τουριστικό προϊόν, και είναι δυνατόν να προσελκυστεί το ενδιαφέρον των Τουρ Οπερέτορς να καταρτίσουν και να εφαρμόσουν τουριστικά πακέτα εκτός τουριστικής περιόδου, στόχος της παρούσας Δράσης είναι να χρηματοδοτήσει προγράμματα προσέλκυσης τουριστικής

ζήτησης κατά τη χειμερινή περίοδο, μετά από σχετική πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος των οργανωτών.

Στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ και του Γ΄ ΚΠΣ στο σύνολο χώρας προβλέπεται η προώθηση 6 σχεδίων άμβλυνσης της εποχικότητας.

Στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου για την περίοδο 2000-2006 δεν φαίνεται να συντρέχουν προϋποθέσεις για προώθηση ολοκληρωμένων σχεδίων άμβλυνσης εποχικότητας που προσελκύουν το ενδιαφέρον Τουρ Οπερέϊτορ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ TARGET GROUPS – ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

Ο προσδιορισμός της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου γίνεται με βάση μια καταγραφή των χαρακτηριστικών του, που είναι γνωστή στη βιβλιογραφία ως SWOT analysis.

4.1 Ανάλυση SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities Threats)

Strengths (Ισχυρά σημεία)

- Αξιόλογοι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι. Χωρίς να είναι σπάνιο κάποιο από τα στοιχεία που το συνθέτουν το σύνολο των τουριστικών πόρων δεν απαντάται συχνά στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.
- Αδιατάρακτο φυσικό περιβάλλον.
- Ποικιλία πόρων (πολλαπλές δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών – θεματικών μορφών τουρισμού.
- Ανεξάντλητη μέχρι σήμερα χωρητικότητα.
- Εγγύτητα με σημαντικούς πυρήνες «εν δυνάμει» αγοραστών (Σμύρνη – 5 εκ. κατ., Μικρασιατικές ακτές 10 εκ. επισκέπτες με πρόβλεψη για 30 εκ. στην επόμενη 10ετία).
- Επιστημονική δραστηριότητα τμημάτων Πανεπιστημίου Αιγαίου. Δυνατότητα προσφοράς ορθολογικότερων λύσεων σε ζητήματα τοπικής ανάπτυξης και σχεδιασμού.

Weaknesses (Αδυναμίες)

- Προβληματικές αεροπορικές και ακτοπλοϊκές συνδέσεις με: Αθήνα, Β. Ελλάδα, Τουρκία, αλλά και μεταξύ των νησιών.
- Ελλειπείς λειτουργικές συνδέσεις: ανάγκη ένταξης των προορισμών της Περιφέρειας σε θεματικά δίκτυα του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου (θαλάσσιος τουρισμός, οικοτουρισμός, αρχαιολογικός τουρισμός).

- Τεχνική υποδομή: ποιότητα υφισταμένων συγκοινωνιακών συνδέσεων (αεροδρόμια – πτήσεις, λιμάνια – πλόες) εσωτερικό οδικό δίκτυο (σημάνσεις, φωτισμός, ποιότητα οδοστρώματος), ύδρευση (ποιότητα και επάρκεια υδάτων) αποχέτευση.
- Κοινωνική υποδομή: υγεία, χαμηλή ποιότητα προβολής πολιτισμικής κληρονομιάς (ποιότητα μουσείων, ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων), υποδομές άθλησης.
- Ελλείψεις στην εκπαίδευση του προσωπικού που συναλλάσσεται με τους επισκέπτες (ξενοδοχοϋπάλληλοι, σερβιτόροι, έμποροι, κλπ.)
- Κακή τουριστική παιδεία της κοινωνίας : Είτε αντιμετώπιση του επισκέπτη ως πηγή εύκολου συναλλάγματος χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις, είτε εμμονή σε συνήθειες και «ήθη», που ενώ παραμένουν ανεκτά από τις τοπικές κοινωνίες, προκαλούν δυσφορία στους επισκέπτες (καθαριότητα δημοσίων χώρων, τήρηση προτεραιότητας στις συναλλαγές, ηχορύπανση, κλπ.)
- Ελλιπής προβολή του συνόλου των πόρων. Διαφοροποίηση του τοπικού τουριστικού προϊόντος από το κυρίαρχα προβαλλόμενο σχετικό με τις υπόλοιπες νησιωτικές περιοχές της χώρας.

Opportunities (Ευκαιρίες)

- Δυνατότητα διείσδυσης στις αγορές της Δυτικής αλλά και της Ανατολικής Ευρώπης, της Βόρειας Αμερικής, των ανεπτυγμένων χωρών της Ασίας αλλά και στην τεράστια αγορά της Τουρκίας. Πρόκειται για αγορές στις οποίες δεν έχει εξαντληθεί η δυνατότητα ενημέρωσης των “αγοραστών” για τα χαρακτηριστικά του τουριστικού προϊόντος.
- Αξιοποίηση της τουριστικής ανάπτυξης των απέναντι Τουρκικών ακτών, ένταξη των προορισμών της Περιφέρειας σε ευρύτερα δίκτυα τουριστικών δραστηριοτήτων.
- Αξιοποίηση της διαμορφούμενης τάσης απομαζικοποίησης της τουριστικής δραστηριότητας με παράλληλη αύξηση του ενδιαφέροντος για πολιτιστικά, οικοτουριστικά αρχαιολογικά χαρακτηριστικά και στοιχεία των προορισμών που επιλέγουν σημαντικές ομάδες επισκεπτών. Ειδικό τουριστικό πόροι που χωρίς ν’ αποτελούν αυτοδύναμους τουριστικούς πόλους, υποστηρίζουν ένα σχεδιασμό ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού.(τοπικά προϊόντα υψηλής ποιότητας, παραδοσιακή κουζίνα, ειδικές γιορτές και πολιτιστικές εκδηλώσεις κλπ.).

Threats (Κίνδυνοι).

- Πολιτική τιμών. Παρά το γεγονός ότι οι ελληνικοί προορισμοί παραμένουν ανταγωνιστικοί, δεν σημειώνεται η διεθνώς παρατηρούμενη τάση συνεχούς βελτίωσης της σχέσης ποιότητας προς τιμή (value for money), με αποτέλεσμα την διαρκή υποβάθμιση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Ιδιαίτερα στην περιοχή του Β. Αιγαίου, όπου γίνεται προσπάθεια επιτάχυνσης των ρυθμών τουριστικής ανάπτυξης θα περίμενε κανείς να διαμορφωθεί μια πολιτική τιμών τέτοια που θα βοηθούσε σ' αυτή την κατεύθυνση.
- Ο ρόλος των μεγάλων tour operators. Τα σημερινά μεγέθη των τουριστικών εκμεταλλεύσεων (κυρίως ΜΜΕ και ΠΜΕ), στο βαθμό που δεν έχουν αποκτήσει ενιαία και στιβαρή έκφραση, δεν έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν ισότιμες σχέσεις συναλλαγής με τους μεγάλους tour operators. Στο βαθμό μάλιστα που ενισχύεται η τάση επέκτασης του ελέγχου τόσο των προβαλλόμενων προορισμών όσο και των χρονικών περιόδων εμφάνισης και κάλυψης της ζήτησης, η προτεινόμενη από την παρούσα μελέτη εναλλακτική τουριστική ανάπτυξη αντιμετωπίζει την απειλή, της ρήξης με τα διεθνή τουριστικά οικονομικά κυκλώματα.

4.2. Προέλευση επισκεπτών

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ που αφορούν στην καταγραφή των επισκεπτών των νομίμων καταλυμάτων (ξενοδοχείων και λοιπών ξενοδοχειακών μονάδων εκτός campings) το 1999 η εικόνα της προέλευσης των επισκεπτών της Περιφέρειας Β. Αιγαίου είχε ως εξής κατά νησί:

Νήσος Λέσβος

- Το ποσοστό των ημεδαπών επισκεπτών ξεπερνάει το 60%.
- Οι Βρετανοί με ποσοστό 8%, οι Ολλανδοί με περίπου 7.5% και οι Γερμανοί με σχεδόν 6.5 % κυριαρχούν σε ό,τι αφορά τις αφίξεις στο νησί.
- Ο μέσος χρόνος παραμονής είναι 5.1 ημέρες ανά άφιξη αλλά οι βασικές ομάδες αλλοδαπών παραμένουν στο νησί για πολύ μεγαλύτερο διάστημα. Έτσι οι μεν Γερμανοί παραμένουν για 10 μέρες και ακολουθούν οι Βρετανοί με 9 και οι Ολλανδοί με 8.5 ημέρες.
- Η σημαντική πτώση του μέσου χρόνου παραμονής οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι οι Έλληνες επισκέπτες παρουσιάζουν εντονότατη κινητικότητα

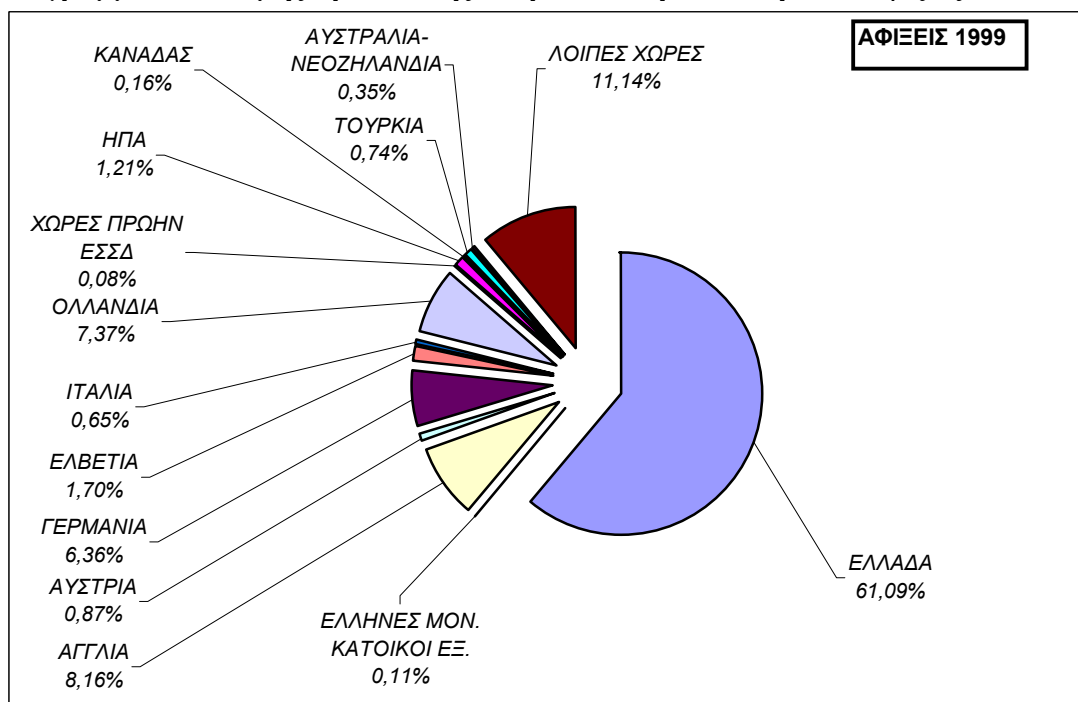
και αποχωρούν από την Λέσβο μετά από 3.3 κατά μέσο όρο μέρες, διάρκεια αρκετά μικρή τόσο σε σχέση με το μέγεθος του νησιού όσο και σε σχέση με την ποικιλία των προσφερομένων εναλλακτικών προτάσεων αναψυχής.

- Οι Ελβετοί τέλος παρά το μικρό ποσοστό τους σε σχέση με τον αριθμό αφίξεων (1.7%) εμφανίζονται να παραμένουν για μια βδομάδα στο νησί, πιθανή ένδειξη ικανοποίησης των απαιτήσεων τους από τις προσφερόμενες ευκαιρίες αναψυχής και τουρισμού.
- Το μεγάλο ποσοστό των "λοιπών χωρών" (11.14%) οφείλεται σε αυξημένες τιμές αφίξεων κυρίως Κυπρίων και Σουηδών επισκεπτών που σημειώθηκαν κατά το έτος 1999.

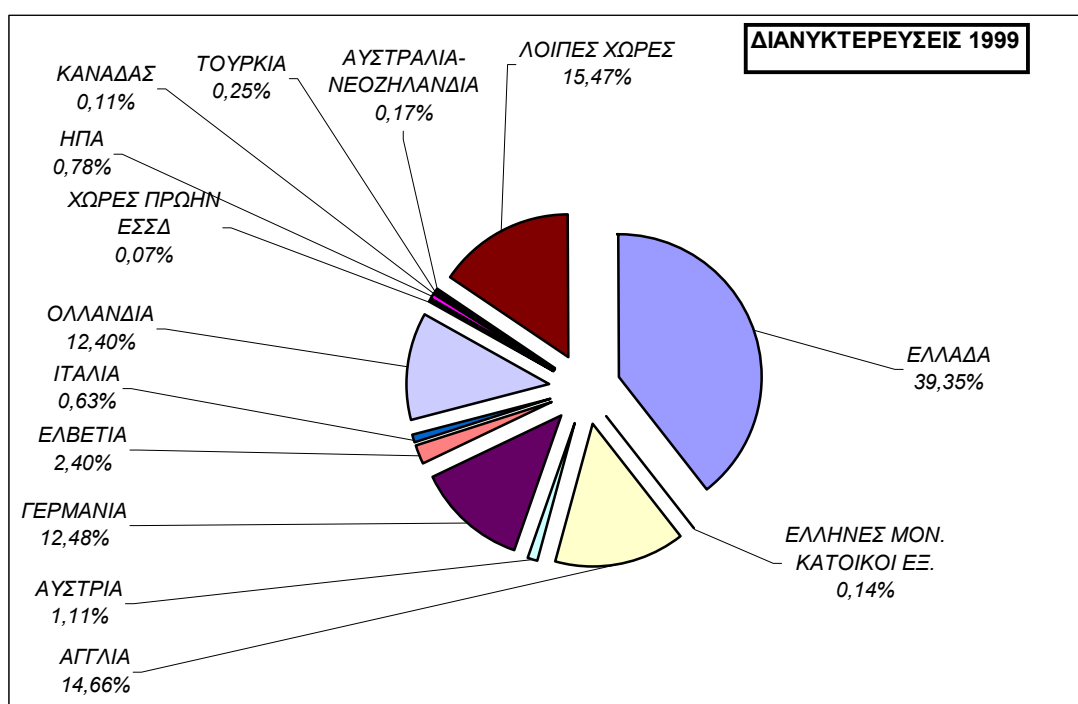
Πίνακας κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Λέσβου
πηγή: ΕΣΥΕ

ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	1999			1998		
	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ	ΗΜΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ	ΗΜΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	106595	542740	5,09	82564	419265	5,08
ΕΛΛΑΔΑ	65122	213542	3,28	51168	168693	3,30
ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΟΝ. ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΕΞ.	121	739	6,11	69	434	6,29
ΑΓΓΛΙΑ	8695	79540	9,15	5515	51654	9,37
ΑΥΣΤΡΙΑ	924	6012	6,51	973	8132	8,36
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	6781	67743	9,99	6557	67407	10,28
ΕΛΒΕΤΙΑ	1814	13002	7,17	2121	17199	8,11
ΙΤΑΛΙΑ	692	3410	4,93	905	4413	4,88
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	7857	67325	8,57	5103	41485	8,13
ΧΩΡΕΣ ΠΡΩΗΝ ΕΣΣΔ	88	360	4,09	118	360	3,05
ΗΠΑ	1292	4233	3,28	1015	3404	3,35
ΚΑΝΑΔΑΣ	174	573	3,29	138	406	2,94
ΤΟΥΡΚΙΑ	791	1374	1,74	718	1401	1,95
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ - ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ	374	901	2,41	442	1187	2,69
ΛΟΙΠΕΣ ΧΩΡΕΣ	11870	83986	7,08	7722	53090	6,88

Διάγραμμα κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Λέσβου – Αφίξεις 1999

Διάγραμμα κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Λέσβου – Διανυκτερεύσεις 1999

Συμπεράσματα

- Οι αγορές συνεπώς της Βρετανίας της Γερμανίας και της Ολλανδίας είναι οι πλέον ενδιαφέρουσες σε ό,τι αφορά την στόχευση του προγράμματος τουριστικής προβολής του νησιού στο εξωτερικό.
- Η Ελβετική αγορά εμφανίζει ενδιαφέρον κυρίως λόγω της εικαζομένης ικανοποίησης των απαιτήσεων των επισκεπτών που προέρχονται από τη χώρα αυτή. Μια συστηματικότερη διερεύνηση των χαρακτηριστικών της συγκεκριμένης αγοράς ενδεχομένως να οδηγούσε σε ασφαλές συμπέρασμα για τα αναμενόμενα οφέλη από ενίσχυση των ενεργειών προβολής του νησιού στην Ελβετία.
- Η ποικιλία των τουριστικών πόρων του νησιού επιβάλλει την διαμόρφωση και διαφορετικής στρατηγικής προβολής ανάλογα με την ομάδα στόχων στην οποία απευθύνεται. Έτσι, σε άλλα μέσα και με διαφορετικούς τρόπους θα προβληθούν πόροι που προσελκύουν "θηρησκευτικό τουρισμό" με διαφορετικό τρόπο αυτοί που αφορούν σε οικοτουριστικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά και τέλος με διαφορετικό τρόπο τα στοιχεία που αποτελούν πόλο έλξης μαζικού τουρισμού.

Ισχύουν ασφαλώς και για τη Λέσβο οι επισημάνσεις που διατυπώθηκαν παραπάνω (Λήμνος) αναφορικά με την συμπληρωματικότητα των ενεργειών προβολής του νησιού σε σχέση με τις αντίστοιχες της Περιφέρειας και η ανάγκη δυναμικής παρουσίας στο τουριστικό κύκλωμα της Τουρκίας. Σημειώνεται ότι και σήμερα παρά το γεγονός ότι δεν καταγράφονται στις υφιστάμενες τουριστικές μονάδες, έχει διαμορφωθεί μια στοιχειώδης αγορά "ανταλλαγής" τουριστών ανάμεσα στη Λέσβο και τη Τουρκία σε ημερήσια βάση (χωρίς διανυκτέρευση, γι' αυτό και δεν καταγράφονται).

Νήσος Λήμνος:

- Σχεδόν το 60% των επισκεπτών που φιλοξενήθηκαν στη Λήμνο, ήταν ημεδαποί.
- Οι Βρετανοί με ποσοστό σχεδόν 20% και οι Ιταλοί με ποσοστό σχεδόν 16% κυριαρχούν στο σύνολο των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών ενώ το υπόλοιπο 4% περίπου μοιράζεται σε διάφορες χώρες προέλευσης από τις οποίες καμία δεν ξεπερνά το 1%.
- Οι Ευρωπαίοι (εκτός ημεδαπών) τουρίστες, εμφανίζονται λιγότερο κινητικοί από τους υπόλοιπους αλλοδαπούς, αλλά και ημεδαπούς επισκέπτες αφού

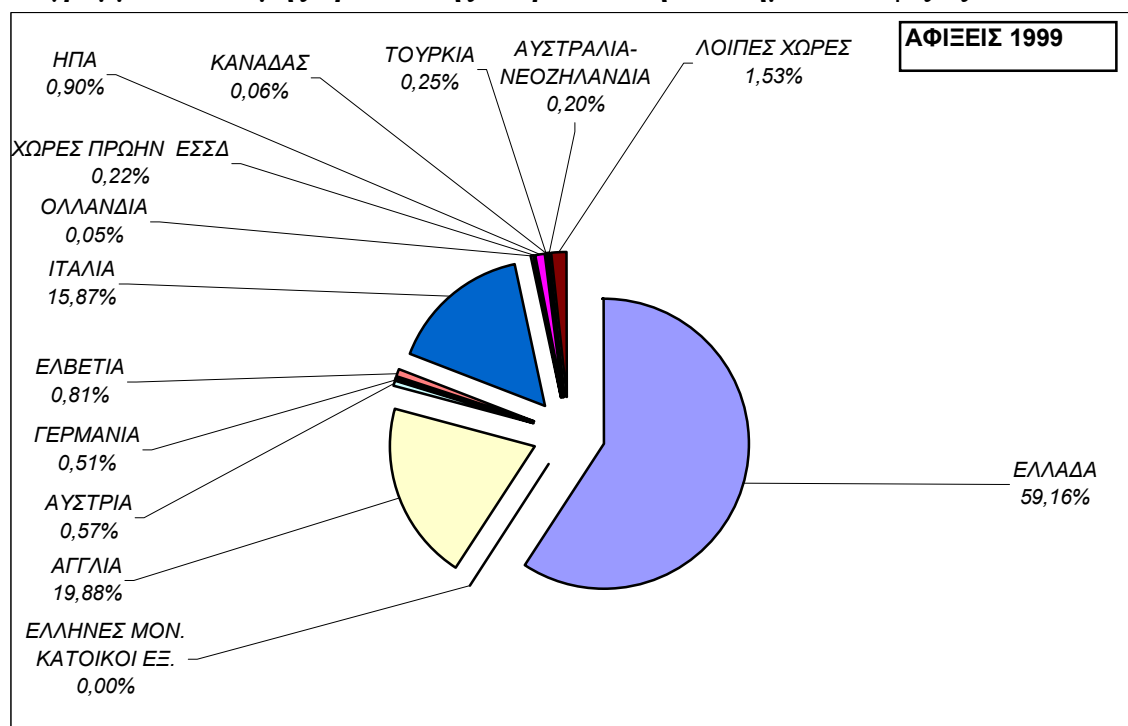
παραμένουν στο νησί πάνω από 6.2 μέρες που είναι ο μέσος όρος των διανυκτερεύσεων ανά άφιξη.

- Από τις δύο σημαντικές ομάδες αλλοδαπών (Βρετανοί, Ιταλοί), οι δεύτεροι κυρίως εξαιτίας του γεγονότος ότι κατά κανόνα ταξιδεύουν ανεξάρτητα (χωρίς σύνδεση με tour – operators και πολύ συχνά κάνοντας τις κρατήσεις τους τελευταία στιγμή), παραμένουν λιγότερο στο νησί απ’ ότι οι Βρετανοί, των οποίων τα πακέτα έχουν “κλεισθεί” έγκαιρα και σχεδόν αποκλειστικά μέσω κάποιου tour – operator. Οι δύο αυτές ομάδες παραμένουν κυρίαρχες και σε σχέση με τον αριθμό των διανυκτερεύσεων. Η λειτουργία των τριών μεγάλων μονάδων στην περιοχή της Μύρινας, στηρίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην βρετανική αγορά.
- Έτσι σύμφωνα με την καταγραφή των διανυκτερεύσεων ενώ οι ημεδαποί αντιστοιχούν στο 43.5% (έναντι του 59% των αφίξεων), οι βρετανοί καλύπτουν το 32% (έναντι του 20% των αφίξεων) και οι ιταλοί το 17%(έναντι του 16% των αφίξεων).

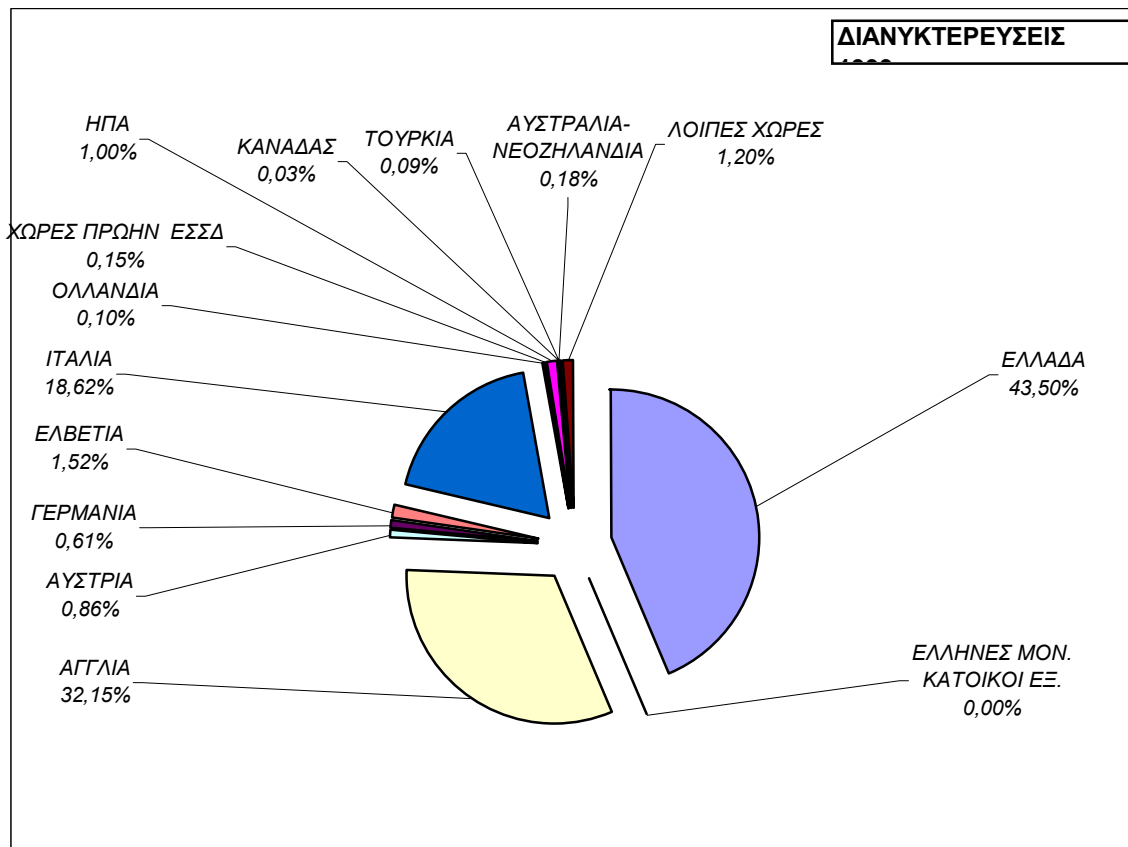
Πίνακας κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Λήμνου
πηγή: ΕΣΥΕ

ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	1999			1998		
	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ	ΗΜΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ	ΗΜΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	22951	143072	6,23	22122	145709	6,59
ΕΛΛΑΔΑ	13578	62230	4,58	12556	54600	4,35
ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΟΝ. ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΕΞ.	0	0		8	38	4,75
ΑΓΓΛΙΑ	4563	45997	10,08	4579	50660	11,06
ΑΥΣΤΡΙΑ	130	1226	9,43	225	1507	6,70
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	117	879	7,51	162	1435	8,86
ΕΛΒΕΤΙΑ	186	2176	11,70	1118	10976	9,82
ΙΤΑΛΙΑ	3642	26646	7,32	2828	21586	7,63
ΧΩΡΕΣ ΠΡΩΗΝ ΕΣΣΔ	11	143	13,00	4	19	4,75
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	51	217	4,25	69	515	7,46
ΗΠΑ	207	1426	6,89	200	1667	8,34
ΚΑΝΑΔΑΣ	13	43	3,31	13	109	8,38
ΤΟΥΡΚΙΑ	57	122	2,14	6	16	2,67
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ-ΝΕΖΗΛΑΝΔΙΑ	45	252	5,60	56	257	4,59
ΛΟΙΠΕΣ ΧΩΡΕΣ	351	1715	4,89	298	2324	7,80

Διάγραμμα κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Λήμνου – Αφίξεις 1999

Διάγραμμα κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Λήμνου – Διανυκτερεύσεις 1999

Συμπεράσματα

- Για τη νήσο Λήμνο προκύπτει η ανάγκη περαιτέρω διείσδυσης στις αγορές της Βρετανίας και της Ιταλίας με στόχο για μεν την πρώτη την αύξηση των αφίξεων για δε τη δεύτερη την αύξηση του χρόνου παραμονής με ανάπτυξη εναλλακτικών δραστηριοτήτων και κατάλληλη προβολή τους. Οι ενέργειες αυτές πρέπει να συμπληρώνουν τις γενικές κατευθύνσεις τουριστικής προβολής της Περιφέρειας ή τουλάχιστον να μην έρχονται σε αντίθεση μ' αυτές.
- Στο βαθμό ωστόσο που θα αποτελέσει στρατηγικό στόχο σε Περιφερειακό επίπεδο η διασύνδεση με την τουριστική κίνηση των μικρασιατικών ακτών και η ομογενοποίηση του προορισμού "B. Αιγαίο – Τουρκικές ακτές", η προσπάθεια διείσδυσης και στην αγορά της Τουρκίας (ντόπιοι και επισκέπτες) πρέπει επίσης να ενταθεί παρά τις χαμηλές τιμές που εμφανίζουν τα στατιστικά στοιχεία σε σχέση με την συγκεκριμένη χώρα προέλευσης.
- Οι Έλληνες επισκέπτες συνεισφέρουν σημαντικά στη διαμόρφωση της εικόνας της τουριστικής κίνησης του νησιού και η στόχευση για διαμόρφωση των συνθηκών που θα ικανοποιούν τις ανάγκες τους αλλά και για περαιτέρω προβολή των διατιθέμενων τουριστικών πόρων, δεν πρέπει να διαφεύγει από τους στόχους του παρόντος προγράμματος.

Νήσος Χίος

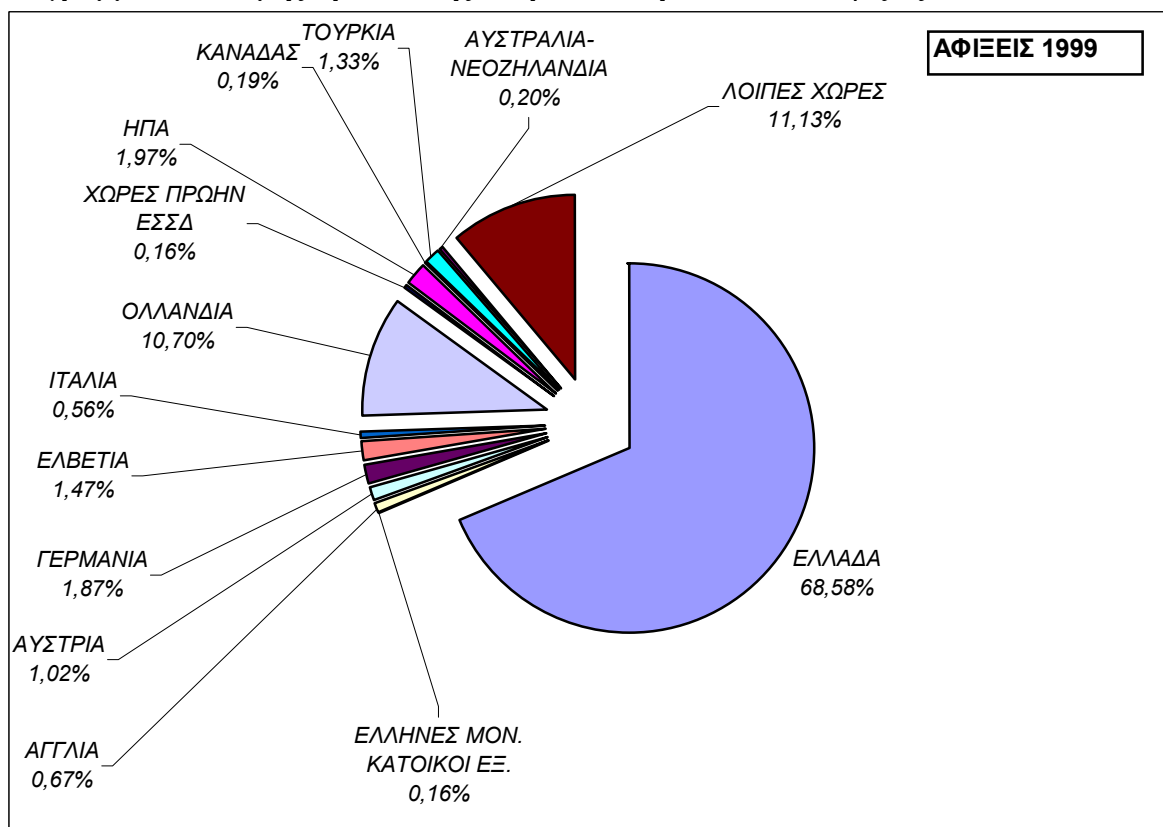
- Στη Χίο σχεδόν το 70% των επισκεπτών είναι Έλληνες οι οποίοι παραμένον κατά μέσο όρο 3 μόνο ημέρες στη Χίο. Η κυριαρχία των ημεδαπών επισκεπτών οφείλεται κυρίως στην καθυστερημένη τουριστική ανάπτυξη του νησιού και την απουσία "μαζικού τουρισμού".
- Οι Ολλανδοί με το 10% των αφίξεων και το 24% του συνόλου των διανυκτερεύσεων φαίνεται να είναι η μοναδική ομάδα επισκεπτών που έχει ενημερωθεί και συνεπώς ανακαλύψει τον συγκεκριμένο προορισμό.
- Ελβετοί, Γερμανοί, Αυστριακοί και Αμερικανοί εμφανίζουν πολύ μικρότερο ενδιαφέρον που ωστόσο πιθανότατα να οφείλεται στο γεγονός (σε κάποιες από τις χώρες αυτές) ότι πρόσφατα παρουσιάστηκε η τάση επιλογής της Χίου ως τόπου διακοπών. Ωστόσο εμφανίζουν και στη Χίο την ίδια συμπεριφορά όπως και στα υπόλοιπα νησιά, της αυξημένης δηλ. τιμής των διανυκτερεύσεων ανά άφιξη.

- Τα αυξημένα ποσοστά των “λοιπών χωρών” σχετίζονται για τη Χίο με επιλογές Γάλλων, Νορβηγών και Κυπρίων επισκεπτών. Και αυτές οι ομάδες σημειώνουν υψηλές τιμές σε ότι αφορά την μέση διάρκεια παραμονής στο νησί.

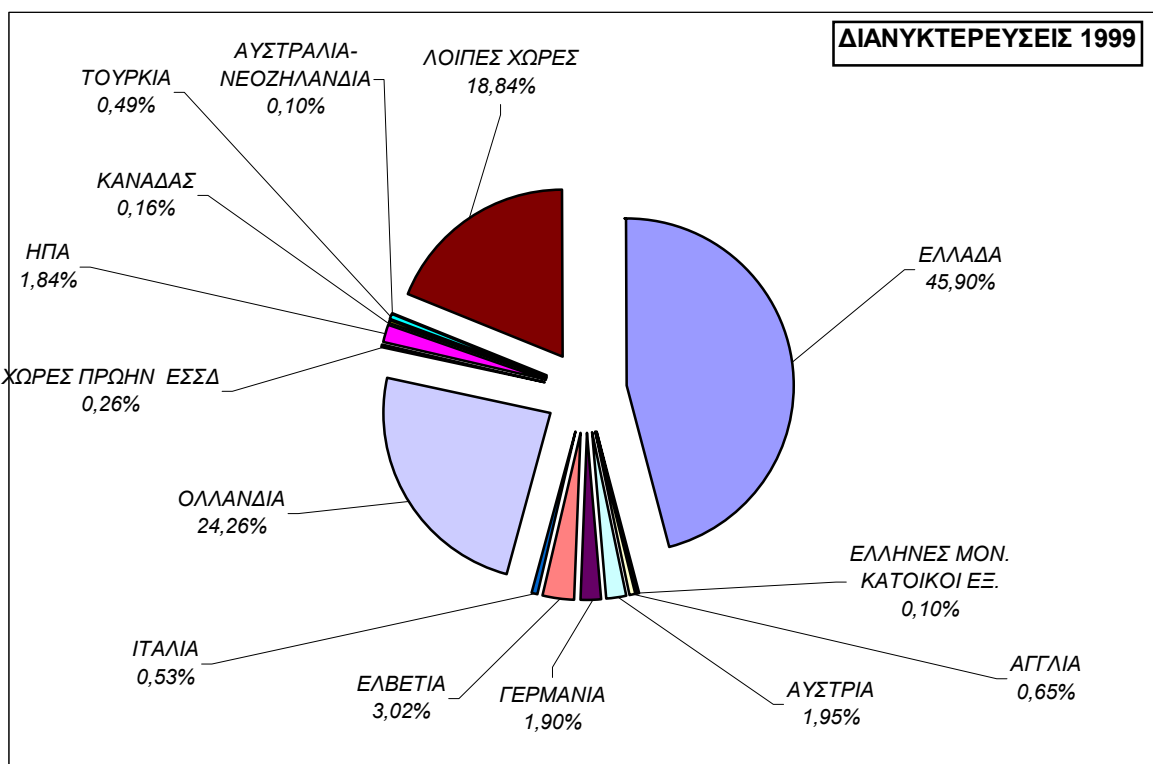
Πίνακας κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Χίου
πηγή: ΕΣΥΕ

ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	1999			1998		
	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ	ΗΜΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ	ΗΜΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	47226	213578	4,52	44648	180586	4,04
ΕΛΛΑΔΑ	32387	98036	3,03	33117	100781	3,04
ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΟΝ. ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΕΞ.	76	216	2,84	77	224	2,91
ΑΓΓΛΙΑ	318	1397	4,39	289	1485	5,14
ΑΥΣΤΡΙΑ	484	4167	8,61	632	6369	10,08
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	883	4053	4,59	946	3769	3,98
ΕΛΒΕΤΙΑ	692	6455	9,33	816	7655	9,38
ΙΤΑΛΙΑ	265	1126	4,25	377	1737	4,61
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	5053	51805	10,25	2147	19328	9,00
ΧΩΡΕΣ ΠΡΩΗΝ ΕΣΣΔ	74	565	7,64	62	195	3,15
ΗΠΑ	931	3927	4,22	1106	4605	4,16
ΚΑΝΑΔΑΣ	88	333	3,78	65	219	3,37
ΤΟΥΡΚΙΑ	626	1036	1,65	648	1103	1,70
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ - ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ	94	215	2,29	114	233	2,04
ΛΟΙΠΕΣ ΧΩΡΕΣ	5255	40247	7,66	4252	32883	7,73

Διάγραμμα κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Χίου – Αφίξεις 1999

Διάγραμμα κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Χίου – Διανυκτερεύσεις 1999

Συμπεράσματα

- Υπάρχουν περιθώρια ανατροπής της συγκεκριμένης κατανομής, στο βαθμό που λυθούν διαρθρωτικά προβλήματα (ύδρευση, συνδέσεις) και προβληθεί κατάλληλα το σύνολο των τουριστικών πόρων του νησιού.
- Η επιχειρούμενη διείσδυση στις Δυτικοευρωπαϊκές αγορές πρέπει να στοχεύει σε ομάδες πληθυσμού με ειδικά ενδιαφέροντα σε ότι αφορά τα κριτήρια επιλογής τόπου διακοπών.
- Με δεδομένο ότι η τουριστική δραστηριότητα στο νησί προτείνεται να λειτουργήσει ως παράγοντας ολοκλήρωσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων και να μην εδραιωθεί ως κυρίαρχος οικονομικός τομέας, κρίνεται ότι πρέπει να αποφευχθούν ενέργειες προβολής που θα ενισχύσουν δραματικά τον λεγόμενο “μαζικό” τουρισμό.
- Αντίθετα, ο Χιακός τρόπος ζωής, η Ιστορία, τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού, οι ιδιαιτερότητες της τοπικής αγροτικής παραγωγής, και τα αξιολογικά μοναδικά στον Ελληνικό νησιωτικό χώρο μνημεία είναι τα στοιχεία που συνθέτουν την τουριστική ταυτότητα του νησιού και συνεπώς πρέπει να είναι αυτά που θα διαμορφώσουν τους άξονες προβολής του συγκεκριμένου προορισμού.

Νήσος Σάμος

- Το ποσοστό των Ελλήνων επισκεπτών της Σάμου σε σχέση με το σύνολο των αφίξεων δεν ξεπερνά το 25% ενώ οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών αντιστοιχούν στο 16% περίπου του συνόλου.
- Σε ό,τι αφορά τους αλλοδαπούς επισκέπτες οι Γερμανοί με ποσοστό 25% των αφίξεων και 32% των διανυκτερεύσεων, οι Ολλανδοί (8.5% αφίξ. και 10% διανυκτ.), οι Βρετανοί (8% αφίξ και 9% διανυκτ.) οι Ελβετοί (5% αφίξ. και 5.5% διανυκτ.) και οι Αυστριακοί (4% αφίξ και 4.5% διανυκτ.) είναι οι μαζικότερες ομάδες τουριστών.
- Ο γενικός μέσος χρόνος παραμονής στο νησί είναι σχεδόν 7.5 ημέρες σημαντικά μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο των υπολοίπων νησιών της Περιφέρειας. Αυτό οφείλεται στη μικρή συμμετοχή ομάδων με χαμηλές τιμές παραμονής ανά διανυκτέρευση (κυρίως ημεδαπών).
- Οι δυτικοευρωπαίοι τουρίστες με εξαίρεση τους Ιταλούς και τους ημεδαπούς παρουσιάζουν και στη Σάμο την ίδια συμπεριφορά, (αυξημένη διάρκεια

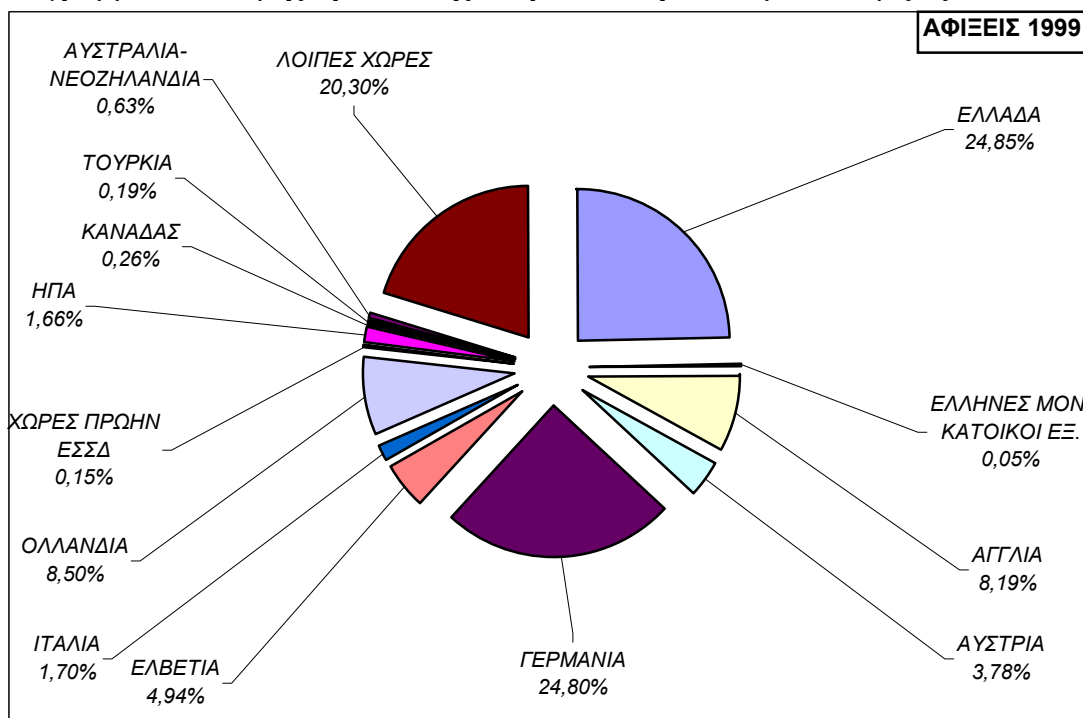
παραμονής) που περιγράφεται και στα υπόλοιπα νησιά. Το φαινόμενο έχει ήδη αναλυθεί παραπάνω (Λήμνος), και σχετίζεται με την μορφή των διακοπών (οργανωμένες μέσω tour operators στην περίπτωση της μεγάλης διάρκειας παραμονής, ανεξάρτητες επισκέψεις κινητικότερων ομάδων στην περίπτωση του μικρότερου μέσου χρόνου παραμονής).

- Στη Σάμο το 1999 σημειώθηκαν επίσης αυξημένες τιμές αφίξεων και διανυκτερεύσεων Νορβηγών, Σουηδών Βέλγων και Τσέχων επισκεπτών που εμφανίζονται στην κατηγορία "λοιπές χώρες". Ο μέσος χρόνος παραμονής τους, (πάνω από μια βδομάδα), εντάσσεται στη γενικότερη συμπεριφορά των δυτικοευρωπαίων επισκεπτών.

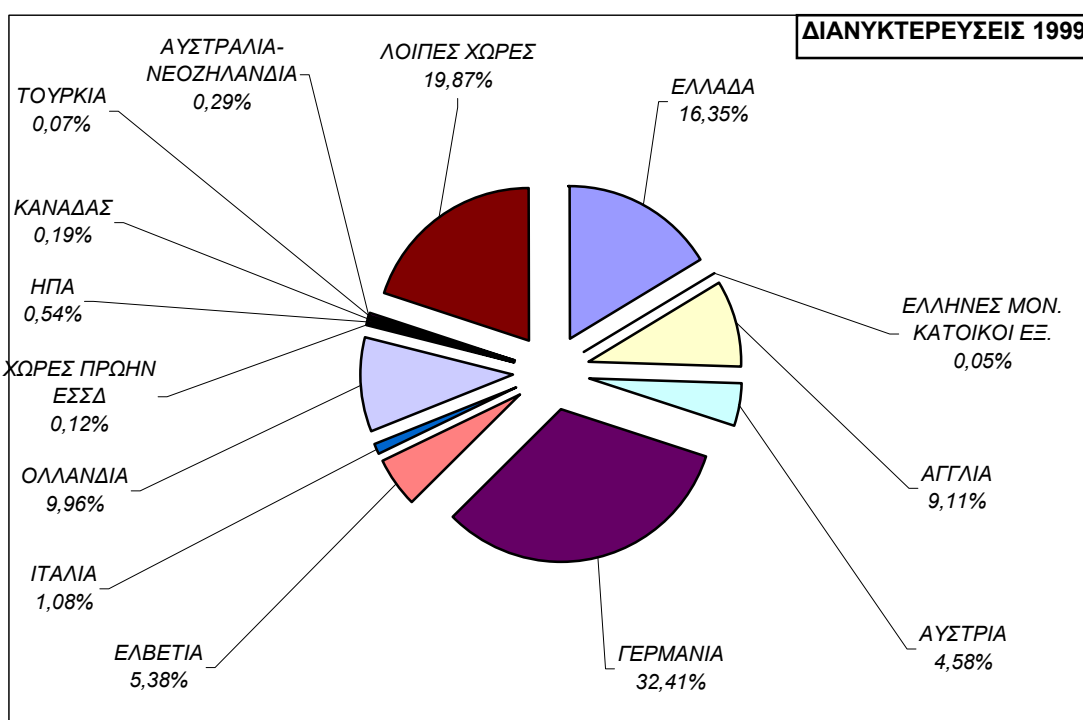
Πίνακας κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Σάμου
πηγή: ΕΣΥΕ

ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	1999			1998		
	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ	ΗΜΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ	ΗΜΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	136726	1020621	7,46	123317	916006	7,43
ΕΛΛΑΔΑ	33982	166822	4,91	29289	142025	4,85
ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΟΝ. ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΕΞ.	64	527	8,23	130	978	7,52
ΑΓΓΛΙΑ	11195	92998	8,31	8065	68383	8,48
ΑΥΣΤΡΙΑ	5166	46695	9,04	4736	42255	8,92
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	33903	330751	9,76	34375	338538	9,85
ΕΛΒΕΤΙΑ	6748	54921	8,14	6073	49651	8,18
ΙΤΑΛΙΑ	2331	11025	4,73	2347	13780	5,87
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	11624	101668	8,75	9722	82187	8,45
ΧΩΡΕΣ ΠΡΩΗΝ ΕΣΣΔ	206	1205	5,85	119	949	7,97
ΗΠΑ	2265	5509	2,43	3292	8672	2,63
ΚΑΝΑΔΑΣ	362	1973	5,45	304	977	3,21
ΤΟΥΡΚΙΑ	264	751	2,84	262	676	2,58
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ - ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ	862	2964	3,44	1068	3032	2,84
ΛΟΙΠΕΣ ΧΩΡΕΣ	27754	202812	7,31	23535	163903	6,96

Διάγραμμα κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Σάμου – Αφίξεις 1999

Διάγραμμα κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Σάμου – Διανυκτερεύσεις 1999

Συμπεράσματα

- Το νησί της Σάμου, ως τουριστικός προορισμός διαφέρει από τα υπόλοιπα της Περιφέρειας, ως προς τα μεγέθη που χαρακτηρίζουν την τουριστική ανάπτυξη τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά.
- Ο βαθμός ωρίμανσης των τουριστικών δραστηριοτήτων αλλά και συνολικότερα της τουριστικής ανάπτυξης με την έννοια της παγιοποίησης δομών στην κοινωνία και οικονομικών σχέσεων είναι υψηλότερος από τα υπόλοιπα νησιά της Περιφέρειας.
- Φαίνεται να έχει σταθεροποιηθεί, ο μαζικός τουρισμός ως η κυρίαρχη μορφή της τουριστικής δραστηριότητας στο νησί.
- Με δεδομένο ότι οι παρεμβάσεις που προτείνονται από την παρούσα μελέτη στοχεύουν στη διατήρηση του υφιστάμενου μαζικού τουρισμού και ταυτόχρονη ενίσχυση των εναλλακτικών μορφών, χρειάζεται οι ενέργειες τουριστικής προβολής, να στοχεύουν και στις δύο αυτές κατευθύνσεις.
- Οι αγορές της Β. Ευρώπης και ειδικότερα των χωρών :Γερμανία Ολλανδία, Βρετανία, Ελβετία, Αυστρία φαίνεται να ανταποκρίνονται στο τρέχον σύστημα προβολής το οποίο σ' αυτές τουλάχιστον τις χώρες πρέπει να παραμείνει ενεργό και στο βαθμό που είναι εφικτό να ενισχυθεί περαιτέρω. Ομάδες "εν δυνάμει" επισκεπτών με παρόμοια χαρακτηριστικά με αυτά των χωρών που αναφέρονται παραπάνω είναι και οι Σκανδιναβοί στην αγορά των οποίων η παρουσία του νησιού πρέπει να τονωθεί.
- Η Σάμος τόσο λόγω της θέσης της, όσο και λόγω της ωριμότητάς της ως τουριστικού προορισμού πρέπει να παίζει ένα ενισχυμένο ρόλο στην προτεινόμενη σύνδεση με την τουριστική κίνηση των τουρκικών ακτών. Συγκεκριμένα επειδή η έντονη τουριστική ανάπτυξη των παραλίων της Μ. Ασίας εντοπίζεται χωρικά από τη Σμύρνη και νοτιότερα αλλά και επειδή η Σάμος είναι το νησί του Β. Αιγαίου που βρίσκεται πιο κοντά από τα υπόλοιπα στις απέναντι ακτές, μπορεί να παίζει το ρόλο του βασικού πόλου σύνδεσης με την Τουρκική τουριστική πραγματικότητα.
- Τέλος σε σχέση με το στόχο της ενοποίησης του προορισμού "Β. Αιγαίο – Τουρκικά Παράλια" σημαντικό στοιχείο προβολής πρέπει να αποτελέσει η υφιστάμενη σήμερα δυνατότητα ένταξης των λιμένων και μαρίνων του νησιού σε ευρύτερο χωρικά δίκτυο προορισμών θαλασσίου τουρισμού. Ακόμα η προτεινόμενη ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Σάμου (Ηραίον-Πυθαγόρειο - Ευπαλίνειο Όρυγμα) πρέπει να προβληθεί επίσης ως μέρος

ενός ευρύτερου δικτύου που περιλαμβάνει και τις αρχαιότητες των απέναντι ακτών (Εφεσσος – Μίλητος).

Νήσος Ικαρία

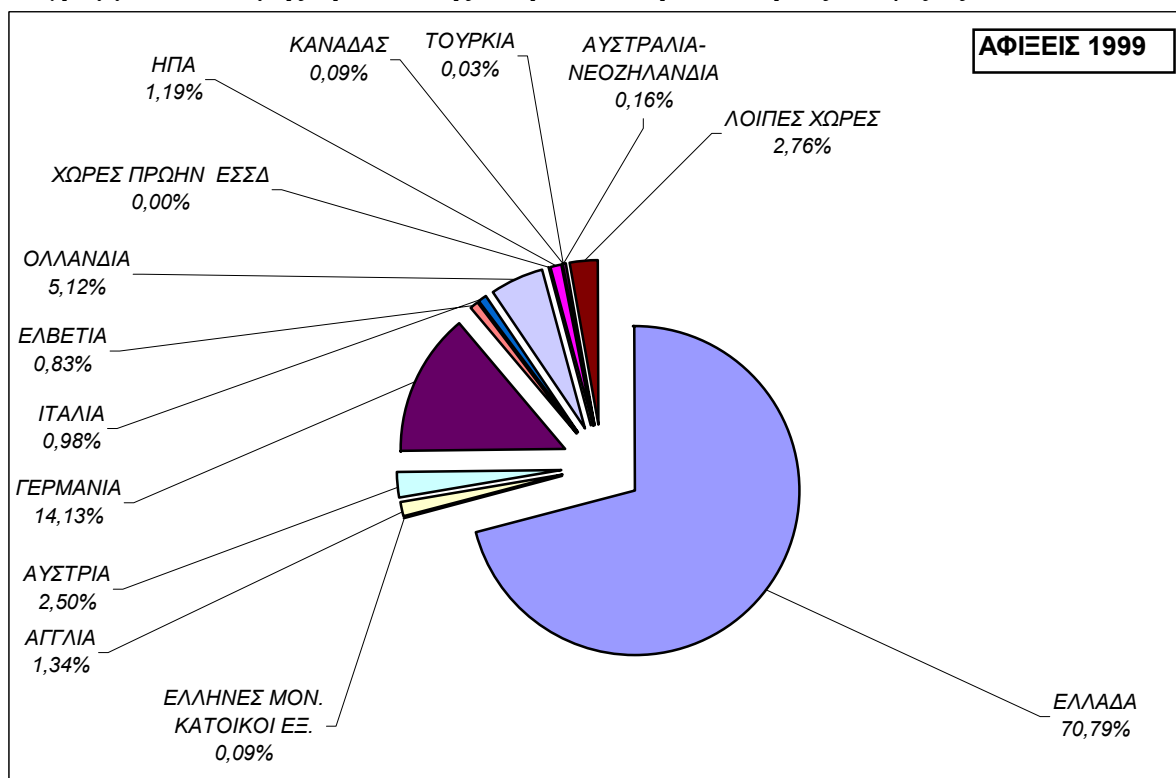
- Ο βασικός κορμός των επισκεπτών της Ικαρίας είναι Έλληνες (πάνω από το 70% των αφίξεων και το 65% των διανυκτερεύσεων).
- Οι Γερμανοί ποσοστά αφίξεων 14% και διανυκτερεύσεων 19% είναι η μαζικότερη ομάδα αλλοδαπών επισκεπτών του νησιού.
- Σημαντικό ποσοστό των αφίξεων (5%) αντιστοιχεί στους Ολλανδούς όσοι από τους οποίους επιλέγουν τον συγκεκριμένο προορισμό διακοπών παραμένουν κατά μέσο όρο στο νησί για 6 περίπου μέρες .
- Τέλος Βρετανοί και Αυστριακοί επισκέπτες με μικρότερα ποσοστά συμμετοχής, συμπληρώνουν τη σύνθεση του τουριστικού "κοινού" της Ικαρίας.
- Ο μέσος χρόνος παραμονής των ημεδαπών (5.5 διανυκτερεύσεις) είναι σημαντικά υψηλότερος από τον αντίστοιχο των υπολοίπων νησιών της Περιφέρειας.
- Κατά το 1999 σημειώθηκαν κάποιες αφίξεις Ισπανών και Γάλλων κυρίως τουριστών που κατετάγησαν στην κατηγορία: "λοιπές χώρες". Ωστόσο τα ποσοστά που αντιστοιχούν στην συγκεκριμένη κατηγορία είναι μικρά.

Πίνακας κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Ικαρίας

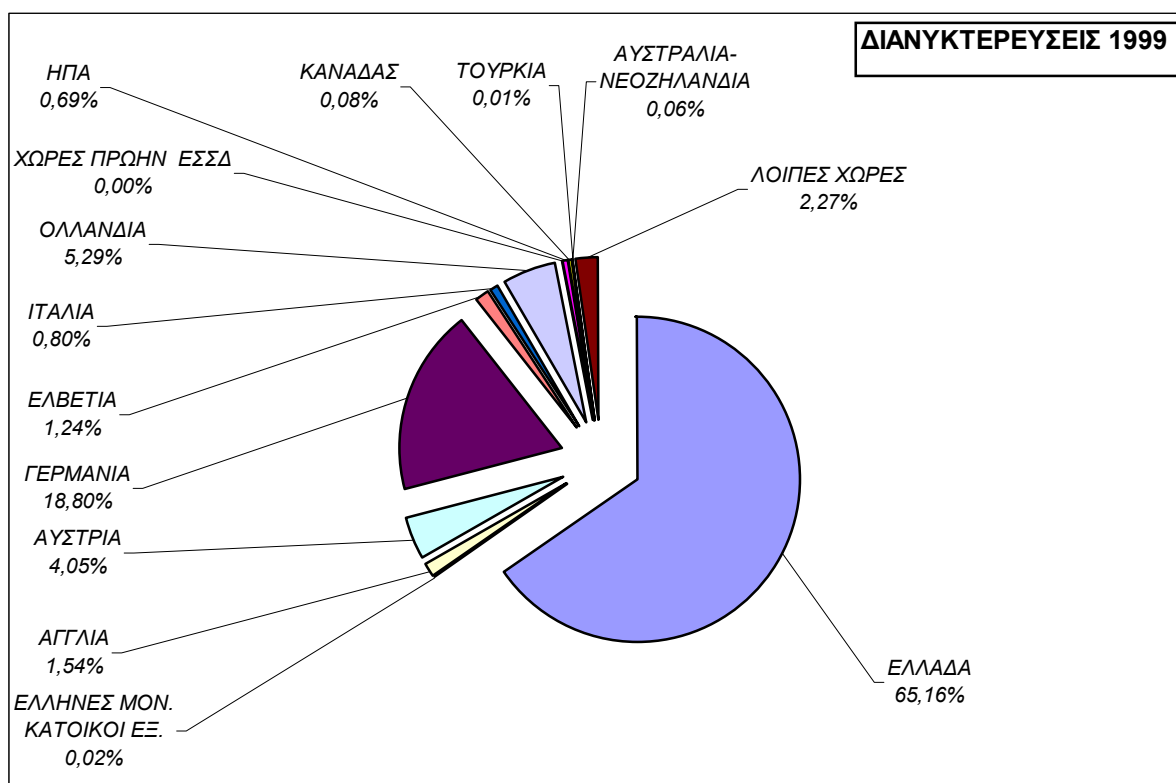
πηγή: ΕΣΥΕ

ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	1999			1998		
	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ	ΗΜΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ	ΗΜΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	6956	40503	5,82	6643	39704	5,98
ΕΛΛΑΔΑ	4924	26392	5,36	4215	23893	5,67
ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΟΝ. ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΕΞ.	6	7	1,17	5	33	6,60
ΑΓΓΛΙΑ	93	624	6,71	128	1151	8,99
ΑΥΣΤΡΙΑ	174	1640	9,43	343	3349	9,76
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	983	7615	7,75	812	5261	6,48
ΕΛΒΕΤΙΑ	58	501	8,64	77	592	7,69
ΙΤΑΛΙΑ	68	322	4,74	141	575	4,08
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	356	2144	6,02	588	3181	5,41
ΧΩΡΕΣ ΠΡΩΗΝ ΕΣΣΔ	0	0		0	0	
ΗΠΑ	83	278	3,35	61	229	3,75
ΚΑΝΑΔΑΣ	6	34	5,67	14	75	5,36
ΤΟΥΡΚΙΑ	2	4	2,00	1	4	4,00
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ - ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ	11	23	2,09	14	58	4,14
ΛΟΙΠΕΣ ΧΩΡΕΣ	192	919	4,79	244	1303	5,34

Διάγραμμα κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Ικαρίας – Αφίξεις 1999

Διάγραμμα κατανομής προέλευσης τουριστών νήσου Ικαρίας – Διανυκτερεύσεις 1999

Συμπεράσματα

- Η ειδική εικόνα του νησιού αντανακλά μια ισχυρή ως προς τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της τουριστική ταυτότητα που έχει επιβληθεί από τον ντόπιο πληθυσμό και η οποία έχει σαν αποτέλεσμα την αυστηρή διαμόρφωση του αντίστοιχου προφίλ των επισκεπτών. Αποτελεί μοναδική περίπτωση τουριστικού προορισμού στο σύνολο του Ελλαδικού χώρου, αφού οι επισκέπτες επιλέγουν το νησί με βάση εξωσυμβατικά (μη αναμενόμενα) κριτήρια. Εξ αιτίας του μοναδικού αυτού χαρακτήρα της η Ικαρία έχει διαμορφώσει μια μόνιμη ομάδα “πιστών” επισκεπτών που εκτιμούν τις ιδιαιτερότητές της, παρά τις όποιες δυσχέρειες αυτές προκαλούν.
- Η διεύρυνση της ομάδας αυτής είναι μεν επιθυμητή στο πλαίσιο της τουριστικής ανάπτυξης του νησιού, πρέπει όμως να επιτευχθεί με τέτοιους όρους και κυρίως με τέτοιους ρυθμούς που να μην μειωθεί η ισχύς και η εμβέλεια της πολιτισμικής φυσιογνωμίας του νησιού, αντίθετα, αν είναι δυνατόν να ενισχυθεί κιόλας.
- Κρίνεται ωστόσο ότι και ο σημερινός τρόπος προβολής και προσέλκυσης επισκεπτών παρά τον ανορθόδοξο χαρακτήρα του, λειτουργεί υποδειγματικά σε σχέση με την τήρηση των όρων της προηγούμενης παραγράφου.

Η βασική ομάδα-στόχος (target group) είναι εκείνο το τμήμα των ημεδαπών κυρίως επισκεπτών των οποίων τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά και οι προτεραιότητες είναι συμβατές με το κυρίαρχο πρότυπο αξιών και συμπεριφορών του νησιού (νεαρές ηλικίες, εργένηδες, κλπ.).

4.3. Φυσιογνωμία επισκεπτών

Οι επισκέπτες των νησιών του Β. Αιγαίου ανήκουν στις μεσαίες και τις μεγαλύτερες ηλικίες (ειδικά οι αλλοδαποί) και σε σχετικά υψηλά επίπεδα εισοδήματος και μόρφωσης. Επισκέπτονται την περιφέρεια για λόγους αναψυχής: οι μεν αλλοδαποί σχεδόν στο σύνολό τους οι δε ημεδαποί στην πλειοψηφία τους. Περίπου το 1/3 των Ελλήνων επισκεπτών προβάλλει συμπληρωματικούς λόγους επίσκεψης της περιφέρειας: λόγω συγγενών και φίλων, για επαγγελματικούς ή θρησκευτικούς λόγους.

Βασική επιδίωξη για την πρώτη κατηγορία επισκεπτών είναι η αναζήτηση ανάπαυσης και ηρεμίας ενώ σημαντικό στοιχείο έλξης για ημεδαπούς και αλλοδαπούς αποτελεί το φυσικό περιβάλλον.

Οι αλλοδαποί επισκέπτες εκφράζουν επίσης μεγάλο ενδιαφέρον για τους πολιτιστικούς πόρους της περιοχής και επηρεάζονται από τα κλιματολογικά χαρακτηριστικά της. Η πληροφόρηση των αλλοδαπών για την περιοχή οφείλεται κατά κύριο λόγο στα τουριστικά πρακτορεία καθώς και στο Διαδίκτυο. Αντίθετα οι Έλληνες επισκέπτες επηρεάζονται από τις πληροφορίες συγγενών και φίλων και τα Μ.Μ.Ε. Η προβολή σε εκθέσεις και σε έντυπο υλικό συμβάλλει σημαντικά στην αύξηση της προσελκυσιμότητας αλλά είναι φανερό ότι οι προσπάθειες στον τομέα αυτό και ειδικά στην επαγγελματική διαφήμιση υστερούν.

Το επίπεδο ικανοποίησης των επισκεπτών από τις παρεχόμενες υπηρεσίες είναι μέτριο έως υψηλό ανάλογα με τον κλάδο. Οι αλλοδαποί επισκέπτες που διαμένουν σε ξενοδοχεία εμφανίζουν υψηλό βαθμό ικανοποίησης σε αντίθεση με τους ημεδαπούς που επιλέγουν για τη διαμονή τους μικρά ή μη ξενοδοχειακά καταλύματα. Σ' αυτού του τύπου τις οικογενειακές επιχειρήσεις ελλείπει συνήθως το ειδικευμένο προσωπικό με άμεση επίπτωση στην ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών. Επίσης, η πρόσβαση στα νησιά κρίνεται περισσότερο ικανοποιητική για τους αλλοδαπούς που προτιμούν τα charters παρά για τους ημεδαπούς επισκέπτες που χρησιμοποιούν κυρίως το πλοίο ένα αξιοσημείωτο ποσοστό των τελευταίων δεν μένουν ικανοποιημένοι από τις παρεχόμενες υπηρεσίες.

Σημαντικό πρόβλημα αποτελούν οι μετακινήσεις στο εσωτερικό των νησιών. Αν και το οδικό δίκτυο των νησιών δεν είναι ιδιαίτερα προβληματικό, η εξυπηρέτηση από τα δρομολόγια των ΚΤΕΛ είναι μάλλον ανεπαρκής.

Οι μεγάλες αποστάσεις από το σημείο άφιξης των τουριστών μέχρι το σημείο διαμονής είναι ένας από τους κυριότερους ανασταλτικούς παράγοντες για την τουριστική ανάπτυξη των νησιών, όπως ήδη έχει αναλυθεί στην Α' φάση. Επίσης, η έλλειψη οργανωμένων περιηγήσεων και μετακινήσεων εν γένει καθώς και η σχετική πληροφόρηση είναι από τα ζητήματα που επισημαίνουν οι αλλοδαποί κυρίως επισκέπτες.

Οι παρεχόμενες υπηρεσίες στους υπόλοιπους κλάδους, κυρίως εστίασης, κρίνονται ικανοποιητικές. Πρόκειται άλλωστε για ένα από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Περιφέρειας και βασικό στοιχείο της τουριστικής προβολής. Φαίνεται όμως ότι ενδιαφέρει περισσότερο τους ημεδαπούς από τους αλλοδαπούς επισκέπτες. Στον τομέα της διασκέδασης οι ευκαιρίες είναι περιορισμένες σε σχέση με άλλες – τουριστικές – περιοχές της χώρας, αλλά η ήδη διαμορφωμένη ζήτηση δεν ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για το θέμα αυτό.

Αν το συνολικό επίπεδο ικανοποίησης των επισκεπτών κρίνεται από τη διάθεσή τους να επιστρέψουν στο μέλλον, το συμπέρασμα θα πρέπει να είναι ότι απαιτείται

μεγαλύτερη προσπάθεια για τη βελτίωση των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών: Μόνο τα 2/3 των επισκεπτών μοιάζουν διατεθειμένοι να ξαναπροτιμήσουν το Β. Αιγαίο για τις διακοπές τους, με μεγαλύτερη υποχώρηση του αριθμού των αλλοδαπών.

4.4. Η Στρατηγική της Τουριστικής Προβολής

Ο στόχος για την φυσική και λειτουργική σύνδεση των νησιών της Περιφέρειας τόσο μεταξύ τους όσο και με τους ευρύτερους πόλους επιρροής (Αθήνα, Β. Ελλάδα Τουρκία) εξυπηρετείται και από την αντιμετώπιση της χωρικής ενότητας Β. Αιγαίο – Τουρκικές ακτές ως ενιαίου συνόλου προορισμών οι οποίοι θα τύχουν και ενιαίας πολιτικής τουριστικής προβολής.

Οι ιδιαιτερότητες του κάθε επιμέρους προορισμού οφείλουν να προβάλλονται ως παράγοντες ολοκλήρωσης της γενικής φυσιογνωμίας της Περιφέρειας, και όχι ως αυτόνομα τοπικής σημασίας χαρακτηριστικά.

Τα μέσα προβολής που θα επιλεγούν συναρτώνται κάθε φορά από το χαρακτήρα της ομάδας στην οποία απευθύνονται. Έτσι πχ. η επένδυση προβολής του θρησκευτικού τουρισμού μέσω του Διαδικτύου δεν αναμένεται να αποφέρει σημαντικά οφέλη.

Η προβολή του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας στο Διαδίκτυο πρέπει ν' αποτελέσει στρατηγικό στόχο της επιχειρούμενης πολιτικής. Ειδικότερα όχι μόνο η δυνατότητα on-line κρατήσεων στα καταλύματα των νησιών, αλλά το σύνολο των πόρων πρέπει να προβληθεί μέσω του Διαδικτύου. Για το σκοπό αυτό πρέπει αφ ενός να ενθαρρυνθούν οι επιχειρήσεις να δημιουργήσουν ιστοσελίδες και αφ ετέρου να κατασκευαστεί μια κεντρική ιστοσελίδα της Περιφέρειας, η οποία θα περιέχει μεν διαφημιστικό υλικό προβολής των τουριστικών πόρων των νησιών, αλλά και συνδέσεις με τις ιστοσελίδες των επιχειρήσεων. Τα περιεχόμενα των επιμέρους καταχωρίσεων που θα συνδέονται με την κεντρική ιστοσελίδα, πρέπει να ελέγχονται ως προς την ορθότητα και την ακρίβεια των δεδομένων τους, ως προς την συμβατότητά τους με τους κεντρικά προβαλλόμενους τουριστικούς πόρους, και ως προς την αισθητική τους συμβατότητα με την ιστοσελίδα της Περιφέρειας.

Εξ αιτίας του γεγονότος ότι η σύνθεση των πόρων των Νησιών του Β. Αιγαίου διαφέρει σημαντικά από την αντίστοιχη των υπολοίπων νησιωτικών περιοχών της χώρας, κρίνεται ότι η υφιστάμενη πολιτική προβολής που ασκεί ο ΕΟΤ (και που αφορά στο σύνολο των τουριστικών προορισμών της χώρας), δεν έχει σημαντικά αποτελέσματα για την περιοχή του Β. Αιγαίου. Με την έννοια αυτή προτείνεται να διερευνηθούν οι δυνατότητες αυτόνομης παρουσίας του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας στις ενδιαφέρουσες αγορές.

Ειδικότερα πρέπει στο πλαίσιο της ανάδειξης των οικολογιών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών, να διερευνηθεί το κόστος μιας συγκροτημένης παρουσίας διαφημιστικών καταχωρήσεων σε ειδικούς τηλεοπτικούς σταθμούς και ζώνες προγραμμάτων με αντίστοιχο περιεχόμενο. (εξειδικευμένοι σταθμοί που προβάλλουν ντοκιμαντέρ, ή ταξιδιωτικές εκπομπές κλπ). Επίσης η διανομή ενημερωτικών φυλλαδίων σε φυσιολατρικούς συλλόγους, Πανεπιστημιακές σχολές, γαστρονομικές λέσχες κλπ. είναι ιδέες που αξίζει να διερευνηθούν.

Σύμφωνα με σύγχρονες έρευνες, (βλ. Α. Κ. Κουζέλη: "Η διαφημιστική δαπάνη για τον τουρισμό" - Ι.Τ.Ε.Π. - Αθήνα 2002) μια επένδυση τουριστικής προβολής παρουσιάζει ουσιαστικά οικονομικά αποτελέσματα μετά την παρέλευση διετίας από τον χρόνο διενέργειας της δαπάνης, ενώ μετά την παρέλευση επταετίας ολοκληρώνεται η δυνητική επίδραση της διαφήμισης επί των πωλήσεων. Για το λόγο αυτό πρέπει να επιδιωχθεί σταθερή τόσο χρονικά όσο και επικοινωνιακά παρουσία στις ενδιαφέρουσες αγορές ώστε αφ ενός να επιτευχθεί ικανοποιητική σχέση κόστους- οφέλους και αφ ετέρου τα αποτελέσματα της προβολής να αποκτούν μόνιμο και αθροιστικό χαρακτήρα. Άλλωστε σύμφωνα με τα συμπεράσματα της παραπάνω μελέτης σημαντική αδυναμία των μέχρι σήμερα μεθόδων προβολής του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος αποτελεί η μειωμένη επικοινωνιακή σταθερότητα (συχνή αλλαγή "slogan"), αλλά και οι έντονες μεταβολές της έντασης της παρουσίας στις διάφορες αγορές.

Ειδικότερα σε σχέση με τη διαμόρφωση των ομάδων – στόχων (target group) στους οποίους θα απευθύνεται το προϊόν, πρέπει να σημειωθούν τα εξής:

- Ο βασικός μέχρι σήμερα όγκος επισκεπτών αποτελείται από ημεδαπούς των οποίων όμως τα χαρακτηριστικά και τα ενδιαφέροντα διαφέρουν ανά προορισμό. Χρειάζεται περαιτέρω ενίσχυση και εξειδίκευση της προβολής του πλούτου των πόρων των νησιών στην Ελληνική αγορά.
- Οι αγορές της ανεπτυγμένης Β. Ευρώπης και ειδικότερα η Γερμανία, η Ολλανδία, η Ελβετία, η Βρετανία και η Αυστρία έχουν σε κάποιο βαθμό προσεγγιστεί και τροφοδοτούν την Περιφέρεια με τον κύριο όγκο των αλλοδαπών τουριστών της. Υπάρχουν πάρα πολλά περιθώρια περαιτέρω διείσδυσης στις αγορές αυτές, όπως επίσης και σε αγορές των οποίων η συμπεριφορά και οι απαιτήσεις είναι συναφείς (π.χ. Σκανδιναβικές χώρες).
- Η δυναμική που χαρακτηρίζει την τουριστική ανάπτυξη των μικρασιατικών ακτών μπορεί να προκαλέσει θετικά αποτελέσματα και στα νησιά της Περιφέρειας, στο βαθμό που θα ακολουθηθεί κατάλληλη πολιτική προβολής. Δύο είναι οι άξονες που συνθέτουν την στρατηγική διείσδυσης στην συγκεκριμένη αγορά: 1. Ανάδειξη των πόρων και χαρακτηριστικών των

νησιών που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του τουρκικού δυναμικού επισκεπτών. 2. Ένταξη των επιμέρους προορισμών των νησιών σε χωρικά ευρύτερα δίκτυα και συμμετοχή στην προβολή του συνόλου των κόμβων του κάθε δικτύου. Σημειώνεται ότι για την υλοποίηση του δεύτερου άξονα, μόνο ποιοτικά χαρακτηριστικά της παρουσίας της Περιφέρειας στις διεθνείς αγορές χρειάζεται να τροποποιηθούν. Δεν χρειάζεται δηλ. προσπάθεια διείσδυσης σε νέες αγορές αφού ο κύριος όγκος των επισκεπτών των τουρκικών ακτών προέρχεται από χώρες στις οποίες οι Ελληνικοί γειτονικοί προορισμοί δεν είναι άγνωστοι (Γερμανία, Ολλανδία, Βρετανία κλπ.).

- Για να σημειωθούν θετικά αποτελέσματα στην κατεύθυνση της προηγούμενης παραγράφου εκτός από την επιλογή του target-group, αλλά και τις υπόλοιπες επεξεργασίες που συγκροτούν μια αποτελεσματική πολιτική προβολής, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η επιτάχυνση των διαδικασιών οικονομικής και κοινωνικής προσέγγισης μεταξύ των δύο χωρών με την ταυτόχρονη άρση εμποδίων που δυσχεραίνουν σήμερα την προσπάθεια τουριστικής συνεργασίας με την Τουρκία. Έτσι οι αντικειμενικές δυνατότητες οι οποίες περιγράφονται παραπάνω θα αποκτούν υπόσταση μόνο στο βαθμό που θα αποκαθίσταται κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης τόσο μεταξύ των φορέων άσκησης της τουριστικής πολιτικής, όσο και ανάμεσα στους επενδυτές – επιχειρηματίες του τουρισμού από τη μια και τους κεντρικούς φορείς εξουσίας από την άλλη.